

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

Social Network : The mechanic to sustainably improve quality of
life for high-school students in Nakhorn Pathom Province of the
five precepts of Buddhism.

โดย

พระมหาประกาธิต สิริเมโธ, ดร. และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

โดย

พระมหาประกาจิตต์ สิริเมโธ, ดร. และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)
และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Report

Social Network: The mechanic to sustainably improve quality of life for high-school students in Nakhorn Pathom Province of the five precepts of Buddhism.

Phramaha Prakasit Thitipasitthikorn and Others
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

B.E. 2019

Research Project Funded by
Thai Health Promotion Foundation and
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย : เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

ผู้วิจัย : พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร,ดร. และคณะ

ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๒

ทุนอุดหนุนการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และ ๓) เพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ใช้กระบวนการวิจัยแบบผานวิถี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ (๑) ด้านความรู้ (ปัญญา) คือให้เยาวชนได้มีความรู้ปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตน (๒) ด้านทัศนคติ (สมาธิ) คือ มุ่งการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยงห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ๓) ด้านพฤติกรรม (ศีล) คือ มุ่งการร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จาริตของสังคม การเรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

๒) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมพบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕

๓) การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมพบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓

๔) การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ได้พบองค์ประกอบของกลไก ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) “เยาวชน” เป็นกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมเฉพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้ความรู้ที่

เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะคติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

๕) กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ ๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ ๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม มีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการอบรม ขั้นดำเนินการอบรม และขั้นการประเมินผล ๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๕) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

คำสำคัญ : เครือข่ายทางสังคม, หลักประกันคุณภาพชีวิต, กลไก, ศีล ๕

Research Title : Social Network : The mechanic to sustainably improve quality of life for high-school students in Nakhorn Pathom Province of the five precepts.

Researcher : PhraMaha Prakakit ThitipSitthikorn, and Others

Segment : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Fiscal year : 2019

Research grants : The Office of Health Promotion Fund (สสส.)

Abstract

The purpose of this research is (1) to study the promotion of the practice according to the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province (2) to develop activities for enhancing sustainable quality of life guarantees for secondary school students in Nakhon Pathom by using the principles 5 precepts and (3) to propose a mechanism to enhance the quality of life for secondary students Study in Nakhon Pathom province by using the 5 precepts, using the integrated research methodology, namely quantitative research. Data were collected from 400 sample questionnaires. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation. And qualitative research Conduct in-depth interviews with 25 key informants / person. Analyze the data through explanations and descriptions.

The results of the research showed that

1) Promoting the practice according to the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province Is to promote learning according to the threefold principles, namely (1) knowledge (wisdom), which allows youth to have knowledge Instill values Promoting awareness and practice. (2) Attitude (concentration) means focusing on changing the attitudes of youths or trainees about living according to Buddhism principles. To avoid Far from various risk factors in living. (3) Behavior (precepts) is intended to join together to create a peaceful society. Act according to morals Tradition Learning to live together in a safe society with peace. Creating a sustainable quality of life by adhering to the 5 precepts

2) The level of knowledge and understanding about the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province found that overall, secondary school students in Nakhon Pathom province The knowledge and understanding of the 5 precepts are at a high level, with the right answers and the average scores at a high level. Accounting for 72.2 percent

3) The development of behavior in keeping the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province found that overall, secondary school students in

Nakhon Pathom province The behavior of the precepts according to 5 precepts is at a high level, with an average of 4.10. Considering each item, it is found that the behavior in keeping the precepts no. 5 has the highest mean score, having an average score of 4.23.

4) The development of activities to enhance the quality of life standing for secondary school students in Nakhon Pathom province by using the 5 precepts, found that the components of the three components are (1) "youth" as the target group By creating knowledge, understanding, attitudes, behaviors, risk in living. (2) "Process" is the process of training, incubation, cultivation, awareness creation that is suitable for the target group. (3) "Network" means that there must be a primary person responsible. May be the youth themselves, families, parents, educational institutions, having a training center that is ready to train the youth to have knowledge, understanding, attitudes, and change their lifestyle according to the 5 precepts effectively By collaborating from many sectors in a way called "บวร", by collaborating from planning Bring youth into the process and follow up.

5) Mechanisms that drive to enhance the quality of life that still stands for the youth by using the 5 precepts. There are 3 driving mechanisms which are (1) the mechanism of the training center or incubation center has the qualifications of the training center, namely the planning of work Facility personnel Media, equipment, budget. (2) Mechanism, process or organization of training activities There are 2-step work process components, namely, preparation for training Training process And the evaluation stage. (3) The mechanism of social networks or cooperation has 5 network groups. Consisting of (1) school network (2) government network (2) network of religious organizations (3) network of community organizations (5) network of speakers (6) network of youth and families.

Keywords : social network , quality of life guarantee , mechanism , 5 precepts

กิตติกรรมประกาศ

ขอน้อมถวายความสำเร็จในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็น “พุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา อาจารย์านุชา” ด้วยความเคารพซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัยอันประเสริฐยิ่ง เป็นความมหัศจรรย์แก่ข้าพเจ้าเอง และเป็นรากฐานในการพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองยิ่งทั้งอารยธรรมแห่งมนุษยชาติที่แท้จริง ตลอดถึงขอถวายเป็นพระราชกุศล พระกุศล ทักษิณานุประทานมัยแด่องค์บูรพมหากษัตริย์ พระบรมศานุวงศ์ ตลอดถึงผู้มีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาทุกท่านทุกประการ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกเมตตาอนุเคราะห์จากทุกฝ่าย คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเทพศาสนาภิบาล รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง รองประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ฯ “หมู่บ้านรักษาศีล” ส่วนกลาง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษานักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทุกท่าน อนึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ จะสำเร็จลุล่วงมิได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระเดชพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัยในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ โดยมีพระเดชพระคุณพระศรีสมโพธิ, ดร. เป็นผู้จัดการแผนงานวิจัย ที่ได้สนับสนุนให้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการวิจัย “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕” ในครั้งนี้

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณในน้ำใจและความเมตตาอนุเคราะห์ด้านวิชาการของทุกท่านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จด้วยดี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คุณงามความดีอันเกิดจากรายงานการวิจัยเล่มนี้ ที่เกิดจากการทุ่มเท แรงกายและแรงใจอย่างเต็มสติปัญญาจะก่อประโยชน์แก่การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน และเป็นประโยชน์แก่การขับเคลื่อนสร้างสรรค์สังคมแห่งความปรองดอง สมานฉันท์ สันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนาที่มั่นคงและยั่งยืน สืบไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยกราบขอภัยไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๑. ชื่อโครงการ

เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕”

๒. ชื่อคณะผู้วิจัย

๒.๑ พระมหาประกาศิต สิริเมธ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.๒ พระมหากนิษฐ สิริปญโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.๓ พระณัฏ วฑฒโน, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.๔ พระมหาอานนท์ อานนโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.๕ รศ.ดร. ธวัช หอมทวนลม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๑ เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๓.๒ เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๓.๓ เพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๔. ที่มาของการวิจัย

หากเรามองถึงปัญหาอาชญากรรมและปัญหาทางสังคมจะพบว่า มีปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับลัทธิลัทธิศีล ๕ หลายประการซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดคดีอาชญากรรมไว้ ๕ หมวด ได้แก่ ๑) คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ เช่น การฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักพาเรียกค่าไถ่ วางเพลิง เป็นต้น ๒) คดีชีวิต ร่างกาย และเพศ เช่น การฆ่าทั้งโดยเจตนาและไม่มีเจตนา ทำร้ายร่างกาย และการข่มขืนกระทำชำเรา ๓) คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ รับของโจร เป็นต้น ๔) คดีน่าสนใจ เช่น โจรกรรมรถ จักรเย็บผ้า ยักยอก เป็นต้น ๕) คดีรัฐเป็นผู้เสียหาย เช่น คดีอาวุธปืน คดีการพนัน

คดียาเสพติด การค้าประเวณี และการมีและเผยแพร่วัตถุลามก เป็นต้น (พระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร และคณะ, ๒๕๕๘) ดังนั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ คือ การฆ่า การลักทรัพย์ การล่วงเกินประเวณี การฉ้อโกง การให้ร้าย และการเสพยาเสพติดทั้งหมด ถือว่า เป็นก่อเหตุแห่งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาของสังคมที่จะทำให้สังคมนั้นไม่มีความสุข และจากการที่กรุงเทพมหานคร ได้ตรวจสอบสถิติคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า ที่ผ่านมามีเด็กและเยาวชน(อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี) กระทำผิดอาญามีจำนวนมาก คือ ในปี ๒๕๕๗ มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาทั้งสิ้น ๓๕,๕๓๗ คดี ในจำนวนนี้เป็นคดียาเสพติดมากที่สุด จำนวน ๑๖,๕๐๘ คดี รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ๓,๒๕๒ คดี และเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน จากรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๙ เปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๕๗ กับปี ๒๕๕๙ จะพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาแม้มีสถิติโดยรวมในจำนวนคดีลดลงก็จริง คือ รวมมีจำนวน ๓๐,๓๕๕ คดี แต่ในส่วนคดีเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดก็ยังอยู่ในระดับที่สูงอยู่ คือ มีจำนวนถึงคดี ๑๒,๔๐๕ คดี (วิศิษฐ์ ชวนพิพัฒน์พงศ์, เยาวชนก่ออาชญากรรมพุ่ง, [ออนไลน์], ๒๕๖๑).

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาหลากหลายครบทุกสังกัดและครอบคลุมทุกระดับการศึกษา ที่จะให้บริการทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในจังหวัดนครปฐมอย่างทั่วถึงตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยในส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดนครปฐมมีสถานศึกษา จำนวน ๓๒๑ แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ จำนวน ๑๗๓ แห่ง และในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๒ จำนวน ๑๔๘ แห่ง มีสถิติเยาวชนนักเรียนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย (อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ปี) รวม ๓๑,๑๓๑ คน (ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐) สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจำนวนเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาซึ่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป แต่จากสถิติของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙ กลับพบว่า มีสถิติคดีแพ่งของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไป ๖๐๕ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ และ สถิติคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไปแล้วถึง ๔๐๓ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ เช่นกัน (รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙) ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้นคือศีล ๕ ของเยาวชนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่จะลดปัจจัยเสี่ยงและการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมแก่เยาวชนจึงเป็นสิ่งทีทุกภาคในสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน จะต้องให้ความสำคัญในการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ในการนี้คณะสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันศาสนาที่สำคัญของไทยจึงได้ดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นนโยบายสำคัญขอมหาเถรสมาคมที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับในพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาอันจะส่งผลให้ประเทศชาติ มีความสงบร่มเย็นซึ่งที่ผ่านมาหลายภาค เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ขับเคลื่อนโครงการร่วมกับคณะสงฆ์ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ สำหรับการดำเนินงานเพื่อยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ดำเนินการร่วมกับ

คณะสงฆ์หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ มีเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมตั้งเป้าตัวชี้วัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ เป็นต้นมา ซึ่งปรากฏในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗ และการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช) ในข้อ้อยที่ ๔.๗ การทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามความพร้อม (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๗) โดยให้แนวทางให้ทุกภาคส่วนของประเทศร่วมกันดำเนินการเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ สร้างจิตสำนึกแห่งความดี ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างสังคมสันติสุข คือมีสุขภาวะทางสังคมที่ดี มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความดี มีจิตสาธารณะ มีความรักเอื้ออาทรต่อกัน ความสามัคคีร่วมกัน เป็นสังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์สันติสุขอย่างยั่งยืนด้วยหลักประกันคุณภาพชีวิตคือศีล ๕

ดังนั้น จากปัญหาด้านศีลธรรมของคนในสังคมส่งผลต่อการขาดความเอื้ออาทรต่อกันของสังคม สภาพสังคมที่มีปัญหาด้านจริยธรรมพื้นฐาน คือ ขาดศีล ๕ ส่งผลกระทบกับการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยของคนในสังคมอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ซึมซับการดำเนินชีวิตแบบผิด ๆ กับสภาพสังคมที่ขาดคุณธรรมพื้นฐาน คือ ศีล ๕ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย แม้จะมีหลายหน่วยงาน หลายองค์กร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานการศึกษา ที่พยายามส่งเสริมในเรื่องนี้ เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ปลอดภัยและมีสุขแก่อนาคตของชาติแต่ก็ยังเห็นผลเป็นรูปธรรมไม่ชัดเจนอาจเป็นเพราะขาดการทำงานที่ประสานกัน หรือ ขาดการทำงานที่สอดคล้องกันในประเด็นปัญหานี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ มุ่งศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมพัฒนากิจกรรมในการการลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ร่วมมือกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ในขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตามหลักการของศีล ๕ สำหรับเยาวชนในสังคมไทย เป็นรูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมในกิจกรรมการดำเนินชีวิตเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมของเยาวชนในสังคมไทย รวมถึงการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรค์สังคมและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่มีความปรองดอง สมานฉันท์ มีภูมิคุ้มกันต่อความเปลี่ยนแปลง และค้นหากระบวนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมมุ่งหวังในการลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมที่จะเปลี่ยนหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนต่อไป

๕. ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม แนวคิด

เกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุรี นำมากำหนดเป็นแนวทางการดำเนินการวิจัย คือ ๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ทำการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ ๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

โดยการปฏิบัติการวิจัย (Action Research) ใน ๒ กิจกรรม คือ ๑) กิจกรรม "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ ๒) กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การศึกษาเพื่อทราบถึงพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ ที่จะเป็นเครื่องมือและกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ภายใต้กติกาสังคม อย่างมีเหตุผลในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการสำคัญ (พระครูวินัยธรเอนก เทวโร, ๒๕๖๐) คือ

๑. หลักประกันความมั่นคงของชีวิต คือ การไม่ร้ายทำลายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันทางกาย (ศีลข้อที่ ๑)

๒. หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน คือ การไม่ทุจริตคดโกง ไม่มัวเมา ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น มีสุจริต ดำเนินชีวิตแบบสันมาชีพ (ศีลข้อที่ ๒)

๓. หลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว คือ ไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ (ศีลข้อที่ ๓)

๔. หลักประกันความมั่นคงของสังคม คือ การไม่เบียดเบียนกันด้วยวาจา ไม่กล่าวถ้อยคำที่ปราศจากสติและขาดความรับผิดชอบ วาจาที่สร้างความแตกแยก (ศีลข้อที่ ๔)

๕. หลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ คือ การไม่ดื่ม ไม่เสพสิ่งของมีเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด (ศีลข้อที่ ๕)

และได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นการพัฒนาจากผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อขับเคลื่อนขยายผลต่อไป โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย

๒. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และผลความตระหนักรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่เกิดหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ที่จัดขึ้น จึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๔๐๐ คน/ตัวอย่าง

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันร่วมกันถอดบทเรียนการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และร่วมกันยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากกิจกรรม รวมถึงให้ข้อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจงรวมจำนวน ๒๕ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา การอบรมเยาวชน

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มตัวแทนเยาวชน

๒. ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) ในการถอดบทเรียนจากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ค้นหาแนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน ๑๗ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มนักวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาคือโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยกำหนดกิจกรรมปฏิบัติการประกอบการศึกษาไว้เป็น ๒ กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่ ๑ กิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะดำเนินการโดย ๓ วิธีการ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตพฤติกรรม

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการจัดแบ่งประเภทของข้อมูลให้ตรงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ได้ข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังนี้

๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้วข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารและเข้าไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

๖. ผลการศึกษา

๖.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ครูที่ปรึกษา ๓) กลุ่มเยาวชน เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ได้สรุปการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สรุปได้คือ

๑) ด้านความรู้ (ปัญญา) จากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดย

สถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง แม้มีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่แตกต่าง กันไป แต่โดยเนื้อหาแล้วก็มุ่งให้เยาวชนได้มีความรู้ ปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตนใน ครรลองคลองธรรมแห่งศาสนา วัฒนธรรมประเพณีจารีตอันดีงามของชาติไทย โดยสรุปประเด็นเกี่ยวกับการให้ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพุทธประวัติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีล ๕ ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง กฎแห่งกรรม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโทษของอบายมุข ความรู้เกี่ยวกับเรื่องธรรมะเพื่อพัฒนาชีวิต ความรู้เกี่ยวกับ เรื่องบริหารจิตเจริญปัญญา ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการฝึกสติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตสำนึกพลเมืองดี ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ

๒) ด้านทัศนคติ (สมาธิ) ในกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกัน จัดบ้าง ล้วนมุ่งหวังการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลัก พระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยง ห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของ พระพุทธศาสนา สรุปประเด็นเกี่ยวกับความมุ่งหวังด้านทัศนคติเกี่ยวกับเรื่อง ต่าง ๆ คือ การเคารพในสิทธิ ของผู้อื่น การมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ ความศรัทธาใน พระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นในการทำความดี เห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม การร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข

๓) ด้านพฤติกรรม (ศีล) จากการศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยศึกษาจากการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐโดยสถานศึกษา องค์กรชุมชนโดยวัด มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป โดยกระบวนการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกดี และพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา จากการศึกษาได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ มีความเคารพต่อบิดา มารดา ครูอาจารย์ มีความเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม จารีตของสังคม การ เรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตน ตามหลักศีล ๕

๖.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดนครปฐม จึงได้ร่วมกันดำเนินการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมิน พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้พัฒนากิจกรรม ในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้ หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการ

สร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕
สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ โครงการ "พุทธปัญญา กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ในจังหวัดนครปฐม เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตน
ตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเชิญ
ชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕

ผลที่ได้ คือ ๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๑๑ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน ๒) มี
โรงเรียน สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจำนวน ๘ หน่วยงาน จาก
เป้าหมายที่ตั้งไว้ ๕ หน่วยงาน นอกจากนี้จากกิจกรรมที่จัดขึ้นทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจ
ในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จากการแจกแบบสอบถาม และได้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่าย
โรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อ
ร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น โครงการโรงเรียนศีล ๕
ต้นแบบ โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
ด้านยาเสพติด อีกทั้งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ เช่น
เทศบาลตำบลไร่ช้าง สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรี
ทวารวดี โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดท่าพุท และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง
วัดไร่ขิง วัดปรีดาราม วัดท่าพุท และ คณะพระวิทยากร

กิจกรรมที่ ๒ ชื่อโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นการขยายผล
จากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกัน
คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ของภาคส่วนต่าง ๆ
ที่ร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้ช่วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ เทศกาลเข้าพรรษาเป็นล
ไกสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือเพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัย
ของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด อันเป็นปัจจัยเสี่ยงของชีวิต และการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ เพื่อห่างไกลจาก
ปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต
ที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน และเพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเสริมสร้างล
กประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัย
เสี่ยง"

ผลที่ได้ คือ มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วม ๒๔๕ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้
๒๐๐ คน มีสถานศึกษา โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๑๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้
๑๐ หน่วยงาน นอกจากนี้ ทำให้ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตาม
หลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ
มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์
ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่
เยาวชน เช่น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมโรงเรียนศีล ๕ การประกวด
โครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งเกิดเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต

ที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองไรซิง สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพุฒ ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ศูนย์การศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอสามพราน โรงเรียนวัดไรซิงวิทยา โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียนวัดท่าพุฒ โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนคงทองวิทยา วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ วัดไรซิง พระอารามหลวง ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไรซิง ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือโดยวัดบางช้างเหนือ และคณะพระวิทยากร ที่สามารถสร้างความร่วมมือและร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมอื่น ๆ ได้ต่อไป

๖.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยทำการแจกแบบสอบถามเจาะจงกับกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง สรุปผล ดังนี้

๑) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่าโดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับมาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ส่วนนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ น้อย คือ ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับน้อย มีจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๕

๒) การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่าโดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ รองลงมาได้แก่ ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ส่วนข้อที่มีระดับค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๓ กามสมุจฉาจาร มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

๓) สรุปเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้พบข้อเสนอแนะ ๒ ประเด็น คือ

๑) ด้านพระสงฆ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ได้แนะนำการปฏิบัติตามศีล ๕ ให้เข้าใจ สอนเข้าใจยาก มีค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๓๘ คน

๒) โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมหลายครั้ง แต่เนื้อหาการอบรม หรือกิจกรรมเป็นแบบเดิม ๆ จึงไม่น่าสนใจ ค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๒๒ คน

จากข้อมูลข้างต้น และคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ในวันจันทร์ ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม “กิตติคุณ” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไรซิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มีผู้เข้าร่วม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานและเครือข่ายที่เข้าร่วม

กิจกรรม โดยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนตามหลักศีล ๕ นั้นควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สื่อสารนำศีล ๕ สู่การปฏิบัติในกลุ่มเยาวชน เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เนื่องจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสังคมโดยเฉพาะในสถานศึกษา รับภาระที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มเยาวชนละสังคม นอกจากนี้ ได้สรุปข้อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในเบื้องต้นคือการพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักปฏิบัติศีล ๕ สู่กลุ่มเยาวชน ให้มีทักษะการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น จึงได้เสนอแนะทางการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นผู้นำด้านการส่งเสริมศีล ๕ สู่เยาวชน ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติศีล ๕ สามารถพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ได้อย่างถูกต้อง และเป็นแกนนำขับเคลื่อนเครือข่ายสร้างสังคมสู่สันติสุข โดยจะเป็นการทำงานที่หนุนเสริมนโยบายสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

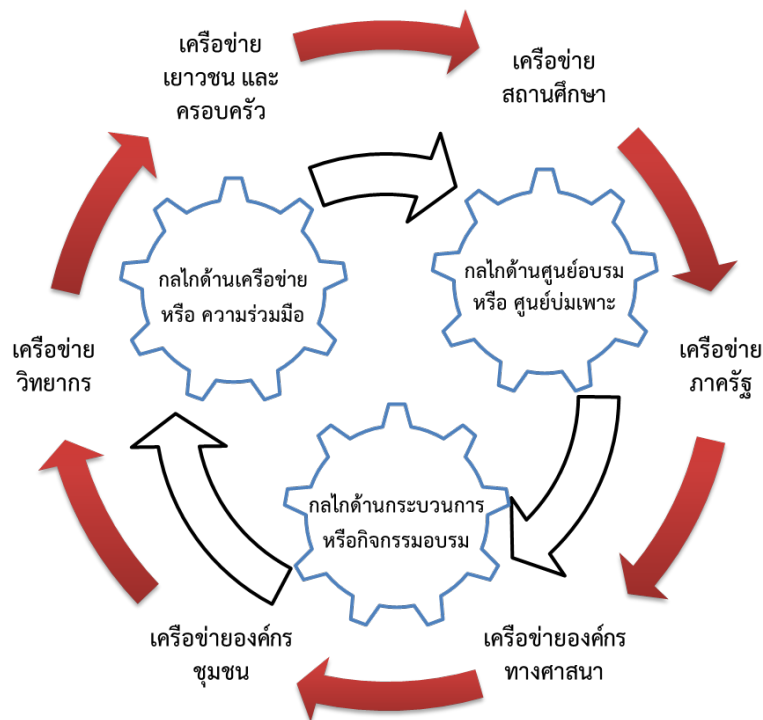
๖.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และ ผู้มีส่วนได้ เสีย ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน ๒) กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ๓) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนครู ผู้แทนเยาวชน ท้ามาราบถึงกลไกที่เป็นเชิงระบบขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล โดยได้พบองค์ประกอบของกลไกประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) “เยาวชน” เป็นกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการบ่มเพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีแผนงานหรือประเด็นการอบรมที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่จูงใจใฝ่รู้ มีวิทยากรหรือผู้ดำเนินการอบรมที่มีทักษะสามารถสร้างแรงจูงใจหรือขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สู่การพัฒนาพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ จึงเป็นการร่วมกันเป็นพลังเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกาดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

ในส่วนกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ ๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ ๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม มีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการอบรม ขั้นดำเนินการอบรม และขั้นการประเมินผล ๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๔) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

ทั้งนี้ จากการปฏิบัติการพัฒนานักกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ทั้ง ๒ กิจกรรม คือ โครงการ "พุทธปัญญากับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัยเยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้สรุปเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ในขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ทุกภาคส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น แม้ภาคส่วนต่าง ๆ จะมีบทบาทการทำงานที่แตกต่างกันไป ล้วนมีความมุ่งหวังเสริมสร้างการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนักรู้ การปรับทัศนคติเห็นคุณค่าแห่งหลักจริยธรรม สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีคุณภาพ สร้างสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลามาจากสถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ภาคีเครือข่าย” ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน เสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนแก่เยาวชนและสังคม โดยต้องอาศัยการทำงานร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” ให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง บนฐานความรู้ และคุณธรรม เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้และความรู้จากการวิจัย เรื่อง เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ตามแผนภาพที่ ๕.๑

แผนภูมิที่ ๕.๑ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”

๗. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการผู้วิจัยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐ ควรมีแนวนโยบายที่ชัดเจนในการประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ หรือเป็นหัวจักรผู้รับผิดชอบนำการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน และการเรียนรู้ตลอดปียังเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทำดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) คณะสงฆ์ ควรมีการกำหนดพันธกิจ กรอบการทำงาน หรือมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ และให้การสนับสนุนให้กับพระสงฆ์ที่ขับเคลื่อนงานด้านนี้ เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระธรรมวิทยากร

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนและการเรียนรู้ตลอดปียังเสี่ยงอย่างยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ภาครัฐ ควรมีการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์และเครือข่ายซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างสุขภาวะสังคมต่อไป

๒) คณะสงฆ์ ควรมีกิจกรรมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และเครือข่ายร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาวะสังคม การลดปัจจัยเสี่ยง และการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการร่วมกันวางแผนงานที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน และมีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๗.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเพื่อรูปแบบของกระบวนการดำเนินงานที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สู่การต่อยอด โดยให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมที่สามารถขับเคลื่อนงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการและการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนรวมถึงมีการวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลสมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่เยาวชนได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว

๓) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปัจจัยเสี่ยง การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ การเรียนรู้เสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และค้นหาหาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญแผนภูมิ	(๙)
สารบัญตาราง	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ บริบทเชิงพื้นที่ในการวิจัย	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม	๙
๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม	๑๐
๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์	๑๗
๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน	๒๐
๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๒๓
๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกดีในการอยู่ร่วมกัน	๒๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม	๓๐
๒.๓.๑ ความของเครือข่าย	๓๐
๒.๓.๒ องค์ประกอบและประเภทของเครือข่าย	๓๕
๒.๓.๓ กระบวนการสร้างเครือข่าย	๓๗
๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๔๒
๒.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกลไกเครือข่ายทางสังคม	๔๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕	๕๑
๒.๔.๑ แนวคิดการรักษาศีล	๕๑
๒.๔.๒ ความหมาย “ศีล”	๕๓
๒.๔.๓ ประโยชน์ของการรักษาศีล	๕๔
๒.๔.๔ หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕	๕๗
๒.๔.๕ ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม	๕๘
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกลไกการลดเหล้าบุรี	๖๐
๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุรีในชุมชน	๖๐
๒.๕.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชน	๖๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๒
๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๗๒
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสุรา ยาเสพติดของเยาวชน	๗๔
๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕	๗๗
๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๘๒
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๔
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๗
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๐
๓.๖ การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	๙๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดนครปฐม	๙๓
๔.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕	๑๐๑
๔.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรม การปฏิบัติตน ตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม	๑๐๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕	๑๑๗
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๗
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๘
บรรณานุกรม	๑๕๐
ภาคผนวก	๑๕๖
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ ๒.๑ การบริหารจัดการเครือข่าย	๓๒
แผนภูมิที่ ๒.๒ แสดงขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้	๔๐
แผนภูมิที่ ๓.๑ แผนผังแสดงภาพรวมกระบวนการวิจัย	๙๒
แผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงตัวอย่างแนวคิดในการขับเคลื่อนงานเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี	๑๑๖
แผนภูมิที่ ๔.๒ กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน	๑๑๘
แผนภูมิที่ ๔.๓ กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน โดยใช้หลักศีล ๕	๑๒๐
แผนภูมิที่ ๔.๔ องค์ประกอบกลไกการด้านศูนย์อบรมในการเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕	๑๒๓
แผนภูมิที่ ๔.๕ องค์ประกอบกลไกการด้านศูนย์อบรมในการเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕	๑๒๗
แผนภูมิที่ ๔.๖ องค์ประกอบกลไกการด้านเครือข่ายทางสังคม ในการเสริมสร้าง หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕	๑๒๙
แผนภูมิที่ ๔.๗ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”	๑๓๖
แผนภูมิที่ ๕.๑ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”	๑๔๓

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๓.๑ แสดงผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๐๐
ตารางที่ ๓.๒ แสดงผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๐๐
ตารางที่ ๔.๑ แสดงผลของการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม	๑๐๐
ตารางที่ ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนความถี่ และค่าร้อยละของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๔ แสดงการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ในภาพรวม	๑๑๑
ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติบาต)	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีลข้อที่ ๒ : (อทินนาทาน)	๑๑๓
ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีลข้อ ๓ (กาเมสุมิฉฉาจาร)	๑๑๓
ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีลข้อที่ ๔ (มุสาวาท)	๑๑๔
ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการ รักษาศีลข้อที่ ๕ (สุราเมรัยเมัชฌิมาทัฏฐานา)	๑๑๔
ตารางที่ ๔.๑๑ สรุปเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	๑๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในงานวิจัยเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๗.
ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๔๖.
วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๘/๖๓.
วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๖๙.

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๓๙/๖๔,
ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.
ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๔๗,
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.
วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓๑/๓๕๓,
วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๕๙.
อง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๓๓๔/๔๖๔
อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๕๗๑
อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๓๑/๗๘.
อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑.

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปทปาลิ ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักประกันคุณภาพชีวิตในด้านคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลอันเป็นค่านิยมพื้นฐานหรือเป็นระบบสำหรับการยึดถือประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคมเป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงผาสุกของประเทศชาติและประชาชนสังคม ประเทศใดผู้ปกครองและประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม การปกครองมีธรรมาภิบาลสังคมประเทศนั้นจะเข้มแข็งประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในทางตรงกันข้าม หากสังคมประเทศใดขาดเสียซึ่งคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาล สังคมประเทศนั้นย่อมอ่อนแอ แตกแยกและอาจถึงขั้นล่มสลายได้ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม และธรรมาภิบาลในสังคมไทยได้สะสมตัวมายาวนานและแผ่ขยายมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนปัญหาได้กระจายไปทั่วทุกวงการและทุกระดับขององคาพยพที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ความขัดแย้งแตกแยกของคนในชาติอย่างรุนแรงจนคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต้องเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาการเมืองและเข้าสู่กระบวนการปฏิรูปครั้งใหญ่ สาเหตุหลักก็มาจากความบกพร่องความเสื่อมทางคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลของผู้คนและองค์กรที่เกี่ยวข้องตั้งนั้นการปฏิรูปประเทศจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปคุณธรรมจริยธรรม และธรรมาภิบาลของสังคมไทยทั้งระบบ^๑ สถานการณ์ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยที่ระดับกลางและฐานล่างของสังคม สถาบันครอบครัวโดยทั่วไปมีความอ่อนแอลงไปมากชุมชนก็แตกสลายจากผลกระทบนโยบายการพัฒนาที่ขาดสมดุลเยาวชนชายหญิงทั่วประเทศอยู่ในภาวะสับสนทางความคิดและพฤติกรรม แยกผิดชอบชั่วดีไม่ออก มีปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ความรุนแรง โรคเอดส์ ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ฯลฯ สังคมมีปัญหาความไม่มั่นคง ความไม่ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน คดีอาชญากรรมพุ่ง คนล้นคุก คนไข้ยาเสพติดล้นโรงพยาบาล คดีความมั่นคงเพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยจึงนับว่าเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศชาติสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติต่อไป

ทั้งนี้ หากเรามองถึงปัญหาอาชญากรรมและปัญหาทางสังคมจะพบว่า มีปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับล่องละเมิดศีล ๕ หลายประการซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดคดีอาชญากรรมไว้ ๕ หมวด ได้แก่ ๑) คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ เช่น การฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักพาเรียกค่าไถ่ วางเพลิง เป็นต้น ๒) คดีชีวิต ร่างกาย และเพศ เช่น การฆ่าทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ทำร้ายร่างกาย และการข่มขืนกระทำชำเรา ๓) คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ รับของโจร เป็นต้น ๔) คดีน่าสนใจ เช่น โจรกรรมรถ ฉ้อโกง ยักยอก เป็นต้น ๕) คดีรัฐเป็นผู้เสียหาย เช่น คดีอาวุธปืน คดีการพนัน คดียาเสพติด การค้าประเวณี และการมีและ

^๑ พลเดช ปิ่นประทีป สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, สถานการณ์ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลในสังคมไทย, [ออนไลน์], [<http://www.thaiyouthforchange.com/>], [๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑].

เผยแพร่วัตถุламก เป็นต้น^๒ ดังนั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ คือ การฆ่า การลักทรัพย์ การล่วงเกินประเวณี การฉ้อโกง การให้ร้าย และการเสพยาเสพติดทั้งหมด ถือว่า เป็นก่อเหตุแห่งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาของสังคมที่จะทำให้สังคมนั้นไม่มีความสุข และจากการที่กรุงเทพมหานคร ได้ตรวจสอบสถิติคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า ที่ผ่านมามีเด็กและเยาวชน(อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี) กระทำความผิดอาญามีจำนวนมาก คือ ในปี ๒๕๕๗ มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาทั้งสิ้น ๓๕,๕๓๗ คดี ในจำนวนนี้เป็นคดียาเสพติดมากที่สุด จำนวน ๑๖,๕๐๘ คดี รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ๓,๒๕๒ คดี^๓ และเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน จากรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๙ เปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๕๗ กับปี ๒๕๕๙ จะพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาแม้มีสถิติโดยรวมในจำนวนคดีลดลงก็จริง คือ รวมมีจำนวน ๓๐,๓๕๕ คดี แต่ในส่วนคดีเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ยังอยู่ในระดับที่สูงอยู่ คือ มีจำนวนถึงคดี ๑๒,๔๐๕ คดี^๔

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาหลากหลายครบทุกสังกัดและครอบคลุมทุกระดับการศึกษา ที่จะให้บริการทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในจังหวัดนครปฐมอย่างทั่วถึงตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยในส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดนครปฐมมีสถานศึกษา จำนวน ๓๒๑ แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ จำนวน ๑๗๓ แห่ง และในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๒ จำนวน ๑๔๘ แห่ง มีสถิติเยาวชนนักเรียนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย(อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ปี) รวม ๓๑,๑๓๑ คน^๕ (ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐) สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจำนวนเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาซึ่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป แต่จากสถิติของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙ กลับพบว่า มีสถิติคดีแพ่งของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไป ๖๐๕ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ และ สถิติคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไปแล้วถึง ๔๐๓ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ เช่นกัน (รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙) ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้นคือศีล ๕ ของเยาวชนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่จะลดปัจจัยเสี่ยงและการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมแก่

^๒ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ. (พ.ศ.๒๕๕๘). **ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม**, พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๓ วิศิษฐ์ ขวนพิพัฒน์พงศ์, **เยาวชนก่ออาชญากรรมพุ่ง 'ยาเสพติด-อาวุธ'เพิ่ม๑,๒๑๒คดี**, [ออนไลน์] <http://www.bangkokbiznews.com/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

^๔ รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๙, ศาลยุติธรรม, [ออนไลน์], <https://oppb.coj.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

^๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐. [ออนไลน์], <http://www.nptedu.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

เยาวชนจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคในสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน จะต้องให้ความสำคัญในการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ในการนี้คณะสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันศาสนาที่สำคัญของไทยจึงได้ดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นนโยบายสำคัญของมหาเถรสมาคมที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับในพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาอันจะส่งผลให้ประเทศชาติ มีความสงบร่มเย็นซึ่งที่ผ่านมาหลายภาค เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ขับเคลื่อนโครงการร่วมกับคณะสงฆ์ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ สำหรับการดำเนินงานเพื่อยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ดำเนินการร่วมกับคณะสงฆ์หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ มีเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมตั้งเป้าตัวชี้วัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ เป็นต้นมา ซึ่งปรากฏในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗ และการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช) ในข้อ้อยที่ ๔.๗ การทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามความพร้อม^๒ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๗) โดยให้แนวทางให้ทุกภาคส่วนของประเทศร่วมกันดำเนินการเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ สร้างจิตสำนึกแห่งความดี ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างสังคมสันติสุข คือมีสุขภาวะทางสังคมที่ดี มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความดี มีจิตสาธารณะ มีความรักเอื้ออาทรต่อกัน ความสามัคคีร่วมกัน เป็นสังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์สันติสุขอย่างยั่งยืนด้วยหลักประกันคุณภาพชีวิตคือศีล ๕

ดังนั้น จากปัญหาด้านศีลธรรมของคนในสังคมส่งผลต่อการขาดความเอื้ออาทรต่อกันของสังคม สภาพสังคมที่มีปัญหาด้านจริยธรรมพื้นฐาน คือ ขาดศีล ๕ ส่งผลกระทบกับการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยของคนในสังคมอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ซึมซับการดำเนินชีวิตแบบผิด ๆ กับสภาพสังคมที่ขาดคุณธรรมพื้นฐาน คือ ศีล ๕ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย แม้จะมีหลายหน่วยงาน หลายองค์กร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานการศึกษา ที่พยายามส่งเสริมในเรื่องนี้ เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ปลอดภัยและมีสุขแก่อนาคตของชาติแต่ก็ยังเห็นผลเป็นรูปธรรมไม่ชัดเจนอาจเป็นเพราะขาดการทำงานที่ประสานกัน หรือ ขาดการทำงานที่สอดรับกันในประเด็นปัญหานี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ มุ่งศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วม

^๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.

พัฒนานักกิจกรรมในการการลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ร่วมมือกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ในขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตามหลักการของศีล ๕ สำหรับเยาวชนในสังคมไทย เป็นรูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมในกิจกรรมการดำเนินชีวิตเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมของเยาวชนในสังคมไทย รวมถึงการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรค์สังคมและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่มีความปรองดอง สมานฉันท์ มีภูมิต้านทานต่อความเปลี่ยนแปลง และค้นหากระบวนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมมุ่งหวังในการลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมที่จะเปลี่ยนหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนานักกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๑.๒.๓ เพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การพัฒนานักกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เป็นอย่างไร

๑.๓.๔ กลไกเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

(Action Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การศึกษาเพื่อทราบถึงพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ ที่จะเป็เครื่องมือและกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ภายใต้กติกาสังคมอย่างมีเหตุผลในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการสำคัญ^๗ (พระครูวินัยธรเอก เทชาวโร, ๒๕๖๐) คือ

๑. หลักประกันความมั่นคงของชีวิต คือ การไม่ร้ายทำลายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันทางกาย (ศีลข้อที่ ๑)

๒. หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน คือ การไม่ทุจริตคดโกง ไม่มัวเมา ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น มีสุจริต ดำเนินชีวิตแบบสัมมาชีพ (ศีลข้อที่ ๒)

๓. หลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว คือ ไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ (ศีลข้อที่ ๓)

๔. หลักประกันความมั่นคงของสังคม คือ การไม่เบียดเบียนกันด้วยวาจา ไม่กล่าวถ้อยคำที่ปราศจากสติและขาดความรับผิดชอบ วาจาที่สร้างความแตกแยก (ศีลข้อที่ ๔)

๕. หลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ คือ การไม่ดื่ม ไม่เสพสิ่งของมีเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด (ศีลข้อที่ ๕)

และได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นการพัฒนาจากผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อขับเคลื่อนขยายผลต่อไป โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และผลความตระหนักรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่เกิดหลังจาก

^๗ พระครูวินัยธรเอก เทชาวโร. การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง, ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๙).

เข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักสี ๕ ที่จัดขึ้น จึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๔๐๐ คน/ตัวอย่าง

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันร่วมกันถอดบทเรียนการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักสี ๕ และร่วมกันยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้านผลสมฤทธิ์ที่เกิดจากกิจกรรม รวมถึงให้ข้อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน ๒๕ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา การอบรมเยาวชน

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มตัวแทนเยาวชน

๒. ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) ในการถอดบทเรียนจากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักสี ๕ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ค้นหาแนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักสี ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน ๑๗ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มนักวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาคือโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยกำหนดกิจกรรมปฏิบัติการประกอบการศึกษาไว้เป็น ๒ กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่ ๑ กิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักสี ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หลักประกันคุณภาพชีวิต หมายถึง หลักประกันคุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนาคือในด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่เป็นกลไกการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขโดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือและกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ภายใต้กติกาสังคมอย่างมีเหตุและผลในการยอมรับและถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกัน

อย่างสมานฉันท์มีสันติสุขและปลอดภัย ภายใต้การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนอง
สังคมตามหลักการของศีล ๕ คือ ศีลข้อที่ ๑ เป็นหลักประกันด้านชีวิต ศีลข้อที่ ๒ เป็นหลักประกัน
ด้านทรัพย์สิน ศีลข้อที่ ๓ เป็นหลักประกันด้านครอบครัว ศีลข้อที่ ๔ เป็นหลักประกันด้านสังคม และ
ศีลข้อที่ ๕ เป็นหลักประกันด้านสุขภาพ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา หมายถึง เยาวชนที่มีอายุระหว่าง ๑๒-๑๗ ปี และกำลังศึกษา
อยู่ในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย หรือเทียบเท่า ในสถานศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม
และใกล้เคียงสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยจัดขึ้น

กลไกเสริมสร้าง หมายถึง กระบวนการในการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดจากมีส่วนร่วมของ
ภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการให้ความรู้ เช่น กิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกัน
คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และการขยายผลกิจกรรม เช่น กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย :
เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" หรือกิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น โครงการโรงเรียนสีขาว
โครงการโรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนให้
เกิดเป็นรูปธรรม

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง การร่วมมือกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในการที่จะลดปัจจัยเสี่ยง
และการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน โดยความ
ร่วมมือกันในลักษณะ “บวร” คือ ทุกภาคในสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา
องค์กรชุมชน ในการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรม
ในงานวิจัยนี้ คือเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่จังหวัดนครปฐมและใกล้เคียงที่ร่วมขับเคลื่อนดำเนินกิจกรรม
การลดปัจจัยเสี่ยง การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ได้ฐานข้อมูลพฤติกรรมกระทำความผิดตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ในจังหวัดนครปฐม

๑.๖.๒ ได้รูปแบบการกิจกรรมหรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพ
ชีวิต และการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกของศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๑.๖.๓ เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง คณะสงฆ์ สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันนำกิจกรรมไปขยายผลและต่อยอดกิจกรรมตามพันธกิจของหน่วยงาน
ด้วยการบูรณาการตามหลักศีล ๕ กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมกับ
การเสริมสร้างความสามัคคี เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม ลดปัจจัยเสี่ยง และสร้างเสริม
หลักประกันคุณภาพชีวิตสำหรับเยาวชนอย่างยั่งยืน เช่น โครงการวัดปลอดภัย โครงการโรงเรียนสีขาว
โครงการห้องเรียนสีขาว เป็นต้น

๑.๖.๔ สถานศึกษาและชุมชน มีข้อมูลและรายงานการวิจัยเป็นฐานรองรับการพัฒนาและ
สร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตความมั่นคงตามหลักการของศีล ๕ แก่ชุมชนและสังคม ให้เป็นสังคม
คุณธรรม มีสันติสุขที่ยั่งยืน ด้วยการดำเนินการร่วมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนการลด
ปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมเชิงพุทธบูรณาการ

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕” ในการศึกษาครั้งนี้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ บริบทเชิงพื้นที่ในการวิจัย
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุรี
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ บริบทเชิงพื้นที่ในการวิจัย

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาหลากหลายครบทุกสังกัดและครอบคลุมทุกระดับการศึกษา ที่จะให้บริการทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในจังหวัดนครปฐมอย่างทั่วถึงตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยในส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดนครปฐมมีสถานศึกษา จำนวน ๓๒๑ แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ จำนวน ๑๗๓ แห่ง และในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๒ จำนวน ๑๔๘ แห่ง มีสถิติเยาวชนนักเรียนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้น และตอนปลาย (อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ปี) รวม ๓๑,๑๓๑ คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐) สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจำนวนเยาวชนจังหวัดนครปฐมที่อยู่ในวัยศึกษาซึ่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

แต่จากสถิติของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙ กลับพบว่า มีสถิติคดีแพ่งของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไป ๖๐๕ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ และ สถิติคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไปแล้วถึง ๔๐๓ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ เช่นกัน (รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙) นั้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการขาดคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้นคือศีล ๕ ของเยาวชนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่

เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่จะลดปัจจัยเสี่ยงและการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมแก่เยาวชนจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคในสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน จะต้องให้ความสำคัญในการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนเป็นพลเมืองดี ตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยการดำเนินการให้ครบถ้วนระบบทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน จะยกภาระให้สถานศึกษาหรือโรงเรียนฝ่ายเดียวไม่ได้ ได้แก่ ๑) บิดามารดาหรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกในการปลูกฝังถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมให้สมาชิกในครอบครัว ๒) ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกในครอบครัว เด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่และการเลียนแบบมากกว่าจะฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ๓) เพื่อน ๆ ของเด็กมีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมจริยธรรมที่เด็กได้รื้อนำไปปฏิบัติจนเกิดพฤติกรรมคล้ายคลึงตามเพื่อน ๔) พระสงฆ์คือผู้นำทางคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอหรือท้องถิ่นที่ผู้เรียนอยู่ เป็นที่ยอมรับในสังคมให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ๕) สื่อมวลชนตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันมีความสำคัญต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม หรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบพฤติกรรม ๖) สถานศึกษาหรือโรงเรียน การจัดสภาพแวดล้อม การบริหาร การให้บริการต่าง ๆ การเป็นตัวอย่างที่ดีของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยสื่อการสอน ข่าวสารในชีวิตประจำวัน วิดีทัศน์ การอธิบาย การเทศนา การชมเชยยกย่อง การแก้ไขและวิจารณ์ข้อบกพร่อง

ราชบัณฑิตยสถาน^๑ ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติชอบปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ อธิบายว่า จริยธรรม หมายถึง จริย+ธรรม จริย มาจากภาษาบาลี รากศัพท์เดิม คือ จร หรือ จร แปลว่า เทียบไปหรือเดินทาง จริย จึงแปลว่า การเทียบไป การดำเนินไป หรือการเดินทาง ในภาษาไทยเอาคำว่า ประพฤติ ไปทำเป็นคำแปล จริยะ จริยา จรรยา และจริยธรรม และเอาคำว่า จริยธรรม มาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า Ethics จริยะ จริยา จรรยา และจริยธรรม ก็เลยมีความหมายแฉกต่าง ๆ กับคำว่า ศีลธรรม หรือบางที่ใช้เป็นคำแทนของคำว่า ศีลธรรมไป เพราะคำว่า Ethics หรือ ความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทย เป็นเรื่องในระดับที่ เรียกว่า ศีล ทั้งสิ้น แต่คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างขวางกว่านั้น คือ หมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกแง่ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), น. ๓๐๓.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๓), น. ๑๐-๑๑.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๓ กล่าวว่า จริย+ธรรม = จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่าธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น จริยธรรม ได้ความหมายว่า หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติ

ขณะที่ **ดร.จำเริญรัตน์ เจือจันทร์**^๔ อธิบายไว้ว่า ในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความคุณค่า เพราะเป็นเจตนาที่ดี เกิดจากการตั้งใจจริง หรือมูลเหตุจูงใจที่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง การกระทำสิ่งที่ถูกต้องเป็นสิ่งสากล โดยเริ่มที่เหตุจูงใจที่ดี เป็นเงื่อนไขให้เกิดการทำความดี และผลจากการกระทำนั้น ก็จะเป็นผลดี สิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดในทางจริยธรรม ต้องมีลักษณะเป็นสากล เป็นลักษณะการกระทำตามหน้าที่และการให้ความเคารพยำเกรง จึงมีเงื่อนไข มีความเด็ดขาดอยู่ในตัว

ดังนั้น จึงสรุปได้ถึงองค์ประกอบพื้นฐานของจริยธรรม ๓ ด้าน คือ

๑) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective component) เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวกับการกระทำผิดและถูก และเป็นความรู้สึกที่กระตุ้นให้คิดและทำในสิ่งที่ถูกผิด (เช่น ความรู้สึกผิด ความรู้สึกเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

๒) องค์ประกอบด้านการรู้คิด (Cognitive component) เป็นเรื่องการตัดสินใจของบุคคลที่จะกระทำ และเป็นเรื่อง คนเราคิดอย่างไรกับความผิดถูก

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นพฤติกรรมของบุคคล เช่น เมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่ง บุคคลจะโกงหรือไม่ หรือจะช่วยเหลือผู้อื่นหรือไม่ เป็นต้น^๕

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม

๑) ที่มาของแนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

แหล่งกำเนิดของจริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับจริยธรรมประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยธรรมประเพณีของสังคมอื่นๆ ไม่มากก็น้อย ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือ สังคมหรือผู้แวดล้อมนั่นเอง รากฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่เกิดโดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามี่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ ซึ่งจะอำนวยให้นักทฤษฎีพัฒนาทางสังคมหลายคนเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์คือในช่วงสิบปีแรก และจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังๆ ของชีวิตแต่มักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ว่าลักษณะและการกระทำต่างๆ ของมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์โดย

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓), น. ๘๑.

^๔ ดร.จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘), น. ๙๖.

^๕ Sigelman, C.K. & Rider, E.A, Life-span human development, ๔th ed, (Belmont, CA : Wadsworth/Thomson Learning. 2003), p. 346.

ที่ไม่ได้จำกัดอายุ ถึงแม้ว่าการศึกษาจริยธรรมจะยุ่งยากซับซ้อนมากอันเป็นเหตุให้เกิดทฤษฎี และข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป แต่ผู้ค้นคว้าทางจริยธรรมได้เห็นพ้องกันในลักษณะที่สำคัญของจริยธรรม คือยอมรับจริยธรรมของบุคคลนั้นมีเจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ และนักทฤษฎีทางจริยธรรมยังเชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลมีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังลงความเห็นว่าต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ^๖ ซึ่งโดยความจริง การเจริญเติบโตของบุคคลในการเข้าสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในชาติประกอบด้วยความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อผู้อื่นและสังคม โดยรวมการพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพันธุกรรม การพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะทำให้บุคคลมีสติปัญญาในการเข้าใจความคาดหวังของสังคมเข้าใจตนเองเพียงพอในระดับที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม จากขั้นต่ำไปยังขั้นสูงต่อไปได้

ดังนั้น ความรวดเร็วในการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลจึงมีบางส่วนขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ได้แก่ การจดจำ การรับรู้ และการกระทำ อย่างไรก็ตามการพัฒนารายละเอียด ซึ่งจะดำเนินไปได้เร็วหรือช้าส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของบุคคล แหล่งกำเนิดสำคัญของจริยธรรม ได้แก่ สังคมหรือผู้แวดล้อมบุคคล จุดกำเนิดเริ่มถูกพุ่มพักให้แก่ตัวขึ้นในตัวบุคคลแรกเกิด โดยกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ บุคคลเริ่มค่อยเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เท่าที่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสต่างๆ ของตนจะสามารถเอื้อให้ได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมจะมีขึ้นในช่วงสี่ปีแรกและพัฒนาการทางจริยธรรมนี้จะเป็กรากฐานฝังลึกยากต่อการที่บุคคลจะเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังของชีวิต สามารถปรับและเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์โดยไม่ขึ้นอยู่กับอายุของบุคคล และนักทฤษฎีจริยธรรมได้เห็นพ้องกันว่าแหล่งที่มาสำคัญซึ่งก่อให้เกิดจริยธรรมในบุคคลก็คือ การเรียนรู้จากสังคมนั่นเอง”

ดังนั้น ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญกับการพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม ในฐานะที่แหล่งกำเนิดของกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ทารกแรกเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมและจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า คุณลักษณะทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความเก่ง ความดี และมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกลึกซึ้ง โดยเน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่อหาแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๕ ประการ ได้แก่

๑) ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจใฝ่คิดค้นแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ

^๖ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔), น. ๔๐-๔๑.

^๗ จรรยา สุวรรณทัต, จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๗), น. ๔๓-๔๔.

๒) ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคมชนบท ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบและต่อสู้มากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกต่อกันด้านความมีน้ำใจ และปรากฏชัดมากขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม หากสังคมไม่ให้ความสนใจในการส่งเสริมด้านความมีน้ำใจอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ความมีน้ำใจมีพื้นฐานมาจากการรู้จักช่วยเหลือ รับผิดชอบต่อตนเอง และการรู้จักเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รู้สึกเห็นอกเห็นใจอันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและให้ ตลอดจนเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน

๓) ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาเชื่อว่าวินัยมีพื้นฐานมาจากวันแรกของชีวิต มีการเรียนรู้ การเลียนแบบและฝึกฝนจากบุคคลและสังคมแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล

๔) ความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะปฏิบัติ ปกป้องอนุรักษ์ และสืบทอดอีกทั้งเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคโลกไร้พรมแดน ความเป็นไทยจะคงอยู่ยาวนานเพียงใด ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ความเป็นไทย จึงต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ดีงามด้านความเป็นไทยสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน

๕) การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย เป็นการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ตัดสินใจเลือกรับหรือกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความรู้และเข้าใจในประโยชน์ และคุณค่าที่แท้จริง การศึกษาไทยควรเน้นในเรื่องการบริโภคด้วยปัญญา แต่ความก้าวหน้าทางวัตถุชนิดที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมให้อยู่ในหลักการแห่งความพอดีเป็นความเสื่อมทางจิตใจ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะของการสร้างความเสื่อมแก่สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือธรรมชาตินำไปสู่ความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ทุกชีวิตในโลกจึงไร้ความปลอดภัย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดความเจริญทางด้านจิตใจ^๔

สรุปได้ว่า การพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของบุคคลทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และการศึกษาล้วนแต่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกัน การพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมก็เช่นเดียวกันกับการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ของมนุษย์ กล่าวคือ การพัฒนาด้านนี้จำเป็นที่จะต้องได้รับการเตรียมการไว้อย่างเป็นระบบดูแลรักษาและส่งเสริมจนให้เกิดขึ้นอย่างมั่นคงและต่อเนื่องด้วยการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่อาจแยกออกได้ ซึ่งจากการพัฒนาชีวิตทั้งหมดของบุคคลทำให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งปัญญา อุดมการณ์ความดีงามและความเหมาะสมของชีวิต

^๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการจิตพิสัย : มิติสำคัญของการพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), น. ๑-๖.

๒) ขั้นตอนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม

นักจิตวิทยามีความเชื่อว่า ลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้นประกอบด้วยด้านต่างๆ ที่สำคัญคือ ความรู้และความรู้สึกเชิงคุณธรรมจริยธรรม พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมและเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม มีผู้พบว่าความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมนั้นส่วนใหญ่เด็กจะมีอยู่แล้วภายในปีที่เข้าโรงเรียน และการพัฒนาการทางด้านนี้ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในอายุต่อมา ส่วนพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์ซึ่งทำให้การศึกษาพัฒนาการทางด้านนี้เป็นไปอย่างยากลำบาก ดังนั้นการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน นอกจากนี้ยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ได้และท้ายสุดอาจทำให้สามารถใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล เป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของเขาในสถานการณ์แต่ละชนิดได้ และยังเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกมาในทางการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด เหตุผลเชิงนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่าดีหรือเลว แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมี ๖ ขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ ๑ มุ่งการเชื่อฟังและการทำโทษ เป็นขั้นที่คนจะเชื่อฟังหรือยอมรับทำตามผู้ที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตน และพยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกทำโทษเพราะกลัวถูกตัดสินว่าเป็นคนไม่ดี

ขั้นที่ ๒ มุ่งความพึงพอใจของตนเอง เป็นขั้นตอนที่คนจะกระทำตามใจของตนและต้องการรางวัลจากผู้อื่นด้วย เริ่มมีความรู้สึกนึกคิดที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่นบ้าง มีการแลกเปลี่ยนการกระทำต่อกัน โดยแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน

ขั้นที่ ๓ มุ่งความเป็นเด็กดี เป็นขั้นที่คนจะเกิดความสำนึกว่า จะต้องกระทำในสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี เป็นการกระทำตามความเห็นของคนส่วนมาก ต้องการให้เป็นที่ยกย่องของบุคคลอื่น ไม่กระทำอะไรที่คนอื่นจะเห็นว่าไม่ดี

ขั้นที่ ๔ มุ่งอำนาจและการรักษาระเบียบของสังคม เป็นขั้นตอนที่ยึดการปฏิบัติตามหน้าที่เป็นสำคัญ การกระทำหรือไม่กระทำมิใช่กลัวถูกลงโทษ แต่เพื่อคงไว้ซึ่งระเบียบที่กำหนดไว้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ ตระหนักถึงหน้าที่ของตนและมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมมากพอสมควร และถ้าได้อยู่ในสังคมที่มีกฎเกณฑ์ดี ก็จะกลายเป็นคนดี แต่ถ้าเข้าไปอยู่ในสังคมที่ไม่ดี ก็จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นและกลายเป็นคนไม่ดีที่สุดในที่สุด

ขั้นที่ ๕ มุ่งที่จะกระทำตามสัญญา เป็นขั้นที่คนใช้การเคารพตนเอง ทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับผู้อื่น ไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นและจะมองผลประโยชน์ของสังคมส่วนร่วมเป็นสำคัญ การตัดสินใจกระทำต่าง ๆ จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์และสัญญา

ขั้นที่ ๖ มุ่งตระหนักในความสำนึก เป็นขั้นตอนที่คนจะต้องเคารพในคุณค่าและมองเห็น
 ความสำคัญของชีวิตมนุษย์ทุกคน เป็นพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมขั้นสูงสุด^๙

ซึ่งโดยความเป็นจริง การพัฒนาคุณธรรมของมนุษย์มีการพัฒนาเป็นลำดับจากวัยทารกจนถึง
 ตลอดชีวิตต้นกำเนิดของแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมมาจากอิทธิพลของสังคมและพันธุกรรม
 คำว่า สังคม ในที่นี้คือ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทั้งที่เป็นบุคคล และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอื่นๆ ส่วน
 คือ ความสามารถในการรู้คิด และพัฒนาขึ้นตามลำดับชั้นอายุ วุฒิภาวะหรือประสบการณ์ และการพัฒนามี
 ลักษณะที่สำคัญแบ่งเป็น ๓ แนวทางใหญ่^{๑๐} ดังนี้คือ

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของฟรอยด์
 เชื่อกันว่า คุณธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบ
 ชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้
 ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตปละอายใจตนเองถือว่า
 ได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก
 เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางคุณธรรม

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นกระบวนการสังคมประกิตโดย
 การซึมซับเอากฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง
 และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือการสังเกต
 เลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวก
 เดียวกัน

๓. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้เห็นว่า
 คุณธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาคุณธรรมจึงต้องมีการพิจารณา
 เหตุผลเชิงคุณธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงชันการรับรู้คุณธรรมก็พัฒนาขึ้น
 ตามลำดับ

ทั้งสองแนวคิดได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมในฐานะพัฒนาการของ
 เด็กตามขั้นตอนต่างๆ จะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงอายุ และตามการรับรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
 ที่ว่าการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมนั้น มีพื้นฐานดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคล จะผ่านไปตามขั้นตอนพัฒนาการ
 (Sequential Stage) โดยมีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมจะมี
 ความสัมพันธ์ทางบวกกับเหตุผลตรรกศาสตร์

^๙ Kohlberg, L., Moral Stages and Moralization : The Cognitive Development Approach and Social Issues, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1976), p. 4-12.

^{๑๐} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, น. ๒๙-๓๗.

๒. การรับรู้ทางสังคม (Social Perception) และบทบาททางสังคม (Role Taking) ของแต่ละบุคคลนั้น จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับการพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของเขา

๓. บุคคลจะมีคุณธรรมจริยธรรมขั้นสูง หรือการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมขั้นสูงได้นั้น จะต้องใช้เหตุผลเชิงตรรกะและสามารถในการรับรู้ทางสังคมในระดับสูงก่อน^{๑๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เป็นกระบวนการศึกษาและการถ่ายทอดเอาวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นถัดไป เพื่อสร้างสรรค์ความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าของสังคม โดยร่วมกันแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ การพัฒนาคนให้เป็นคนมีศีลธรรม มีความรู้ มีความสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขพัฒนาการทางคุณธรรมมักจะได้รับอิทธิพลมาจากสังคมเป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์ จารีตประเพณีในสังคมของตน ย่อมจะก่อให้เกิดความสุขและเป็นที่ยอมรับของสังคม

๓) ความสำคัญการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของความประพฤติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมของตนเองได้นั้น สังคมจะเป็นตัวตัดสินว่า การกระทำนั้นถูกหรือผิด โดยในแต่ละสังคมจะมีเกณฑ์ในการตัดสินของสังคมนั้น ซึ่งคุณธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคคลต่างๆ ที่เสริมสร้างความสุข และความเจริญให้กับบุคคลและประเทศชาติเป็นส่วนรวม คุณธรรมจึงเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละบุคคลประสบความสำเร็จความสุขความเจริญในหลายๆ ทาง คือ

๑. คุณธรรมเป็นเครื่องธำรงศักดิ์ของความเป็นมนุษย์เรา ไม่ตีคุณค่าของมนุษย์เป็นตัวเงิน แต่จะตีค่ากันด้วยคุณธรรม ผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี เป็นคนมีค่ามาก ส่วนคนไร้คุณธรรมอาจจะถูกประณามว่า “เหมือนมิใช่คน” เป็นคนมีค่าน้อย

๒. คุณธรรมเป็นเครื่องเริ่มบุคลิกภาพ เช่น ความซื่อตรงทำให้คนมีความสมบูรณ์ในความคิด และการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด คำพูด และการกระทำ

๓. คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น ความจริงใจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจ จึงทำให้เสียประโยชน์ที่ควรได้

๔. คุณธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ ซึ่งนอกจากจะสบายใจเพราะการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องที่ควรแล้วยังสบายใจ เพราะการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องที่ควรแล้วยังสบายใจไม่ต้องระแวงอันตรายที่จะมาอีกด้วย เพราะผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นผู้ประพฤติและปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕. คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ และความมั่นคงปลอดภัยในการประกอบอาชีพและการดำรงอยู่^{๑๒}

^{๑๑} ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕),

ซึ่งโดยความเป็นจริง คุณธรรมเป็นตัวกำหนดให้คนกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ก่อความวุ่นวายให้สังคม ถ้าคนเรามีคุณธรรมสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น แต่ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมจะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย แ่งแย้งชิงดีกัน ซึ่งจะก่อความเดือดร้อนให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างหรือใกล้เคียง

อีกทั้งคุณธรรมจริยธรรมยังเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้คนเป็นคนดี มีความรักสามัคคี มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุคคลที่มีคุณธรรมย่อมนำสุขมาให้ บุคคลรอบข้าง ทั้งนี้เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์ หรือ สิ่งแวดล้อมมากระตุ้น^{๑๓}

ดังนั้น แนวคิดความสำคัญในการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมในฐานะเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลทั่วไปควรนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี เป็นเกราะป้องกันตัว เป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ เพราะบุคคลที่มีคุณธรรมย่อมนำสุขมาให้ บุคคลรอบข้างซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างมาก ทั้งนี้เพราะจริยธรรมเป็นสิ่งที่จะช่วยให้คนประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในสิ่งที่ดีงาม จริยธรรมจะช่วยให้มนุษย์มีแนวทางในการดำเนินชีวิต มีหลักการครองตนที่ถูกต้องสมบูรณ์ และสามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมาย ก็คือ ความดับทุกข์ หรือความหมดสิ้นปัญหา อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์ โดยความสำคัญของคุณธรรม^{๑๔} สรุปได้ดังนี้

๑. จริยธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและ ผู้อื่น ทั้งคุณธรรมที่เป็นบ่อเกิดซึ่งเป็นแก่นของค่านิยม

๒. จริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรงรักษา

๓. จริยธรรมนั้นผูกพันอยู่กับความสุข คือ จริยธรรมเป็นเหตุ

๔. จริยธรรมเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง จึงควรที่สร้างสมจริยธรรม เพื่อนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี และความเต็มสมบูรณ์ในชีวิต

๕. จริยธรรมเป็นสิ่งผูกพันกับคนดีและความดี และจริยธรรมเป็นสิ่งที่ควรอยู่ในความควบคุมของตัวเรา

๖. จริยธรรมเกี่ยวพันอยู่กับความเคยชินของการประพฤติดี ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความเคยชินกับการประพฤติชั่ว

๗. จริยธรรมก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกจริยธรรมหนึ่งแล้ว ก็จะเกิดจริยธรรมด้านอื่นๆ ไปด้วย

^{๑๒} สมเดช สีแสง, คู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านกฎหมาย, ๒๕๔๔), น. ๒๓๗.

^{๑๓} พิสิษฐ์ ศิริรักษ์, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาวิชาการ, ๒๕๔๐), น. ๖๘.

^{๑๔} กรมวิชาการ, แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), น. ๑.

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ทั้งในวงการศึกษาศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนา ดังนั้นคุณธรรมจึงมักใช้ในลักษณะที่ครอบคลุมความหมายของจริยธรรมด้วย คือ จริยธรรมเป็นการแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจแต่ละบุคคลนั่นเอง จริยธรรมเป็นเสมือน แนวทางการประพฤติหรือปฏิบัติเพื่อให้คุณธรรมเกิดขึ้นในตัวบุคคลประกอบด้วยความรู้ ความประพฤติ และความรู้สึก ซึ่งเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางกาย ในลักษณะที่ถูกต้องเป็นมาตรการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

๒.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์

๑) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psycho analysis)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ^{๑๕} บิดาแห่งทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ชาวออสเตรีย (ค.ศ.๑๘๕๖-๑๙๓๙) โดยมีสมมติฐานที่สำคัญว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์มีสาเหตุที่แน่นอน (Every Behavior is Caused) และสาเหตุเหล่านั้นอยู่ในระดับจิตไร้สำนึกโดย **ฟรอยด์** ^{๑๖} ได้รับอิทธิพลแนวคิดเรื่องพฤติกรรมมนุษย์จากนักปรัชญาตะวันตก ๒ ท่าน คือ เพลโต (Plato) และเรอเน เดการ์ต (Rene Descartes) โดยมีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมมนุษย์ เกิดจากภายในตัวของมนุษย์เอง คือ ใจ (Mind) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแห่งพฤติกรรม โดยเชื่อว่า ความคิดภายใน (Innate Idea) ซึ่งผูกติดอยู่กับจิต เป็นตัวที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการแสดงพฤติกรรม

พฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักการของซิกมันด์ ฟรอยด์ ประกอบด้วย ๓ ระบบ ได้แก่ ๑) อิด (Id) ๒) อีโก้ (Ego) และ ๓) ซูเปอร์อีโก้ (Super-Ego) แต่ละระบบทั้งสามนี้มีภาระหน้าที่เฉพาะตัว มีคุณสมบัติและองค์ประกอบเฉพาะตัว และทั้งสามระบบกระทำการสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

แนวคิดของฟรอยด์ เห็นว่าพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมามีเหตุมีปัจจัย ก่อให้เกิดในช่วงแรก พฤติกรรมเป็นไปตามสัญชาตญาณ เช่น เด็กเอามือไปจับไฟก็จะร้อนและดึงมือออกโดยอัตโนมัติต่อมาหลักมนุษย์จึงพัฒนาพฤติกรรมตามสัญชาตญาณมาเป็นพฤติกรรมมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น ตามลำดับ โดยอาศัยประสบการณ์และถูกฝึกฝนอบรมแนะนำจากพ่อแม่ รวมถึงได้รับการกล่อมเกลาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือชุมชนที่อาศัยจึงก่อให้เกิดพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต่างกัน และ **ฟรอยด์** ยังเห็นว่า กระบวนการทำงานของจิตที่เป็นบ่อเกิดของพฤติกรรม ส่วนใหญ่เกิดจากจิตไร้สำนึกที่อยู่ภายใน จิตไร้สำนึกคือ กระบวนการทำงานทางจิตที่เราไม่รู้ตัว จิตนี้เป็นแหล่งรวมความรู้สึกต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในอดีต แล้วกลับแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นเรื่องที่เราไม่อาจจะรู้สึกตัวได้ เมื่อกาลเวลาผ่านไป ฟรอยด์ จึงให้น้ำหนักอย่างมากต่อกระบวนการของจิตไร้สำนึกกว่ากระบวนการนี้มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอม ัดแปลง และมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำทั้งหลายในระดับจิตไร้สำนึกของคนเรา **ฟรอยด์** ได้

^{๑๕} ปราโมทย์ เชาวศิลป์, คู่มือทฤษฎีจิตวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิช, ๒๕๒๖), น. ๕.

^{๑๖} รองศาสตราจารย์ ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), น. ๗๒.

กล่าวถึงการมีอยู่ของจิตไร้สำนึกว่า “จิตไร้สำนึก เป็นกระบวนการทางจิตที่ต้องยอมรับว่ามันมีอยู่ เพราะแม้เราจะไม่ได้สัมผัสโดยตรงอย่างรู้ตัว แต่ทว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นก็เป็นข้อยืนยันถึงการดำรงอยู่ของมันได้เป็นอย่างดี”

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมที่มียอมเกิดจากจิตสำนึก สัมผัสสัญญา การมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงโดยรู้ตัวอยู่ เช่น รู้ว่ารู้สึกอย่างไร มีอารมณ์ใด มีความต้องการอะไร และควรปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

แนวคิดของ فروยด์ จึงถูกเรียกว่า “Dynamic Psychology”^{๑๗} เพราะเชื่อว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเกิดจากการปฏิสัมพันธ์อย่างซับซ้อนของพลังแห่งจิตระดับสำนึกและจิตระดับไร้สำนึก

๒) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development Theory)

เพียเจต์ (Jean Piaget)^{๑๘} กล่าวอธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามลำดับขั้นและขั้นกับวัย โดยแบ่งเป็น ๒ ขั้นใหญ่ ๆ คือขั้นแรก อายุระหว่าง ๕-๘ ปี เป็นขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน (Heteronomous) เช่น บิดามารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และเพื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขั้นที่สอง เป็นขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ ๙ ปีขึ้นไป เด็กจะเริ่มมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและผู้ใช้กฎเกณฑ์ต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ ต่อมาโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ มาเป็นทฤษฎีโคลเบอร์ก

๓) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg' Theory)

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg)^{๑๙} เป็นนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงด้านจริยธรรม เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาสังเคราะห์ในขอบเขตความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยาและศึกษาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Intergrated Theory) และนำเอามาใช้ในการจัดการศึกษาด้านจริยศาสตร์ (Moral Education) ทฤษฎีของโคลเบอร์กมีส่วนคล้ายคลึงและได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาหลายท่าน อาทิ โสกราตีส (Socrates) คานต์ (Immanuel Kant) ดิวอี้ (John Dewey) และเพียเจต์ (Jean Piaget)

ทฤษฎีของโคลเบอร์ก กล่าวว่า ลักษณะมนุษย์และจริยธรรม เป็นความสัมพันธ์กันระหว่างชนในสังคมทั้งมวล การตัดสินว่าสิ่งใดถูกต้องดีงามเพียงใด ไม่ขึ้นกับการควบคุมเพื่อแก้ปัญหาข้อโต้แย้งเท่านั้น แต่มีผลสะท้อนถึงระเบียบแบบแผนจากธรรมชาติของโลกภายนอก ในภาพกว้างจริยธรรมพัฒนาการความเจริญงอกงามจากลักษณะธรรมชาติของมนุษย์

^{๑๗} M.W.Padmasiri De Silva, Buddhist and Freudian Psychology, (Colombo, Sri Lanka : Lake House Investments Ltd, 1972), p. 77-78.

^{๑๘} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), น. ๔๘.

^{๑๙} อ่างใน พระประมวล อุดตาราสโย (น้อยทรง), เปรียบเทียบจริยศาสตร์ (ทฤษฎีว่าด้วยความดี), (กรุงเทพมหานคร : เฉลิมมงคลการพิมพ์, ๒๕๔๔), น. ๔๒.

โคลเบอร์ก ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Level) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) รวมเป็น ๖ ขั้น ได้แก่

๑) ขั้นที่ ๑ ขั้นการลงโทษและการเชื่อฟัง (อายุ ๒-๗ ปี) คือการตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบหลีกไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

๒) ขั้นที่ ๒ ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ ๘-๙ ปี) คือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่ตนพอใจหรือต้องการที่อยากได้

๓) ขั้นที่ ๓ ขั้นการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (๑๐-๑๓ ปี) คือการตัดสินใจโดยการคล้อยตามความเห็นชอบหรือการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

๔) ขั้นที่ ๔ ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (๑๔-๑๖ ปี) คือการตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่างๆ

๕) ขั้นที่ ๕ ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (๑๖ ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

๖) ขั้นที่ ๖ ขั้นการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของตน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

๔) ทฤษฎีพัฒนาทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ บรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (discovery learning) และมีความเห็นว่าคนทุกคนจะมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจโดยผ่านกระบวนการ การแสดง (acting) รูปจำลอง (imaging) และสัญลักษณ์ (symbolizing) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่งในระยะแรก ๆ ของชีวิตเท่านั้น^{๒๐}

บุคคลแต่ละคนจะมีหรือไม่มีการพัฒนาหรือมีการพัฒนาเร็ว-ช้าต่างกัน เราสามารถวัดระดับจริยธรรมของบุคคลได้จากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นใช้ และสามารถส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น การได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น จะทำให้บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำได้เรียนรู้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงขึ้น^{๒๑}

^{๒๐} Jerome Bruner. The Process of Education. (New York : Alfred A. Knopf, Inc. and Random House, 1963), p. 1-12.

^{๒๑} รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), น. ๕.

นอกจากนี้ ยังมี ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของออสซูเบล (A Theory of Meaningful Verbal Learning) ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมาย หากการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน^{๒๒}

จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill) ได้สรุปทฤษฎีศีลธรรมทางตะวันตกไว้ว่า ทฤษฎีทางศีลธรรมนั้นจะต้องบอกได้ว่า เราควรทำอะไร หรือการกระทำอะไรที่ถูกต้องชอบธรรมทางศีลธรรม หรือหน้าที่ทางศีลธรรมของเราคืออะไร^{๒๓} ต่อมานักจิตวิทยาและนักการศึกษาเริ่มหันมาสนใจในเรื่องจิตสำนึกและความรู้สึกของมนุษย์มากขึ้นทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) มีนักทฤษฎีคนสำคัญ เช่น มาสโลว์ (Dr. Abraham H. Maslow) รอเจอร์ส (Carl Rogers) โคมส์ (Arthur W. Combs) โนลส์ (Knowles) แฟร์ (Faire) อิลลิช (Illich) และนีล (Neil) เป็นต้น แม้จะมีแนวคิดทฤษฎีเกิดขึ้นเรื่อย ๆ แต่แนวคิดเก่าก็ไม่สูญสิ้นไปเพราะมีจุดเด่นและจุดด้อยจึงเกิดการผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกัน เช่น การผสมผสานแนวคิดพฤติกรรมนิยมกับปัญญานิยมของกานเย (Gagne) เป็นต้น

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

สังคมและวัฒนธรรมความจริงแล้วกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ เปรียบเสมือนเหรียญเงินที่มีด้านหน้าและด้านหลังสังคมนั้นหมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่งมาช้านานจนมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันและมีภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีทางในการดำรงชีวิตร่วมกันเป็นแบบอย่างเดียวกันวัฒนธรรมนั้นหมายถึง บรรดาขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา และทุกสิ่งทุกอย่างที่คนในสังคมนั้นสร้างขึ้นมาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเพราะฉะนั้นถ้าไม่มีสังคมก็ไม่มีวัฒนธรรม ทั้งสองอย่างจึงเป็นของคู่กันอย่างแยกไม่ออก

โดยนัยเช่นนี้การทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นเรื่องที่ไม่เพียงแต่สัมพันธ์กับกลุ่มคนเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับสถานที่และเวลาอีกด้วย ซึ่งผลของความสัมพันธ์เช่นนี้ทำให้ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ภาพนิ่งแต่เป็นภาพที่เคลื่อนไหว เพราะฉะนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงมีธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้การที่จะเข้าใจในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องมีการวินิจฉัยและวิเคราะห์กันจึงจะแลเห็นและเกิดความเข้าใจได้

ตามที่กล่าวมานี้ก็พอจะสรุปให้เห็นได้ว่าชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปนั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ ๓ อย่างที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ คือ โครงสร้างสังคม ระบบ-เศรษฐกิจ และระบบความเชื่อในเรื่องของจักรวาล ความสัมพันธ์อย่างได้ดุลระหว่างองค์ประกอบทั้ง ๓ อย่างนี้ จะเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ได้ทั้งความต้องการทางวัตถุและด้านจิตใจ ดังนั้นในการเสนอให้เห็นภาพพจน์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในที่นี้ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งสามอย่างที่กล่าวมานี้เป็นสำคัญ

^{๒๒} David Ausubel, The psychology of meaningful verbal learning, (New York : Gruner & Stratton, 1963), p. 77-79.

^{๒๓} เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก : คานท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลล์ ชาร์ต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), น. ๑๓๒.

๑) วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

นักปราชญ์กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” เมื่อมนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน จึงมีอยู่สิ่งหนึ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมมนุษย์ให้มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างแนบสนิท นั่นคือวัฒนธรรม ดังนั้นมนุษย์จึงขาดวัฒนธรรมไม่ได้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมนุษย์จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้ ซึ่งทั้งชีวิตมนุษย์และวัฒนธรรมมักจะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน หากกล่าวถึงหลักการอยู่ร่วมกันทางสังคมในงานวิจัยนี้ขอนำมาประกอบการวิจัย ๒ หลักการ^{๒๔} คือ

๑. หน้าที่วัฒนธรรม (Function of Culture)

วัฒนธรรมเช่นเดียวกับสังคมที่มีหน้าที่หลายประการ แต่หากกล่าวถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมแล้ว หน้าที่ที่สำคัญของวัฒนธรรมมีดังนี้

(๑) เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน ได้แก่ รูปแบบของครอบครัว ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือหญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

(๒) เป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์ (role and relations) หรือพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น สังคมไทยผู้ชายจะบวชเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี

(๓) ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น สังคมไทยถือว่าหญิงที่หนีไปอยู่กับชายเป็นการกระทำที่ถูกสังคมตำหนิว่าไม่เหมาะสม

(๔) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดความเป็นปึกแผ่น จงรักภักดี และอุทิศตนให้กับสังคม ทำให้สังคมดำเนินไปด้วยดีและอยู่รอดปลอดภัย

(๕) ทำให้สมาชิกแต่ละคนได้ตระหนักถึงความหมายและจุดประสงค์ของการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน เช่น สังคมไทยมีวัฒนธรรมความเชื่อบางอย่างว่าการเกิดเป็นการใช้กรรม หากมีปัญหาเกิดขึ้นจะมีความเชื่อว่าชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ชีวิตในปัจจุบันจึงเป็นการชดใช้กรรม

๒. การอบรมขัดเกลาทางสังคม (Socialisation)

เมื่อบุคคลเข้ามาอยู่ในสังคมแล้วจะต้องมีการเรียนรู้แบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการมีความสัมพันธ์กับคนอื่น การที่คนในสังคมจะเป็นคนดีได้จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม แนวคิดของบรูม และ เซลซ์นิก (Broom and Selznick) ได้ให้ความหมายของการอบรมขัดเกลาทางสังคม ๒ นัย คือ

(๑) ในแง่ของสังคม การอบรมขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมของบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสามารถเรียนรู้ และสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ การอบรมขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไป ทำให้ชีวิตของคนมีความเป็นระเบียบ โดยเพิ่มคุณค่าบางอย่างทางสังคมและของกลุ่มให้แก่สมาชิกของสังคมนั้น หากเข้าไปร่วมในสังคมและสถาบันใหม่จะได้เรียนรู้ระเบียบวินัยและพัฒนาคุณค่าใหม่ เช่น พ่อแม่จะต้องเรียนรู้ความเป็นพ่อแม่และความรับผิดชอบต่อครอบครัว

^{๒๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๗), น. ๑๐๑-๑๐๒.

ขณะเดียวกันพ่อแม่ก็เป็นตัวหลักในการอบรมขัดเกลาให้เด็กได้รู้จักบทบาทและคุณค่าต่างๆ ในสังคม เพื่อให้เด็กได้เป็นพ่อแม่ที่ดีในอนาคตด้วย

(๒) ในแง่ของบุคคล การอบรมขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การเพิ่มพูนความสามารถและการพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม ทำให้องค์ประกอบทางชีวภาพเป็นมนุษย์ขึ้นมาและแปรสภาพเป็น ‘ตัวตน’ เกิดความสำนึกในลักษณะเฉพาะตัว ลักษณะนิสัยอยู่ในระเบียบ ทำให้เกิดอุดมการณ์ คุณค่า และความทะเยอทะยาน ในแง่นี้การอบรมขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นตัวกำหนดอุปนิสัย และเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในความเป็นปัจเจกบุคคล

๒) จริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา

สำหรับหลักการอยู่ร่วมกันทางพระพุทธศาสนาในที่นี้ผู้วิจัยเสนอหลักธรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนหรือสังคมมีจิตคิดถึงกัน หรือแม้แต่ความระลึกถึงกัน จนเกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเกิดความรักสามัคคีต่อกัน เรียกว่า “**หลักสาราณียธรรม**”^{๒๕} อันเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกัน มี ๖ คือ

(๑) เมตตาการุณยธรรม หมายถึง การตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาวจีกรรม หมายถึง การตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองโลกในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

(๔) สาธารณโภคิตา หมายถึง การได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน ชื่อนี้ใช้ อธิปไตยวิภัตตโกศล ก็ได้

(๕) สีลสามัญญตา หมายถึง ความมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

(๖) ทิฐิสามัญญตา หมายถึง ความมีทิฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาได้

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อาร์เอสพริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕), น. ๒๓๓.

หลักธรรมทั้ง ๖ ประการนี้มีคุณคือเป็น สารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็น ปิยกรรม ทำให้เป็นที่รัก ครุกรรม ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในขณะเดียวกันหลักธรรมที่ส่งเสริมให้คู่สามีภรรยาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จนสามารถสร้างครอบครัวให้เป็นรากฐานอันเข้มแข็งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ เรียกว่า “**หลักขรवासธรรม**”^{๒๖} คือ ธรรมสำหรับขรवास ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ คือ

(๑) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง

(๒) ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกวินัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยปัญญา

(๓) ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใจในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

(๔) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความเห็นใจ และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมสามารถสร้างความสำเร็จให้กับการอยู่ร่วมกันได้ทั้งสิ้น การยึดวัฒนธรรมแบบใดหรือผสมผสานมาน้อยเพียงใด โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับจุดเน้นของการอยู่ร่วมกัน และความจำเป็นของเงื่อนไขแวดล้อมภายนอกเป็นสำคัญ จึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของผู้นำที่ต้องมีให้ชุมชนของตนหยุดชะงักอยู่กับวัฒนธรรมเดิม ซึ่งอาจเหมาะสมกับอดีตแต่ไม่อาจทำให้ชุมชนของประสบความสำเร็จได้อีกต่อไป

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

หัวใจเกี่ยวพื้นฐานของ “สันติวิธี” ตามแนวทางของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๗} ก็คือ หลักความเป็นสากล ๓ ประการ (ตรีสากล) กล่าวคือ

(๑) ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลางๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

(๒) ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมิสกัใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น

(๓) ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ แผ่ความรู้สึกเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก

โยฮัน กัลตุง^{๒๘} ได้นำเสนอประเด็นการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย แนวคิดเรื่องสันติภาพจึงไม่ได้มีมิติเดียวแต่ต้องเป็นแบบพหุนิยม ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง ๔

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, น. ๑๑๓.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, น. ๑๘๙.

ประการกล่าวคือ การดำรงชีวิต (Survival) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) การมีเสรีภาพ (Freedom) และการมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต (Identity)” เป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงในสังคม หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอ สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลกทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ กล่าวคือ

(๑) ความหลากหลายและการพึ่งพาในธรรมชาตินำมาซึ่งความสมดุลทางนิเวศและทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยมและทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

(๒) การพึ่งพากันและกันในธรรมชาตินำมาซึ่งการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอต่อผู้แข็งแกร่งกว่าหากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดการครอบงำของบุคคลผู้แข็งแกร่งต่อผู้ที่อ่อนแอกว่าอันเป็นการแสดงออกของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าต่อผู้มีอำนาจน้อยกว่า

ส่วนในทัศนะของ มาร์ค ตามไท^{๒๘} มองเรื่องความสามัคคี ในแง่ของศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะของแฝงในความหมายของศักยภาพ ดังนั้นสามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า มีคุณค่าและเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลายความสามัคคีก็就会被เรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้องนอกจากนี้

ขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๒๙} ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า ความสามัคคี หรือความปรองดองกันจะเกิดขึ้นได้ในสังคมนั้น ต้องเกิดจาก ความเท่าเทียม ของคนในสังคม ทั้งในด้านผลประโยชน์ หรือการต่อรอง หมายถึง ความปรองดอง ซึ่งเกิดจากการเจรจาต่อรองกันอย่างเท่าเทียมกัน รู้ข้อมูลของกันและกันด้วยตรวจสอบกันได้ด้วย จนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ตามที่ปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR) ให้ความหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นพี่น้องว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการเคารพ

^{๒๘} ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), น. ๒๒-๒๓.

^{๒๙} สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), น. ๒๓.

^{๓๐} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ใน ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๐): สิงหาคม ๒๕๔๖: ๖๘-๖๙.

เกี่ยวข้องกับสันติวิธีอย่างไร **ศ.นพ.ประเวศ วะสี**^{๓๑} กล่าวสรุปว่า (๑) การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้ (๒) การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอ หรือรับรู้ข้อมูล และข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรืออาจจะประสบความสำเร็จ (๓) การยึดมั่นในความเสมอภาค จะทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุบายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอยๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้ (๔) การเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ และพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น เพราะตามทัศนะของ **ศ.นพ.ประเวศ วะสี** มองว่า สังคมต้องมีความยุติธรรมความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาดความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติด้านต่างๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรากำลังเผชิญอยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยเกินไป” นอกจากนี้ **วันชัย วัฒนศัพท์**^{๓๒} ยังได้แสดงความเห็นว่า ความรู้สึกไม่ยุติธรรม มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชนเพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่เรารู้สึกว่ายึดธรรม เกณฑ์ที่แสดงถึงความยุติธรรมในสังคม คือ การแบ่งปันวิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขตและระบบคุณธรรม หากไม่ชัดเจน บกพร่องและไร้ความเป็นธรรม จำทำให้กลุ่มบุคคลที่ได้รับการปฏิบัติรู้สึกไม่ยุติธรรม มารด ตามไท กล่าวว่า หัวใจสำคัญและเป็นแกนกลางของสันติวิธี คือ สันติยุติธรรม (Just-Peace) เป็นเรื่องที่ครอบคลุมอยู่ในทุกๆ ศาสนา เช่นเดียวกับ ความรัก ความเสมอภาค

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกดีในการอยู่ร่วมกัน

๑) ความหมายของจิตสำนึก

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๓๓} กล่าวว่า จิตสำนึก (Conscious) หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่อยู่ส่วนลึกของบุคคล ติดตัวติดใจอยู่ตลอดเวลา คงทนและไม่เปลี่ยนโดยง่าย

ชัย สมิทธิไกร^{๓๔} กล่าวว่า จิตสำนึกทางจิตวิทยา หมายถึง การมีความระมัดระวัง (careful) มีการเตรียมตัว (preparation) และตื่นตัว (alert) มีความคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง (active) หรือการที่มนุษย์มีความรู้สึกตื่นตัวพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อม

ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์^{๓๕} อธิบายว่า จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง การตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และตัดสินใจเลือกสนองตอบต่อสิ่งนั้นในทางที่ถูกต้อง ตามกฎระเบียบ กฎหมาย กฎของสังคม

^{๓๑} ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, น. ๖-๗.

^{๓๒} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, น. ๑๐๘-๑๑๐.

^{๓๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเชิงพุทธ, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปีของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๙), น. ๔๑-๔๒.

^{๓๔} ชัย สมิทธิไกร, จิตวิทยาทั่วไป, (เชียงใหม่ : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), น. ๑๒๕.

จารีตประเพณี แนวคิดเรื่องจิตสำนึกเริ่มต้นมาจากศาสตร์ของจิตวิเคราะห์และจิตวิทยาทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งคือการศึกษาของกลุ่มลัทธิมาร์กซ์ Marxist

ประเวศ วะสี^{๓๖} สรุปว่า จิตสำนึก (Consciousness) คือ การกำหนดรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ หากสำนึกแคบ การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมก็แคบ ถ้าสังคมใหญ่ แต่มีสำนึกเล็กก็จะเกิดความขัดแย้ง ทำให้ไม่สามารถรักษาสังคมไทยให้ปกติได้ การยกระดับสำนึกของคนในชาติจึงควรเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ จิตสำนึกเป็นส่วนลึกที่พลังที่สุด ถ้าจิตสำนึกเปลี่ยน ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปได้ และจิตสำนึก (Conscious) หมายถึง ความสำนึก มี ๔ ประการ คือ

๑) รู้จริง ซาบซึ้ง (appreciation) โดยเน้นการเข้าใจอย่างถ่องแท้ รู้ชัดว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นผลดี หรือมีผลเสีย

๒) มีความรัก ห่วงเห่น เน้นในสิ่งที่เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าเป็นสิ่งที่ถูก เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ต่อมนุษยส่วนบุคคลและส่วนรวม

๓) มีความวิตกกังวลว่าจะมีผลกระทบต่องานอยู่ของตัวตนเองและสังคม

๔) ทำจริง ปฏิบัติจริง ไม่ได้เน้นว่าต้องทำเฉพาะกรณีที่ทำได้หรือเป็นไปได้ ทุกคนมีความสามารถ (capability) ที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น ปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถทำได้จริง หรือปฏิบัติได้โดยตรง ก็สามารถจะทำได้หรือปฏิบัติได้จริงโดยทางอ้อมได้ในรูปแบบต่าง ๆ

ส่วน **ราชบัณฑิตยสถาน**^{๓๗} อธิบายว่า จิตสำนึกทางสังคม (Social consciousness) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public consciousness) หมายถึง การรู้และสำนึกถึงสิ่งที่เป็นส่วนร่วมร่วมกันกับผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มเดียวกับตน การกำหนดกลุ่มสังคมหรือกลุ่มสาธารณะด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความสำนึกในกลุ่มต่างชนิดกัน เป็นความสำนึกทางเชื้อชาติ (Racial consciousness) หรือความสำนึกทางชาติพันธุ์ (Ethnic consciousness) หรือความสำนึกทางชนชั้น (Class consciousness) ฯลฯ ซึ่งมีสาระหลักอย่างเดียวกันคือ บุคคลมีความรู้สึกตระหนักคำนึงถึงการมีอยู่ของกลุ่มแต่ละประเภทและตนเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นที่มีอยู่ในประเภทเดียวกัน ความตระหนักสำนึกจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสมาชิกกลุ่มเดียวกันและต่อกลุ่มอื่นที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจูงใจหรือกระตุ้นให้ผู้เรียน กลุ่มคน หรือประชาชนกระทำการสิ่งใด หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้จะต้องสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นมา ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีก็ย่อมจะต้องสร้างจิตสำนึกนั้นให้เกิดขึ้นมาด้วย

๒) องค์ประกอบของจิตสำนึก

^{๓๕} ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์, จิตสำนึกคุณภาพสร้างได้จริงใน ๑๒๐ วัน, (กรุงเทพมหานคร : Think Beyond, ๒๕๕๒), น. ๓๓.

^{๓๖} ประเวศ วะสี, การพัฒนามนุษย์แนวใหม่เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๕), น. ๔.

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), น. ๘๑-๘๒.

สมพงษ์ สิงหะพล^{๓๘} ได้สรุปว่า จิตสำนึกมีองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ๑

๑) จิตสำนึกของตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การศึกษาไทยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกในด้านนี้มานานแล้ว เกิดเป็นผลบ้าง ไม่เป็นผลบ้างตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบพื้นฐานที่ทุกสังคมพยายามเสริมสร้างให้เกิดขึ้น เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความอดกลั้น อดทนฯ เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

๒) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Other Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่มีการหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมทางวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว สามารถเสริมสร้างให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก

๓) จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม สาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันหรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยไม่ค่อยมีและขาดจิตสำนึกนี้ในสังคมไทยจึงต้องสร้างเสริมให้เกิดขึ้นมาโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ เป็นต้น

นอกจากนั้น หฤทัย อาจปรุ^{๓๙} ยังได้กล่าวว่าจิตสำนึกยังมีองค์ประกอบอีก ๓ ด้าน ได้แก่

๑) องค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้หรือเกิดการรับรู้ของความคิดเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect) เป็นต้น

๒) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นความรู้สึกทางใจของความคิดที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลทั้งในด้านบวกหรือด้านลบ

๓) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งในส่วนนี้จะต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

สรุปว่า องค์ประกอบของจิตสำนึกมีจิตสำนึกของตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคมแล้ว จะต้องมีความคิดในเชิงบวก มีจิตใจกว้างตระหนักถึงความสำคัญการอยู่ร่วมกันในสังคม เมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามัคคี เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๓) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึก

มีนักการศึกษาหลายท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดจิตสำนึก ดังนี้

^{๓๘} สมพงษ์ สิงหะพล, “ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่”, สยามจารย์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๗ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๒), น. ๑๕-๑๖.

^{๓๙} หฤทัย อาจปรุ, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), น. ๓๑.

เมธี ปิณฑนนท์^{๔๐} อธิบายว่า กระบวนการเกิดจิตสำนึก มี ๕ ลำดับ ได้แก่

๑) จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness) หมายถึงการที่ประชาชนยังมีความเชื่อในเรื่องโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโชคชะตา

๒) ความคิดเห็นแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

(๒.๑) ความคิดเห็นอย่างมีระดับ

(๒.๒) ความคิดเห็นแบบวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็นส่วนตัวที่มีอคติแยกการเลือกที่รักมักที่ชังข้อขัดแย้งออกจากสิ่งที่เป็นสัจจะหรือข้อเท็จจริงรวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์ โฆษณาชวนเชื่อ และพฤติกรรมที่ทำตาม ๆ กันมา

(๒.๓) ความคิดตามหลักตรรกวิทยา ความคิดแบบสร้างสรรค์ ความคิดจากทักษะด้านพุทธิศึกษา เช่น การใช้ภาษา การคำนวณ และการวิจัย เป็นต้น

ขั้นตอนความคิดเห็นนี้ เกิดเมื่อรู้สึกสะอึกใจปรากฏออกมาอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจบูรณาการกันก็ได้

๓) การติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด สามารถทำได้โดยคำพูดหรือทางอื่น ๆ เช่น ถ้อยคำที่เขียน การฟัง การถาม การให้ข้อมูลและรับข้อมูลป้อนกลับ การแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง เป็นต้น

๔) การเลือกเชื่อและเกิดศรัทธา ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปจากทางเลือกต่าง ๆ มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งที่ชอบและไม่ชอบ เลือกการกำหนดเป้าหมาย การรวบรวมข้อมูล การแก้ปัญหา การวางแผน และการเลือกอย่างอิสระ จากตัวอย่างเรื่องเดียวกัน สำหรับขั้นตอนนี้เมื่อมีการติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด การเห็นพ้องต้องกัน การสนับสนุนกัน การนิยมชมชอบร่วมกัน จะทำให้ตนเลิกเชื่อและเกิดศรัทธาในการพึ่งตนเองว่าเป็นสิ่งที่ดี และยึดมั่นไว้นาน

๕) การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตาม ซ้ำกับที่เคยทำมาก่อน เมื่อมาถึงขั้นตอนนี้จะเกิดความเชื่อถือ มีศรัทธาในพฤติกรรมก็จะพยายามที่จะถ่ายทอดความเชื่อนี้ มาเป็นความพยายามที่จะประพฤติปฏิบัติตนเองบ้าง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ของบุคคลนั้น

กิตติมา สุรสนธ์^{๔๑} กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างและขั้นตอนการแพร่กระจายถ่ายทอดจิตสำนึก ว่าประกอบด้วย ๒ ขั้นตอนหลัก ๆ คือ

๑) ขั้นตอนการสร้างจิตสำนึก มีองค์ประกอบ ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑) เงื่อนไขในการสร้างจิตสำนึก มี ๒ เงื่อนไข คือที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างจิตสำนึกและเงื่อนไขที่ปิดกั้นขัดขวาง ได้แก่

(๑) เงื่อนไขที่เอื้ออำนวย คือเรื่องส่งเสริมความรู้

(๒) เงื่อนไขที่ปิดกั้นขัดขวาง คือ อุปสรรคในการพัฒนาจิตสำนึก

^{๔๐} เมธี ปิณฑนนท์, “วิธีการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม”, คุรุปริทัศน์, ปีที่ ๕, ฉบับที่ ๘, (กุมภาพันธ์-กันยายน ๒๕๒๖), น. ๔๒-๔๓.

^{๔๑} กิตติมา สุรสนธ์, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๙), น. ๑๒๐.

๑.๒) วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการสร้างจิตสำนึก ได้แก่ ความทรงจำ ความเคยชิน อารมณ์ความรู้สึก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

(๑) ความคิดความเข้าใจ (cognitive) คือความรอบรู้ ความระมัดระวัง ความไม่ไว้วางใจ ความคิดริเริ่ม

(๒) อารมณ์ความรู้สึก (affection) คือความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์

(๓) การกระทำ (conation) คือภาวะจิตประจำวันของการจัดรูปแบบองค์กรชุมชน การบริหารกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์เหล่านี้ไม่ได้อยู่ในสภาพบริสุทธิ์ แต่มีหลายสิ่งปะปนอยู่ หากต้องการพัฒนาจิตสำนึกขึ้นมาจะต้องมีการเลือกคัดสรร และกลั่นกรอง

๑.๓) ตัวบุคคลหรือนักพัฒนา ที่ดำเนินการสร้างจิตสำนึกในกลุ่มประชากรจะต้องมีคุณสมบัติในการทำงานด้วยการมีความรู้และความเชี่ยวชาญ

๒) ขั้นตอนการแพร่กระจายและถ่ายทอดจิตสำนึก เป็นการพัฒนাজิตสำนึกปกติจะเป็นเรื่องนามธรรมไม่สามารถจับต้อง มองเห็นไม่ได้

ฉะนั้น จึงต้องแสดงในกิจกรรมที่เรียกว่า “ปฏิบัติการอย่างมีจิตสำนึก” คือการกระทำที่ผู้ปฏิบัติรู้เป้าหมาย ตลอดจนรู้วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย

ส่วน **ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม**^{๔๒} กล่าวถึงกระบวนการการเกิดจิตสำนึกว่า สำนึกของคน สำนึกของชุมชน ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมมากมาย จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายนอก หมายถึงกระบวนการทางสำนึกของคน ๆ หนึ่งมีที่มาจากภาวะแวดล้อมทางสังคม เริ่มตั้งแต่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ครู สื่อสรมวลชน บุคคลทั่วไป ฯลฯ ตลอดจนองค์กร วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา เป็นต้น

๒) จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การครุ่นคิด ไตร่ตรอง ตรึกตรองของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินใจเชิงการให้คุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจเพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง

๓) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในทำให้เกิดจิตสำนึก จะต้องไม่ด่วนสรุปว่าปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายในเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งทำให้เกิดจิตสำนึก เพราะทุกสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนี้

(๑) จิตสำนึกที่มาจากภายนอก เป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติและส่วนใหญ่มักไม่รู้ตัว

(๒) จิตสำนึกที่มาจากภายใน เป็นการจงใจเลือกสรร หมายถึงการระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นจิตสำนึกที่บุคคลสร้างขึ้นเอง

^{๔๒} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, สำนึกไทยที่พึงปรารถนา, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๓), น. ๑๓-๑๔.

ที่จริงแล้วในทุกขณะจิตมีการปรับเปลี่ยนโต้ตอบกันระหว่างสิ่งที่มากระทบจากภายนอก และสิ่งที่คิดเองจากภายใน เมื่อมีสิ่งไม่ดีมากระทบภายนอก แต่มีจิตสำนึกดีภายในคอยขัดขวาง เช่น เชื่อว่า “ทำดีได้ดี” แต่เมื่อมีคนมาบอกว่า “ทำดีไม่เห็นได้ดี” ก็อาจทำให้ภายในจิตครุ่นคิดเพื่อหาคำตอบว่าสิ่งใดถูกต้องกันแน่ แต่หากมีจิตสำนึกดีที่เข้มแข็งก็สามารถยึดมั่นในความดีงามไม่ถูกดึงไปในทางเสื่อมเพราะปัจจัยภายในกับภายนอกเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกัน ไม่มีต้น ไม่มีปลาย ดังนั้น จิตสำนึกภายในจึงมีผลต่อปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายนอกก็มีผลต่อจิตสำนึกภายในด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะรัฐบาล และภาคการศึกษาจะใช้กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนเป็นพลเมืองดี ร่วมกันฟื้นฟูและนำพุทธธรรมกลับมาประพาดปฏิบัติสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ร่วมกัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม

๒.๓.๑ ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายรูปแบบต่างๆ กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วม” คำว่า “เครือข่าย” เป็นมโนภาพที่เห็นว่า สามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือ ภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการลักทอโยงใยกัน ของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้น หลากทิศทาง ดังนั้น ความหมายอย่างง่ายที่ผมขอให้ไว้ ณ ที่นี้ สำหรับคำว่า เครือข่าย คือ “การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย” การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง ระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใดๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาลึกลงไปอีกหน่อย ในความเป็นบุคคล/องค์กร ก็ จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมา ตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบ ของหน่วยสมาชิกทุกหน่วย ที่เข้ามารวมกัน จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของการสร้างเครือข่านั้นมีนักวิชาการกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

Paul Starkey^{๔๓} ให้ความหมายของ “เครือข่าย” ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์การที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเองการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง

^{๔๓} Paul Starkey, Networking for Development, (London: International Forum for Rural Transport and Development, 1997), p. 12.

สนธยา พลศรี^{๔๔} ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยง ระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกันพบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียง การรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกันคือวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กาญจนา แก้วเทพ^{๔๕} ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลาานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐานเอาไว้เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

พระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๔๖} กล่าวถึงเครือข่ายว่า คือแนวคิดที่มาจากกรณีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหา และการสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็ประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยเป็นคำที่นำมาใช้ในแวดวงการพัฒนาสังคม อันกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย นับตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การสื่อสาร การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโครงสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย และมีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคม โดยเครือข่ายนั้นเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งสามารถสร้างพลังและอำนาจต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงกับองค์กร เครือข่ายพันธมิตรอื่นๆ

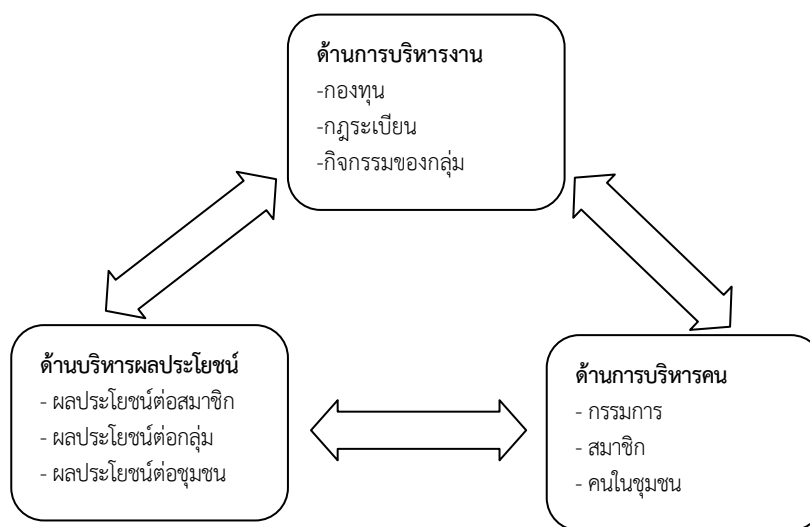
^{๔๔} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๕๐), น. ๒๐๗.

^{๔๕} กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววิวัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), น. ๓๕.

^{๔๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากร,ดร., เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), น. ๕๕.

และ พระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๔๗} ยังได้กล่าวอีกว่า เครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่มีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากรกระบวนการความรู้และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมกิจการผู้สูงอายุ^{๔๘} ได้เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการเครือข่าย โดยใช้หลักการบริหาร ๕ ก คือ กลุ่ม กรรมการ กฎกติกา กองทุน และกิจกรรม ดังแผนภูมิที่ ๒.๑ ดังนี้

ที่มา : พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคม, ๒๕๖๒, น. ๔๕

เครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย ๗ อย่างด้วยกัน คือ

๑. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)

ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง

^{๔๗} พระมหาสุทิตย์ อาภากร,ดร. ,เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, น. ๔๔.

^{๔๘} กรมกิจการผู้สูงอายุ, ข้อมูลสถิติผู้สูงอายุประเทศไทย ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมกิจการผู้สูงอายุ, ๒๕๖๐).

แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการ (process) ภายใต้การรับรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกในที่สุด

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึงการที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่ต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน

ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแนบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

๓. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits)

คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้าร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง

ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันทน์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่น ๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

๕. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)

องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนาจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($1+1 > 2$) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

๖. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (interdependent)

เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗. มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องหากิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด ก็เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย องค์ประกอบข้างต้นไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปช่วยจากระหว่างเครือข่ายแท้ กับเครือข่ายเทียมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่าย หมายถึงการทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันทิเพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อกับการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย

ดังนั้น เครือข่าย ก็คือ กลุ่มของคนหรือกลุ่ม หรือองค์กรที่มีความสมัครใจในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหลัก

ร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็น เป็นรูปธรรมก็ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะเห็นเป็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน

๒.๓.๒ องค์ประกอบและประเภทของเครือข่าย

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{๔๙} ได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายตามลักษณะการก่อเกิดได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่เรียนรู้กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ ซึ่งเครือข่ายพวกนี้เกิดขึ้นได้ใน ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบธรรมชาติซึ่งเมื่อชุมชนใดสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนได้ ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำรูปแบบและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเครือข่ายการจัดตั้ง รูปแบบนี้เกิดจากองค์กรพัฒนาต้องการขยายพื้นที่ปฏิบัติงานของตนเอง จะใช้ชุมชนเดิมที่มีประสบการณ์และบทเรียนในกระบวนการพัฒนาแล้วเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ให้กับชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงานใหม่ ๆ

๒. เครือข่ายอำนาจต่อรอง เครือข่ายนี้เชื่อว่ากิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่อยู่ในวงจำกัดเฉพาะพื้นที่หมู่บ้านของตน จะไม่มีพลังที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาแล้วพบว่า ปัญหาที่ชุมชนต่างๆ เผชิญอยู่นั้นไม่ได้เกิดจากชุมชนสร้างมาเอง หากแต่ชุมชนนั้นถูกระบบราชการภายนอกการจะแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดพลังอำนาจ ในการต่อรอง จึงสามารถแก้ไขปัญหาที่แท้จริง การสร้างเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งใน ระยะแรกการจัดตั้งเครือข่าย จะตั้งตามปัญหาหรือกิจกรรมของการเลือกอาชีพ เช่น เครือข่ายกลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมือง เครือข่ายอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น ต่อมาสถานการณ์ปัญหาต่างๆ กลับไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐอย่างแท้จริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาก็ปิดความรับผิดชอบ เครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่จึงต้องร่วมกันผลักดัน ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาไปพร้อมๆ กัน ดังปรากฏการณ์ม็อบที่พบในสังคมปัจจุบัน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๕๐} กล่าวถึงกระบวนการทำงานของเครือข่ายว่าสามารถทำงานได้จาก การทำงาน สัมพันธภาพ การเรียนรู้และความเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การจัดการกับสิ่งต่างๆ ภายใต้บริบทที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการทำงานของเครือข่ายจะมีลักษณะที่เหมือนกันใน ๔ ประเด็น คือ

๑. กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่ เป็นกระบวนการหนึ่งของการทำงานในเครือข่าย เป็นทั้งขั้นตอนของการก่อตัวและกระบวนการทำงาน ซึ่งเครือข่ายที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มแข็งนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการไม่มองข้ามจุดเล็ก เริ่มต้น

^{๔๙} สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินต์ จำกัด, ๒๕๔๐), น. ๖๘-๖๙.

^{๕๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากร,ดร., เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, น. ๙๗ - ๑๐๓.

จากการทำงานในสิ่งที่รู้และเข้าใจแล้วค่อยๆ เชื่อมประสานกับองค์กรอื่นเครือข่ายอื่นในประเด็นที่หลากหลาย

๒. การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน การที่เครือข่ายจะดำเนินต่อไปได้นั้น การรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกและภาคีในเครือข่ายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะถ้าไม่มีการรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันแล้ว กิจกรรมและความเคลื่อนไหวของเครือข่ายอาจมีการยุติลง เพราะขาดภาคีร่วมดำเนินการ ดังนั้น ในกระบวนการทำงานและการจัดการเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วม กล่าวคือ หลังจากที่ภาพในเครือข่ายเห็นความจำเป็นของเครือข่ายว่า มีประโยชน์ต่อการพัฒนา เครือข่ายและการพัฒนาสังคม สิ่งที่คุณในเครือข่ายนั้นจะพึงมีต่อกัน คือ การสร้างความรู้และความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะคนในเครือข่ายเดียวกันย่อมจะรู้ความหมายของเครือข่ายมากกว่าคนอื่น ๆ การสร้างความรู้ ความหมายภายในเครือข่ายเป็นการสร้างโลกทัศน์หรือมุมมองในการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง และเป็นการขยายแนวความคิดและกระบวนการให้กว้างขวางออกไป โดยการสื่อสารจะเป็นช่องทางที่นำไปสู่การสร้างพันธกรณีและการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร จะทำให้เครือข่ายมองเห็นภาพ ความเคลื่อนไหว และการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาความเป็นเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง

๓. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว เมื่อเครือข่ายมีการทำงานและมีการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างสื่อความหมายร่วมกันแล้ว การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้าหากัน เป็นสิ่งที่เครือข่ายส่วนใหญ่ได้ดำเนินการ เพราะการเรียนรู้และการปรับบทบาทเข้าหากันนั้นเป็นทั้งแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ การที่เครือข่ายจะมีความเติบโตและมีความมั่นคงจะต้องมีการแสวงหาความรู้ มีการสะสมประสบการณ์ และมีการปรับบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กร เครือข่ายและหน่วยงานอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งเพื่อให้เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานที่หลากหลาย ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ นั้นสามารถใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การพัฒนาผู้นำ การศึกษาแบบเจาะลึกในพื้นที่ การถอดบทเรียนร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความหมายของเครือข่ายที่จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ การประสานความร่วมมือ และการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันใน ที่นี้หมายถึง การพึงพาอาศัยทั้งในด้านทุน ความรู้ ประสบการณ์ ที่สำคัญคือ ความร่วมมือเพราะไม่มีเครือข่ายใดจะมีศักยภาพในการพัฒนาที่สมบูรณ์ ดังนั้น การเรียนรู้และการปรับบทบาทเข้าหากันจึงเป็นกระบวนการทำงานของเครือข่ายทางสังคม

๔. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมและวาทกรรมในการพัฒนาความเป็นเครือข่ายในยุคใหม่ นอกจากจะเป็นการสร้างความเป็นภาคีร่วมบนเส้นทางของนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เครือข่ายทางอากาศของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันแล้ว การสร้างความเป็นเครือข่ายดังกล่าว ยังก่อให้เกิดกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้คนในสังคมไม่

จำเป็นต้องเห็นหน้าตา และพบปะซึ่งกันและกันหรืออาศัยพื้นที่ดำเนินการที่จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือพึ่งพากัน ก็สามารถสร้างความเป็นเพื่อเป็นพี่ เป็นน้อง และความเป็นเครือข่ายได้

การเกิดขึ้นของนวัตกรรม เป็นกระบวนการทำงานของเครือข่ายในรูปแบบใหม่ ที่เน้นการประสานความร่วมมือและการช่วยเหลือพึ่งพาในคราวที่จำเป็นเท่านั้น โดยที่ต่างคนต่างอยู่และทำงานของตน แต่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับสังคมทุกฝ่ายก็มาร่วมมือกัน โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสาร กระบวนการดังกล่าว ก่อให้เกิดวาทกรรมในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในสิ่งใหม่ โดยการใช้วาทกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทนคำพูดเดิมๆ เช่น ประชาสังคม ประชารัฐ การบริหารแบบบูรณาการ เป็นต้น ซึ่งความหมายที่แท้จริง ก็คือ การจัดการที่มีประสิทธิภาพขององค์กร และการใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม กระบวนการทำงานของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคีร่วม โดยมี จุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็กๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมายและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สรุปได้ว่า เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่องและสุดท้าย คือ ความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิริยาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น วงจรของเครือข่ายก็คล้ายกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแปรเปลี่ยนไป โดยมีกระบวนการเรียนรู้ ที่ต่อเนื่อง วงจรชีวิตของเครือข่ายมีความตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย การสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย มีการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ การรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง องค์ประกอบของเครือข่ายต่างๆ มีความแตกต่างที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบก็มีความสำคัญต่อการกำหนดถึงองค์ประกอบหลักหรือโครงสร้างของเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว จะพบว่า สมาชิก จิตสำนึกร่วม การมีวัตถุประสงค์/เป้าหมาย การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และการรักษากิจกรรม/ความต่อเนื่องบนความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เครือข่ายดำรงอยู่ต่อไปได้ จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ที่ต่อเนื่องของเครือข่าย

๒.๓.๓ กระบวนการสร้างเครือข่าย

Paul Starkey^{๕๑} ได้เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่าย ดังนี้

๑. เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุมโดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจ เกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมหรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกันมอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุม ให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสีย ร่วมกันรับผิดชอบการหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วม ดังกล่าว

^{๕๑} Paul Starkey, Networking for Development, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997). P.122-128.

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทางกิจกรรมหลักและคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจนโดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

๓. จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิกซึ่งต้องไม่อยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำ เครือข่ายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกและป้องกันการผูกขาดอำนาจ

๔. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

๕. เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วมเทคโนโลยีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

๖. ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้เครือข่าย และผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงานได้กว้างขวางอาจมีข้อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่ายและอาจส่งข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

๗. สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวนราบ แนวตั้งหรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันหรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องและการร่วมกันประสานงานการประชุม

๘. มีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ความก้าวหน้า และความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ

๙. มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

๑๐. ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายคือการเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความเข้มข้นของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจาย อำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

และ Paul Starkey^{๕๒} ได้สรุปถึง กระบวนการในการสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

^{๕๒} Starkey, Paul, Networking for Development, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997). P. 122-128.

ขั้นที่ ๑ การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย คำถามที่สำคัญเหล่านี้จะเกิดขึ้น ได้แก่ จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด จะได้รับประโยชน์หรือจะต้องเสียสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะนานเท่าใด

ขั้นที่ ๒ การติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีสมาชิก (Courtship) หลังจากตัดสินใจเลือกองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมจะเข้าร่วมเครือข่ายได้แล้ว ก็เป็นขั้นตอนของการติดต่อ สัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งขั้นตอนนี้เป็น การสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับรวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกันและถือว่าเป็นขั้นตอนของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกันและกันอาจเรียกว่าเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-group)

ขั้นที่ ๓ ขั้นตอนการสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน หมายถึง การตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันขั้นตอนนี้เป็นการตกลงว่าจะทำงานร่วมกันอาจจะทำได้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรภายนอก เช่น ศึกษา ดูงาน เชิญวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น อาจเรียกว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group)

ขั้นที่ ๔ ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมเป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการกลุ่มโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาทสมาชิก เป็นต้นอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่าขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group)

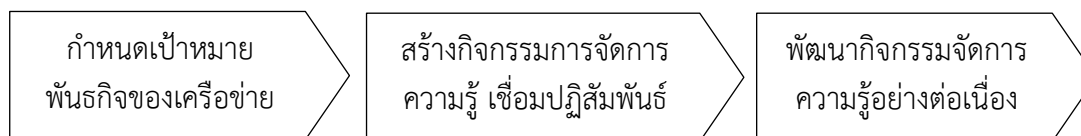
ขั้นที่ ๕ หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันเมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏองค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกันหรืออาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรมหรือการขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรม

อย่างไรก็ตามเครือข่ายสองประเภทนี้มีข้อสังเกต คือ เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดการต่อเนื่องและขาดพลัง เพราะไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ส่วนเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะสร้างขึ้นเพื่อให้สาธารณะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่เห็นแก่ตัว เป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุน เป็นเครื่องมือของนักการเมือง ทำให้ขาดความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ และเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะต้องได้รับการต่อต้านจากผู้สูญเสียผลประโยชน์ เพื่อสลายอำนาจการต่อรองของเครือข่าย แล เครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงาน ระหว่างบุคคล องค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้ง อยู่บนวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเดียวกัน และด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคน ทุกหน่วยเสมอกัน จึงสามารถสร้าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในเนวราบที่อาศัยความเข้าใจ และความจริงใจ เป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายแทนการใช้อำนาจ และการสั่งการในกรอบระบบแห่งการบังคับบัญชา ซึ่งเป็นการปิดกั้นปัญญามนุษย์ และละเลยความหลากหลายที่เราสามารถอาศัยการจัดการที่ดี นำความหลากหลายเหล่านี้ มารวมกันอย่างเป็นเอกภาพเพื่อ

ก่อให้เกิดคุณภาพใหม่ ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

สำหรับเครือข่าย (Network) คือพื้นที่ที่เป็นโครงสร้างสำหรับการเรียนรู้ ที่คนสนใจเรื่องเดียวกันมารวมตัวกัน มีพันธะทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกไว้ร่วมกัน^{๕๓} เป็นผลผลิต หรือ เป็นตัวกลางเพื่อสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารการสร้างปฏิสัมพันธ์ ในการทำกิจกรรมของบุคคลในองค์กรหรืออาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายคือ ชุมชน แหล่งรวมชมรมของผู้ที่มีความรู้และผู้ที่ต้องการความรู้ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันมารวมตัวกัน เพื่อสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเครือข่ายนั้นทำหน้าที่คล้ายคลึงกับท่อส่งต่อความคิดใหม่ ๆ โดยอาจมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เพื่อประสานงานกับผู้ที่มีความรู้ และผู้ที่ต้องการความรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ให้แพร่กระจายในวงกว้างให้ถึงผู้ที่ต้องการใช้ความรู้^{๕๔} ในเครือข่ายจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากแต่ละหน่วย แต่ละองค์กร ที่มีความรู้แตกต่างกันไป ทำให้ภายในเครือข่ายมีความรู้ที่หลากหลายซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดเด่นของเครือข่าย

ดังนั้น กระบวนการสร้างเครือข่าย ควรดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันกับโครงสร้างขององค์กร เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้องค์กรสามารถสร้างความรู้เพื่อต่อยอดเป็นนวัตกรรม โดยแบ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายความรู้ เป็น ๓ ขั้นตอน ดังแผนภูมิที่ ๒.๒

แผนภูมิที่ ๒.๒ แสดงขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้

จากแผนภูมิที่ ๒.๒ สามารถอธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ได้คือ

๑. องค์กรต้องเห็นความสำคัญของเครือข่าย โดยกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจขององค์กร คู่ขนานกับสายงานหลัก จัดการสร้างกลุ่มเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจากสายงานต่าง ๆ ในองค์กร ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้โดยอาจนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเชื่อมโยงบุคคลที่อยู่ต่างพื้นที่ ส่งเสริมความสนิทสนม สร้างรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม สร้างเว็บไซต์เป็นพื้นที่ให้บุคคลมาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์

๒. องค์กรต้องสร้างกิจกรรมการจัดการความรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความสนิทสนม ความไว้วางใจ เกิดเป็นเครือข่ายของผู้ที่รู้ และผู้ที่อยากรู้ โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการสร้างความรู้ และการแลกเปลี่ยนความรู้

^{๕๓} Snowden, D., “Complex Acts of Knowing : Paradox and Descriptive Self – aeare – ness”, Journal of Knowledge Management. 6 (2), 2002), p. 100-111.

^{๕๔} Seufert, A., Krogh, G. and Bach, A. “Towards knowledge networking”. Journal of Knowledge Management. 3 (3), 1999), p.180-190.

๓. พัฒนาสร้างกิจกรรมการจัดการความรู้ระหว่างบุคคล สมาชิกในเครือข่ายให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความมีชีวิตชีวาของเครือข่าย

อีกทั้ง เครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างกิจกรรมการจัดการความรู้ และการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างองค์การ ผ่านทางกิจกรรมการจัดการความรู้ ซึ่งก็คือกิจกรรมการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยน เผยแพร่ความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ พร้อมทั้งประเมินผลที่ได้จากการนำความรู้ไปปฏิบัติ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกิจกรรมการจัดการความรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของเครือข่ายนั้นมีจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน และสิ่งสำคัญคือสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และถ่ายโอนความรู้ระหว่างสมาชิกที่มาแต่ละหน่วย แต่ละองค์การ ที่มีความรู้ ประสบการณ์แตกต่างกันออกไป ทำให้ภายในเครือข่ายมีความรู้ และประสบการณ์ที่หลากหลายซึ่งเป็นจุดเด่นของเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยที่ขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้นั้น ต้องเริ่มจากการที่องค์การต้องให้ความสำคัญกำหนดเป็นพันธกิจหนึ่งขององค์การ ต้องสร้างกิจกรรมให้เกิดเป็นชมรมของผู้รู้และผู้ที่ยากรู้ในเรื่องต่าง ๆ และพัฒนากิจกรรมการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ ควรดำเนินไปในทิศทางเดียวกันกับพันธกิจหลักขององค์การเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้องค์การสามารถสร้างความรู้เพื่อต่อยอดเป็นนวัตกรรมต่อไป

และในการพัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนนั้น ต้องมีองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง คือ ๑) สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม ๒) สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก ๓) มีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ต้องแน่ใจว่าทำได้ และกระจายงานได้ทั่วถึง ควรเลือกกิจกรรมที่ง่ายและมีแนวโน้มประสบผลสำเร็จ อย่าทำกิจกรรมที่ยาก โดยเฉพาะครั้งแรกๆ เพราะถ้าทำไม่สำเร็จอาจทำให้เครือข่ายที่เริ่มก่อตัวเกิดการแตกสลายได้ ๔) จัดให้มีและกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ ๕) สนับสนุนสมาชิกทุกกลุ่มและทุกด้านที่ต้องการความช่วยเหลือ เน้นการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ยังอ่อนแอให้สามารถช่วยตนเองได้ ๖) สร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย ๗) สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนางานอย่างเต็มกำลังตามศักยภาพและความชำนาญที่มีอยู่ โดยร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานให้กับสมาชิกแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เป็นพื้นฐานในการสร้างความสำเร็จหลากหลายและเข้มแข็งให้กับเครือข่าย ๘) สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิกในเครือข่ายในลักษณะความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ๙) จัดกิจกรรมให้สมาชิกใหม่ของเครือข่ายเพื่อเชื่อมต่อกันกับคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดความเป็นเครือข่ายต่อไป ๑๐) จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ๑๑) จัดให้มีช่องทางการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และสร้างเว็บไซต์เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๑) ความหมายของการมีส่วนร่วม

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา

พระมหาประกาศิต ฐิตปสิทธิกร^{๕๕} กล่าวว่า การส่งเสริมสนับสนุนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น คือมีการร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม สนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะการทำงานเป็นทีม (Team work) อีกทั้ง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงครอบคลุมไปถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม ตั้งแต่เริ่มคิดเห็นปัญหาจนกระทั่งถึงขั้นตอน การติดตามตรวจสอบทุกขั้นตอนเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งได้มีโอกาสในการวางแผน กำหนดรูปแบบการบริหาร และประเมินผลตลอดจนการตัดสินใจในการกำหนดอนาคตของตนเอง และชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการดำเนินงาน การพัฒนา มีส่วนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และความชำนาญของชุมชน ร่วมกันกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม คุ่มค่า และเกิดประโยชน์แก่ชุมชนส่วนรวมอย่างเหมาะสมสูงสุด และ **พระมหาประกาศิต ฐิตปสิทธิกร** ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมว่านอกจากจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมีปฏิริยาเชิงสร้างสรรค์ จิตสำนึกร่วมของประชาชน และผู้เกี่ยวข้องแล้วยังสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ดังนี้

๑. หลักการและแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เป็นการเกี่ยวข้องกันทางด้านสังคม จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใดในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้กระทำการใดให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่มวางแผน วิเคราะห์ ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะทำ เช่น การทำงานร่วมกัน การพัฒนาร่วมกัน

^{๕๕} พระมหาประกาศิต ฐิตปสิทธิกร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครปฐม”. รายงานการวิจัย, (นครปฐม : วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, ๒๕๕๙).

๒. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง

๓. การมีส่วนร่วมทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น สร้างสรรค์ สร้างสามัคคี เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมมักเกี่ยวข้องกับบุคคลหมู่มาก และอาจรวมถึงสาธารณชนทั่วไป การสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จะเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปโดยสะดวก และจะเป็นการสนับสนุนให้เกิดแนวร่วมการดำเนินกิจกรรมมากขึ้นอีกด้วย

๔. การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการพัฒนาชุมชนในเชิงพื้นที่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะปัจจุบันประชาชนมีการตื่นตัวในเรื่องบทบาทและสิทธิของตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดเวทีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งผลดีต่อความตื่นตัวต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงหมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียการร่วมมือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยได้เข้าไปมีส่วนช่วยเข้าไปมีอิทธิพลและบทบาทไม่ว่าขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการดำเนินการอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนองค์การหรือสังคมนั้นๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านต่าง ๆ คือการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสารให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะร่วมตัดสินใจทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบายการจัดทำแผนงานโครงการหรือกิจกรรมการปฏิบัติตามโครงการการติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงานกล่าวได้ว่าเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครบถ้วน ทุกขั้นตอนตั้งแต่ในระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาความร่วมมือร่วมใจ การประสานงาน ความรับผิดชอบความร่วมมือร่วมใจรวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

๒) การประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม

กรมพัฒนาชุมชน กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานและการพัฒนาของภาครัฐ ได้แก่

๑. ประชาชนเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้การศึกษาแก่ผู้เข้าร่วม ทำให้ได้รับทราบข่าวสาร และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในสถานการณ์ต่าง ๆ และในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถสะท้อนถึงปัญหาของชุมชนในภาครัฐอันจะทำให้การตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ได้ผลที่ตรงเป้าหมายมากขึ้น

๒. ให้ความสำคัญในการพัฒนาคน เมื่อประชาชนได้รับการเรียนรู้ จะเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง มีความรู้สึกลึกถึงการเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบ มีมโนธรรม และตระหนักในความสามารถของตนเอง ก่อให้เกิดความรักหวงแหนในทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน มีการอนุรักษ์ และเฝ้าระวังรักษาอันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. ผลลัพธ์ทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อองค์กรภาครัฐยอมเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น การตัดสินใจ นโยบายจะเกิดจากการปรึกษาหารือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ผลลัพธ์ทางสังคมก็จะเกิดการประนีประนอม และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน อาทิเช่น โครงการต่าง ๆ ของภาครัฐหากประชาชนสามารถโต้แย้ง เสนอความคิดเห็น และร่วมแสวงหาทางออกจนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ ก็จะเป็นการตัดสินใจในการปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ได้ดีขึ้นเนื่องจากการมีส่วนร่วมทำให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชน มีการทบทวนและตัดสินใจนโยบายที่ผ่านเวทีสาธารณะหรือการประชาพิจารณ์ ที่เป็นกลไกช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น

๔. กระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการจัดการการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ผู้ได้ประโยชน์จะมีส่วนร่วมในองค์การในการกำหนดชนิดการพัฒนาตามที่ชุมชนต้องการ และอาจมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ดำเนินโครงการ ติดตามผลการพัฒนาในโครงการพัฒนาภาครัฐที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ กับชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน. ๒๕๔๗)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสม โดยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทั้งระยะสั้น ระยะยาวต่อเนื่องในเรื่องของการจัดการทรัพยากรชุมชนแล้วย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจ และไม่มี ความขัดแย้งในชุมชน ย่อมทำให้แผนการพัฒนานั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะสำเร็จได้ก็ด้วยดีก็จากความร่วมมือของประชาชนในการช่วยกันดำเนินกิจกรรมทุก ๆ อย่างให้มากที่สุด เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจลงมือทำงานอย่างเต็มที่ อันเป็นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบในตนเอง ภูมิใจในความสามารถ และผลงานตลอดจนความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของ มีความชื่นชม และรักในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากยิ่งขึ้น และ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงมีการจัดสรรและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะแสดงบทบาทได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง ประชาชนมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ โดยตรง ทั้งการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ พิจารณา ตัดสินใจ และการปฏิบัติ โดยตรงเต็มศักยภาพภายใต้ขอบเขตของกติกาที่ถูกกำหนดไว้

๒. การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน หมายถึง การส่งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนหรือกลุ่มของตน เช่น การให้หัวหน้าครัวเรือนเข้าไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ร่วมกับภาคีต่าง ๆ อีกทั้งต้องมีการวางแผนแบบบูรณาการที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น พร้อม ๆ กับการพิจารณาถึงนโยบายของชาติ และความสามารถในการตอบสนองของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกลไกเครือข่ายทางสังคม

๑) ความหมายของกลไก

ธวัชชัย ศุภดิษฐ์^{๕๖} ได้ให้ความหมายของระบบและกลไก ระบบ หมายถึง ระเบียบหรือความเชื่อมโยงของขั้นตอนหรือปัจจัยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันเพื่อให้การปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ของหน่วยงานดำเนินการลุล่วงไปได้อย่างราบรื่น เช่น ระบบการวางแผนครบวงจร ระบบ ISO ระบบ TQM และระบบ Malcolm Baldrige เป็นต้น

รูปแบบที่สลับซับซ้อนรวมอยู่ด้วยกัน ส่วนประกอบของระบบสามารถ มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้เช่น ชิ้นส่วนหลากหลายที่ประกอบเป็นรถคันหนึ่งส่วนประกอบที่กล่าวถึงสามารถมีลักษณะที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่นกัน เช่น กระบวนการ, ความสัมพันธ์, นโยบายของบริษัท, การไหลของข้อมูล, ปฏิกริยาที่มีต่อกันระหว่างบุคคลและ สภาวะจิตใจที่อยู่ภายใน เช่น ความรู้สึกคุณค่าและความเชื่อ

กลไก หมายถึง บุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ กิจกรรม และหน่วยงานย่อยที่สนับสนุนเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ และเอื้ออำนวยในการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ดำเนินไปได้อย่างคล่องตัวสม่ำเสมอ และครบวงจรตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้

กอบศักดิ์ ภูตระกูลและเมทินี ศุภสวัสดิ์กุล^{๕๗} กล่าวถึงขั้นตอนของระบบและกลไกต่างๆ ที่เกี่ยวกับข้องกับการดำเนินงาน และสอดคล้องกับกรอบการประเมินคุณภาพภายในปี ๒๕๕๗ ระดับสถาบัน คณะ และหลักสูตร โดยออกเป็นประกาศขั้นตอนการดำเนินงานของระบบแต่ละระบบ และมีผังระบบงานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของระบบในระดับมหาวิทยาลัย คณะ และหลักสูตร เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันสำหรับกลไกที่แต่ละส่วน จะต้องเขียนเพิ่มเติมตามบริบทและการดำเนินงานจริง เพื่อสนับสนุนให้ระบบที่แต่ละระดับเกี่ยวข้องดำเนินงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่

๑) การจัดบุคลากร (Man) เช่น คำสั่งคณะกรรมการดำเนินงานหรือคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ ผู้บริหารที่รับผิดชอบ

๒) การจัดทรัพยากรหรือวัสดุ (Materials) ได้แก่ การจัดสถานที่ สภาพแวดล้อม หรือทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงานในระบบ

๓) การจัดงบประมาณ (Money) ได้แก่ การกำหนดแผน โครงการหรือกิจกรรม โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานระบบ

๔) การบริหารจัดการ (Management) ได้แก่ การประชุมกรรมการ การอบรม การเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการ การประเมินผล

๒) องค์ประกอบกลไกทางสังคม

^{๕๖} ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, การพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการประกันคุณภาพการศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗), น. ๓

^{๕๗} กอบศักดิ์ ภูตระกูลและเมทินี ศุภสวัสดิ์กุล, กลไกการทำงานของนโยบายการเงิน, (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๗), น. ๕-๖.

พญา สายหู^{๕๘} ได้กล่าวว่า เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของกลไกทางสังคมได้ข้อสรุปว่าวิธีการที่สังคมใช้ในการ รักษาระเบียบของทุกสังคมมนุษย์คือ การสอนให้รู้วาระเบียบของสังคมมีอะไรบ้าง อีกส่วนหนึ่งเป็น การควบคุมให้บุคคลกระทำตามที่สังคมได้สอนและบอกไว้ถ้าเราสังเกตกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ที่ชีวิตบุคคลธรรมดาทั่วไปต้องผ่านตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตไปสู่วัยชรา เราจะพบกับสถาบันที่สำคัญของชีวิตดังนี้

๑) สถาบันครอบครัวและเครือญาติอาจกล่าวได้ว่าเป็นสถาบันพื้นฐานอันแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด

๒) สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เรามีโอกาสที่ จะเลือกเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงได้ตามที่ เราพึงพอใจหรือความสนใจก่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างอื่น

๓) สถาบันเศรษฐกิจ เรามีความจำเป็นที่ต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นด้วยประโยชน์อะไรบ้าง ประโยชน์อย่างหนึ่งที่ชีวิตต้องการ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน การซื้อขาย แลกเปลี่ยนผลผลิตมีความสำคัญต่อชีวิตเพราะชีวิตมีมนุษย์ต่างคนต่างหาต่างคนต่างกิน ต้องมีการ แลกเปลี่ยนหามาได้ให้กับคนอื่น

๔) สถาบันการปกครอง คนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะเป็นสังคมต้องมีการรักษา ความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิก สังคมเล็กมีคนจำนวนไม่มาก และต่างเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูงกัน สถาบันการปกครองก็แทบไม่ต้องมีบุคคลและวิธีการแตกต่างกันไป จากวงศาคณาญาติและสถาบันเพื่อนฝูงซึ่งช่วยกันดูแลควบคุมสมาชิกไม่ให้กระทำผิด ถ้าสังคมใหญ่ๆ มีประชากรมาก ระเบียบวิธีการและบุคคลที่ทำหน้าที่ด้านการปกครองอาจมีความสลับซับซ้อน และมี การรับมอบอำนาจเป็นตัวแทนของสังคมสามารถควบคุมลงโทษผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้องอาศัยน้ำหนัก ของความเป็นญาติหรือเพื่อน แต่อาศัยกติกาข้อตกลงหรืออำนาจพลังที่มีน้ำหนักเหนือกว่า

๕) สถาบันการพักผ่อนหย่อนใจ ในสังคมขนาดย่อม เช่น สังคมชนบทแบบการพักผ่อนหย่อนใจส่วนมากไม่ทำกันเป็นอาชีพ อาจมีการคิดประดิษฐ์สิ่งหนึ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้ คือ ดนตรีศิลปะ กีฬา ส่วนในสังคมขนาดใหญ่ สถาบันนันทนาการทวีความสำคัญมากขึ้น จน กลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการในฐานะผู้ดูผู้ชมการแสดง เป็นต้น

๖) สถาบันศาสนา ในสังคมสมัยก่อนพระคือครูที่ทำหน้าที่ในการสอนหนังสือ พระเป็น ผู้ที่อยู่ในศีลธรรมและรู้หนังสือกับภาษาบาลีเวลาแม่เฒ่าลูกไปฝากพระก็เพื่อให้พระสั่งสอนให้ลูกเป็น คนดีมีความรู้ความเป็นคนดีก็คือการรู้ศีล รู้ธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐาน ไม่แต่เพียงของบรรพชิต แต่เป็น บรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุขที่มุ่งวิชาความรู้ นั้น ถึงจะไม่เป็นวิชาชีพทำมาหากินโดยตรง แต่ความรู้หนังสือและคาถาอาคมเป็นที่ยกย่องกันของผู้คนสมัยนั้น ในแง่นี้พระที่เป็นครูก็มีส่วนเป็น ตัวแทนของพ่อแม่ช่วยอบรมบ่มนิสัยที่ดีเป็นสำคัญกว่าการให้ความรู้วิชาชีพในปัจจุบันพระมิได้ทำ หน้าที่นี้แล้ว เพราะเด็ก ๆ ไปโรงเรียนกันหมด และก็มีโรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์แบบสากล ก็ไม่ เหมือนกับ การเรียนความรู้หลาย ๆ

^{๕๘} พญา สายหู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), น. ๑๔ - ๒๑.

อย่างกับหลวงตาที่วัดสมัยก่อนแล้ว ดังนั้นสถาบันของสังคมเหล่านี้เป็นเพียงสถาบันหลักอาจมีสถาบันย่อยลงไปอีกมากมาย ใน แต่ละสถาบันใหญ่และในแต่ละสถาบันมีจุดประสงค์ความมุ่งหมายในประโยชน์และกิจกรรมที่เป็น สำคัญต่างกัน

ดังนั้น กลไก หมายถึง ขั้นตอนของการดำเนินการ ที่มีความสัมพันธ์กันเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมีบุคลากร ทรัพยากรที่มีในองค์กร ในการการขับเคลื่อนตามกฎหมายที่กำหนด ระเบียบแบบแผน แนวปฏิบัติ ให้กลไกบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

๓) ทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม

ทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society Theory)

ทฤษฎีประชาสังคมเกิดขึ้นในโลกตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการช่วยเหลือสังคมโดยไม่ต้องการกำไร ซึ่งตามแนวคิดของ คีน (Keane) กล่าวว่า ประชาสังคมเป็นแนวคิดของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กรนอกภาครัฐ เพื่อทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจนเป็นกิจวัตรและด้วยความเต็มใจ โดยผู้ที่อยู่ในองค์กรจะร่วมกันปกป้องและเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเอง โดยการกดดันสถาบันภาครัฐ แต่ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับความร่วมมือของบุคคลในสังคม เพื่อพัฒนาสังคมให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมให้ความสำคัญต่อความสามัคคี^{๕๙}

ประชาสังคม (Civil Society) คือ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการช่วยเหลือสังคมโดยองค์กรที่ไม่ต้องการกำไร การมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อส่วนรวม หรือจิตสำนึกเพื่อชุมชน (Non Governance Organizations- NGO) เป็นเครื่องมือทางสังคม เช่น แม่บ้าน มูลนิธิ ชมรม ชุมชน มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

๑) เน้นความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม สมาชิกต้องมีอุดมการณ์และหลักการร่วมกัน

๒) มีจิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) ประกอบด้วย

- การดูแลผลประโยชน์สาธารณะ (goods public interest)
- การตรวจสอบสาธารณะ (public responsibility)
- การรับผิดชอบต่อสาธารณะ (public accountability)

๓) ความเป็นธรรมต่อสังคม (Social equity)

๔) มีความยุติธรรมต่อสังคม (Social justice)

๕) เป็นเครือข่ายสังคม (Social network)

๖) การติดต่อสื่อสาร (Communication)

๗) มีวิสัยทัศน์ (Vision)

๘) เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning)

^{๕๙} หฤทัย อาจปฤษฎ, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), น. ๒๗.

๙) ต้องการปฏิบัติได้ (Practice)^{๖๐}

ดังนั้น แนวคิดประชาสังคม คือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้สังคมตื่นตัวมีความรู้สึกนึกคิดปรารถนาเข้าไปแก้ไขวิกฤตการณ์ ปัญหาสังคม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโดยการมีส่วนร่วมซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือหรือมีจิตสำนึกร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๙) องค์ประกอบประชาสังคม ของกระบวนการประชาสังคมที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑. จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หมายถึง ความคิดและการยอมรับในเรื่องของการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ความยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในการเรียนรู้ร่วมกันหรือการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ การรวมตัวเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วม มีอิสระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. โครงสร้างองค์ประกอบประชาสังคม (Civic Organization) หมายถึง กลุ่มการรวมตัวซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มรวมที่รวมตัวกันเฉพาะการ เฉพาะเรื่องหรือต่อเนื่อง สมาชิกของกลุ่มอาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจหรือประชาชนจำนวนไม่จำกัด ประเด็นสำคัญ คือ การรวมกลุ่มต้องมีจิตสำนึกสาธารณะประชาสังคมครบด้าน

๓. เครือข่ายประชาสังคม (Civic Network) หมายถึงโครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาสังคมคือระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

จากองค์ประกอบประชาสังคมทั้ง ๓ ประการทำให้เกิดประชาสังคม แต่กระบวนการประชาสังคมไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้หากบุคคลในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรวมตัวของบุคคลในสังคม โดยสรุปแล้ว “ประชาสังคม” จึงเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการทางสังคม เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้คนในสังคมตื่นตัวและมีความรู้สึกอยากเข้าไปแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ปัญหาสังคม ความรู้สึกมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือหรือมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมมือกระทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความสงบเพราะสังคมมีความเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๙) การจัดการเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้อง เป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม และเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่องและสุดท้ายคือ ความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิภริยาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การเป็นพวกกันหลายๆ องค์กรชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายร่วมกันบางอย่างร่วมกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เกิดจากการที่กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน

^{๖๐} ประเวศ วะสี และคณะ, ยุทธศาสตร์แก้วิกฤติชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๒), น. ๒๐.

ต่างๆ มารวมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ^{๖๑} ซึ่งสอดคล้องกับ เสรี พงษ์พิศ ให้คำนิยามของ “เครือข่าย” ไว้ว่า เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชนระหว่างชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน โดยมีหลักยึดตามขอบเขตพื้นที่ ประเด็นเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียว กระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่น เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติ แบบอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบททางสังคม คมนาคม แบบการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้การไปมาหาสู่ดูงาน การร่วมกันทำ ข้ามเขตแดนของชุมชน อำเภอ จังหวัดและภาคเป็นไปได้ง่าย^{๖๒}

ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นการที่กลุ่มของคนหรือกลุ่ม หรือองค์กรที่มีความสมัครใจในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหลักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

สำหรับกระบวนการจัดการเครือข่าย พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ^{๖๓} สรุปไว้ มี ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่าย ดังนี้

๑) ขั้นการตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย เป็นขั้น ตอนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่ายในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีวิธีการดังนี้

(๑) การศึกษาข้อมูลและสภาพการณ์ เป็นการศึกษาข้อมูล สภาพการณ์ ความพร้อมภายในในกลุ่มของตนเองและข้อมูลของกลุ่มเครือข่ายอื่นรวมทั้งสภาพการณ์ทางสังคม ทำให้ทราบถึงกิจกรรมและบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการที่จะส่งเสริมหรือจัดการเครือข่าย

(๒) การสร้างศรัทธาและหาแนวร่วม เป็นการสร้างความเชื่อถือให้กับฝ่ายต่างๆ เช่น ความเชื่อถือในเรื่องของข้อมูล บุคคล ความสำคัญของปัญหา สร้างความคุ้นเคยกับบุคคลที่เป็นผู้นำ

(๓) การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็นประเด็นปัญหา

(๔) การแสวงหาข้อมูลทางเลือก การค้นหาความต้องการและการหาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย

(๕) การแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย

^{๖๑} อคิน รพีพัฒน์, การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๙).

^{๖๒} เสรี พงษ์พิศ, เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง : วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘).

^{๖๓} พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร., เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), น. ๕๐ - ๕๕.

(๖) การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย

๒) ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย เป็นขั้น ที่จะก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย มีวิธีการจัดการดังนี้

- (๑) การกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วม
- (๒) การกำหนดบทบาท หน้าที่ และการวางผังเครือข่าย
- (๓) การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำ
- (๔) การจัดระบบการติดต่อสื่อสาร
- (๕) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
- (๖) การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม
- (๗) การส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์

๓) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ มีวิธีการดังนี้

- (๑) การทบทวนและสรุปทบทเรียน
- (๒) การเสริมสร้างผู้นำและหน่วยนำของเครือข่าย
- (๓) การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะแลเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้
- (๔) การขยายกิจกรรมและมโนทัศน์
- (๕) การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง
- (๖) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้ง
- (๗) การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม

๔) ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง มีแนวทางดังนี้

- (๑) การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
- (๒) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่าย
- (๓) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและความรู้ใหม่
- (๔) การกำหนดและสร้างแรงจูงใจในการทำงาน
- (๕) การบริหารจัดการข้อมูล ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง
- (๖) การให้ความช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย
- (๗) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

และ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้กล่าวถึงประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่าย ประกอบด้วย

๑. จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูงหากทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น

๒. บุคคล ในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย

๓. การเชื่อมโยง การทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

๔. การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

๕. การพัฒนาที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อทุกฝ่ายและผู้ที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

๖. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

ดังนั้น เครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคนสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงาน เพื่อเอาชนะปัญหาในเชิงพื้นที่ และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้อิทธิพลที่ประสานภารกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ในขณะที่เครือข่ายเป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่า สมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเป้าหมายหรือปัญหาร่วมกันแล้ว มีเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนก็จะได้แสดงบทบาทตามศักยภาพ ความถนัดของตน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่สนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเครือข่ายทางสังคมในเชิงพื้นที่ที่มีเข้าใจในสภาพปัญหาและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕

๒.๔.๑ แนวคิดการรักษาศีล

แนวคิดการรักษาศีลในทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองทางด้านร่างกายและจิตใจของปัจเจกบุคคล เพื่อให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการมีความรัก ความเมตตา ความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างคนในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ดังจะเห็นได้ว่า การรักษาหรือสมานานศีล ๕ ทุกข้อ^{๖๔} เริ่มต้นด้วยการมีเจตนาที่งดเว้นจากพฤติกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ เช่น เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤติผิดในกาม เป็นต้น ซึ่งเจตนา หรือความตั้งใจในการพัฒนาตนเองของระดับปัจเจกบุคคลเช่นนี้ ย่อมเป็นเหตุแห่งความเจริญ ความสงบสุขของบุคคลและสังคมด้วย เพราะจุดประสงค์แห่งการปฏิบัติตามศีลนั้น แม้จะเริ่มต้นจากการควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล แต่มีเป้าหมายเพื่อความเจริญของหมู่คณะหรือสังคมโดยรวม

^{๖๔} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๔๗, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.

ด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในอุปาสิสูตร ที่องค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทไว้ถึง ๑๐ ประการ^{๖๕} ได้แก่

- ๑) เพื่อความร่ำว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- ๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- ๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงาม
- ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๖) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๗) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๘) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสแล้ว
- ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๑๐) เพื่อความเอื้อเฟื้อต่อพระวินัย

จากประโยชน์ทั้ง ๑๐ ประการของการบัญญัติสิกขาบทหรือพระวินัยแก่พระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนา^{๖๖} จะเห็นได้ว่า การบัญญัติพระวินัยมีประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ของพระพุทธศาสนาถึง ๕ ส่วน คือ ประโยชน์ที่เกิดแก่ส่วนรวม (คณะสงฆ์) ประโยชน์ที่เกิดแก่ปัจเจกบุคคล (ภิกษุสงฆ์, ภิกษุณี) ประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา (อาสวะ) ประโยชน์ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร (ความศรัทธา) และประโยชน์ในการสร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา (พระธรรมวินัย) ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๑๐ ประการนี้เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการที่พระพุทธองค์บัญญัติพระวินัยให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น แนวคิดในการรักษาศีล ๕ จึงตั้งอยู่บนฐานของการคำนึงถึงความมั่นคงของบุคคล สถาบันครอบครัว ทรัพย์สิน และสังคมด้วยเช่นเดียวกัน เพราะการรักษาศีล เป็นการปฏิบัติตามกฎ กติกาแห่งการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งมีนัยยะแห่งการสร้างสรรค์ความสงบสุข ความเรียบร้อย หรือความเป็นปกติให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและคนอื่นไปด้วย ดังเช่นที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๖๗} กล่าวถึงศีลหรือพระวินัยในฐานะเป็นเจตนารมณ์ทางสังคม สรุปได้ว่า ศีล มี ๒ ระดับ คือระดับธรรมะ กับระดับวินัย ศีลที่เป็นระดับวินัยนี้เป็นแกนกลางแห่งเจตนารมณ์ทางสังคมของศีล คือ การเคารพในสงฆ์ การถือสงฆ์และกิจของสงฆ์เป็นใหญ่ การถือความเจริญมั่นคงของสงฆ์หรือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และการมีความรับผิดชอบอย่างสูงต่อสงฆ์และประโยชน์สุขของสงฆ์ คำว่า “สงฆ์” ในที่นี้มีความหมายถึงคณะสังคม หมู่ชน สาธารณชน หรือส่วนรวมด้วย

^{๖๕} อก.ทสก. (บาลี) ๒๔/๓๑/๗๘, อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙), น. ๔๓๑ - ๔๔๔.

๒.๔.๒ ความหมาย “ศีล”

คำว่า ศีล ถ้าแปลตามศัพท์ แปลว่า ปกติ หรือความเป็นปกติ หมายถึงความเป็นผู้มีกิริยาทางกายและวาจาเรียบร้อย และสามารถแปลว่า รองรับ คือเป็นภาวะที่รองรับหรือเป็นฐานเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ในพระไตรปิฎกส่วนใหญ่ ท่านหมายถึงการสังวร หรือการสำรวมในปาติโมกข์^{๖๗} ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้อธิบายความหมายของศีลในลักษณะที่สอดคล้องกัน หมายถึง เจตนาของผู้ดเว้น ดังข้อความว่า “ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้น ของบุคคลผู้ดเว้นจากปาณาติบาตเป็นต้นอยู่ก็ดี ของผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ก็ดี ชื่อว่า ศีล”^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.) ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันกับความหมายในพระไตรปิฎก ศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^{๖๙}

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^{๗๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีล คือข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการปฏิบัติทางกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น หรือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย

สรุปว่า คำว่า ศีล หมายถึงวินัย สิกขาบทหรือข้อบัญญัติ เพื่อให้บุคคลได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดความปกติทางกายและวาจา เพื่อให้รักษาคัมภีร์ครองตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

ศีล หมายถึง ปกติด้านมารยาททางกายและทางวาจาที่เป็นสุจริต ซึ่งจะบังเกิดขึ้นมาได้ด้วยอำนาจการสำรวมระวังได้อย่างครบถ้วนตามกลุ่มสิกขาบทชนิดใดชนิดหนึ่ง จัดเป็นคุณงามความดีเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา เป็นปทัฏฐานแห่งคุณงามความดีเบื้องสูงขึ้นไป^{๗๑} ซึ่งก็หมายความว่า เป็นการฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกายและวาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอธิจิตตสิกขา (เป็นข้อ ๑ ในสิกขาหรือไตรสิกขา) มักเขียนอย่างบาลีเป็น “อภิสัสสิกขา” และเรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล

ในขณะที่สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช ก็ได้ทรงขยายความไว้อีกว่า ศีล หรือศีละ คือ ปกติ หมายถึงสิ่งที่สงบเป็นปกติ ไม่คิดจะประพฤติล่วงตามนั้นๆ เพราะฉะนั้น การตั้งใจรักษาอาการ

^{๖๗} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๑/๓๕๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๕๔.

^{๖๘} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), น. ๙.

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘), น. ๑๗๕.

^{๗๐} ความหมายของคำว่า “ศีล”, แหล่งที่มา : [ออนไลน์]. www.rirs.m.royin.go.th/new-search/word-๓๘search.asp [เข้าถึงข้อมูล ๖ ธันวาคม ๒๕๕๙].

^{๗๑} พระภิกษุปาสาทิโก (พระเทพโมลี วัดราชบพิธ), แนวบรรยายอนาคาริกวินัย เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: อานาการพิมพ์, ๒๕๒๙), น. ๑๐๘.

ให้ประพจน์ชั่ว เป็นอาการของศีล ตั้งใจรักษาไปจนจิตใจเป็นปกติ ไม่คิดล่วงตัวศีล^{๗๒} นั้นหมายความว่า ศีล ก็คือเจตนางดเว้นความชั่วทางกาย วาจา รวมถึงทางใจด้วย เจตนางดเว้นทุจริตทางกาย วาจา ท่านเรียกว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ เรียกว่า เจตสิกศีล คือศีลที่เกี่ยวกับใจโดยตรง แม้ไม่ทำด้วยกาย วาจา ก็ทำให้ศีลทางใจขาดได้^{๗๓} ก็เพราะศีลเป็นตัวเจตสิกนั่นเอง ได้แก่ กุศลธรรม คือ ความไม่โลภ ความไม่พยาบาท และความเห็นชอบ ของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปกรรม มีปาณาติบาต เป็นต้น^{๗๔} ดังนั้น ศีล จึงมีความหมายรวมถึงจิตที่เป็นปกติ จะไม่ถูกโลภะ โทสะ โมหะครอบงำและชักพาไปทำความชั่วหรือทำความผิดได้ เมื่อจิตเป็นปกติ จะทำอะไรทางกาย ก็ย่อมจะไม่ทำด้วยกายทุจริต เมื่อจะพูดอะไรทางวาจา ก็ไม่พูดด้วยวจีทุจริต เมื่อจะคิดเรื่องราวอะไรทางใจหรือทางมนะ ก็ไม่ติดเป็นมโนทุจริต เพราะฉะนั้น ใจจึงเป็นศีล ทำทางกาย กายก็เป็นศีล ทำทางวาจา วาจาก็เป็นศีล ทำทางมนะหรือทางใจ มนาก็เป็นศีล คนที่รักษาศีลกันโดยมาก รักษากันทางกาย ทางวาจา ไม่ถึงทางใจ และถึงอย่างนั้นก็ยิ่งดีกว่าที่ไม่มีเสียเลย เพราะกายกับวาจาจะไม่ได้ทำการทุจริตต่างๆ^{๗๕} อย่างที่ว่ารักษาศีลๆ ก็คือ ตั้งใจรักษาปกติของตนนั่นเอง

ดังนั้น ความหมายของศีล ๕ ในทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนานั้น มีความหมายที่ครอบคลุมถึงการแสดงออกทั้งทางกาย วาจา และใจด้วย ดังนั้นว่า ศีล หมายถึง การมีปกติในการกระทำทางกายที่สุจริต การพูดทางวาจาที่สุจริต รวมถึงความรู้สึกรู้สีกนึกคิดทางใจที่สุจริต ซึ่งก็หมายถึงว่า ศีลเป็นข้อปฏิบัติเพื่อควบคุมรักษากิริยาทางกาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและคนอื่น ซึ่งเป็นการฝึกอบรมและพัฒนาทางกาย วาจาให้สงบเรียบร้อย รวมถึงสามารถส่งผลให้เกิดความสงบทางจิตใจได้ด้วย นับว่าเป็นจริยศาสตร์เบื้องต้น คือข้อปฏิบัติพื้นฐานสำหรับควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามอย่างปกติ ทั้งเป็นภาวะที่จิตเป็นปกติไม่ถูกกิเลสทั้งหลาย มีโลภะ เป็นต้น ครอบงำและชักพาให้กระทำความชั่วต่าง ๆ

๒.๔.๓ ประโยชน์ของการรักษาศีล

หลักการของการรักษาศีล ๕ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจตนากับการรักษาศีล ๕ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะการรักษาศีล ๕ ตามหลักการในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การสมาทาน รับเอาสิกขาบททั้ง ๕ ข้อมาปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยการสำรวมกาย วาจา และใจให้เป็นปกติ ด้วยเจตนาที่จะงดเว้นจากพฤติกรรมที่เป็นข้อห้ามทั้ง ๕ ข้อ นั้น ดังคำสมาทานในทุกสิกขาบท จะมีคำว่า เวมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจาก ปราภฏอยู่เสมอ และเจตนาเองนั่นแหละคือศีล ดังที่พระสารีบุตร ได้ตั้งคำถามและตอบคำถามถึงความหมายของศีลว่า “อะไร ชื่อว่าศีล? เจตนาชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล สังวรชื่อ

^{๗๒} สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช, พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), น. ๓๔.

^{๗๓} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกราว, ๒๕๔๑), น. ๑๔.

^{๗๔} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), น. ๑.

^{๗๕} สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช, พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม ๑, น. ๑๔๒.

^{๗๖} ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), น. ๑๘๕.

ว่าศิลปิน การไม่ล่วงละเมิด ชื่อว่าศิลปิน”^{๗๗} หมายความว่า การที่บุคคลจะมีศิลปินได้ จะต้องมีความเจตนาในการงดเว้นจากความชั่วทั้งหลาย ตามประเภทของศิลปิน ๕ ข้อ คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ และเจตนางดเว้นจากการเสพของมึนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในมิติของการกระทำหรือกรรม เจตนาที่ยังได้ชื่อว่าเป็นกรรมด้วย ดังที่พระพุทธองค์ ตรัสเรียกไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกเจตนาอันนั้นแหละว่า เป็นกรรม เพราะบุคคลย่อมทำกรรมใดไม่ว่าจะดีหรือชั่วด้วยเจตนา”^{๗๘}

เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัย (ช่วง วรปญโญ) ได้กล่าวถึงความสำคัญและผลที่ได้รับของศิลปิน ๕ ใน ๓ ระดับ ตามแนวทางการสรุปถึงความสำคัญของศิลปิน ๕ ของพระภิกษุสงฆ์ที่กล่าวแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายในประเทศไทย^{๗๙} คือ

๑) สีเลน สุคติ ยนต์ิ	บุคคลย่อมเข้าถึงสุคติได้ ก็เพราะศิลปิน
๒) สีเลน โภคสมบัติ	บุคคลถึงพร้อมด้วยโภคะ ก็เพราะศิลปิน
๓) สีเลน นิพพุตติ ยนต์ิ	บุคคลเข้าถึงความดับเย็น (นิพพาน) ได้ ก็เพราะศิลปิน
๔) ตสมา สิล วิโสธเย	เพราะฉะนั้น บุคคลพึงชำระศิลปินให้สะอาดบริสุทธิ์

จากอานิสงส์ทั้ง ๓ ระดับนี้ แสดงให้เห็นว่า การรักษาศิลปินหรือการทำให้ศิลปินบริสุทธิ์นั้นเป็นปัจจัยแห่งการเข้าถึงสมบัติทั้ง ๓ คือมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติของปัจเจกบุคคลได้ เป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของชีวิตของบุคคลทั้งในปัจจุบันและอนาคต

สำหรับอานิสงส์ของศิลปิน ๕ แต่ละข้อ^{๘๐} สามารถจำแนกออกโดยละเอียดมี ดังนี้

๑) อานิสงส์ของศิลปินข้อที่ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ มี ๑๓ อย่าง ได้แก่

- (๑) ย่อมเป็นผู้มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน
- (๒) มีร่างกายสูงใหญ่สมส่วน
- (๓) มีความคล่องแคล่วว่องไว
- (๔) มีความอ่อนโยน
- (๕) มีความแก่กล้า
- (๖) มีวาจาสะสลาย
- (๗) เป็นที่รักของชาวโลก
- (๘) พวกรบบริวารไม่แตกแยกกัน
- (๙) ไม่ตายเพราะถูกผู้อื่นทำร้าย
- (๑๐) มีพวกรบบริวารมาก
- (๑๑) มีรูปงาม

^{๗๗} ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๓๙/๖๔, ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.

^{๗๘} อัง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๓๓๔/๔๖๔, อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๕๗๑.

^{๗๙} แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศิลปิน ๕ : ชาวประชาชนเป็นสุข, น.สัมโมทนิยสภา.

^{๘๐} เล่มเดียวกัน, น. ๑๘.

- (๑๒) มีโรคน้อย
- (๑๓) มีอายุยืน
- ๒) อานิสงส์ของศีลข้อที่ ๒ เว้นจากการลักทรัพย์ มี ๕ อย่าง คือ
- (๑) ย่อมมีความมั่งคั่ง
- (๒) มีโศกะมากมาย
- (๓) ได้โศกะที่ตนปรารถนารวดเร็วทันใจ
- (๔) เป็นคนยอดเยี่ยมของโลก
- (๕) มีความเป็นอยู่สุขสบาย
- ๓) อานิสงส์ของศีลข้อที่ ๓ เว้นจากการการประพฤติดินกาม ๑๐ อย่าง คือ
- (๑) ย่อมไม่มีศัตรู
- (๒) เป็นที่รักของคนทั้งหลาย
- (๓) ได้ลาภสิ่งของ
- (๔) หลับเป็นสุข
- (๕) ตื่นเป็นสุข
- (๖) พ้นจากภัยในอบายภูมิ
- (๗) เป็นที่รักของสตรีและบุรุษ
- (๘) ไม่ต้องหวาดระแวง
- (๙) เป็นคนไม่มีภัย
- (๑๐) ไม่พลัดพรากจากคนและของที่รัก
- ๔) อานิสงส์ของศีลข้อที่ ๔ เว้นจากการพูดเท็จ มี ๖ อย่าง คือ
- (๑) ย่อมเป็นคนพูดจาไพเราะ
- (๒) มีวาจาศักดิ์สิทธิ์
- (๓) มีบริวารคนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
- (๔) มีจิตใจตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน
- (๕) มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหว
- (๖) เป็นคนน่าเชื่อถือ
- ๕) อานิสงส์ของศีลข้อที่ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย มี ๑๒ อย่าง คือ
- (๑) ย่อมมีไหวพริบปฏิภาณในการทำงาน
- (๒) มีสติมั่นคง
- (๓) ไม่เป็นคนขี้เมา
- (๔) เป็นคนมีความรู้
- (๕) เป็นคนไม่ประมาท
- (๖) ไม่เป็นคนอิจฉาริษา

- (๗) เป็นคนมีคำพูดสัตย์จริง
- (๘) เป็นคนเสียสละ
- (๙) เป็นคนมีศีล
- (๑๐) เป็นคนมีปัญญาแตกฉาน
- (๑๑) เป็นคนกตัญญูกตเวที
- (๑๒) เป็นคนฉลาดรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

สรุปได้ว่า หลักการของศีล ๕ คำว่า ศีล นั้น แปลว่า ปกติ คือ สิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ มนุษย์นั้น คือ ผู้ที่มีใจอันประเสริฐ คุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไปก็คือศีล ๕ บุคคลที่ไม่มีศีล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์ แต่อาจจะเรียกว่า คน ซึ่งแปลว่า ยุ่ง ในสมัยพระพุทธกาลผู้คนมักจะมีศีล ๕ ประจำใจกันเป็นนิจ ศีล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของบุคคลในสมัยนั้น และจัดว่าเป็นมนุษยธรรมเป็นปกติซึ่งรวมถึงศีล ๕ การรักษาศีลเป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นเพียงกิเลสหยาบมิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการถือศีลด้วยตนเอง ก็ยังได้บุญมาก

๒.๔.๔ ศีล ๕ กับหลักประกันคุณภาพชีวิต

หลักประกันคุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนาคือในด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่เป็นกลไกการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขโดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือและกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ภายใต้กติกาสังคม อย่างมีเหตุและผลในการยอมรับและถือปฏิบัติภายใต้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่มุ่งเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ (พระครูวินัยธรเอก เตชวโร. ๒๕๕๙) ซึ่งประกอบด้วย

๑. ศีลข้อที่ ๑ เป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิต คือ ไม่มึนเมาทำลายผู้อื่น
๒. ศีลข้อที่ ๒ เป็นหลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน คือ ไม่ทุจริตคิดโกง ไม่มัวเมาไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
๓. ศีลข้อที่ ๓ เป็นหลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ
๔. ศีลข้อที่ ๔ เป็นหลักประกันความมั่นคงของสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่กล่าวร้ายคำที่ปราศจากสติและขาดความรับผิดชอบ อันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคม
๕. ศีลข้อที่ ๕ เป็นหลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ คือ การไม่ดื่ม ไม่เสพสิ่งของมีเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด

ในการรณรงค์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้สรุปถึงผลดีของการปฏิบัติตามศีล ๕ ในฐานะที่เป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของชีวิตของคนในสังคมออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่

๑) ปาณาติปาณา เวรมณี	เป็นหลักประกัน	ด้านชีวิต
๒) อทินนาทานา เวรมณี	เป็นหลักประกัน	ด้านทรัพย์สิน
๓) กาเมสุมิฉารวา เวรมณี	เป็นหลักประกัน	ด้านครอบครัว

๔) มุสาวาทา เวมณี เป็นหลักประกัน ด้านสังคม
๕) สุราเมระมะชชะปะมาทัญฐานา เวมณี เป็นหลักประกัน ด้านสุขภาพ^{๘๑}

จะเห็นได้ว่า มิติของความเป็นหลักประกันตามศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นการนิยามศีลในฐานะที่เป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไปด้วยกัน คือใช้เป็นหลักประกันความมั่นคงใน ๕ ด้าน ที่สามารถมองเห็นผลที่ได้รับอย่างเป็นรูปธรรมในปัจจุบันอย่างชัดเจน โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงผลที่จะได้ในชาติหน้าเลย เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามไม่สามารถละเลยผลที่จะได้รับในอนาคตได้ เพราะศีลนั้น ย่อมคุ้มครองรักษาบุคคลผู้รักษาศีลไว้ด้วยดีนั้นให้มีความสุข สงบร่มเย็น ให้มีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นปัจจัยแห่งการเข้าถึงพระนิพพานในอนาคตด้วย

๒.๔.๕ ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ^{๘๒} ได้สรุปถึง ศีล ๕ กับ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่นำไปสู่สุขภาวะทางสังคมที่ดี ไว้ว่า ปัจจุบันหลายประเทศมีการพัฒนาประเทศในเส้นทางของการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมใน ๔ ด้าน คือ การพัฒนาด้านกายภาพ ด้านสังคม (ศีล) ด้านจิตใจ และด้านปัญญา เพื่อให้ผู้คนในสังคมได้มีสุขภาวะที่ดีทั้งทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคมที่ดีงาม มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเป็นอิสระทางความคิดและการกระทำ มีปัญหาที่รู้เท่าทันกับบริบทของโลก สังคมและรู้จักตนเอง โดยมีความพยายามกำหนดเกณฑ์ชี้วัดสุขภาวะทางสังคมขึ้นมาว่า หากประเทศไหน สังคมไหน ชุมชนไหน มีการพัฒนาใน ๔ ด้านดังกล่าว สังคมนั้น ประเทศนั้น ถือว่า มีการพัฒนาในทิศทางที่ตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมให้มีความสุข ความเจริญ โดยมีได้มองถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่มองถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม มองถึงความสุข การพัฒนาจิตใจและปัญญาเป็นสำคัญ

เกณฑ์ดัชนีชี้วัดความสุขและการพัฒนาสุขภาวะทางสังคม ๔ ประการนั้น หากพิจารณาจากหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้วจะพบว่า มีส่วนที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

๑. ดัชนีสุขภาวะทางกาย เช่น การมีสุขภาพดี มีการแสวงหาทรัพย์ที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อความรู้และการพัฒนาสติปัญญา การรู้จักการบริโภคที่เหมาะสม มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

๒. ดัชนีสุขภาวะทางสังคม เช่น การมีปลอดภัยในการดำเนินชีวิต การอยู่ในสังคมที่ไม่มี การเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมมีความเป็นธรรม เสมอภาค ยุติธรรม ให้เกียรติและไม่เอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น

^{๘๑} แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข, ในดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า รัชกาลที่ ๖ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗), น. ๕๐.

^{๘๒} พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๓. ดัชนีสุขภาวะทางจิตใจ เช่น การมีความตั้งใจภายในจิตใจ มีความเมตตา กรุณา ความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ ผ่องใส สดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ไม่ขุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบที่จะมีกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งการมีสภาวะแห่งจิตใจที่มีความสำราญ แซ่มนั่น ไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นเหตุแห่งความเศร้าหมองหรือความทุกข์

๔. ดัชนีสุขภาวะทางปัญญา เช่น การมีสติปัญญา มีความรู้ มีความเห็น มีความเข้าใจชีวิต และโลกอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุข มองเห็นและเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง มีเหตุผล สามารถพิจารณาเห็นปัจจัยต่างๆ อันเป็นสาเหตุของความสุขและความทุกข์ในชีวิตได้

ดังนั้น การที่จะเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมทั้ง ๔ ประการให้เกิดขึ้นได้นั้น “ศีล” คือ หลักการ และเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการให้เกิดสุขภาวะทางสังคมดังกล่าว หลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับศีลธรรมและกติกาสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและให้ศีลเป็นพื้นฐานของการพัฒนา

ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน นับว่าเป็นความยากลำบากต่อการรักษาคุณธรรม จริยธรรม หรือการรักษาศีลเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข คดีอาชญากรรมก็ยิ่งเกิดขึ้นในทุกๆ วัน และมีความรุนแรงมากขึ้น ในหลายประเทศถึงแม้ว่าจะมีได้บอกว่าประเทศเหล่านั้นรักษาศีล ๕ เช่นเดียวกับสังคมไทย แต่ก็พบว่าปัญหาอาชญากรรมในประเทศเช่น ญี่ปุ่น ยุโรป หรือบางประเทศก็มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร คำถามก็คือว่า อะไร ที่ทำให้ประเทศเหล่านั้นมีอาชญากรรมไม่มากนัก คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และ หากพิจารณาถึงหลักการดังกล่าวก็จะพบว่า “จิตสำนึกแห่งความดีงาม” และเจตจำนงแห่งการละเว้นความชั่วที่จะไม่เบียดเบียนตนเองและสังคมให้เดือดร้อนนั้นแหละ คือ ปัจจัยหลักของการสร้างสังคมให้น่าอยู่ การมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตเท่านั้น จึงจะทำให้บุคคลและสังคมได้รับความสุข หากแต่เรามองข้ามการละเมิดศีลเล็กน้อย ไม่มีเจตนาและความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะความไม่ดีงามทั้งปวง สังคมไทยก็ยังคงพบกับปัญหาทางสังคม อาชญากรรมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การละเมิดศีล ๕ คือ ความพยายามที่จะเข้าข้างตนเอง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เป็นความเห็นแก่ตัวที่มาจากการไม่สามารถควบคุมความอยากหรือกิเลส ตัณหาที่มาจากภายในของตัวเราเอง และการใช้หลักเบญจธรรม คือ ความมีเมตตา กรุณา การตั้งใจประกอบอาชีพที่สุจริต การให้เกียรติยกย่องความเป็นมนุษย์และสตรีเพศ การรักษาสัจจะและมิตรภาพ รวมทั้งการมีสติปัญญาเพื่อรักษาตนจะทำให้สังคมน่าอยู่ ก็เท่ากับว่า เป็นการรักษาศีล ๕ ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน เพราะการรักษาศีล ๕ ดังกล่าว เป็นหลักการเบื้องต้นของบุคคลที่จะตั้งใจรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างความดีงามให้กับตนเองและสังคม เป็นการวัดจากความตั้งใจหรือเจตนาเพื่อจะลด ละ เลิกในสิ่งที่ไม่ดีงาม คือ การเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน จากนั้นก็ตั้งใจละเว้น สร้างจิตสำนึกในใจเพื่อไม่ฆ่า ทำร้าย ลักขโมย ล่วงเกินทางเพศ โกหก หลอกลวง และเสพสุรา ยาเสพติด จนถึงละได้อย่างเด็ดขาด

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุหรื

๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุหรืในชุมชน^{๘๓}

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและเครือข่ายที่เข้มแข็งเนื่องจากพฤติกรรมการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีปัจจัยจากหลายปัจจัย จึงจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนในชุมชนทั้งนี้ ประชาชนเป็นแกนหลักในการค้นหาปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหา โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนในทุกขั้นตอน โดยเจ้าหน้าที่เป็น พี่เลี้ยงหรือมีส่วนร่วม ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมและใช้กำลังคนของชุมชนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา

การดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ของกลุ่มวัยทำงาน เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ดื่มรายใหม่ หรือมีการลด ละ เลิกในการดื่มสุรา โดยผสมผสานระหว่าง การให้ความรู้ เรื่องพิษภัย และ โรคที่เกิดจากการดื่มแอลกอฮอล์ ร่วมกับการจัดกระแสกิจกรรมรณรงค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การขอให้บิดาหรือผู้ปกครองเลิกจาก การดื่ม การให้ความรู้เป็นรายกลุ่ม การฝึกทักษะการปฏิเสธเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นต้น กลยุทธ์ เชิงรุกที่สำคัญในการดำเนินการจึงมุ่งเน้นให้คนหรือชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญในเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน การคืนข้อมูลให้สังคม เพื่อให้ตัวแทนจากกลุ่มต่างๆของชุมชนร่วมวิเคราะห์ ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมวางแผนจัดระบบการทำงานร่วมวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไข จัดทำแผนงาน/ กิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และ สภาพแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ วิถีชุมชน และเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการทำงานทั้งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และ การประสานงานกับหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวคิดของการที่จะให้ชุมชน เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยมุ่งหวังที่จะให้มีการเปิดพื้นที่การเรียนรู้เรื่องสุขภาพให้กับสมาชิกในชุมชนตลอดจนการสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพชุมชน และเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จะเป็นการช่วยให้ชุมชนเรียนรู้ อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเกื้อกูลและสมดุล ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพและสังคม เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพและมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง อันจะส่งผลต่อการดูแลสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดความยั่งยืน

กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ^{๘๔} ได้กล่าวถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์สำหรับวัยทำงานซึ่งการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มวัยทำงาน เพื่อให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องตามเกณฑ์เจ้าหน้าที่และประชาชนกลุ่มเป้าหมายจำเป็นต้องดำเนินงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนสำคัญ คือ

๑) ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน

^{๘๓} พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคม, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), น. ๔๘-๕๔

^{๘๔} กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สำหรับวัยทำงาน, (กรุงเทพมหานคร : กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, ๒๕๕๘), น. ๒๑-๓๔.

๒) การวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราที่เป็นพฤติกรรมเสี่ยง

๓) การปฏิบัติการในพื้นที่กับกลุ่มเป้าหมาย

๔) การประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น

จุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ คือ การวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อให้รู้ว่าปัญหาสุขภาพ ความเจ็บป่วยของประชาชนกลุ่มวัยทำงานคืออะไร และมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ซึ่งเป็นพฤติกรรมเสี่ยงร่วมที่ก่อให้เกิดปัญหาโรคดังกล่าวมาน้อยเพียงใด รวมทั้งมีบริบทของชุมชนและเงื่อนไขการจัดการปัญหาสุขภาพคืออะไรที่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานพัฒนา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ซึ่งการวิเคราะห์และเข้าใจ ปัญหาจะสามารถดำเนินการได้สำเร็จต้องอาศัยกระบวนการกลุ่ม โดยกลุ่มแกนนำและประชาชนใน ชุมชนทั้งหมดต้องมาพูดคุยวิเคราะห์และหาข้อสรุป เพื่อเสริมและปรับปรุงเพิ่มเติม กลายเป็นบท สรุปของชุมชน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ ๓ ส่วน คือ

๑. วิเคราะห์ปัญหาโรคและความเจ็บป่วยของประชาชนวัยทำงาน เป็นการรวบรวมข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพในชุมชนของตน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ปัญหาสุขภาพโดยรวมของชุมชนจากสถิติการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆที่สำคัญ ข้อมูลดังกล่าว อาจได้มาจากข้อมูลที่มีอยู่แล้วใน Family Folder แบบสำรวจข้อมูลสุขภาพ จากกรม กองต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเครื่องมือที่สร้างขึ้นเอง

๒. วิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงด้านการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

๓. วิเคราะห์บริบทของชุมชนและเงื่อนไขการจัดการปัญหาสุขภาพ

ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

การวางแผนงานเป็นจุดเริ่มต้นของการนำความคิดไปสู่การปฏิบัติการวางแผนการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ เป็นการเตรียมการตัดสินใจกำหนดในอนาคต โดยมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการวางแผนงาน/โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ควรให้สอดคล้อง กับแผนงานสุขภาพของชุมชนโดย

๑. นำผลการวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงและปัจจัยของพฤติกรรมเสี่ยงมาประกอบในการวางแผนหรือโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

๒. จัดทำแผนหรือโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ประกอบด้วย

๒.๑ กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่สามารถวัดได้

๒.๒ กำหนดเป้าหมายพฤติกรรมที่พึงประสงค์

๒.๓ กำหนดวิธีการ/กิจกรรมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งต้องเลือกวิธีการ/กิจกรรมให้ครอบคลุมการพัฒนาความรู้ ทักษะ และพัฒนาปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยอาศัยสื่อประกอบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่

๒.๔ กำหนดวิธีการประเมินผลแผนหรือโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วย สิ่งที่ต้องประเมิน ดัชนี/เกณฑ์การประเมิน แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง และเครื่องมือ/วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการนี้ชุมชนมีบทบาทในการวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ คือ

๑. ตั้งเป้าหมายในการลด เลิก พฤติกรรมดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่ม ตามเกณฑ์ ๑) ไม่ทดลองดื่ม และ ปฏิเสธการดื่มทุกครั้งเมื่อถูกชักชวน ๒) ลดปริมาณการดื่ม ๓) ลดความถี่ ๔) เลิกการดื่ม

๒. กำหนดกลุ่มเป้าหมายลดเลิกดื่มสุราในชุมชน ได้แก่ กลุ่มไม่ดื่มสุรา กลุ่มดื่มเป็นครั้งคราว และกลุ่มดื่มประจำ

๓. กำหนดวิธีการหรือกิจกรรมในการ ลด เลิก พฤติกรรมดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มทั้งสามกลุ่ม ดังกล่าว โดยวิธีการต่างๆ เช่น

๓.๑ ให้ความรู้ โฆษณ และโรคที่เกิดจากสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยประสานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นวิทยากร

๓.๒ ฝึกทักษะการปฏิเสธ จัดค่ายการปฏิเสธ การลด การเลิกดื่มแอลกอฮอล์ของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่ม โดยความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาต่างๆ หรือเครือข่าย ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุน และเกื้อกูลให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาสุขภาพด้วย ตนเองได้

๓.๓ จัดกิจกรรมรณรงค์การเลิกเหล้าในช่วงเทศกาลสำคัญเป็นประจำ สม่ำเสมอ และต่อเนื่องยั่งยืน เช่น โครงการงดเหล้าเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี หรือตามโอกาสพิเศษที่สำคัญ ตามที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้น หรืองานประเพณีที่กลุ่มหรือชุมชนจัดขึ้น เป็นต้น

๓.๔ สร้างมาตรการทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชุมชน หรือติดป้ายเชิญชวนการลด เลิกสุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เช่น ป้ายประกาศงดเหล้างานบุญ งานประเพณี ทุกชนิด หรือ การงดดื่มสุรา ในสถานประกอบการและสถานที่สาธารณะทุกแห่ง รวมถึงห้ามมิให้ดื่ม หรือตั้งวงดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ในปกครอง หากทาดิดกติกา อาจได้รับการปฏิเสธ หรือรื้อถอนสิทธิบางอย่างจากกลุ่ม หรือชุมชน เป็นต้น

๓.๕ พัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการลด เลิก พฤติกรรมดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มชุมชน เช่น จำกัดประเภทของร้านค้าจำหน่ายสุรา จำกัดเวลาในการขายสุราของร้านค้า จัดให้ชุมชน หรือสถานประกอบการงดดื่มสุราในสถานประกอบการ และ สถานที่สาธารณะทุกแห่ง รวมถึง ห้ามมิให้ดื่มหรือตั้งวงดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ในปกครอง เป็นต้น

๔. กำหนดวิธีการประเมินผลแผนหรือโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ซึ่งประกอบด้วย สิ่งที่ต้องประเมิน ดัชนี/เกณฑ์การประเมิน แหล่งข้อมูล/ กลุ่มตัวอย่าง และเครื่องมือ/วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๓ การปฏิบัติการลด เลิกดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในพื้นที่

การดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตามแผนหรือโครงการ จำเป็นต้องใช้การจัดการ และรูปแบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ หลากหลาย และ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งมีเงื่อนไขต่าง ๆ หลายประการ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก แต่ที่สำคัญคือกลุ่ม เป้าหมายนั้นจะต้องมีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมด้วยตนเอง แนวทางของการจัดการเรียนรู้เพื่อ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ จึงมีความจำเป็นมากขึ้น โดยดำเนินการร่วม กับการใช้สื่อต่างๆ และการบูรณา การวิธีการเรียนรู้และงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน จึงจะทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ที่ดำเนินการนั้นประสบ ความสำเร็จ การเรียนรู้เทคนิคกระบวนการจัดการ เรียนรู้ที่เหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินงาน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ สามารถพัฒนาไปจนมีสภาพตาม เงื่อนไขที่ต้องการ และมีคุณภาพ แต่ทั้งนี้ นักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพก็จะต้องกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการจัดทำ แผนงาน/โครงการให้ชัดเจนว่าต้องการให้เกิดการปรับเปลี่ยนในสิ่งใดเป็น สำคัญ

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องมีความครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย มีความต่อเนื่องยั่งยืน เป็น ระบบ มีมาตรฐาน และ มีการบูรณาการในทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ต้องการ คือ ประชาชนมี พฤติกรรมสุขภาพ ที่ถูกต้อง โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

๑. ชุมชนจัดตั้งทีม และแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ค้าส่งแต่งตั้งคณะทำงานลด เลิกดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และ ผังความรับผิดชอบ ติดไว้ให้เห็นได้ในที่ชัดเจน

๒. ชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ เช่นเวทีประชาคม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีสรุปบทเรียน ร่วมวางแผนจัดระบบการทำงาน และวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไข รวมถึงร่วม จัดทำ แผนงานโครงการลด เลิกดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และ สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ วิถีชุมชน

๓. ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่างๆในการลด เลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มเสี่ยงต่างๆ (กลุ่มไม่ดื่มสุรา กลุ่มดื่มเป็นครั้งคราว และกลุ่มดื่มเป็นประจำ) ใน แผนงานโครงการโดยใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน และความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆจากภายนอก ชุมชน โดยประสานงานกับหน่วยงาน และ องค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงจัดให้มีการ ศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านสุขภาพ ตัวอย่างกิจกรรมเพื่อ การลด เลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่ ๑ มีแอลกอฮอล์ในแผนงานโครงการ อาทิเช่น

๓.๑ จัดกิจกรรมให้ความรู้โทษภัย และโรคที่เกิดจากสุราหรือเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์โดยประสานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นวิทยากร

๓.๒ กลุ่มกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกันของกลุ่ม (กฎ กติกา) เลือกที่ มแกนนำจากสมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นผู้บริหารจัดการกลุ่มให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและ มี ประสิทธิภาพ

๓.๓ จัดกิจกรรมเพื่อการลดเลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เช่น การเข้าค่ายเลิกสุรา อบรมวิธีการดูแลตนเอง ฝึกทักษะการปฏิเสธ การหากกลุ่มช่วยเหลือกัน ควรจัด กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ ๆ ในโอกาสพิเศษ หรือเทศกาลต่าง ๆ ที่มีประชาชนมาร่วมตัวกัน ซึ่งเป็น โอกาสดีที่จะได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องราวเกี่ยวกับสุขภาพ ซึ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสามารถที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ความรู้ในเรื่องโทษ และการลด เลิกสุราได้ เป็นต้น

๓.๔ จัดกิจกรรมรณรงค์การเลิกเหล้าในช่วงเทศกาลสำคัญเป็นประจำ สม่ำเสมอ และต่อเนื่องยั่งยืน เช่น โครงการงดเหล้าเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี หรือตามโอกาสพิเศษที่สำคัญ ตามที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้น หรืองานประเพณีที่กลุ่มหรือชุมชนจัดขึ้น เป็นต้น

๔. ชุมชนพัฒนามาตรการทางสังคม และ ปังจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการลด เลิก พฤติกรรมดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มชุมชน ตัวอย่างมาตรการควบคุมระเบียบ แนวปฏิบัติของชุมชนที่ชุมชนสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง อาจประกอบด้วย การมีป้าย บอกล่ามดื่ม เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในงานศพ งานบุญต่างๆ การขอความร่วมมือลดการดื่มลงใน สถานประกอบการ และ สถานที่สาธารณะทุกแห่ง ห้ามให้มีเดินแจกเหล้าทำให้แขกที่มาร่วมงานไม่ กล้าที่จะรินเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ดื่มเอง และให้เลิกงานเลี้ยงไม่เกิน ๔ ทุ่ม ห้ามจำหน่ายเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในงานบุญ ห้ามดื่ม เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัด ขอความร่วมมือร้านค้าจำหน่ายสุรา ไม่เกิน ๑ ทุ่ม รวมถึงห้ามมิให้ดื่มหรือตั้งวง ดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์ในครอบครัว ที่มีเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ในปกครอง หากทรมิต กติกา อาจได้รับการปฏิเสธ หรือรื้อถอนสิทธิ์ ใน ล ดเสลา บางอย่างจากกลุ่ม หรือชุมชน เป็นต้น

๕. ชุมชนประสานการส่งเสริมและสนับสนุนของบุคคล กลุ่ม และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น

๑) การขอรับการสนับสนุนทางวิชาการจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อให้เรียนรู้ เข้าใจ รวมถึงให้ความร่วมมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลด เลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ที่ถูกต้องและเหมาะสม

๒) การขอรับการสนับสนุน งบประมาณ ทรัพยากร จากอบต. เทศบาล เอกชน

๖. ชุมชนมีการสื่อสารหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้อย่างสม่ำเสมอ ในเรื่องความสำคัญของปัญหาการดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม รวมถึง กิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการลดเลิกดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในชุมชน ทั้งระยะก่อน กลาง และสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการ โดยการ

๑) การสร้างโอกาสพบปะ และพูดคุยเรื่องสุขภาพ โดยใช้เทคนิคการโน้มน้าวใจ พูดด้วยเหตุผล ชักชวนให้ลงมือทา การหาตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี การพาไปดูแบบอย่างที่ดีรวมถึง การเชิญ ผู้รู้มาแนะนำ

๒) การพูดหรือให้ข้อมูลข่าวสารในที่ชุมชน

๓) จัดกลุ่มสนทนา เป็นการเชิญประชาชนในชุมชนมาพูดคุยแสดงความคิดเห็น โดยมีผู้ให้ข่าวสารเป็นผู้ถามคำถามโดยให้ประชาชนเป็นตัวของตัวเอง พร้อมและเต็มใจพูดคุย

๔) ประชุมกลุ่ม

๕) เวทีประชาคม เป็นการประชุมที่จัดการกับเรื่องสาธารณะ เพื่อที่จะจัดการเรื่องต่าง ๆ ด้วยกันเป็นกลุ่มเป็นทีม หรือเป็นชุมชน ไม่ต้องมีประธานหรือผู้นำที่เป็นทางการ

๖) ป้ายประชาสัมพันธ์ / มุมความรู้

๗) หอกระจายข่าว จะต้องจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังในชุมชน โดยมีการกำหนดผังรายการล่วงหน้า และออกอากาศในเวลาที่เหมาะสมกับการรับฟัง

๘) วิทย์ชุมชน เป็นการนำเรื่องราวที่คนในชุมชนพูดถึงเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพการดื่มสุราหรือกิจกรรมการลด เลิกดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของคนในชุมชน ให้ชุมชนฟัง

๙) รณรงค์และ จัดกิจกรรมในชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องการลด เลิกดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ซึ่งอาจมีการจัดกิจกรรมขึ้นภายในชุมชนหลาย อย่าง เช่น การจัดบ้านต่างๆติดตามสถานที่ต่างๆ การจัดนิทรรศการ หรือการรณรงค์เพื่อแก้ปัญหา ภายในชุมชน เป็นต้น

๗. ชุมชนสรุปบทเรียนการเรียนรู้การพัฒนาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสมาชิกกลุ่มโดย

๑) การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพของสมาชิกกลุ่มเป็นช่วงๆ เพื่อทราบว่าสมาชิกของกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงหรือ มีพัฒนาการมากน้อยเพียงใด และมีผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร และ เกิดผลกระทบอะไรบ้างเกิดขึ้น เพื่อสะท้อนถึงความสำเร็จของการพัฒนา โดยใช้เครื่องมือการวัดสมรรถภาพของร่างกาย สภาวะสุขภาพของสมาชิก ประเมินผล

๒) การพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสมาชิกแต่ละบุคคล เช่น สุขภาพดีขึ้น โรคภัยไข้เจ็บลดลง

๓) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกอื่นๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานลดเลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

การประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน คือ การวัดผลจากการทำงานว่าสิ่งที่เราทำไปเกิดผลอย่างไร มีปัจจัยใดทำให้เกิด และไม่เกิดผล โดยทำการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของ การดำเนินการที่ได้วางแผนไว้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนหรือไม่ เพียงใด เพื่อนำผลที่ได้มา ปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ และเกิดผลตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นการประเมินความสำเร็จ ของการดำเนินงานเพื่อบรรลุพฤติกรรมที่พึงประสงค์การไม่ดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ จึงต้องกำหนดแนวทางการประเมินผลตามตัวชี้วัด และ เกณฑ์การปฏิบัติตามตัวชี้วัด รวมถึงพัฒนา เครื่องมือในการประเมินผล ทั้งการพัฒนาแผนงานโครงการ เพื่อหาส่วนขาด และ ประเมินความ เปลี่ยนแปลงของสุขภาพ/พฤติกรรมการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในกลุ่มวัยทำงาน เพื่อเปรียบเทียบ และปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการ คือ

๑. การกำหนดแนวทางการประเมินผลตามตัวชี้วัด และ เกณฑ์การปฏิบัติตามตัวชี้วัด เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อย่างน้อยต้องกำหนด สิ่งที่จะประเมิน ตัวชี้วัดและ เกณฑ์ เครื่องมือ พื้นที่ และ ประชากรที่ประเมิน และ ผู้ทำการประเมิน

๒. พัฒนาเครื่องมือประเมินแผนงานโครงการ เพื่อหาส่วนขาด และ ประเมินความเปลี่ยนแปลงของสุขภาพ/พฤติกรรมการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มวัยทำงานในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นพี่เลี้ยงบทบาทของชุมชนในการประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานลด เลิกการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีดังนี้

๑) สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องมีการประเมินตนเองและแผนงาน โครงการ เพื่อดูผลเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองในเรื่องพฤติกรรมและผลกระทบต่อสุขภาพ โดยใช้ข้อมูลจากสมุด บันทึก พฤติกรรม ๓๐.๒๕. และ ภาวะสุขภาพหลังดำเนินกิจกรรม

๒) สมาชิกกลุ่มประเมินภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของตนเองและ ภาวะสุขภาพ ในชุมชนโดยใช้ข้อมูลจากการประเมินตนเองและการประเมินของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเรื่องพฤติกรรม และภาวะสุขภาพ

๓) สมาชิกต้องประเมินกลุ่มว่ามีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใดและอย่างไร

๓.๑ ประเมินตนเองและนำผลมาเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้

๓.๒ นำผลการประเมินนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรม การดื่มสุรา ของตนเอง

๔) ชุมชนต้องประเมินว่าชุมชนได้เรียนรู้และรับผลกระทบอย่างไรต่อการทำ กิจกรรม ของกลุ่ม

๕) ประเมินผลแผนงานหรือโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดื่มสุรา หรือ เครื่องดื่ม ที่มีแอลกอฮอล์ ซึ่งประกอบด้วย สิ่งที่จะประเมิน ตัวชี้วัดและเกณฑ์ เครื่องมือ พื้นที่ และ ประชากร ที่ประเมิน และ ผู้ทำการประเมินเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เพื่อ เปรียบเทียบ และปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ต่อไป

๒.๕.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชน

๑) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์^{๔๕}

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ เป็นผู้เริ่มแนวความคิดที่ว่าพัฒนาการทาง จริยธรรมของมนุษย์นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางเขาวนปัญญาของบุคคล เพียเจต์ได้แบ่งขั้น ของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น ๓ ขั้น

๑.๑ ขั้นก่อนจริยธรรม (Premoral stage) เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุอยู่ระหว่างแรกเกิดถึง ๒ ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดแต่มีความต้องการทางร่างกาย โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น เด็กจะร้องเมื่อหิว เด็กจะส่งเสียงดัง ร้องไห้ เมื่อกลัวหรือตกใจ

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), น. ๓๙-๔๐.

๑.๒ ขั้นยึดคำสั่ง (Heteronomous stage) เกิดกับเด็กในช่วง ๒-๘ ปี ขั้นนี้เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นประกาศิตที่จะต้องทำตาม

๑.๓ ขั้นยึดหลักแห่งตนเอง (Autonomous Stage) เกิดกับบุคคลอายุตั้งแต่ ๘-๑๐ ปี เพียเจต์เชื่อว่าเกิดขึ้นจากการพัฒนาทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงอำนาจภายนอกเป็นเพียงหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล ในช่วง ๘-๑๐ ปี เด็กที่อยู่ในสังคมปกติจะบรรลุขั้นที่สาม แต่ก็อาจมีเด็กบางคนพัฒนาช้ากว่านี้หรือบางครั้งพัฒนาการหยุดชะงักในขั้นที่สอง เนื่องจากการบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือสังคมหรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

๒) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก^{๘๖}

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวเพียเจต์ และพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์เมื่อบุคคลอายุได้ ๑๐ ปี แต่จะพัฒนาไปอีกหลายขั้นตอนจากอายุ ๑๑-๒๕ ปี และเขายังเชื่อว่า ในการวัดขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นจะต้องใช้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียวกันเท่านั้นโคลเบอร์ก ได้แบ่งระดับของจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ ซึ่งทั้ง ๓ ระดับนั้นจัดเป็นขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมได้ ๖ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ใช้หลักการหลบหลีกการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) เกิดขึ้นกับเด็กในช่วงอายุแรกเกิดถึง ๗ ปี ขั้นนี้เด็กชอบใช้การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เลือกระทำในทางที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองมากกว่า เด็กมักเข้าใจว่าความดี หมายถึง สิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษหรือถูกตำหนิ เช่น เด็กทำการบ้าน เด็กทำเวรเพราะกลัวครู กลัวถูกลงโทษ เป็นต้น การตัดสินใจอะไรถูกหรือผิด เด็กจะมองที่ผลของการกระทำว่าถ้าทำเสียหายมากก็ตัดสินใจว่าการกระทำนั้นผิด ไม่ได้มองที่สาเหตุของการกระทำ

ขั้นที่ ๒ ใช้หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) เกิดกับเด็กในช่วงอายุ ๗-๑๐ ปี ขั้นนี้เด็กจะค่อย ๆ เน้นความสำคัญของการได้รับรางวัลและคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เด็กกระทำความดีได้มากกว่าการดูว่าหรือว่าจะลงโทษ เช่น เด็กจะช่วยบิดามารดาทำงานเพื่อต้องการได้รับคำชมเชย สรุปว่า จริยธรรมขั้นนี้จะเน้นการต้องการได้รับคำชมเชยและรางวัลมากกว่าการได้รับการลงโทษ

ขั้นที่ ๓ ใช้หลักการกระทำที่คนอื่นเห็นว่าดี (Good-boy Orientation) เกิดกับบุคคลในช่วงอายุ ๑๐-๑๓ ปี ขั้นนี้ตรงกับวัยที่เด็กย่างเข้าวัยรุ่น เด็กจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก จะกระทำเพื่อต้องการให้กลุ่มยอมรับจึงมีการเลียนแบบตัวแบบที่ตนเห็นว่าดีงาม คือ เอาอย่างเด็กดี (Good Boy, Nice Girl) เด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะทำตามในสิ่งที่ตนตัดสินใจคนอื่นจะเห็นด้วยหรือยอมรับ เพื่อให้เป็นที่ชอบพอและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนสรุปจริยธรรมขั้นนี้เน้นหนักในด้านการทำตามคนอื่นมากกว่าการคำนึงเรื่องการถูกลงโทษ และการต้องการรางวัล

ขั้นที่ ๔ ใช้หลักการกระทำตามหน้าที่ (Authority and Social Order Maintaining Orientation) เกิดกับบุคคลในช่วงอายุ ๑๓-๑๖ ปี ขั้นนี้ บุคคลจะมีความรู้และประสบการณ์ว่าแต่ละกลุ่ม

^{๘๖} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน, น. ๔๑-๔๒.

จะมีกฎเกณฑ์ให้สมาชิกยึดถือมีความเข้าใจในหน้าที่ของตนในกลุ่ม มีศรัทธาในกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากพอสมควรเข้าใจในบทบาทของผู้อื่น การกระทำที่ถูกต้องจะต้องพิจารณาเพื่อกลุ่มหรือส่วนรวมสรุปว่าจริยธรรมขั้นนี้ในเรื่องการกระทำตามหน้าที่ในหมู่คณะ ทำตาม

ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมมากกว่ากลัวการถูกลงโทษ หรือทำเพื่อต้องการรางวัลหรือทำตามกลุ่มเพื่อน

ขั้นที่ ๕ ใช้หลักการเคารพตนเองหรือการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual Legalistic Orientation) เกิดกับบุคคลอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป ขั้นนี้บุคคลพยายามกระทำเพื่อหลบหนีไม่ให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผลเป็นคนไม่แน่นอน คำว่าหน้าที่ของบุคคลในที่นี้ หมายถึง การกระทำตามที่ตกลงมีความเคารพตนเองและต้องการให้ผู้อื่นเคารพตน ขั้นนี้บุคคลจะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจตนเองหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น ไม่พยายามลิดรอนสิทธิของผู้อื่นเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวด้วย

ขั้นที่ ๖ ใช้หลักอุดมคติสากล (Conscience Orientation) เช่น หิริโอตตัปปะ คือ มีความละเอียดใจตนเองในการกระทำชั่ว และเกรงกลัวบาปเป็นบุคคลที่มีการเสียสละเพื่อสังคมอย่างแท้จริง เช่น มหาบุรุษของอินเดีย คือ คานธี เป็นต้น

๓) แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชน

การพัฒนาเด็กและเยาวชนมีผู้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาอย่างหลากหลาย ซึ่งแต่ละท่านได้เน้นการพัฒนาที่แตกต่างกันตามมุมมองของแต่ละคน โดยมีผู้กล่าวถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้ ดังนี้

สุวิทย์ เทียรทอง^{๘๗} กล่าวว่า คนมีบทบาทหลักในการพัฒนา ประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้ง ด้านสุขภาพ ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจ ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์สังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรักชาติ ด้านสติปัญญา ให้มีศักยภาพและความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สุเทพ สุวีรางกูร^{๘๘} กล่าวว่า การสร้างพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องสร้างที่ตัวมนุษย์โดยตรงต้องดูแลรักษาบำรุงเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อคลอดเกิดมาแล้ว ต้องบำรุงเลี้ยงดูเด็ก ให้เจริญเติบโตแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และสร้างสรรค์พัฒนาพฤติกรรมของเขายภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสม โดยการขัดเกลาทางสังคม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เรียนรู้เข้าใจความจริงของโลกทางสังคม เรียนรู้สิ่งต่างๆทั้งหลายในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม เรียนรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรมทั้งหลาย แสดงพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสมในสังคม ประพฤติปฏิบัติถูกต้องเกื้อกูลเป็นประโยชน์ไร้ปัญหา เจริญเติบโตเป็นคนเก่งเด่นดีมีคุณธรรม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประเทศชาติ บรรลุจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์พัฒนาเด็กและเยาวชน

^{๘๗} สุวิทย์ เทียรทอง, “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาทุนทางสังคม”, วารสารการพัฒนาท้องถิ่น ๒๕๕๔, ๑(๑) : น. ๑๐๙-๑๑๖.

^{๘๘} สุเทพ สุวีรางกูร, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑), น. ๔๖.

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์^{๘๙} ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาเด็กไทยในยุคโลกาภิวัตน์ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ องค์ประกอบ คือ

๑. ครอบครัว เป็นองค์ประกอบแรกที่จะพัฒนาเด็ก ครอบครัวที่จะพัฒนาเด็กได้ดีควรจะเป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีศีลธรรม และมีความรู้ในการพัฒนาเด็ก

๒. โรงเรียน ซึ่งมีผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน ควรเป็นผู้ที่รักเด็กและมีสุขภาพจิตดี ควรเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาเด็กเป็นอย่างดี

๓. สังคม ทั้งชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ในปัจจุบัน และสังคมใหญ่ คือ ประเทศชาติ ผู้ปกครอง และโรงเรียนควรจะมีใจระบบพื้นฐานของสังคมปัจจุบัน

๔. สื่อมวลชน ควรจะมีส่วนสำคัญในการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองและเด็ก

ดังนั้น จากรายงานการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ครั้งที่ ๓/๒๕๕๘ เสนอกฤษฎีระดับชุมชนในการพัฒนางานด้านเด็กและเยาวชน (Community Strategies) สรุปได้ คือ

๑. การสำรวจปัจจัยเสี่ยง/สร้าง (Risk - Protection Model) ด้านเด็ก และเยาวชน ของชุมชนทั่วประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชน เป็นรูปธรรมโดยพัฒนาแบบประเมินการสร้างเสริมต้นทุนชีวิตพร้อมๆกับการสำรวจปัจจัยเสี่ยง ครอบคลุมตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒๕ ปี โดยจุดเปลี่ยนในวงจรชีวิตของเด็กและเยาวชนจะอยู่ ๓ ช่วง ที่สำคัญ กล่าวคือ แรกเกิด - ๖ ปี วัยเด็กเล็ก เด็กปฐมวัยซึ่งมีสถาบันครอบครัวเป็นหัวใจหลักในการสร้างเสริมต้นทุนชีวิตอายุ ๖ ปี - ๑๒ ปี วัยเรียนซึ่งมี สถาบันการศึกษาและครอบครัวเป็นหัวใจในการสร้างเสริมต้นทุนชีวิต อายุ ๑๒ - ๒๕ ปี เยาวชน ซึ่งมีกลุ่มเพื่อนและชุมชนเป็นหัวใจในการสร้างเสริมต้นทุนชีวิตกระบวนการนี้ทำให้เกิดรูปแบบการสำรวจปัจจัยเสี่ยง/สร้าง เพื่อวิเคราะห์วางแผนยุทธศาสตร์ด้านเด็กและเยาวชน ทั้ง ๓ ช่วง (เด็กปฐมวัย เด็กวัยเรียน เยาวชน) ของชุมชนด้วยตนเอง

๒. การดำเนินงานผ่านกลไกคณะทำงานด้านเด็กและเยาวชนของชุมชน

เพื่อสร้างศักยภาพให้คณะทำงานพื้นที่ในการบูรณาการงานสุขภาวะเด็กและเยาวชน ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล สภาเด็กและเยาวชนประจำชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนผ่านการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเสริมต้นทุนชีวิต ซึ่งกลไกนี้ประกอบด้วย กระบวนการเกิดคณะทำงานและการบริหารจัดการ ระบบที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ระบบการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนในงานด้านเด็กและเยาวชน กระบวนการนี้ทำให้เกิดรูปแบบคณะกรรมการพัฒนางานด้านเด็กและเยาวชนประจำชุมชน

๓. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชน

ในบริบทต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเด็กและเยาวชนโดยได้ศึกษาในบริบทต่างๆที่มีอยู่เดิม คือ กิจกรรมครอบครัว กิจกรรมสถานศึกษา กิจกรรมชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ

^{๘๙} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ , ๒๕๕๑), น. ๑๔๒-๑๔๔.

ที่สร้างเสริมต้นทุนชีวิตที่ขาดหายไปในกลุ่มเสี่ยงต่างๆ เช่น กรณีเสี่ยงทางเพศ ยาเสพติด ความรุนแรง เป็นต้น โดยแผนงานสุขภาวะเด็กและเยาวชนกำลังสร้างระบบการจัดการโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่แล้วสำหรับเด็กและเยาวชน อีกทั้งส่วนที่ยังขาดอยู่ก็จะได้พัฒนา หรือเสนอให้พัฒนาขึ้นเพิ่มเติม กระบวนการนี้ทำให้เกิด รูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลาย

๔) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนา คนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยคุณธรรมพื้นฐานประกอบด้วย^{๔๐}

๑. ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร สู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อรู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

๓. ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพมีความจริงใจปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช้เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อมรับรู้หน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

๔. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษาสถาบันองค์กรและประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติรวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

๕. สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะมีสัมมาคารวะเรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

๖. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีปนจิตไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจและสภาพแวดล้อมมีความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

๗. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง

^{๔๐} สุทธิวรรณ ดันติธรรมาวาส และศศิภาณูญ ทวีสุวรรณ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, (กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒).

สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุมีผล ยอมรับความแตกต่างความหลากหลายทางวัฒนธรรมความคิดและความเชื่อพร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

๘. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอก เห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีควรมีหลักธรรม ที่นำมายึดจิตใจ ศีล ๕ ให้เกิดความคิดซึ่งเป็นพื้นฐานของคนในสังคมไทยมาบูรณา การหลอมรวมเข้ากับศาสตร์และทฤษฎีการสอนเยาวชน หัวข้อหลักธรรมที่ควรนำมาใช้พัฒนาเยาวชนด้วย ศีล ๕ โน้มน้าวชี้ให้เห็นความสำคัญของความดีและส่งเสริมให้เยาวชนได้นำความรู้ที่ได้รับ การถ่ายทอดไปคิดโดยแยกแยะจนเกิดปัญญาสามารถแยกแยะดีชั่วได้ด้วยตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ หากเยาวชนที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะย่างเข้าสู่วัยรุ่นมีสมาธิหรือความเห็นที่ ถูกต้องติดตัวติดใจไป การพัฒนาความดีด้านอื่นๆ ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล การไม่เบียดเบียนผู้อื่น และการควบคุมจิตใจให้สงบก็จะสามารถพัฒนาได้ง่าย หรืออาจติดตามมาอย่างอัตโนมัติจนกระทั่งเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ ยังผลให้ปัญหาต่างๆ ที่เยาวชนเป็นผู้ก่อตนน้อยถอยลงไป ซึ่งจะเป็นผลให้เยาวชนสามารถ ดำเนินชีวิตในปัจจุบันอย่างปกติสุข และประเทศชาติได้พัฒนารุดหน้า

ดังนั้น เมื่อรวมกันเยาวชนที่ปฏิบัติแล้วทำให้ศีล ๕ นั้นมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษยธรรม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่มนุษย์นั้นบัญญัติขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นการกำหนดหลักต่างๆ ขึ้นจากสามัญสำนึกที่รู้สึกตัวว่า เมื่อเรามีความรักตัวเอง ต้องการความสุข รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต คนอื่นๆ ก็ย่อมต้องรู้สึกและมีความต้องการเช่นเดียวกับเรา เหตุนี้เองถึงแม้ว่าโลกใบนี้จะไม่มีการมีพุทธศาสนา หรือแม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น ศีล ๕ ก็มีอยู่ในการดำเนินชีวิตของเราอยู่แล้ว ฉะนั้น มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีเหตุมีผล รู้จักยับยั้งชั่งใจ แต่สัตว์เดียรฉานไม่มีสิ่งเหล่านี้ จึงอาจเห็นได้ว่า เมื่อใดที่มนุษย์มีศีล ๕ อย่างครบถ้วน ความเป็นมนุษย์จึงสมบูรณ์ กายเป็นปกติ วาจาก็เป็นปกติ เมื่อใดที่มนุษย์ขาดศีล ๕ ไป ความเป็นมนุษย์ก็ลดลง

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

จักรวาล สุขไมตรี^{๙๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา” ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรม โดยนำหลักคุณธรรมบด ๑๐ มาปรับประยุกต์ใช้ สามารถ แบ่งได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบด้านการให้การศึกษา โดยจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษามีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในแนวทางประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เช่น การสังเกตจากสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิตและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอน ๒) รูปแบบด้านการฝึกอบรมสั่งสอน โดยฝึกอบรมจัดการเรียนรู้ให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยให้มีความรู้มีทักษะ มีความสามารถ มีทัศนคติเพิ่มขึ้น ปรับเปลี่ยนแนวคิด และพฤติกรรมให้ดีขึ้น เช่น ยกเป็นกรณีศึกษา ชมภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ ทัศนศึกษา และนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน มาฝึกอบรมนักศึกษาให้ซึมซับในจิตใจ และเกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งกาย วาจา จิตใจ ๓) รูปแบบด้านการพัฒนา โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้สึก อารมณ์ ความคิด การตัดสินใจ และพฤติกรรมให้มีความเจริญขึ้น ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติตัวของนักศึกษาไปในสิ่งที่ถูกต้อง

พรพรรณ วีระปริยากร^{๙๒} ได้ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม โดยวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology approach) ผลการศึกษาพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ดีงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิด การปฏิบัติร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

^{๙๑} จักรวาล สุขไมตรี, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๙๒} พรพรรณ วีระปริยากร, การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย, ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (๒๕๕๓).

วิรัตน์ คำศรีจันทร์^{๙๓} ได้ศึกษา “จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทยโดยศึกษาเงื่อนไขการก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมือง/สาธารณะ (Civic minded) ในบริบทสังคมไทย” ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของการมีจิตสำนึกพลเมืองนั้นมีอยู่หลายมิติ ได้แก่ การมีวินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนงาน เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ปฏิบัติสิทธิและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยจิตใจอาสา ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจสาธารณะการมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรม และสันติภาพของสังคม การมีความผูกพันและยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ปฏิบัติตนผู้อื่นเยี่ยงกัลยาณมิตร เคารพเทียมน และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ส่วนเงื่อนไขการก่อเกิดจิตสำนึกพลเมืองที่สำคัญในบริบทประชาสังคมไทย คือ การมีชีวิตของชุมชนซึ่งทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในแนวนราบ การปฏิบัติจิตสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นชุมชนซึ่งสมาชิกเชื่อมโยงกันในฐานะพลเมือง มีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง มีความเป็นเอกภาพ สามัคคี ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อพัฒนาเชิงคุณภาพของประชากรหรือแก้ปัญหาผ่านการสร้างคน และการจัดการของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมในหลายๆ โอกาสและหลายช่องทางซึ่งความเป็นธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งมีฐานความรู้ ภูมิปัญญา การเสริมสร้างทักษะเชิงสังคมผ่านการทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกับผู้อื่น สำหรับการศึกษาอย่างเป็นทางการก็ควรสอดแทรกเนื้อหาซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ในความเป็นพลเมืองของสังคม ทักษะปฏิบัติ คุณธรรมและจริยธรรมในความเป็นพลเมือง ในการขับเคลื่อนควรให้ความสำคัญ ๓ ประการ คือ การเชื่อมโยงกับรากเหง้าและภูมิปัญญาที่สืบเนื่องกับศาสนธรรม การแปรสิ่งที่ป็นนวัตกรรมทางความคิด เช่น พุทธธรรม แผนพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญ ตลอดจนการค้นพบวิธีคิดและมองโลกอย่างใหม่ให้ปรากฏผลจริง ในทางปฏิบัติ และการมีภาคปฏิบัติการรวมทั้งกลวิธีในการวางแผนอย่างเป็นระบบ

สุระ อ่อนแพงและคณะ^{๙๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สร้างขึ้นมี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑. คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา ๑๔ ประการคือ ๑) ความรักชาติศาสน์กษัตริย์ ๒) ความเมตตา กรุณา ๓) ความซื่อสัตย์สุจริต ๔) ความมีระเบียบวินัย ๕) ความขยันหมั่นเพียรและมุ่งมั่นในการทำงาน ๖) ความกตัญญูต่เวทียและรักความเป็นไทย ๗) ความรับผิดชอบ ๘) ความอดทนอดกลั้น ๙) ความเคารพและอ่อน

^{๙๓} วิรัตน์ คำศรีจันทร์, จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔).

^{๙๔} สุระ อ่อนแพงและคณะ, “รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๕ ฉบับพิเศษ (๒๕๕๖).

น้อมถ่อมตน ๑๐) ความพอเพียง ๑๑) ความมีจิตสาธารณะ ๑๒) ความยุติธรรม ๑๓) ความสามัคคี ๑๔) ความใฝ่เรียนรู้ องค์ประกอบที่ ๒ วิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน มี ๔ วิธีคือ ๑) การบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ ๒) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๓) การจัดกิจกรรมโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม ๔) การจัดกิจกรรมพัฒนาตามวิถีชีวิตชุมชน

อนุรักษ์ นวพรไพศาล^{๔๕} ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมในระดับอุดมศึกษา” ผลการวิจัย พบว่า ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรเขียนจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้คิดวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างมีเหตุผล สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม ซื่อสัตย์สุจริต สามารถวางแผนเพื่อปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ด้านเนื้อหาของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เน้นให้นักศึกษามีความรู้จริง ทันท่วงทีเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม มีลักษณะที่กระตุ้นให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ควรมีการชี้แจงรายละเอียดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน การประเมินผลในชั่วโมงแรกของการสอนอย่างชัดเจน ผู้สอนมีการเตรียมการสอน มีความรู้ในรายวิชาที่สอนเป็นอย่างดี จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ผู้สอนและผู้เรียนมีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จัดบรรยากาศในการเรียนการสอนให้มีความสุขทั้งผู้สอนและผู้เรียน มีการประเมินผลร่วมกัน โดยมุ่งเน้นที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าประเมินผลในเนื้อหาวิชา ใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ส่งเสริมความรู้และทักษะนอกชั้นเรียน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและซักถาม ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ควรสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรม ใช้กิจกรรมพัฒนามากกว่าการสอน กิจกรรมในการพัฒนาควรให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม และมีการปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสุรายาเสพติดของเยาวชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสุรายาเสพติดของเยาวชนพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

ณัฐพล สงวนทรัพย์^{๔๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมเชิงเครือข่ายในโครงการรณรงค์เพื่อลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ” การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ในโครงการรณรงค์เพื่อลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยผู้วิจัยศึกษา ๓ โครงการหลักประจำปี ๒๕๕๒ ได้แก่ โครงการรณรงค์ไม่ให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นของขวัญปีใหม่ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา

^{๔๕} อนุรักษ์ นวพรไพศาล, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมในระดับอุดมศึกษา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ, ๒๕๕๑).

^{๔๖} ณัฐพล สงวนทรัพย์, “กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมเชิงเครือข่าย ในโครงการรณรงค์เพื่อลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๑).

และโครงการรณรงค์ปลอดเหล้า โดยผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบการรณรงค์เชิงเครือข่ายในการกำหนดวาระข่าวสารในสื่อมวลชน และค้นหาปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมเชิงเครือข่าย ในโครงการรณรงค์เพื่อลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของ สสส. ผลการวิจัยพบว่า สสส. มีการใช้ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อสังคม(Social marketing mix) ที่หนุนเสริมกัน โดยเฉพาะในกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด (Promotion strategy) กลยุทธ์นโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย (Policy & law enforcement strategy) และกลยุทธ์สาธารณชน (Public strategy) ส่วนรูปแบบการรณรงค์เชิงเครือข่ายพันธมิตร มีลักษณะการสื่อสาร แบบตัววาย (The Y network) เป็นหลัก โดยผสมผสานกับลักษณะอื่นๆ ทั้งลักษณะความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ (Formal relation) และไม่เป็นทางการ (Informal relation) แต่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ การรณรงค์ร่วมกัน โดยมีการเรียกร้องผ่านสื่อ (Media advocacy) และร่วมมือกับพันธมิตรสื่อมวลชน จึงนำไปสู่การขับเคลื่อนวาระการรณรงค์ (Campaign agenda) ให้เข้าไปกำหนดวาระข่าวสาร (Media agenda) ในสื่อมวลชนได้ นอกจากนี้ ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมเชิงเครือข่าย เกิดจากการบูรณาการกันระหว่างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคม และการรณรงค์เชิงเครือข่าย จนนำไปสู่การกำหนดวาระข่าวสารในสื่อมวลชน โดยมี สสส. เป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวาระรณรงค์ร่วมกันของเครือข่ายพันธมิตรภายใต้ พรบ. ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑

เนติพรรณ ศรีมาจันทร์^{๙๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการรณรงค์ในโครงการ DNA (Drink No Alcohol) สายพันธุ์ใหม่ไร้แอลกอฮอล์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรและเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ศึกษาการออกแบบสารและรูปแบบการใช้สื่อเพื่อรณรงค์การไม่ดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่น รวมทั้งศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ DNA ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพด้านองค์กรและเครือข่ายของทั้ง ๓ องค์กร มีประสิทธิภาพในระดับที่ดี การประสานงานระหว่างองค์กรมีการเอื้อกันในด้านการดำเนินงาน ซึ่งทุกองค์กรจะมีหน้าที่หลักและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน ประสิทธิภาพด้านการออกแบบสาร พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบสื่อนิตยสารมากที่สุด รองลงมา ได้แก่โปสเตอร์ล้อเลียนโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และน้อยที่สุด ได้แก่ สื่อเว็บไซต์ ประสิทธิภาพด้านรูปแบบการใช้สื่อ พบว่า การใช้สื่อกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากที่สุด รองลงมา คือ สื่อบุคคล นอกจากนี้ผลการวิจัยด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง ๓ กลุ่ม อันได้แก่นักเรียนชมรม DNA Club นักเรียนชายหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนชายหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เกิดการรับรู้ในเรื่องของแอลกอฮอล์มากขึ้น แต่ยังไม่ถึงการเปลี่ยนแปลงระดับพฤติกรรม แต่ถ้าจะให้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมน่าจะต้องใช้เวลาและได้ซึมซับในเรื่องของแอลกอฮอล์จากการรณรงค์อย่างต่อเนื่องให้มากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการรณรงค์ด้านแอลกอฮอล์ในเยาวชน ถือเป็นโครงการที่ควรศึกษาต่อในระดับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เนื่องจากวัตถุประสงค์ของโครงการ DNA คือการรณรงค์เพื่อการไม่ดื่ม

^{๙๗} เนติพรรณ ศรีมาจันทร์, “ประสิทธิภาพของการรณรงค์ในโครงการ DNA (Drink No Alcohol) สายพันธุ์ใหม่ไร้แอลกอฮอล์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖).

แอลกอฮอล์ ดังนั้นจึงควร ศึกษา ต่อไปว่า เมื่อมีการ จัดกา วรรณคดีอย่างต่อเนื่อง แล้วจะทำให้ กลุ่มเป้าหมายเกิดการรับรู้ แล้วนำไปสู่การไม่ดื่มแอลกอฮอล์ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้หรือไม่

โกศล อินทวงศ์^{๙๘} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓” ผลการวิจัย พบว่า ควรร่วมกันกำหนดเงื่อนไขการให้ความรู้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคือ ความสามารถของครอบครัวในการแก้ไขปัญหในระดับที่สามารถทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้และปฏิบัติได้ ให้ความรู้โทษพิษภัยของยาเสพติด ได้แก่ ความมั่นใจ โทษภัย โครงสร้าง วัฒนธรรม อิทธิพล ภาวะผู้นำ การต่อยอดความรู้ที่มีซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ที่ได้มาใช้ ความคิดสร้างสรรค์และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงให้ความรู้แนวคิดเชิงนามธรรมการเรียนเชิงพุทธปัญญา คือ ความรู้ ความจำ ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ ปรัตยัสยนิโสมนสิการ และให้ความรู้โดยการทดลองทำและดูแลเป็นการวางเงื่อนไขที่กระทำ และกระตุ้นให้นักศึกษามีการเรียนรู้ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ การเข้าถึงความรู้

ยุพิน เกื่อนศรี^{๙๙} ได้ศึกษาเรื่อง กลไกในการลดการเข้าถึงบุหรี่แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การสูบบุหรี่ และหากกลไกในการลดการ เข้าถึงบุหรี่ของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชาย จำนวน ๓๖๐ คน ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน กลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการเจาะจง ได้แก่ นักศึกษาชาย จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์ เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า สถานการณ์การสูบบุหรี่ของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ พบว่า เคยเห็น การสูบบุหรี่ในบริเวณบ้านเป็นประจำ จำนวน ๙๓ คน เคยได้รับควันบุหรี่ในที่ สาธารณะโดยไม่ได้สูบบุหรี่ จำนวน ๒๘๔ คน สถานที่สูบบุหรี่ส่วนใหญ่คือ บ้าน ๒. กลไกในการลดการ เข้าถึงบุหรี่แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษา มีดังนี้ ๑) ด้านตนเอง ได้แก่ผู้สูบบุหรี่ควรมีจิตใจแน่วแนใน การเลิกบุหรี่และควรทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ในยามว่าง ๒) ด้านสถาบันครอบครัว ได้แก่ครอบครัว ควรใส่ใจดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิด และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก ๓) ด้านหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ได้แก่ควบคุมการผลิตอย่างเข้มงวด มีมาตรการ บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและปลูกฝังค่านิยมที่ดี ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ ๔) ด้านสถาบันการศึกษา ได้แก่ อบรมเรื่องโทษของบุหรี่ให้กับเยาวชนและ ประชาชน และกำหนดโทษสำหรับนักศึกษาที่สูบบุหรี่ในมหาวิทยาลัย

^{๙๘} โกศล อินทวงศ์, “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓”, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^{๙๙} ยุพิน เกื่อนศรี, กลไกในการลดการเข้าถึงบุหรี่แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙.

พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคฺปญฺโญ)^{๑๐๐} ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ สำหรับเยาวชน นำมาซึ่งความสมานฉันท์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุศลศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญการส่งเสริมพบว่า ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนโรงเรียนกุศลศึกษา มีการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ โดยรวมอยู่ในระดับ ลำดับการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ศีลข้อ ๓,๒,๕,๑,๔ สรุปภาพรวมการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ อยู่ในระดับมาก การประยุกต์ และเปรียบเทียบ พบว่า การประยุกต์ แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนควรให้เกียรติและเคารพกติกาของโรงเรียนห้องเรียนและเคารพในตัวครูการส่งเสริมการรักษาศีลข้อ ๕ ชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนาก็ควรตระหนักในศีลข้อนี้ให้ดี เพราะทุกวันนี้อุบัติเหตุหรือการทะเลาะเบาะแว้งบางครั้งมาจากสาเหตุการเมาสุรา

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับศีล ๕ พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

พระสุวัฒน์ มหังสา^{๑๐๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับศีล ๕ ของชาวพุทธ” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยได้ศึกษากับกลุ่มประชากรโดยได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๔๘๑ คน ผลการวิจัยทำให้ทราบว่าทัศนคติและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับศีล ๕ ของชาวพุทธมีความแตกต่างกันตามเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ จำนวนครั้งที่ไปวัด / เดือน จำนวนครั้งที่ทำบุญ / เดือน จำนวนที่ฟังเทศน์ / เดือน และจำนวนครั้งที่ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา / เดือน ทัศนคติและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับศีล ๕ ของประชากรขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งที่ทำบุญ / เดือน จำนวนครั้งที่ไปวัด / เดือน จำนวนครั้งที่ฟังเทศน์ / เดือน ระดับการศึกษาและตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนและอาชีพรวมทั้งมีความสัมพันธ์กลมกลืนกัน สรุปได้ว่าการรักษาศีล ๕ มีการดำเนินการอยู่ในหลายระดับ ทั้งในระดับโรงเรียนและชุมชน และพบข้อสรุปที่คล้ายกัน คือ คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ให้ความสำคัญต่อการรักษาศีล ๕ ค่อนข้างน้อย และคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะละเมิดศีล ๕ อยู่เป็นประจำ จนเป็นปกติวิสัย จึงเป็นที่น่าสนใจว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ดำเนินการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาครั้งนี้ จะได้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ครั้งนี้ได้รับแรงค์ส่งเสริมลงไปถึงระดับหมู่บ้านทั่วทั้งประเทศ

พระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข)^{๑๐๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕

^{๑๐๐} พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคฺปญฺโญ), “การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ สำหรับเยาวชน นำมาซึ่งความสมานฉันท์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุศลศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

^{๑๐๑} พระสุวัฒน์ มหังสา, ทัศนคติและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับศีล ๕ ของชาวพุทธ”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๐๒} พระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข), “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชน ศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา มีกระบวนการที่สำคัญใน ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ด้านการเสริมสร้างความรู้ พฤติกรรม และด้านทัศนคติ โดยเป็นการมุ่งเน้นให้ความรู้เรื่อง กฎแห่งกรรม พระพุทธศาสนากับการแก้ไข ปัญหาสังคม หลักปฏิบัติศีล ๕ เพื่อให้เยาวชนได้มีพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีในเรื่อง การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ๒) ขั้นตอนกระบวนการ การฝึกอบรมเป็นกระบวนการให้เยาวชนได้เรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ ขั้นตอนรับมอบตัวเด็กและเยาวชนเข้ารับการอบรม การดำเนินการฝึกอบรมทำกิจกรรมร่วมกัน สร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงกับเยาวชน และสุดท้ายคือผลการประเมินการอบรม ๓) ขั้นตอน คือการให้ เยาวชนมีทัศนคติมุมมองด้านความรู้ การเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนตามหลักศีล ๕ ๒. กลไกการพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา พบว่าคณะสงฆ์ โรงเรียน ภาครัฐ และภาคประชาชนได้ดำเนินการร่วมกันโดยใช้ศูนย์อบรมเยาวชน ๓ แห่ง เป็นกลไกในการดำเนินการซึ่ง กลไกในการดำเนินการของศูนย์อบรมนั้นจะมีขั้นตอนสำคัญเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการอบรมของศูนย์อบรม นำสู่กลไกเชิงกระบวนการดำเนินการอบรม การติดตามประเมินผล การเชื่อมโยงกับเครือข่าย องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายพระวิทยากร เครือข่ายคณะสงฆ์ ซึ่งกลไกดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบ ได้ในระดับที่เหมาะสม และ ๓. กลไกขับเคลื่อนการพัฒนา เยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ นั้นผู้วิจัยสามารถผสมผสานระหว่างแนวคิดและกระบวนการการอบรมเชิง พุทธ คือ การให้ความรู้ภูมิปัญญา และวิธีการทางพระพุทธศาสนา คือการศึกษาด้านศีล สมาธิ ปัญญา กับ หลักการบริหารจัดการองค์กร คือหลัก ๗'S ได้แก่ S๑ = โครงสร้าง (Structure) S๒ = กลยุทธ์ (Strategy) S๓ = ระบบต่าง ๆ (System) S๔ = รูปแบบการบริหาร (Style) S๕ = พนักงานทั้งหมด (Staff) S๖ = ทักษะฝีมือ (Skills) S๗ = จิตสำนึกร่วม (Shared values) ได้ เพราะฉะนั้น กลไกการ ขับเคลื่อนก็คือภูมิปัญญาบูรณาการคือการให้หลัก ศีล สมาธิ ปัญญา

พระวิมาน คมภิรตปญโญ (ตริกมล)^{๑๐๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะ เป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัย พบว่า ศีลแต่ละข้อเป็นรากฐานของสันติภาพในรูปแบบต่างๆ กล่าวคือ ศีลข้อ ๑ ครอบคลุมถึงการไม่ใช้ความรุนแรงทางสังคม วัฒนธรรม ไม่กดขี่และบีบบังคับทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม การเมือง สังคม การช่วยเหลือเกื้อกูล การป้องกันภัยคุกคาม การให้อภัย การเคารพใน สิทธิมนุษยชน การตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและการอยู่ร่วมกันในฐานะพลเมืองโลก ศีลข้อ ๒ ครอบคลุม ถึงการไม่ฉกฉวยหรือข่มขู่บังคับหรือผลประโยชน์อื่นด้วยอำนาจ ไม่ทำลายเอกลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น ศีลข้อ ๓ ครอบคลุมถึงการป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรีทุกเชื้อชาติ ส่งเสริมให้มี ความเท่าเทียมกันทางเพศ ป้องกันการนำมนุษย์ไปเป็นสินค้าหรือธุรกิจทางเพศ ป้องกันการใช้ความ รุนแรงทางเพศ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศีลข้อ ๔ ครอบคลุมถึงการไม่ก้าวล่วงแทรกแซงข้อมูล ข่าวสาร ไม่ปล่อยข่าวลวงเพื่อให้เกิดความสับสน การไม่ละเมิดสิทธิในการรับรู้ข่าวสารที่เป็นภัยคุกคามต่อ ชีวิต การไม่สรรเสริญหรือให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง และศีลข้อ ๕ ครอบคลุมชีวิต ๓ ด้าน

^{๑๐๓} พระวิมาน คมภิรตปญโญ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕).

คือ ด้านป้องกันอบายมุข ความเสื่อมทางสังคม ด้านป้องกันอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทุกรูปแบบ ด้านการส่งเสริมอุดมการณ์แบบสันติวิธี สามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความหลากหลายอย่างสันติ

เสาวรีย์ ตะโพนทอง^{๑๐๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษารัฐบาลในกรุงเทพมหานคร” สรุปได้ว่า นิสิตส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องความหมายของศีล และรู้ว่าการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นการละเมิดศีล ๕ โดยจะรับรู้เรื่องศีล ๕ จากสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่นๆ ส่วนพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นิสิตนักศึกษาจะละเมิดศีลข้อ ๑ เพราะต้องตบยุงหรือแมลงที่มารบกวน ละเมิดข้อ ๒ โดยทุจริตในการสอบ ลอกการบ้านหรือรายงานของเพื่อน ละเมิดศีลข้อ ๔ โดยเล่าเรื่องไม่ตรงกับความจริงต่อพ่อแม่และละเมิดศีลข้อ ๕ โดยดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำหรับศีลข้อ ๓ พบว่า นักศึกษาไม่ค่อยละเมิดหรือนานๆ ครั้ง จึงจะทำผิดศีลข้อนี้ เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่จะรักและซื่อสัตย์ต่อแฟน สำหรับความแตกต่างทางพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พบว่า เพศชาย จะละเมิดศีลข้อ ๓ มากกว่าเพศหญิง

บุญหนา จิমানัง และคณะ^{๑๐๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น” สรุปได้ว่า เด็กเยาวชนในตำบลโคกสี เคยประพฤติดัง ๕ ข้อทุกข้อ โดยเฉพาะเคยพูดโกหกมีมากถึงร้อยละ ๙๖ รองลงมาเป็นการขโมยเงินของพ่อแม่ และการดื่มเหล้าหรือเปียร์ร้อยละ ๕๐ และ ๔๖.๓ ตามลำดับ และยังพบว่า พฤติกรรมการรักษาศีลทุกข้อโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เด็กและเยาวชนที่มีการปฏิบัติและร่วมกิจกรรมทางศาสนา มาก ไม่มีผลต่อพฤติกรรมในการรักษาศีลของเด็กและเยาวชนในตำบลโคกสีแต่อย่างใด จากงานวิจัยที่นำเสนอขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีวิจรณ์ญาณแยกถูกผิดโดยมีศีลเป็นพื้นฐานได้ แต่ด้วยบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่ของสังคม วิถีชีวิตทำให้ความมั่นคงในการรักษาศีลน้อยลง หากจะทำให้ประชาชนยึดมั่นในศีล ๕ แม้ไม่อาจจะให้ปฏิบัติได้ทุกข้อ สิ่งจำเป็นก็คือการสร้างบริบทที่สอดคล้องกับการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล ๕ จะทำให้ประชาชนปรับพฤติกรรมผันไปตามบริบทได้ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เน้นการสร้างบริบทการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในครรลองของศีล ๕ ซึ่งจะช่วยในการปฏิบัติตามศีล ๕ ทำได้ง่ายขึ้น

พระครูวินัยธรเอก เตชวโร (โยอินทร์)^{๑๐๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผลสำเร็จในพื้นที่ต้นแบบนั้น สาเหตุหลักเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนในระดับชุมชนอย่างจริงจัง โดยมี องค์การคณะสงฆ์

^{๑๐๔} เสาวรีย์ ตะโพนทอง, กุลกัญญา ณ บ่อมเพชร และมนตรี คู่ควร, รายงานการวิจัย, ภาควิชาบริหารธุรกิจ เกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง).

^{๑๐๕} บุญหนา จิमानัง และคณะ, พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๐๖} พระครูวินัยธรเอก เตชวโร (โยอินทร์), “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง”. วารสารวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐).

เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการทำงาน มีส่วนงานราชการเป็นฝ่ายสนับสนุน และประการสำคัญมีบ้านและชุมชนให้ความร่วมมือที่เกิดจากแรงศรัทธา ที่ประกอบด้วย บ้าน วัด และส่วนราชการ เป็นต้น ๒. การสร้างมาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยภาพรวมสามารถที่จะ สังเคราะห์จากผลในการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชนต้นแบบ พบว่า การสร้าง มาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วม มีองค์ประกอบ ดังนี้คือ ๑) ผู้นำหรือ ภาวะผู้นำในชุมชน เป็น เครื่องมืออย่างหนึ่งที่ผลักดันให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประสบความสำเร็จ ที่เกิดขึ้นจากความ เชื่อถือที่ส่งผลต่อปฏิบัติตามได้คือ ทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร จะต้องเป็นผู้ที่จะกำหนด แนวทางให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นบุคคลที่สามารถที่จะทำให้ชุมชนมีการ เปลี่ยนแปลงได้ ๒) จิตวิญญาณของชุมชน หรือ อุดมการณ์ คือ ความศรัทธาหรือความเชื่อ เป็นกลไกที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประสบความสำเร็จ หากชุมชนขาดจิตวิญญาณหรืออุดมการณ์ ก็จะส่งผลให้การทำงานขาดเสถียรภาพ ต่างคนต่างคิด ไม่สามารถกำหนดทิศทาง การทำงานได้และจิตวิญญาณ หรือ อุดมการณ์ นี้จะต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ ๓) กิจกรรมที่เน้น การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ที่ผ่านมาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีข้อดีอยู่หลายประการ แต่ ประการสำคัญ คือ ทำให้พระสงฆ์มีประสบการณ์ในการบริหารโครงการมากยิ่งขึ้น เช่นการติดต่อ ประสานงานทั้งองค์กรคณะสงฆ์ และส่วนงานราชการ ซึ่งมีส่วนทำให้พระสงฆ์เกิดความเข้มแข็ง ยิ่งขึ้น และเป็นตัวทำให้พระสงฆ์มีทักษะในการบริหารโครงการ เช่น มีองค์ความรู้ในการประเมินผล สำเร็จของการดำเนินโครงการ ๔) กฎกติกาชุมชน ที่เกิดขึ้นจาก ๓ องค์ประกอบ เป็นตัวก่อให้เกิด วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายใต้หลักการของศีล ๕ และจะสำเร็จขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ คือ จะต้องทำให้สมาชิก ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชนส่วนใหญ่เคารพกฎกติกา มีส่วน ในการสร้างกฎกติกา และใช้เครื่องมือในการบังคับคนในชุมชนปฏิบัติตามกฎกติกา ๓. รูปแบบการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชน ต้นแบบ ค้นพบว่า มีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไก การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบแนวราบ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยการผสมความร่วมมือในการ ทำงานของชุมชน ๒) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหารโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบแนวตั้ง เกิดขึ้นโดยกระบวนการสั่งการ อย่างไรก็ตามทั้ง ๒ รูปแบบนี้ มี เป้าหมายที่ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ที่ต้องการให้สังคมเกิดความสงบสุข

พระครูสันติวชิรกิจ (วิโมกข์)^{๑๐๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนดุม จังหวัดกำแพงเพชร” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ศีล ๕ เป็นเรื่องของความควบคุมระมัดระวังความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้สุจริต เป็นเครื่องมือในพัฒนาตนเองและทำให้สังคมเกิดสันติสุข การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ควรเริ่มตั้งแต่กระบวนการ คิด การวางแผน และการลงมือทำ ควรได้รับประโยชน์ต่อเรื่อง

^{๑๐๗} พระครูสันติวชิรกิจ (วิโมกข์), แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนดุม จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาสันติศึกษา ,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘)

ปฏิบัติร่วมกัน ๒) โครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนโนนดุม มีจุดแข็ง คือ ผู้นำที่ให้ความสนใจและเอาใจใส่ในเรื่องของการส่งเสริมให้คนรักษาศีล และจุด อ่อน คือ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังมีน้อย เป็น การปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐ แต่ไม่ได้ออกมา จากความต้องการรักษาศีลอย่างแท้จริง ๓) แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อน โครงการหมู่บ้านศีล ๕ เพื่อชุมชนสันติสุข ควร เริ่มต้นจากการสืบหาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนไม่รักษาศีล และเปิด วงสนทนาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและดำเนินการขับเคลื่อนการส่งเสริมรักษาศีล ๕ ด้วย ความเข้าใจ พบ องค์ความรู้ใหม่ คือ ๔ ส. เพื่อสังคมสันติสุข โดยมีองค์ประกอบดังนี้ ๑) ส ๑ ใส่ใจของผู้นำ คือ การเอาใจใส่ของผู้นำ ๒) ส ๒ สืบหาสาเหตุและสร้างการมีส่วนร่วม คือ การค้นหาสาเหตุวิเคราะห์ปัญหาและ การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ๓) ส ๓ สนทนา คือ การใช้กระบวนการสนทนาในการเปิดพื้นที่เพื่อ ให้การพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ๔) ส ๔ สืบสานแผนงานอย่างต่อเนื่อง คือ การลงมือทำตามเป้าหมายที่มาจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็น กำหนดโครงการ และกิจกรรม รวมถึงกติกาต่าง ๆ ร่วมกัน

ขั้นตอน วัฒนธรรมประดิษฐ์^{๑๐๘} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิธีสร้างแรงงูใจในการรักษาศีล ๕” บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธวิธีสร้างแรงงูใจในการรักษาศีล ๕ ด้วยการถอด บทเรียนใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งท าให้เห็นถึงเหตุที่พระพุทธเจ้าสามารถสร้างแรงงูใจในการรักษาศีล ๕ ได้นั้น เพราะพระองค์ทรงเข้าใจแรงงูใจพื้นฐานของมนุษย์ ลักษณะของแรงงูใจที่ปรากฏอยู่ใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา มีทั้งที่เป็นแรงงูใจภายนอก ได้แก่ แรงงูใจจากความศรัทธาในพระพุทธเจ้า และแรงงูใจภายใน ได้แก่ แรงงูใจที่เกิดจากความกลัว, แรงงูใจที่เกิดจากตัณหา มานะ และทิฎฐิ, แรงงูใจที่เกิดจากกฎแห่งกรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้ประโยชน์จากแรงงูใจเหล่านี้นำมาสร้างแรงงูใจ ในการรักษาศีล ๕ พุทธวิธีที่พระองค์ใช้ในการสร้างแรงงูใจในการรักษาศีล ๕ คือ ทรงใช้อิถุญา การบำบัดผู้ต่อต้านและเอื้อประโยชน์แก่ผู้ฟัง, ทรงนำประโยชน์ที่เกิดจากความปรารถนาความสุขของมนุษย์ มาสร้างแรงงูใจที่มุ่งสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาเป็นความสุขที่แท้จริง, ทรงใช้ประโยชน์จากความกลัว นำมาสร้างแรงงูใจให้เห็นโทษและภัยของการละเมิดศีล และทรงใช้ประโยชน์จากความเชื่อเรื่องกรรม นำมาสร้างแรงงูใจโดยจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่การบรรลุนิพพาน แรงงูใจภายนอกที่เกิดขึ้นจากกัลยาณมิตรมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างแรงงูใจในการ ปฏิบัติตาม ศีล ๕ คุณสมบัติที่สำคัญของกัลยาณมิตรก็คือ การทำหน้าที่เป็นแบบอย่างของผู้ที่ปฏิบัติ ตามหลักศีล ๕ และจำเป็นต้องรู้วิธีการสร้างแรงงูใจเพื่อให้เหมาะสมกับความเชื่อพื้นฐานของแต่ละ บุคคล หมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหมู่คนผู้รักษาศีล ๕ รวมพลังในการชักชวนให้สมาชิกที่ อยู่ร่วมด้วยโดยเริ่มจากคนในครอบครัว สร้างครอบครัวให้เป็นครอบครัวสมาธิปฏิบัติ โดยมีศีล ๕ เป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ขยายผลไปสู่ชุมชนเป็นสังคมที่มีความสุข

^{๑๐๘} ขั้นตอน วัฒนธรรมประดิษฐ์, พุทธวิธีสร้างแรงงูใจในการรักษาศีล ๕, วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาสันติศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

ศิริวรรณ คำบัว^{๑๐๙} ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น ทั้งทางกาย และทางใจต่อสิ่งที่มากระทบ จนกระทั่งอดทนต่อกิเลส ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งขันติออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขันติเป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย และขันติเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมความประพฤดีเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงาม ส่วนศีล ๕ นับเป็นรากฐาน ในการพัฒนาคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับโลกุตตระ ในเบื้องต้นการรักษาศีล ๕ เป็นวินัยหรือข้อบังคับ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเชิงปฏิเสธเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา จนกระทั่งยกระดับไปสู่ศีล ๕ ที่สมบูรณ์ การรักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นวินัย บุคคลสามารถนำขันติที่เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมายมาสนับสนุนการรักษาศีล ๕ เพื่อเพียรระวังไม่ให้โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นภายในจิตใจ และขันติย่อมสกัดกั้นมิให้บุคคลล่องละเมิดศีล ๕ อีกด้วย หลังจากนั้นบุคคลสามารถนำหลักธรรมอื่นมาสนับสนุนเพื่อเว้นจากการล่องละเมิด ศีล ๕ เช่น ปัญญา สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปเป ขันติโสรัจจะ อนึ่งการรักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นธรรม บุคคลสามารถนำขันติทั้งที่เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย และคุณธรรมส่งเสริมความประพฤดีเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงามมาส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ให้สมบูรณ์ทั้งวินัยและธรรม ยิ่งกว่านั้นบุคคลสามารถนำหลักธรรมอื่นมาส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ให้สมบูรณ์ เช่น เบญจธรรม ทศาวาสธรรม จนกระทั่งบุคคลสามารถนำขันติที่เป็นคุณธรรมส่งเสริมความประพฤดีเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงามมาส่งเสริมหลักธรรมอื่น เช่น ทศบารมี ไตรสิกขาเพื่อพัฒนาศีล ๕ ไปสู่ความประพฤดีอย่างสูง สำหรับผู้รักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นวินัยในสังคมไทย บุคคลสามารถนำขันติมาประพฤดีเพื่ออดทนอดกลั้นต่อกระแสแห่งโลภะ โทสะ โมหะ ที่เกิดขึ้นอันอาจทำให้ล่องละเมิดศีล ๕ จากนั้นบุคคลจึงนำหลักธรรมอื่นมาสนับสนุนเพื่อเว้นจากการล่องละเมิดศีล ๕ และสำหรับผู้รักษาศีล ๕ ในแง่ที่เป็นธรรมในสังคมไทย บุคคลสามารถนำขันติมาประพฤดีเพื่ออดทนอดกลั้น ละทำลายโลภะ โทสะ โมหะ อันจะส่งผลให้บุคคลเว้นขาดจากการประพฤติล่องละเมิดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ พร้อมกับความดีงามของบุคคลที่เจริญขึ้นภายในจิตใจ ในที่สุดการรักษาศีล ๕ ย่อมสมบูรณ์ทั้งวินัยและธรรม

พระชัยณรงค์ วิทิโต (รื่องมะรุต)^{๑๑๐} ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม” ผลการศึกษาพบว่าศีล ๕ เป็นหลักมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเป็น

^{๑๐๙} ศิริวรรณ คำบัว, ศึกษาความสัมพันธ์ของขันติกับการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๔)

^{๑๑๐} พระชัยณรงค์ วิทิโต (รื่องมะรุต), การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕).

มนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤตินอกใจ การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย ศีล เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ มีความปรกติทางกายวาจาเป็นที่ตั้ง โดยมีองค์ประกอบของศีล ๕ แต่ละข้อ คือ เจตนา เป็นความไม่กำเริบทางกาย และวาจา ให้พ้นจากความชั่วทั้งปวง ย่อมมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบัน และอนาคตเป็นอนานิสงส์ และในตรงกันข้าม โทษของการละเมิดศีล เป็นเหตุให้ประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ ย่อมประสบทุกข์ทั้งในปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้า ความเจริญ และความสงบสันติสุขในการดำเนินชีวิตพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลอันเกิดจากการปฏิบัติโดยอาศัยระบบต่างๆ ทางร่างกาย และจิตใจ คือ ระบบประสาท กล้ามเนื้อ ระบบต่อม และสิ่งเร้าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดสภาวะจิตใจที่รับรู้อารมณ์ จึงแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาทางกาย วาจา และใจ และแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์นั้นๆ ทั้งด้านที่ดี และในด้านที่ไม่ดี กล่าวคือ พฤติกรรมด้านที่ไม่ดี เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอก ที่ประกอบด้วยการประพฤตินอกใจ ๕ มีการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การพูดเท็จ การดื่มสุราเมรัย และขาดความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ ส่วนพฤติกรรมด้านที่ดี เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอก ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีหิริ โอตตัปปะ มีเมตตา กรุณา ประพฤติชอบทางกายวาจา และใจ เป็นที่ตั้งหลักศีล ๕ ประยุกต์พัฒนาพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ การนำหลักศีลไปประพฤติปฏิบัติพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่ประพฤตินอกใจ ให้ประพฤติชอบทางกายวาจา และใจ โดยอาศัยองค์ธรรมในศีล ๕ ประการ คือ “เจตนา” เป็นเครื่องงดเว้นพฤติกรรมที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นมาทางกายวาจา และใจ เพื่อให้ ลด ละ เลิก เว้น พฤติกรรมที่ไม่ดี เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่างๆ คือ ความมีเมตตา กรุณา มีหิริ โอตตัปปะ ความซื่อสัตย์สุจริตให้ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา หลักศีล ๕ ประยุกต์พัฒนาพฤติกรรมที่ดี คือ การนำหลักศีลไปประพฤติปฏิบัติ โดยประกอบด้วยธรรมหลาย ๆ อย่าง โดยอาศัยจิตใจเป็นที่ตั้ง ให้ความประพฤติชอบทางกาย วาจา มีความสงบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น คือ (๑) มีเจตนาตั้งใจเว้น (๒) มีเจตสิก คือ ความงดเว้น (๓) มีความสังวรด้วยสติ (๔) มีความไม่กำเริบ กิเลสอย่างหยาบทางกายวาจา จึงเป็นศีลประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ มีความสำรวมระวัง ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบสันติ ดำเนินชีวิตถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา และดับทุกข์ได้ในที่สุด

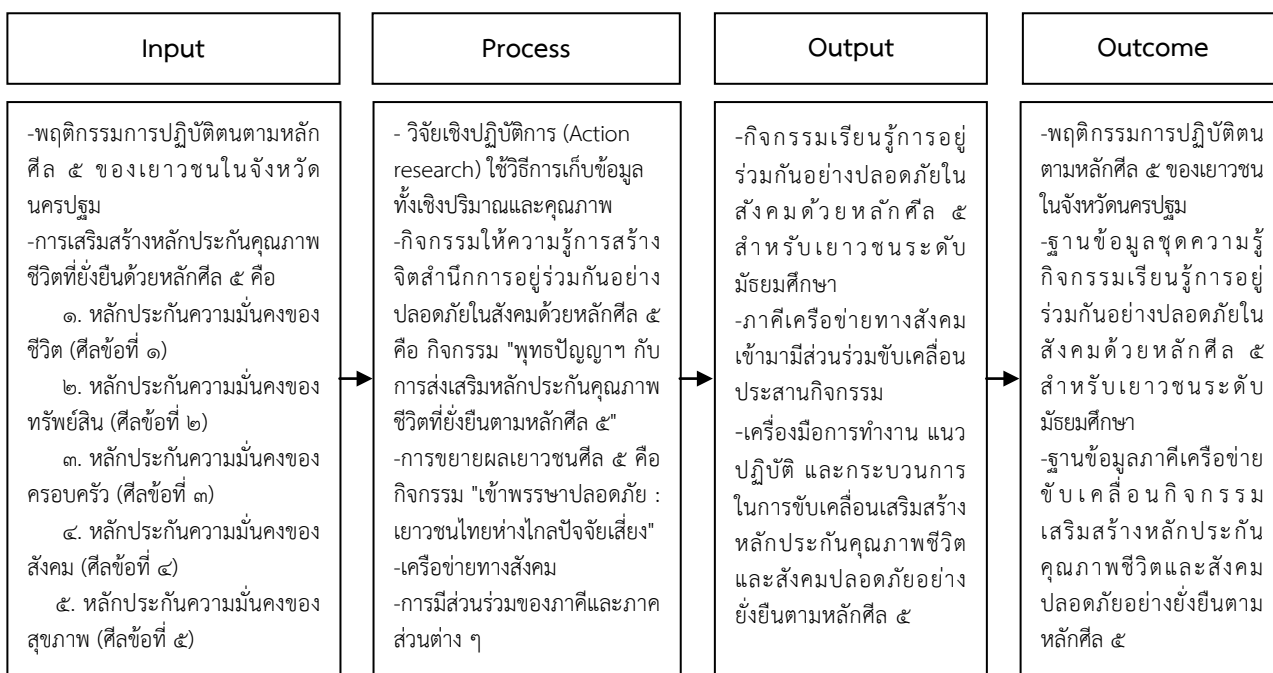
พิชิต ปรีมาตร และคณะ^{๑๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินชีวิตของชุมชน ในสังคมไทยตามหลักศีล ๕ ผลการวิจัยพบว่า ๑. การดำเนินชีวิตของชุมชนในสังคมไทยตามหลักศีล ๕ มีวิถีชุมชนดำรงวัฒนธรรมของตนเองไว้ การเปลี่ยนแปลงตามวัฒนธรรมภายนอกน้อยเมื่อเทียบกับหมู่บ้านภายนอกที่มีได้ดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ทั้งนี้เพราะความต้องการของสมาชิกชุมชนหมู่บ้านศีล ๕ อาศัยปัจจัยต่างๆ เฉพาะจำเป็นต่อการดำรงชีวิตเท่าที่ตนเองจะสามารถทำได้ แนวทางดำเนินชีวิตมาจากการส่งต่อองค์ความรู้ การศึกษาของสมาชิกชุมชน เป็นองค์ความรู้ภายนอกชุมชนและองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษในชุมชนสะสมไว้ การสื่อสารคมนาคม ความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ การนำมาเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป การปรับเปลี่ยนการประดิษฐ์ในชุมชน ๒. วิเคราะห์เชิงยืนยันองค์ประกอบหลักศีล ๕

^{๑๑๑} พิชิต ปรีมาตร และคณะ, “การสร้างเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินชีวิตของชุมชน ในสังคมไทยตามหลักศีล ๕”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

สำหรับสร้างเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินชีวิตของ ชุมชนในสังคมไทยตามหลักศีล ๕ ผลการวิเคราะห์ ยืนยันองค์ประกอบหลักศีล ๕ ปรากฏว่า โมเดลมีความ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ซึ่งพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ ๓.๗๑ ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ ๐.๒๙ ที่องศาอิสระเท่ากับ ๓ น้ำหนักองค์ประกอบของมาตรฐานมีค่าเป็นบวกอย่างมีนัย สำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ๓. สร้างเกณฑ์ มาตรฐานการดำเนินชีวิตของชุมชนในสังคมไทยตามหลักศีล ๕ จากการศึกษาวิถี ชุมชนดำรงวัฒนธรรม ของตนเองไว้การเปลี่ยนแปลงตามวัฒนธรรมภายนอกน้อยเมื่อเทียบกับหมู่บ้าน ภายนอกที่ไม่ได้ดำเนิน ชีวิตตามหลักศีล ๕ ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ตนเองมีความสุข ๒) สังคมมี ความสุข และ ๓) เศรษฐกิจมั่นคงพึ่งตนเองได้

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและ วิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัย ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหล้าบุรี นำมากำหนดเป็นแนวทางการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ทำการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

โดยการปฏิบัติการวิจัย (Action Research) ใน ๒ กิจกรรม คือ ๑) กิจกรรม "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตน

ตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ ๒) กิจกรรม "เข้าพรรษา ปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ

๑) ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๔๐๐ คน/ตัวอย่าง

๓.๒.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งอาจจะเป็นประชากรกลุ่มเดียวกันที่ตอบแบบสอบถามก็ได้ โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูที่ปรึกษาโดยคัดเลือกครูจากกลุ่มโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ๓) กลุ่มเยาวชน รวมจำนวน ๒๕ ท่าน ดังนี้

ที่	ชื่อ	หน่วยงาน	จังหวัด
๑.	พระเทพศาสนาภิบาล	- รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม - เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง - รองประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ฯ “หมู่บ้านรักษาศีล” ส่วนกลาง - ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี	นครปฐม
๒.	พระพิพัฒน์ศิษย์การ	- เจ้าคณะอำเภอสสามพราน - เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ - ผู้จัดการศูนย์ฝึกอบรมโรงเรียนนาครประสิทธิ์ - มูลนิธิวัดบางช้างเหนือ	นครปฐม

ที่	ชื่อ	หน่วยงาน	จังหวัด
๓.	พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย,ดร.	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม	นครปฐม
๔.	พระครูปฐมธรรมวงศ์	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง	นครปฐม
๕.	พระมหาเฉลิมชัย ฐานสิริ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวังน้ำขาว	นครปฐม
๖.	พระมหาประเสริฐ ราชปญโญ	พระธรรมวิทยากร	นครปฐม
๗.	นายเมธี จาริบุรณภาพ	กองสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองไร่ขิง	นครปฐม
๘.	นายมานะ เกียรติทวี	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง	นครปฐม
๙.	พ.ต.อ.ชัยรินทร์ แก้วสุวรรณ	ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว	นครปฐม
๑๐.	นายภาคภูมิ บุญมา	ครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๑๑.	นางสาวจิราพร สีเกสังข์	ครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๑๒.	นางสาวลลิตา ถิ่นวงศ์อินทร์	ครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๑๓.	นายกฤษดา หามาฤทธิ์	ครูโรงเรียนวัดท่าพุท	นครปฐม
๑๔.	นายอนุพงศ์ ภู่นาค	ครูโรงเรียนคงทองวิทยา	นครปฐม
๑๕.	นางสาวจิรภัทร์ ชื่นผึ่ง	ครูโรงเรียนภัทรญาณวิทยา	นครปฐม
๑๖.	นางวรารพร โพธิ์มัน	โรงเรียนคงทองวิทยา	นครปฐม
๑๗.	นายศิวรักษ์ โตเลี้ยง	โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม	นครปฐม
๑๘.	นายธีรสิทธิ์ เปี่ยมธนาธิป	โรงเรียนเพิ่มวิทยา	นครปฐม
๑๙.	นายชาตะ สงวนเชื้อ	นักเรียนชั้น ม.๕ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๐.	นายธีรวัตร หลีกคำ	นักเรียนชั้น ม.๔ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๑.	นางสาวกิตติยา พุ่มมีจิตร	นักเรียนชั้น ม.๔ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๒.	เด็กชายจักรกฤษณ์ โสภา	นักเรียนชั้น ม.๓ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๓.	เด็กหญิงบุญยวีร์ ชูสุวรรณ	นักเรียนชั้น ม.๓ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๔.	เด็กชายธนภุต	นักเรียนชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม
๒๕.	เด็กหญิงณัฐชา	นักเรียนชั้น ม.๒ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	นครปฐม

๒) ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งอาจจะเป็นประชากรกลุ่มเดียวกันที่ตอบแบบสอบถามก็ได้ โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน ๒) กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ๓) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน ๑๗ ท่าน ดังนี้

ที่	ชื่อ	ความเชี่ยวชาญ
๑.	พระมหาสาทร ธมมาทโร, ดร.	นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
๒.	พระมหาอภินิฐ สิริปญโญ, ดร.	นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
๓.	พระมหาวิรัชฉน์ วรินโท, ดร.	นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
๔.	พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ	นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
๕.	พระครูศรีปริยัติยารักษ์, ดร.	นักวิชาการด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน

ที่	ชื่อ	ความเชี่ยวชาญ
๖.	พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทุบโม	นักวิชาการด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน
๗.	พระครูใบฎีกาอรุณพล พลสีโล	นักวิชาการด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน
๘.	พระมหาประเสริฐ รชชปญโญ	นักวิชาการด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน
๙.	พระปลัดประพจน์ สุภาโต, ดร.	นักวิชาการด้านการศึกษา
๑๐.	พระมหาอานนท์ อานนโท	นักวิชาการด้านการศึกษา
๑๑.	พระมหาประกาศิต สิริเมธ,ดร.	นักวิจัยประจำโครงการ
๑๒.	ดร.กฤติยา ถ้ำทอง	นักวิชาการด้านการศึกษา
๑๓.	นายสัญญา สดประเสริฐ	นักวิชาการด้านการศึกษา
๑๔.	ดร.อาภากร ปญโญ	นักวิชาการด้านการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕
๑๕.	นายภาคภูมิ บุญมา	ครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
๑๖.	นางณัฐริณี กิจสวัสดิ์	ครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
๑๗.	นางศรีวรรณ คนมาก	ครูโรงเรียนปรีดารามวิทยาคม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕

ตอนที่ ๓ แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

ตอนที่ ๔ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

๓.๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะของเครื่องมือการวิจัย มี ๒ แบบ คือ

๓.๓.๒.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire)

คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามโดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

๑) ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับที่กำลังการศึกษา ระดับธรรมศึกษา สถานภาพทางครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

๒) ตอนที่ ๒ แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ มีลักษณะเป็นนามบัญญัติ (Nominal Scale) โดยมีคำตอบให้เลือก ๒ คำตอบ คือ ถูก หรือ ผิด

๓) ตอนที่ ๓ แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ^๑ ๕ ระดับ คือ

คะแนน	๕	หมายถึง	มีระดับการพัฒนามากที่สุด
คะแนน	๔	หมายถึง	มีระดับการพัฒนามาก
คะแนน	๓	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาปานกลาง
คะแนน	๒	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาน้อย
คะแนน	๑	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุด

๔) ตอนที่ ๔ เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่าง ๆ

๓.๓.๒.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

๑) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สำคัญ

๒) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นข้อมูลที่ต้องการ

๓.๓.๓ การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

๓.๓.๓.๑ การสร้างแบบเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔) สร้างเครื่องมือ และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญโญ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

๓. ผศ.ดร.พิชิต ปุริมาตร อาจารย์ประจำหลักสูตร ร.บ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

๕) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) ใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น

๖) จัดพิมพ์แบบสอบถาม (สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ) ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๒๐ ชุด และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างจริงในการศึกษา คัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน ๔๐๐ ตัวอย่างเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล

๗) รวบรวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน ๔๐๐ ตัวอย่างเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

^๑ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

- ๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณมากำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๔) สร้างเครื่องมือ และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย
 ๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญโญ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
 ๓. ผศ.ดร.พิชิต ปุริมาทร อาจารย์ประจำหลักสูตร ร.บ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
- ๕) นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มาทำการปรับแก้ไข
- ๖) จัดพิมพ์แบบสอบถามสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
- ๗) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technic)

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดทำประเด็นในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งอาจเป็นกลุ่มบุคคลเดียวกันกับผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อร่วมกันสรุปบทเรียนต่อไป

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะดำเนินการโดย ๓ วิธีการ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และ การสังเกตพฤติกรรม

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการจัดแบ่งประเภทของข้อมูลให้ตรงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ได้ข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังนี้

๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้น มีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคน กันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบ ที่ได้มา มีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่ หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมา ใช้ ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และเข้าไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้ อมูลจากแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคม ศาสตร์ โดยเลือกใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่ม มตัวอย่าง และพรรณนาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มพละพลังของผู้สูงอายุในสังคมไทย

๒) สถิติที่ใช้ คือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) เกณฑ์การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และการหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของคะแนนเป็น ๕ ระดับ

และใช้การสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

๒) แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ วิเคราะห์โดยการแจกแจง ความถี่และหาค่าร้อยละ ทั้งหมด ๒๕ ข้อ เป็นระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal Scale) มีคำตอบให้เลือก ๒ คำตอบ คือ ถูก หรือ ผิด ให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว โดยกำหนดข้อที่ ตอบว่า ถูก จำนวน ๒๐ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๑, ๓, ๔, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๑, ๒๓, ๒๔ และ ๒๕ ส่วนข้อที่ตอบว่า ผิด จำนวน ๕ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๒, ๕, ๑๖, ๒๐ และ ๒๒

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนน คือ

ตอบถูก มีค่าเท่ากับ ๑ คะแนน

ตอบผิด มีค่าเท่ากับ ๐ คะแนน

การแปลความหมายในภาพรวม

ได้ ๐ – ๘ คะแนน	หมายถึง	มีความรู้อยู่ในระดับน้อย
ได้ ๙ – ๑๖ คะแนน	หมายถึง	มีความรู้ในระดับปานกลาง
ได้ ๑๗ – ๒๕ คะแนน	หมายถึง	มีความรู้ในระดับมาก

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ใช้การวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ – ๕.๐๐	หมายถึง	มีระดับการพัฒนามากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐	หมายถึง	มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุด

๔) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น มีความสมบูรณ์ ครบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique)^๒ ด้วย ๓ เทคนิค คือ ๑) ต่างทฤษฎีหรือแนวคิด (Theory Triangulation) เป็นการนำทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎี มาเป็นแนวทางในการอธิบายข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ได้ ๒) ต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) เป็นการนำหลาย ๆ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลในประเด็นเรื่องเดียวกันจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากเอกสารประกอบแล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันความสอดคล้องกัน และ ๓) ต่างแหล่งข้อมูล (Data Sources Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งที่ต่างกันนั้น ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเหมือนกัน หรือใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกันแต่ต่างเวลา สถานที่ และบุคคล แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันกัน

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น มีความสมบูรณ์นั้น ครบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย และในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นและสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

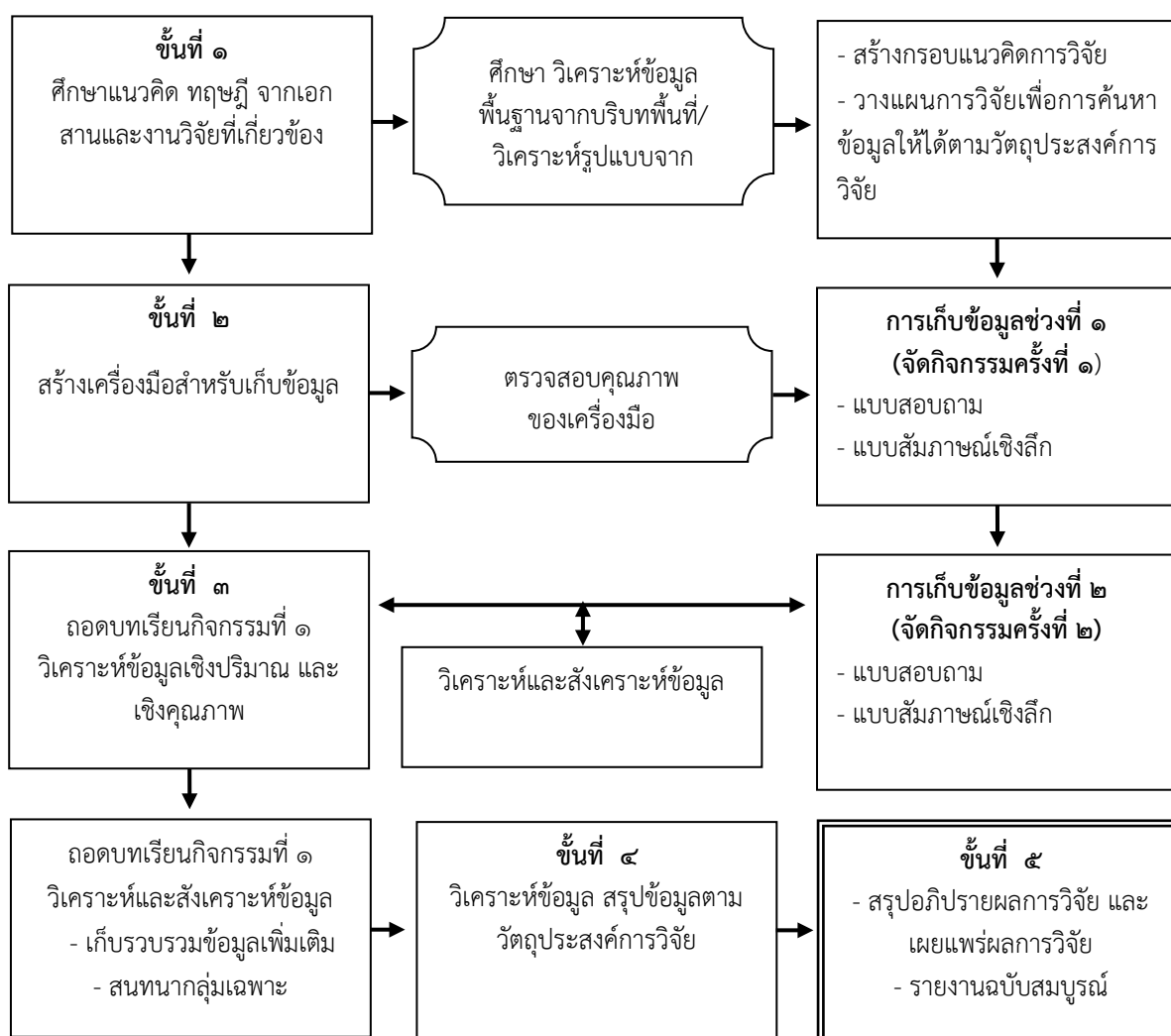
^๒ ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ, พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุธารการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๕๕), หน้า ๘๑.

๓.๖ การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการพิทักษ์สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยการยินยอมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยขอความร่วมมือจากท่านในการให้ข้อมูลหรือตอบสัมภาษณ์ ซึ่งท่านมีสิทธิ์จะตอบสัมภาษณ์หรือปฏิเสธ และระหว่างการสัมภาษณ์ท่านสามารถยกเลิกหรือไม่ตอบคำถามได้ โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ ข้อมูลที่ได้จากท่านทั้งหมดจะเก็บไว้เป็นความลับ และจะเสนอผลการวิจัยเป็นแบบภาพรวม

ทั้งนี้ ในการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล จะทำการลงรหัสผู้ให้ข้อมูลแทนตัวบุคคล และทำการลงรหัสในการนำเสนอข้อมูลแทนการระบุชื่อบุคคลผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ลงรหัสผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ให้ข้อมูลท่านที่.., เช่น สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑, วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ และ ๒) ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้ลงรหัสผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่....., เช่น ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑.

๓.๗ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

แผนภูมิที่ ๓.๑ แผนผังแสดงภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัยที่ได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕” ภายใต้โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในวิธีวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ฉบับ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน และทำการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน ๑๗ รูป/คน คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๔.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๔.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๔.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูที่ปรึกษา ๓) กลุ่มเยาวชน เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และเพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียน

ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ต่อไป โดยสรุปนำเสนอแบบวิธีการเชิงระบบ (System Approach) คือ ๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) ๒. กระบวนการ (Process) ๓. ผลที่เกิดขึ้น (Output) สรุปใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ ด้านพฤติกรรม ดังนี้

๔.๑.๑ ปัจจัยนำเข้า (Input)

ในด้านความรู้ สำหรับปัจจัยนำเข้าในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คือ เยาวชน จากการที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ร่วมกับวัดหรือสถาบันทางศาสนาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยนิมนต์พระสงฆ์หรือพระวิทยากรมาให้อวาทบรยายธรรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้หลักการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธ หลักการปฏิบัติศีล ๕ โทษภัยของอบายมุขในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ในการศึกษาวิชาเกี่ยวกับศาสนา การส่งเสริมโรงเรียนศีล ๕ โรงเรียนสีขาวตามนโยบายรัฐ^๑ มีการจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในศูนย์ปฏิบัติธรรม ค่ายคุณธรรม จะมีกิจกรรมให้ความรู้ในเรื่องหลักปฏิบัติศีล ๕ ที่เป็นธรรมขั้นพื้นฐานที่ชาวพุทธต้องรู้พร้อมอธิบายอานิสงส์ของศีลประกอบด้วยเพื่อให้เห็นผลดีของการรักษาศีล และผลโทษจากการทำผิดศีล ให้ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้มีทักษะการนำหลักธรรมไปแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง^๒ การให้ความรู้เรื่อง ภาวะผู้นำของเยาวชนไทย โดยการให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอบรม เพื่อเยาวชนได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ เกิดความตระหนักรู้การเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม^๓ กิจกรรมอบรมเรื่อง สายใยแห่งชีวิต โดยการทบทวนชีวิตของตนเอง ว่าชีวิตเราผ่านมาได้จนทุกวันนี้เพราะอะไร ใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาชีวิต ปลุกฝังการรู้คุณค่าแห่งความกตัญญูกตเวทิตา หลังจากนั้นได้อบรมให้ความรู้ในเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ เช่น การกราบ การไหว้ การเดิน การนั่ง ตามวัฒนธรรมประเพณีนิยมของไทย หลังจากนั้นเป็นกิจกรรมเรียนรู้เรื่องธรรมะกับชีวิต เป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันโดยให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการอบรม มีกิจกรรมจิตอาสา แสดงออกถึงความเป็นผู้นำซึ่งเป็นกิจกรรมมุ่งให้เยาวชนมีจิตอาสาช่วยเหลือสาธารณประโยชน์^๔ มีหัวข้อกิจกรรมเรื่อง “ธรรมะเปลี่ยนชีวิต” กิจกรรมนี้พระวิทยากรได้ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการให้ความรู้โดยให้เยาวชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองให้เพื่อน ๆ ที่เข้ารับการอบรมได้ฟัง และฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขชีวิตของเยาวชนเอง เป็นการสร้างให้เยาวชนได้กล้าที่จะแสดงออก และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นออกมาจากใจจริง^๕

ในด้านทัศนคติหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม เยาวชนมีความตระหนักเห็นคุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถแก้ไขปัญหาได้การเป็นผู้นำมีความสำคัญต่อสังคม มีความเข้าใจธรรมชาติ

^๑ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๒, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๔, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๓ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๔ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^๕ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ของชีวิตมากขึ้นทำให้เกิดความเชื่อมั่นในหลักศีล ๕ ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง^๖ เยาวชนเห็นความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธศาสนาแล้วนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ชาวพุทธ เห็นประโยชน์ความสำคัญในการไหว้พระสวดมนต์ปฏิบัติธรรม เยาวชนตระหนักถึงมิตรภาพมากขึ้นจากการได้มาอยู่ร่วมกัน มีความเชื่อมั่นในความกตัญญูมากขึ้น^๗ เยาวชนเกิดมีมุมมองเรื่องของชีวิตเพื่อที่จะดำเนินไปอย่างถูกต้องมียอมรับฟังผู้อื่นเปิดใจรับ เยาวชนมีความเชื่อมั่นในหลักศีล ๕ นำมาปฏิบัติในชีวิต มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาหลังที่ได้ฟังบรรยายเรื่องพุทธศาสนาที่เรารู้จักจากพระวิทยากร เยาวชนเห็นความสำคัญของมารยาทที่ดี โดยใช้หลักของมารยาทชาวพุทธเข้ามาเรียนรู้และปฏิบัติ เยาวชนตระหนักถึงมิตรภาพมากขึ้นของเพื่อน และมีความเชื่อมั่นในความกตัญญูต่อผู้ที่พระคุณมากขึ้น^๘

และในด้านพฤติกรรม ได้มีกิจกรรมการอบรมเยาวชนเพื่อส่งเสริมด้านพฤติกรรมเพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่ดี เริ่มตั้งแต่พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ เพื่อให้เยาวชนได้เกิดความยอมรับในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อแสดงออกถึงความเป็นศิษย์ กิจกรรมการสมาทานศีล รักษาศีล เป็นกิจกรรมที่เยาวชนที่เข้ามาต้องมีการสมาทานศีล รักษาศีล ในเบื้องต้นเพื่อให้เยาวชนได้เปลี่ยนพฤติกรรมในการเข้ารับการอบรมกิจกรรมการบอกกฎระเบียบในการอยู่ค่าย ในการเข้ารับการอบรมถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เยาวชนร่วมกันภายในศูนย์อบรมอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย^๙ กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร เจริญจิตภาวนา การทำวัตรสวดมนต์ เช้า – เย็น เดินจงกรมฝึกสติ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญในการอบรมเยาวชนเพื่อให้เยาวชนได้ฝึกหัดสวดมนต์ในเวลาเช้า และเวลาเย็น หลังจากนั้นก็เป็นการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ และเดินจงกรมเพื่อเป็นการฝึกให้เยาวชนได้มีสติ มีสมาธิ เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงการร่วมกันสร้างความดี^{๑๐} หลังจากนั้นจะเป็นกิจกรรมในการละลายพฤติกรรมเยาวชนให้เยาวชนเปิดใจรับการอบรมในการอยู่ค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากพฤติกรรมที่ก้าวร้าวให้เป็นพฤติกรรมที่หันมาสู่การเปิดรับเอาธรรมะไปปฏิบัติ^{๑๑} กิจกรรม “การบริหารจิตเจริญปัญญา” มุ่งนำเยาวชนได้ปฏิบัติเพื่อเป็นการฝึกสติ ฝึกสมาธิโดยการนำพาให้เยาวชนได้ฝึกหัดนั่งสมาธิเดินจงกรม ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจเยาวชนโดยนำหลักการฝึกสติไปใช้^{๑๒} กิจกรรมธรรมะพัฒนาจิต “ศิลปะแห่งการตื่นรู้” เป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติที่ให้เยาวชนจะได้มีส่วนร่วมในการอบรมและปฏิบัติไปพร้อมๆกันเพื่อให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมในการมีสติอยู่ตลอดเวลาโดยการสอนหลักธรรมะเป็นองค์ประกอบในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนได้เข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น กิจกรรม “จุดเทียนกตัญญูบูชาคุณ” เป็นกิจกรรมมุ่งเน้นในเรื่องของพฤติกรรมเยาวชนให้มีความกตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณคือบิดามารดา พระวิทยากรมุ่งเน้นกิจกรรมโดยการนำสืบให้รู้ถึงความลำบากของผู้ที่เป็นบิดามารดาผู้ให้กำเนิดนำไปสู่ความซาบซึ้งถึงบุญคุณมารดาทำให้พฤติกรรมของเยาวชนมีความอ่อนโยน

^๖ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^๗ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๔, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๘ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^๙ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๒, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๑๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๑๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๑๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๐, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๒

และมีความกตัญญูทวนเวียนต่อบิดามารดามากขึ้น เป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์ ในกิจกรรมนี้พระวิทยากรได้นำพาเยาวชน และครูอาจารย์เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ การเคารพสิทธิของผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๑๓}

๔.๑.๒ กระบวนการ (Process)

สำหรับกระบวนการในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม สรุปได้คือ

๑) ขั้นเตรียมการอบรม

ในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องตามหลักของศีล ๕ และสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญ โดยรู้ซึ่งถึงหลักธรรม มีความรักความศรัทธา มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา โดยได้เริ่มเตรียมความพร้อมในการนำเยาวชนเข้าสู่การอบรม เป็นการประสานงานสถานที่ การประสานงานคณะพระวิทยากร/วิทยากร จากสถานศึกษาหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน^{๑๔}

๒) ขั้นตอนการอบรม

การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน จากกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมเป็นกิจกรรมเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย ได้พัฒนาตนเองและสร้างสรรค์สังคม โดยรู้ซึ่งถึงหลักธรรม มีความรักความศรัทธา มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา^{๑๕} มีข้อช่วยเนื้อหาการจัดอบรมในภาพรวม คือ

๑. ภาคความรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้ธรรมประยุกต์คือ การแนะนำหลักธรรมเพื่อมาผสานกับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ในเนื้อหาของไตรสิกขา ศาสนพิธี สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธี มรรยาทไทย เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของไทยเป็นต้น^{๑๖}

๒. ภาคการฝึกปฏิบัติอบรมจิตใจ มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนาเดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่วัย เป็นการฝึกความแน่วแน่และความอดทนของจิต อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตน^{๑๗}

๓. ภาคธรรมนันทนาการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมและปลูกฝังเจตคติที่ดีสำหรับเยาวชน เช่น เกมคุณธรรม นำความบันเทิงมาผสมกับคุณธรรมสรวินฤๅณ เป็นบทสวดทำนองส่งเสริมให้เกิดสติปัญญา เกิดความเข้มแข็งแกจิตใจการได้วาทิธรรมะ^{๑๘} เป็นต้น

๔. กิจกรรมพิเศษ เช่น กิจกรรมจิตอาสาความดี กิจกรรมค่านิยมพลเมืองดี เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและทัศนคติที่ดีเช่น แสงเทียนแสงธรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อรำลึกถึงพระคุณแม่ กิจกรรมจุดเทียนปัญญา เป็นการสร้างสำนึกให้เด็กรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบใน

^{๑๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๑๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๑๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๑, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๑๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๑๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๑๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

การกระทำความดี การทอดผ้าป่ากิลเลส เป็นการบำเพ็ญสัจจะบารมี ละเลิกความชั่ว และตั้งใจทำแต่ความดี^{๑๙} เป็นต้น

๓) ขั้นการประเมินผล

๑) ประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ เป็นการประเมินผลการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของการจัดการอบรมจะเป็นการประเมินระหว่างการจัดกิจกรรม หรือหลังจัดกิจกรรมก็ได้ โดยการทำแบบสอบถามบ้าง การสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรมบ้าง การสัมภาษณ์ผู้เข้าอบรมหรือผู้เกี่ยวข้องบ้าง เป็นการประเมินเพื่อดูผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของการอบรมและปรับปรุงการทำงานในภาพรวม^{๒๐}

๒) ประเมินวิธีการหรือกระบวนการอบรม เป็นการประเมินผลที่เกิดจากวิธีการอบรม โดยมากจะประเมินผลระหว่างการจัดอบรม จัดทำการประเมินผลผู้เกี่ยวข้องโดยใช้แบบสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์ หรือใช้ประชุมกลุ่มในการประเมินผล เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาวิธีการหรือกระบวนการอบรม^{๒๑}

๓) การประเมินจากการจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะ เป็นการประเมินหลังเสร็จกิจกรรมทั้งหมด เพื่อหาข้อบกพร่อง และใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชนนั้น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ป้องปราม และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาจิตและสร้างเสริมการเรียนรู้ด้วยปัญญา จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีเหตุผลและคุณธรรม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและบุคคลอื่น เห็นคุณค่าของการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวมและความตั้งใจจริงที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นคนดีของครอบครัว และไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ อันเป็นการวางรากฐานชีวิตของเด็กให้มีคุณภาพที่ดีในระยะยาว นำไปสู่การพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นและสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างมีสติปัญญาและคุณภาพพึ่งตนเองได้^{๒๒} นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมเรียนรู้ในการจัดค่ายและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมร่วมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้ปกครองได้เห็นประโยชน์จากการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ให้ผู้ปกครองได้ใช้เวลาและมีความใกล้ชิดกับเด็กในปกครองมากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่นให้ผู้ปกครองสามารถเป็นต้นแบบในการมีความรับผิดชอบ มีวินัย มีการควบคุมอารมณ์ และการช่วยเหลือหรือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ให้ผู้ปกครองรู้จักส่งเสริมให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ในด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้วิธีการในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กโดยใช้มิติทางศาสนา^{๒๓}

^{๑๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๒๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๑, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๒๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๔, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ทั้งนี้ การประเมินผลหลังจากที่เข้าร่วมโครงการฯ จากเยาวชน และพ่อแม่ ผู้ปกครองของเยาวชนที่เข้ารับการอบรม ทำให้พบว่า เยาวชนที่ผ่านการอบรมความรู้และกิจกรรมตามวิถีธรรมและวิถีพุทธในแต่ละฐานการเรียนรู้ จะสามารถนำหลักคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งการพัฒนากาย คือ การแสดงออกทางกิริยามารยาท พฤติกรรมที่งดงามเหมาะสม ไม่นำสิ่งเสพติดเข้าสู่ร่างกายของเราการพัฒนาศีล โดยการกลับไปอยู่ร่วมกับบุคคลในสังคม ด้วยความเกื้อกูลและประกอบอาชีพที่สุจริต การพัฒนาจิต ให้เป็นจิตที่สมบูรณ์ ทั้งคุณภาพจิต พลังจิตและสุขภาพจิต และการพัฒนาปัญญา ให้เกิดปัญญาในการรู้จริง รู้เท่าทันทางเจริญทางเสื่อม โดยคาดหวังว่าการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ดีของบุตรหลาน เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ^{๒๔}

๔.๑.๓ ผลที่เกิดขึ้น (Output)

สำหรับผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ส่งผลให้เยาวชนมีความรู้ มีพฤติกรรม และมีทัศนคติ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ สรุปได้ คือ

๑) ด้านความรู้ จากกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมทำให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่อง เรื่องหลักปฏิบัติศีล ๕ พันทุกข์ได้จากการรักษาศีล ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่เยาวชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดความสุขความร่มเย็นตามหลักของชาวพุทธ และสอดคล้องกับโครงการของรัฐบาลที่มุ่งเน้นเรื่องความปรองดองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในชาติ^{๒๕} เยาวชนได้มีความรู้เรื่อง สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเยาวชนจะได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับเยาวชนและมีผลเสียต่อสังคมประเทศชาติ และเยาวชนจากได้นำสภาพปัญหานั้นไปแก้ไขปัญหา ะมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นกับตนเอง^{๒๖} เยาวชนได้ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ทุกคนมีกรรมเป็นของตนย่อมได้รับผลของกรรมนั้นทำดีจะได้ดีทำชั่วจะได้ชั่ว และการสร้างธรรมกำลังใจเพื่อให้คนที่ทำความชั่วได้กลับใจทำความดี และคนที่ทำความดีอยู่แล้วให้มีกำลังใจในการทำความดีต่อไป^{๒๗} เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พุทธศาสนา ได้รู้จักประวัติพระพุทธรูปศาสนาความเป็นมาของศาสนาพุทธ ตั้งแต่ประสูติถึงปรินิพพาน ตลอดจนจนถึงหน้าที่ของชาวพุทธที่พึงปฏิบัติในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธคือ หลักปฏิบัติของชาวพุทธ หน้าที่ชาวพุทธ^{๒๘} เยาวชนได้มีความรู้เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธอันพึงกระทำได้แก่การกราบ การไหว้ การเดิน การนั่ง และการทำบุญในพิธีกรรมต่าง ๆ ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ ได้เรียนรู้เรื่อง เจริญจิตภาวนา นิ่งสมาธิ เติบงามกรรมฝึกสติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้เกิดสมาธิ นำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ ให้เกิดสติซึ่งเป็นผลดีต่อการดำเนินชีวิต^{๒๙} เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดาครู

^{๒๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๑, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๒๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๔, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๒๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๒๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๓๐} และเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง ธรรมะกับการพัฒนาชีวิต และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาชีวิตได้ และนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นได้^{๓๑}

๒) ด้านทัศนคติ จากกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมทำให้เยาวชนเห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมมากขึ้น ทำให้เยาวชนไม่เกิดความเพ้อฝันหรือการสร้างจินตนาการเพื่อสร้างพฤติกรรมให้เยาวชนประพฤติไปในทางที่ไม่ดี เกิดมีมุมมองเรื่องของชีวิตเข้าใจธรรมชาติของชีวิตเรื่องของการเป็นจริงมากขึ้นเพื่อเป็นพลังในการสร้างคุณธรรมและการดำเนินชีวิต เชื่อว่าทำได้ดีทำชั่วได้ชั่ว^{๓๒} เยาวชนมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาซึ่งเยาวชนมีความเห็นว่าเรามีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยว และมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เรานับถือ ทำให้เยาวชนเกิดความศรัทธามากขึ้น เยาวชนได้เห็นความสำคัญในการไหว้พระสวดมนต์การปฏิบัติธรรม เด็กเห็นความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธ ซึ่งเป็นหน้าที่ของชาวพุทธต้องพึงปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง^{๓๓} เช่น เรื่อง การทำบุญส่งผลถึงสภาพการขัดเกลาลิขิตใจของเยาวชน เห็นความสำคัญของมารยาทที่ดี มารยาทของชาวพุทธเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยสืบเนื่องมาจากประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่หยุดเหนี่ยวก่อให้เกิดจารีตประเพณีวัฒนธรรมในแนวพุทธ^{๓๔} เยาวชนมีความเชื่อมั่นในหลักศีล ๕ มีความตั้งใจในการรักษาศีลมากขึ้นมีความเชื่อว่าศีล ๕ จะนำพาชีวิตของเยาวชนไปสู่ความเจริญ ความผาสุก ไม่นำไปสู่ความเดือดร้อนจึงมีความมั่นใจว่าถ้าปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ และเยาวชนเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้จริง^{๓๕} เยาวชนมีความเชื่อมั่นในความกตัญญูมากขึ้น มีความเห็นว่าบุญคุณของผู้ที่มีพระคุณต่อเราเป็นบุญคุณอันยิ่งใหญ่ เช่น บุญคุณของบิดามารดา บุญคุณของผู้ที่ให้ความอุปถัมภ์ เช่น ครูอาจารย์หรือผู้ที่ให้การช่วยเหลือเยาวชนเป็นผู้มีความกตัญญูจะต้องต้องมีการกระทำความตอบคือกตเวทิตาตามหน้าที่ของชาวพุทธ^{๓๖} และเยาวชนตระหนักถึงมิตรภาพมากขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันก่อเกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นเหตุแรงจูงใจภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อสังคม เยาวชนสามารถร่วมคิดร่วมสร้างร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มเพื่อนกลุ่มสังคมเพื่อให้เป็นไปตามหลักของพุทธศาสนา^{๓๗}

๓) ด้านพฤติกรรม จากกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมทำให้เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องศีล ๕ ทำให้เยาวชนเกิดจากการเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้เรียนรู้เรื่องของพุทธประวัติ ทำให้เยาวชนได้เกิดศรัทธามีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่งผลจริง และผลที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อความสุขอย่างแท้จริง ทำให้เยาวชนมีความสนใจในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธ^{๓๘} เยาวชนกลัวต่อการทำผิดศีล มีความเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในการรักษาศีล และโทษของการทำ

^{๓๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๐, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๓๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๓, เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^{๓๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๓๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๐, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๓๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

^{๓๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๔, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๓๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๓๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๐, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๒

^{๓๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

ผิวดิล เช่นมีความเข้าใจว่าหลักของการรักษาศีล ๕ นั้นเป็นหลักของการประกันชีวิต ประกันทรัพย์สิน หลักประกันครอบครัว ประกันความมั่นคงของชีวิต และหลักประกันสุขภาพ^{๓๙} เยาวชนมีความกระตือรือร้นในการทำวัดสวดมนต์ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิเพิ่มขึ้นจากที่เยาวชนไม่เคยได้ปฏิบัติ จากการได้เข้าไปสัมผัสถึงวิธีการและหลักการในการปฏิบัติ ทำให้เยาวชนมีความสนใจในการฝึกปฏิบัติธรรมมากขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต อาจจะมีเพียงเล็กน้อยที่มีความสนใจแต่เยาวชนส่วนมากก็เข้าใจหลักของการปฏิบัติ^{๔๐} เยาวชนมีความกลัวต่อการทำความชั่วมากขึ้นเพราะมีความเชื่อเรื่องของกฎแห่งกรรม ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัย^{๔๑} เช่น การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ที่จะทำให้เสียนาคต หรือ เสียชีวิต บางคนต้องถูกจับ บางคนเรียนไม่จบ และเยาวชนมีโมติริจิตที่ดีต่อกันระหว่างการอบรม มีมารยาทที่ดีเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อนให้เยาวชนเกิดความสมัครสมานสามัคคีมีจิตอาสาช่วยเหลือกันและกัน มีจิตอาสาสมัครชักชวนกันในการทำความคิดเพื่อสังคมปกป้องความไม่ดีที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเพื่อน^{๔๒}

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้สรุปผลของการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นกับเยาวชน ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงผลของการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

ด้านความรู้	ด้านทัศนคติ	ด้านพฤติกรรม
- เรื่อง พุทธประวัติ - เรื่อง การรักษาศีล ๕ - เรื่อง กฎแห่งกรรม - เรื่อง โทษของอบายมุข - เรื่อง ธรรมะเพื่อพัฒนาชีวิต - เรื่อง บริหารจิตเจริญปัญญา - เรื่อง การฝึกสติ - เรื่อง จิตสำนึกพลเมืองดี - เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ/มารยาทชาวพุทธ	- การเคารพในสิทธิของผู้อื่น - การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ - ความรับผิดชอบต่อสังคม - ความศรัทธาในพระพุทธรูปเจ้าและพระพุทธรูปศาสนา - ความเชื่อมั่นในการทำความคิด / การรักษาศีล ๕ - เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม / การรักษาศีล ๕ - การร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข	- เรียนรู้การร่วมกับผู้อื่น/ทักษะการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี - มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ เคารพสิทธิ์ของผู้อื่น - เข้าใจศีล ๕ เห็นโทษภัยของการผิวดิล โทษของอบายมุข มีความกลัวบาป - มีความสนใจในเรื่องของประวัติพระพุทธรูปศาสนา - มีโมติริจิตที่ดีต่อกันระหว่างการอบรม

^{๓๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๔๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๔๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๑, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๔๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ ๑๙, เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

๔.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่ได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและนำมากำหนดแนวทางในการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เพื่อทำการศึกษาความรู้ความเข้าใจปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ต่อไป จึงได้กำหนดจัดกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ

๑) กิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

๒) กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๔.๒.๑ กิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๑) กิจกรรมที่ ๑ โครงการ "พุทธปัญญา กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" สรุปได้ดังนี้

โครงการ "พุทธปัญญา กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" จัดขึ้นในวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี เป็นกิจกรรมให้ความรู้การดำเนินชีวิตเพื่อหลักเลี้ยงและลดปัจจัยเสี่ยงตามหลักศีล ๕ มีนักเรียนเข้าร่วม ๒๑๑ คน มีหน่วยงานเข้าร่วม ๘ หน่วยงาน

๑. ชื่อโครงการ : "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕"

๒. สถานที่จัดโครงการ : ห้องประชุม MCU ๓๐๑ อาคารห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

๓. ระยะเวลาดำเนินโครงการ : ตั้งแต่ มกราคม ๒๕๖๒ ถึง มีนาคม ๒๕๖๒

๔. ผู้รับผิดชอบ : พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, ดร. และทีมวิจัย

๕. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๑) เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๒) เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๓) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเชิญชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕

๖. เป้าหมาย

๑) เป้าหมายเชิงปริมาณ

- มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๐๐ คน

- มีโรงเรียน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมไม่น้อยกว่า ๕ หน่วยงาน

๒) เป้าหมายเชิงคุณภาพ

- มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อใช้ในการวางแผนกิจกรรมต่อไป

- มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน

๗. วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑) คณะผู้วิจัยร่วมออกแบบแนวทางและกิจกรรมในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๒) คณะผู้ดำเนินงานติดต่อประสานงานวิทยากร ประชาสัมพันธ์เชิญชวนโรงเรียนต่าง ๆ ส่งเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕"

๓) คณะผู้ดำเนินงานดำเนินกิจกรรมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

๔) คณะผู้วิจัยทำการประเมินผลของกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๕) คณะผู้วิจัยติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์จากการจัดกิจกรรมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา เยาวชนที่ร่วมกิจกรรม ครูสอนศีลธรรม รวมถึงการร่วมสังเกตในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว

๖) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ ถอบบทเรียน สรุปผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม และวางแผนจัดกิจกรรมต่อไปร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ

๘. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๑๑ คน

๒) มีโรงเรียน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๘ หน่วยงาน ประกอบด้วย

- สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม
- สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง
- สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว
- กองสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองไร่ขิง
- วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
- โรงเรียนวัดท่าพูด
- วัดไร่ขิง พระอารามหลวง

๒) ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จากการแจกแบบสอบถาม

- มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น โครงการโรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านยาเสพติด

๙. เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

๑) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลไร่ขิง สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว

๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา คือ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดท่าพูด โรงเรียนปริตารามวิทยา

๓) กลุ่มองค์กรชุมชน คือ สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง วัดไร่ขิง วัดปริตาราม วัดท่าพูด และ คณะสงฆ์ คือ พระวิทยากร พระสงฆ์ชั้นปกครองในพื้นที่

๑๐. ปัญหาและอุปสรรค

๑) ประเด็นปัญหาอุปสรรคที่พบในการจัดกิจกรรม คือ การประสานงานโรงเรียน และเครือข่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมต้องใช้ระยะเวลานาน

๒) แนวทางการแก้ไข คือ คณะผู้วิจัยได้การเชิญอาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้แทนสถานศึกษาร่วมวางแผนจัดกิจกรรม รวมถึงมีการวางแผนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดการประสานงานที่สะดวกยิ่งขึ้น

๒) กิจกรรมที่ ๒ โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" สรุปลงได้ดังนี้

โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" จัดขึ้นในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี เป็นกิจกรรมให้ความรู้การดำเนินชีวิตเพื่อหลีกเลี่ยงและลดปัจจัยเสี่ยงตามหลักศีล ๕ มีนักเรียนเข้าร่วม ๒๔๕ คน มีหน่วยงานเข้าร่วม ๑๓ หน่วยงาน

๑. ชื่อโครงการ : "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง"

๒. สถานที่จัดโครงการ : ห้องประชุม MCU ๓๐๑ อาคารห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

๓. ระยะเวลาดำเนินโครงการ : ตั้งแต่ มิถุนายน ๒๕๖๒ ถึง ตุลาคม ๒๕๖๒

๔. ผู้รับผิดชอบ : พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, ดร. และทีมงานวิจัย

๕. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๑) เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด อันเป็นปัจจัยเสี่ยงของชีวิต และการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เพื่อห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ

๒) เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๓) เพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน

๔) เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในโครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง”

๖. เป้าหมาย

๑) เป้าหมายเชิงปริมาณ

- มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๐๐ คน

- มีโรงเรียน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมไม่น้อยกว่า ๑๐ หน่วยงาน

๒) เป้าหมายเชิงคุณภาพ

- มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อใช้ในการวางแผนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและลดปัจจัยเสี่ยงต่อไป

- มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน

- มีการร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรมและเข้มแข็ง

๗. วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑) คณะผู้วิจัยวางแผน ออกแบบกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ การลดปัจจัยเสี่ยงในชีวิต คือ บุหรี่ สุรา และสิ่งเสพติด โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ครู และเยาวชนร่วมแลกเปลี่ยนและวางแผนจัดกิจกรรม

๒) คณะผู้ดำเนินงานติดต่อประสานงานวิทยากร ประชาสัมพันธ์เชิญชวนโรงเรียนต่าง ๆ ส่งเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง”

๓) คณะผู้ดำเนินกิจกรรม โครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง” มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด อันเป็นปัจจัยเสี่ยงของชีวิต และการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เพื่อห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ และหลักการปฏิบัติตนหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงตามหลักศีล ๕ แก่แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ สัมพันธ์กับเทศกาลเข้าพรรษา

๔) คณะผู้วิจัยทำการประเมินผลของกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๕) คณะผู้วิจัยติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์จากการจัดกิจกรรมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา เยาวชนที่ร่วมกิจกรรม ครูสอนศีลธรรม รวมถึงการร่วมสังเกตในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่นโครงการโรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านยาเสพติด

๖) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ ถอบบทเรียน สรุปผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ

๘. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วม ๒๔๕ คน

๒) มีโรงเรียน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๑๘ หน่วยงาน ประกอบด้วย

- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม
- เทศบาลเมืองไรซ์, องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด
- สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว
- โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์
- โรงพยาบาลสามพราน
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพูด
- วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

- ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสามพราน
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
- โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม
- โรงเรียนวัดท่าพุท
- โรงเรียนภัทรญาณวิทยา
- โรงเรียนคงทองวิทยา
- วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม
- ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไร่ขิง
- ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ โดยวัดบางช้างเหนือ
- ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองไร่ขิง
- ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์

๒) ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมในการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จากการแจกแบบสอบถาม

- มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมโรงเรียนศีล ๕ การประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๙. เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

๑) กลุ่มหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองไร่ขิง องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพุท

๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา คือ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสามพราน โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียนวัดท่าพุท โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนคงทองวิทยา วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม

๓) กลุ่มองค์กรชุมชน คือ วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไร่ขิง ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ โดยวัดบางช้างเหนือ ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองไร่ขิง ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ และคณะพระวิทยากร

๑๐. ปัญหาและอุปสรรค

๑) ประเด็นปัญหาอุปสรรค คือ มีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้งบประมาณค่าใช้จ่ายในกิจกรรมเกินกว่าที่ประมาณการไว้

๒) แนวทางการแก้ไข คือ เชิญชวนเครือข่ายหรือผู้เห็นความสำคัญในกิจกรรมที่จัดขึ้น ร่วมออกบูธอาหาร มอบของรางวัล หรือเป็นวิทยากร เช่น วัดไร่ขิง พระอารามหลวง โดยพระเดชพระคุณพระเทพศาสนาภิบาล รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม จ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง ได้เมตตาเป็นเจ้าภาพมอบทุนการศึกษาและค่าพาหนะเดินทางแก่โรงเรียนที่นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว ได้มีวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยยาเสพติด

๔.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากที่ได้พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ทั้ง ๒ กิจกรรม คือ โครงการ "พุทธปัญญากับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัยเยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ ตัวอย่าง ที่คัดเลือกโดยเจาะจงจากนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม สรุปผลได้ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ๑) เพศ ๒) อายุ ๓) ระดับที่กำลังศึกษา ๔) ระดับประถมศึกษา ๕) สถานภาพทางครอบครัว และ ๖) การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา สรุปได้ดังแสดงในตาราง ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๓๙	๓๕.๐๐
หญิง	๒๖๑	๖๕.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๑๒-๑๕ ปี	๒๗๖	๖๖.๐๐
๑๖-๑๘ ปี	๑๒๔	๓๑.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. ระดับที่กำลังศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒๕๕	๖๔.๐๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๔๕	๓๖.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๔. ระดับประถมศึกษา		
ประถมศึกษาชั้นตรี	๑๕๙	๔๐.๐๐
ประถมศึกษาชั้นโท	๑๑๒	๒๘.๐๐
ประถมศึกษาชั้นเอก	๙๘	๒๔.๐๐
ไม่มีวุฒิประถมศึกษา	๓๐	๘.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๕. สถานภาพทางครอบครัว		
พ่อแม่อยู่ครบและอาศัยอยู่กับพ่อแม่	๒๗๔	๖๙.๐๐
อาศัยอยู่กับพ่อ (พ่อหรือแม่เสียชีวิต/หรือพ่อกับแม่แยกทางกัน)	๑๒	๓.๐๐
อาศัยอยู่กับแม่ (พ่อหรือแม่เสียชีวิต/หรือพ่อกับแม่แยกทางกัน)	๓๔	๘.๐๐
พ่อกับแม่แยกทางกัน อาศัยอยู่กับญาติ	๖๑	๑๕.๐๐
พ่อหรือแม่เสียชีวิต อาศัยอยู่กับญาติ	๑๘	๔.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
๖. การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา		
ไม่เคยเข้าร่วม	๓๒	๘.๐๐
เข้าร่วม ๑ – ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา	๒๖๔	๖๖.๐๐
เข้าร่วมมากกว่า ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา	๑๐๔	๒๖.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐ มีอายุ ๑๒-๑๕ ปี จำนวน ๒๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐ มีระดับที่กำลังศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐๐ มีระดับประถมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ มีสถานภาพทางครอบครัวพ่อแม่อยู่ครบและอาศัยอยู่กับพ่อแม่ จำนวน ๒๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๐๐ และมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา โดยเข้าร่วม ๑ – ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐

ตอนที่ ๒ การประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ใช้ลักษณะนามบัญญัติ (Nominal Scale) โดยกำหนดคำตอบให้เลือก ๒ คำตอบ คือ ถูก หรือ ผิด แล้วทำการสรุปแสดงผลเป็นจำนวนความถี่ และค่าร้อยละ ได้ดังแสดงในตาราง ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนความถี่ และค่าร้อยละของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕	ตอบถูก		ตอบผิด	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต				
๑. การให้อภัยต่อผู้อื่น จะช่วยให้รักษาศีลข้อที่ ๑ ได้	๓๖๕	๙๑.๐๐	๓๕	๘.๐๐
๒. การฆ่าสัตว์ชาติหน้าต้องเกิดเป็นสัตว์ให้ถูกฆ่า	๘๕	๒๑.๒๕	๓๐๓	๗๘.๗๕
๓. การไม่เจตนาทำร้ายผู้อื่นย่อมไม่ผิดศีล	๑๔๒	๓๕.๕๐	๒๕๘	๖๔.๕๐

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนความถี่ และค่าร้อยละของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕	ตอบถูก		ตอบผิด	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
๔. การเมตตาผู้อื่นจะได้รับการเมตตาตอบ	๓๖๘	๙๒.๐๐	๓๒	๘.๐๐
๕. ไม่บังคับข่มขืนจิตใจผู้อื่นเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๑	๓๑๘	๗๙.๕๐	๘๒	๒๐.๕๐
ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน				
๖. การประกอบสัมมาชีพส่งผลต่อความสุขในสังคมได้	๓๖๕	๙๑.๒๕	๓๕	๘.๗๕
๗. การทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติจำเป็นต้องมีในสังคมไทย	๑๗๘	๔๔.๕๐	๒๒๒	๕๕.๕๐
๘. การทุจริตคอร์รัปชันทำให้ได้ใช้ชีวิตแบบมีความสุขได้	๒๓๓	๕๘.๒๕	๑๖๗	๔๑.๗๕
๙. การรับของโจรหรือร่วมมือกับโจร คือการผิดศีลข้อ ๒	๓๒๓	๘๐.๗๕	๗๗	๑๙.๒๕
๑๐. การเอาเวลางานไปทำเรื่องส่วนตัวไม่ใช้การผิดศีล	๒๐๕	๕๑.๒๕	๑๙๕	๔๘.๗๕
ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร				
๑๑. การคบหาคนรักหลายคนในเวลาเดียวกันเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่ผิดศีล	๑๗๕	๔๕.๑๐	๒๒๕	๕๖.๒๕
๑๒. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องปกติของสังคมไทย	๒๖๖	๖๘.๖๐	๑๓๔	๓๓.๕๐
๑๓. ครอบครัวจะสุขสงบ ไม่แตกแยก เพราะรักษาศีลข้อที่ ๓	๓๘๘	๙๗.๐๐	๑๒	๓.๐๐
๑๔. การไม่นอกใจคนรักเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๓	๓๗๑	๙๒.๗๕	๒๙	๗.๒๕
๑๕. ศีลข้อ ๓ ส่งผลต่อการควบคุมโรคติดต่อร้ายแรงบางชนิด	๓๑๐	๗๗.๕๐	๙๐	๒๒.๕๐
ศีลข้อ ๔ มุสาวาท				
๑๖. การร่วมปกปิดความผิดผู้อื่นเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ ไม่ใช่การผิดศีล	๑๖๕	๔๑.๒๕	๒๓๕	๕๘.๗๕
๑๗. การกล่าวโทษผู้อื่นด้วยข้อความเท็จถือว่าผิดศีล	๓๖๖	๙๑.๕๐	๓๔	๘.๕๐
๑๘. ทำผิดแล้วยอมรับความจริงเป็นการปฏิบัติตามหลักศีลข้อ ๔	๓๖๘	๙๒.๐๐	๓๒	๘.๐๐
๑๙. การกล่าวเท็จ ใส่ร้ายผู้อื่น ส่งผลต่อความวุ่นวายแตกแยกในสังคมไทย	๓๘๗	๙๖.๗๕	๑๓	๓.๒๕
๒๐. ปฏิบัติตามศีลข้อที่ ๔ ทำให้คนนับถือ	๒๔๕	๖๑.๒๕	๑๕๕	๓๘.๗๕
ศีลข้อ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา				
๒๑. การดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดทำให้ขาดสติและก่อปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น	๓๘๗	๙๖.๗๕	๑๓	๓.๒๕

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนความถี่ และค่าร้อยละของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕	ตอบถูก		ตอบผิด	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
๒๒. อุบัติเหตุเกิดจากความผิดพลาดของอุปกรณ์มากกว่า ไม่ใช้การขาดสติเพราะดื่มสุรา	๑๑๒	๒๘.๐๐	๒๘๘	๗๒.๐๐
๒๓. การมีสติควบคุมตนเองได้ช่วยลดปัญหาการวิวาทกัน	๓๗๒	๙๓.๐๐	๒๘	๗.๐๐
๒๔. การดื่มของมึนเมาส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจไทยดีขึ้น	๑๑๐	๒๗.๕๐	๒๙๐	๗๒.๕๐
๒๕. ครอบครัวสงบสุขเมื่อไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด	๓๗๔	๙๓.๕๐	๒๖	๖.๕๐

จากตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ๕ พบว่า

๑) ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต พบว่า ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อว่า การเมตตาผู้อื่นจะได้รับการเมตตาตอบ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๐๐ รองลงมาคือ ข้อว่า การให้อภัยต่อผู้อื่นจะช่วยให้รักษาศีลข้อที่ ๑ ได้ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๐๐ และข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ ข้อว่าการไม่เจตนาทำร้ายผู้อื่นย่อมไม่ผิดศีล มีผู้ตอบถูกจำนวน ๒๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๕๐ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบผิดมากที่สุด คือ

๒) ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน พบว่า ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อว่า การประกอบสัมมาชีพส่งผลต่อความสุขในสังคมได้ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๒๕ รองลงมาคือ ข้อว่า การรับของโจรหรือร่วมมือกับโจร คือการผิดศีลข้อ ๒ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๗๕ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ การเอาเวลาไปทำเรื่องส่วนตัวไม่ใช้การผิดศีล มีผู้ตอบถูกจำนวน ๑๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗๕ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบผิดมากที่สุด คือ

๓) ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร พบว่า ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อว่า ครอบครัวจะสงบ ไม่แตกแยก เพราะรักษาศีลข้อที่ ๓ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๐๐ รองลงมา คือ ข้อว่า การไม่นอกใจคนรักเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๓ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๗๕ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องปกติของสังคมไทย มีผู้ตอบถูกจำนวน ๑๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐

๔) ศีลข้อ ๔ มุสาวาท ข้อพบว่า ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อว่า การกล่าวเท็จ ใส่ร้ายผู้อื่น ส่งผลต่อความวุ่นวายแตกแยกในสังคมไทย มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๗๕ รองลงมาคือ ข้อว่า ทำผิดแล้วยอมรับความจริงเป็นการปฏิบัติตามหลักศีลข้อ ๔ มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๐๐ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ การร่วมปกปิดความผิดผู้อื่นเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ไม่ใช้การผิดศีล มีผู้ตอบถูกจำนวน ๒๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗๕

๕) ศีลข้อ ๕ สุราเมรัยมิชฌพมาทัญฐานา พบว่า ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อว่า การดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดทำให้ขาดสติและก่อปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๗๕ รองลงมาคือ ข้อว่า ครอบครัวสงบสุขเมื่อไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด

มีผู้ตอบถูกจำนวน ๓๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕๐ ส่วนข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ อุบัติเหตุเกิดจากความผิดพลาดของอุปกรณ์มากกว่าไม่ใช้การขาดสติเพราะดื่มสุรา มีผู้ตอบถูกจำนวน ๒๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๐๐

ดังนั้น จึงสรุประดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ในภาพรวมได้ตามตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ แสดงการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ในภาพรวม

ระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕	ได้คะแนน	จำนวนคน	ร้อยละ
ระดับน้อย	๐ - ๘	๗	๑.๗๕
ระดับปานกลาง	๙ - ๑๖	๑๐๔	๒๖.๐๐
ระดับมาก	๑๗ - ๒๕	๒๘๙	๗๖.๒๕
รวม		๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงภาพรวมของการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๒๕ รองลงมา คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ที่มีความรู้ในระดับมาก จำนวน ๒๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๒๕ รองลงมาคือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนในระดับปานกลาง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๐ และ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ น้อย คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนในระดับน้อย จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๕

ตอนที่ ๓ การประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สรุปเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ในภาพรวม	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต	๔.๑๓	๐.๖๑	มาก
๒. ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน	๔.๒๓	๐.๖๖	มาก
๓. ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร	๓.๙๖	๐.๖๑	มาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม (ต่อ)

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ในภาพรวม	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๔. ศีลข้อ ๔ มุสาวาท	๔.๑๑	๐.๘๘	มาก
๕. ศีลข้อ ๕ สุราเมรัยมิชฌปาทัฏฐานา	๔.๐๗	๐.๖๖	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๔.๑๐	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ข้อที่อยู่มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ รองลงมาได้แก่ ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ส่วนข้อที่มีระดับค่าคะแนน น้อยที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติบาต) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีลข้อ ๑ ปาณานิบาต	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ข้าพเจ้าห้ามปรามเมื่อเห็นเพื่อนทะเลาะกัน	๔.๒๐	๐.๗๗	มาก
๒. ข้าพเจ้าทำบุญโดยการปล่อยสัตว์ ปล่อยปลา ไถ่ชีวิตโคกระบือ ในวันสำคัญต่างๆ	๓.๘๙	๐.๘๐	มาก
๓. ข้าพเจ้าให้ความสำคัญกับทุกชีวิต	๔.๐๒	๐.๗๓	มาก
๔. ข้าพเจ้าให้ความช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ	๔.๔๔	๐.๗๔	มาก
๕. ข้าพเจ้าพยายามให้อภัยกับผู้ที่เบียดเบียนเรา	๔.๑๐	๐.๘๒	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๔.๑๓	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติบาต) โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๑ ที่มีค่าระดับคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าให้ความช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ รองลงมาได้แก่ ข้าพเจ้าห้ามปรามเมื่อเห็นเพื่อนทะเลาะกัน มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ ส่วนข้อที่มีค่าระดับคะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าทำบุญโดยการปล่อยสัตว์ ปล่อยปลา ไถ่ชีวิตโคกระบือ ในวันสำคัญต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๙

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษา
 ศิลข้อที่ ๒ : (อทินนาทาน) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศิลปข้อที่ ๒ อทินนาทาน	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ข้าพเจ้ารู้จักละอายใจเมื่อจะกระทำทุจริต	๔.๑๐	๐.๘๙	มาก
๒. ข้าพเจ้ารู้จักใช้จ่ายพอประมาณ	๔.๒๖	๐.๗๕	มาก
๓. ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในความพอดีเหมาะสมตามฐานะ	๔.๓๘	๐.๗๕	มาก
๔. ข้าพเจ้าประกอบอาชีพสุจริต	๔.๑๘	๐.๙๗	มาก
๕. ข้าพเจ้าเกรงกลัวต่อการละเมิดในสิทธิผู้อื่น	๔.๒๔	๐.๘๑	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๔.๒๓	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศิลปข้อที่ ๒ (อทินนาทาน) โดยภาพรวมอยู่ใน
 ระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศิลปข้อที่ ๒ ที่มีค่า
 ระดับคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในความพอดีเหมาะสมตามฐานะ มีค่าเฉลี่ย ๔.๓๘ รองลงมา
 ได้แก่ ข้าพเจ้ารู้จักใช้จ่ายพอประมาณ มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๖ ส่วนข้อที่มีค่าระดับคะแนนน้อยที่สุด ได้แก่
 ข้าพเจ้ารู้จักละอายใจเมื่อจะกระทำทุจริต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษา
 ศิลข้อ ๓ (กาเมสุมิฉฉาจาร) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศิลป ๕ ศิลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ข้าพเจ้าระมัดระวังการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทาง เพศ	๔.๑๘	๐.๗๔	มาก
๒. ข้าพเจ้าคิดวิเคราะห์กระทบที่จะได้รับหลักการประพฤติทาง เพศที่ไม่เหมาะสม	๓.๙๙	๐.๗๙	มาก
๓. ข้าพเจ้าให้เหตุผลที่เหมาะสมกับเพื่อน ป้องกันการประพฤติผิด ทางเพศ	๓.๘๔	๐.๘๗	มาก
๔. ข้าพเจ้าซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง หรือคนรัก	๓.๙๗	๐.๘๙	มาก
๕. ข้าพเจ้ามีสติต่อสื่อกระตุ้นทางเพศ	๓.๘๑	๐.๘๙	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๓.๙๖	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศิลปข้อที่ ๓ (กาเมสุมิฉฉาจาร) โดยภาพรวม
 อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศิลปข้อที่ ๒
 ที่มีค่าระดับคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าระมัดระวังการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางเพศ มี
 ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ รองลงมาได้แก่ ข้าพเจ้าคิดวิเคราะห์กระทบที่จะได้รับหลักการประพฤติทางเพศที่ไม่
 เหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๙ ส่วนข้อที่มีค่าระดับคะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้ามีสติต่อสื่อกระตุ้นทาง
 เพศ มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษา
ศีลข้อที่ ๔ (มุสาวาท) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๔ มุสาวาท	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ข้าพเจ้าพูดความจริงในเวลาที่เหมาะสม	๓.๙๒	๑.๐๗	มาก
๒. ข้าพเจ้ายกย่องเชิดชูผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๔.๓๔	๐.๙๔	มาก
๓. ข้าพเจ้าไม่กล่าวคำจริงที่กระตุ้นให้เกิดความขัดแย้ง	๓.๙๙	๑.๐๖	มาก
๔. ข้าพเจ้ายอมรับในความผิดพลาดของตนเอง	๔.๐๕	๑.๐๖	มาก
๕. ข้าพเจ้าตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต	๔.๒๓	๑.๐๘	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๔.๑๑	๐.๘๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๔ (มุสาวาท) โดยภาพรวมอยู่ใน
ระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๔ ที่มีค่า
ระดับคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้ายกย่องเชิดชูผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๓๔
รองลงมาได้แก่ ข้าพเจ้าตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ ส่วนข้อที่มีค่าระดับคะแนนน้อย
ที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าพูดความจริงในเวลาที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของพฤติกรรมในการรักษา
ศีลข้อที่ ๕ (สุราเมรัยมิชฌมาทัญฐานา) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ สุราเมรัยมิชฌมาทัญฐานา	ระดับการพัฒนา		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑. ข้าพเจ้ารู้ถึงโทษของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาเสพติด จึง ปฏิเสธ	๔.๑๒	๐.๘๕	มาก
๒. ข้าพเจ้าเห็นคนรอบตัวได้รับโทษจากสุราและสิ่งเสพติด จึงไม่ ยุ่งเกี่ยว	๔.๒๒	๐.๘๑	มาก
๓. ข้าพเจ้าปฏิเสธบุหรืเมื่อเพื่อนยื่นให้ เพราะรู้ถึงโทษของบุหรื	๔.๐๒	๐.๘๗	มาก
๔. ข้าพเจ้าไม่เข้าสู่แหล่งบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่ม และสิ่ง มีนเมา	๓.๙๔	๐.๗๑	มาก
๕. ข้าพเจ้าทำกิจกรรมผ่อนคลายโดยไม่พึ่งพายาเสพติด	๔.๐๘	๐.๗๗	มาก
เฉลี่ยภาพรวม	๔.๐๗	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๕ (สุราเมรัยมิชฌมาทัญฐานา)
โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการ
รักษาศีลข้อที่ ๕ ที่มีค่าระดับคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าเห็นคนรอบตัวได้รับโทษจากสุราและสิ่ง
เสพติด จึงไม่ยุ่งเกี่ยว มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ รองลงมาได้แก่ ข้าพเจ้ารู้ถึงโทษของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และ
ยาเสพติด จึงปฏิเสธ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๒ ส่วนข้อที่มีค่าระดับคะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ข้าพเจ้าไม่เข้าสู่
แหล่งบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่ม และสิ่งมีนเมา มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๔

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

จากกรพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นค่าความถี่ในตาราง ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ สรุปคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

ประเด็น	ค่าความถี่
๑. พระสงฆ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ได้แนะนำการปฏิบัติตามศีล ๕ ให้เข้าใจ สอนเข้าใจยาก	๓๘
๒. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมหลายครั้ง แต่เนื้อหาการอบรมหรือกิจกรรมเป็นแบบเดิม ๆ จึงไม่น่าสนใจ	๒๒

ตารางที่ ๔.๑๑ สรุปเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยสรุปในประเด็นที่สอดคล้อง คล้ายคลึงกัน ๒ ประเด็น คือ

๑) ด้านพระสงฆ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ได้แนะนำการปฏิบัติตามศีล ๕ ให้เข้าใจ สอนเข้าใจยาก มีค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๓๘ คน

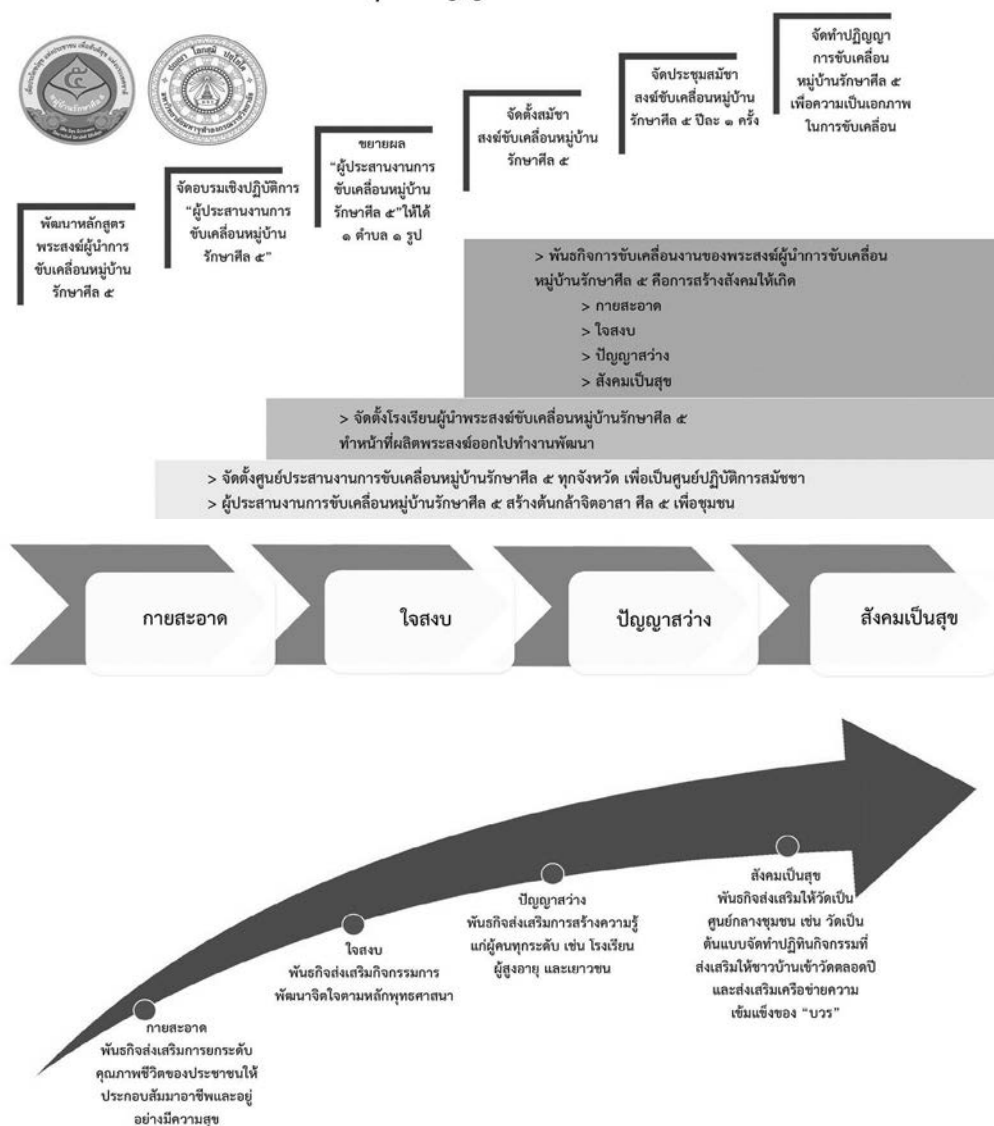
และ ๒) โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมหลายครั้ง แต่เนื้อหาการอบรม หรือกิจกรรมเป็นแบบเดิม ๆ จึงไม่น่าสนใจ ค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๒๒ คน

จากข้อมูลข้างต้น และคณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันประชุมถอดบทเรียนกิจกรรมโดยทำการสนทนากลุ่มเฉพาะการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ในวันจันทร์ ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม “กิตติธรร” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มีผู้เข้าร่วมรวม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานและเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนตามหลักศีล ๕ นั้นควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สื่อสารนำศีล ๕ สู่การปฏิบัติในกลุ่มเยาวชน เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เนื่องจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสังคมโดยเฉพาะในสถานศึกษา รับภาระที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มเยาวชนละสังคม

นอกจากนี้ ได้สรุปข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในเบื้องต้นคือการพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักปฏิบัติศีล ๕ สู่กลุ่มเยาวชน ให้มีทักษะการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น จึงได้เสนอการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นผู้นำด้านการส่งเสริมศีล ๕ สู่เยาวชน ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติศีล ๕ สามารถพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ได้อย่างถูกต้อง และเป็นแกนนำขับเคลื่อนเครือข่ายสร้างสังคมสู่สันติสุข โดยจะเป็นการทำงานที่หนุนเสริมนโยบายสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ของมหาเถรสมาคม และสอดคล้องกับการที่พระเดชพระคุณพระเทพศาสนาภิบาล ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี และรองประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ส่วนกลาง ได้มอบหมายเป็นภารกิจแก่วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมสนองงานโครงการสร้าง “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน โดยการขับเคลื่อนศีลหาในเชิงพื้นที่ให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยดั่งนั้น วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี จึงได้เสนอแนวคิดในการขับเคลื่อนกิจกรรมสนองงานโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เพื่อการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนคือสันติสุขของสังคม สรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๑

ก้าวต่อไปของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามแนวคิดของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

แผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงตัวอย่างแนวคิดในการขับเคลื่อนงานเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

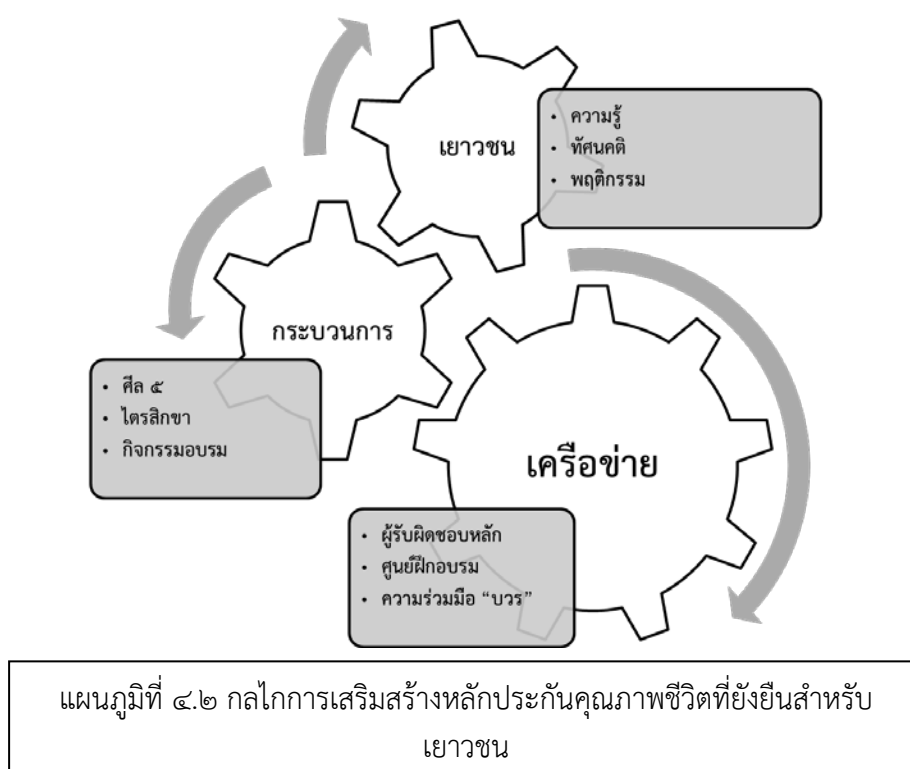
๔.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

การวิเคราะห์กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมและการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ที่ได้ทำการประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อจัดทำเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ในวันจันทร์ ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม “กิตติคุณ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มีผู้เข้าร่วมรวมจำนวน ๑๗ ท่าน ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยได้ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ สรุปได้ดังนี้

การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนใช้หลักศีล ๕ จะเกิดเป็นรูปธรรมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน คือ ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน สถานศึกษา ที่ดำเนินงานต่าง ๆ ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น โรงเรียนสีขาว โรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ โรงเรียนคุณธรรม ส่วนทางองค์กรสังคม ก็ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชนของชาติเช่นกัน เช่น โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบ โครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการบรรพชาบวชศีลจารณี โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามาส่งเสริมงานด้านนี้ เช่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพแห่งชาติ (สสส) ที่ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้ขับเคลื่อนกิจกรรมรณรงค์การงดสูบบุหรี่ งดดื่มสุราในเทศกาลเข้าพรรษา รวมไปถึงการพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมเยาวชน ศูนย์อบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานอย่างจริงจังเข้มแข็งและเป็นรูปธรรม จึงจะสร้างความปรองดองสมานฉันท์สันติสุขในสังคมได้ โดยสรุปก็คือการดำเนินการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นหลักใหญ่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะเยาวชนที่มีคุณธรรมจริยธรรมจะเป็นทรัพยากรบุคคลของประเทศชาติที่มีคุณภาพ เป็นบุคลากรของพระพุทธศาสนาที่จะเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์สันติสุขในตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างยั่งยืน^{๔๓}

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระเดชพระคุณพระเทพศาสนาภิบาล (แย้ม กิตติคุณโร) รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง, รองประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ส่วนกลาง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๘ กันยายน ๒๕๖๒.

สำหรับกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหลื่อมล้ำ ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการเชิงระบบ (System Approach) คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต หรือผลที่เกิดขึ้น และข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนด้วยกลไกที่เป็นระบบขับเคลื่อนหรือดำเนินไปได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์การหน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน หรือขับเคลื่อนงาน เป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบองค์ประกอบของกลไกประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบคือ

๑) “เยาวชน” คือ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชน ด้วยการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ที่จะป็นข้อมูลในการวางแผนขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมบ่มเพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีแผนงานหรือประเด็นการอบรมที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่จูงใจใฝ่รู้ มีวิทยากรหรือผู้ดำเนินการอบรมที่มีทักษะสามารถสร้างแรงจูงใจหรือขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของ

กิจกรรม โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สู่การพัฒนาพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ จึงเป็นการร่วมกันเป็นพลังเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕

๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล^{๔๔}

ในการพัฒนาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของเยาวชนเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ ควรมีรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม และสถานการณ์สังคมปัจจุบัน หากพิจารณาตามวิถีชีวิตของเยาวชนไทยตั้งแต่อดีตก็จะเห็นว่า มีการพัฒนากระบวนการมาตลอด โดยการพัฒนาทางด้านการศึกษา กิจกรรมอบรม หรือการพัฒนาในแต่ละครอบครัว โดยให้เยาวชนได้รับการศึกษาพัฒนาสติปัญญา ควบคู่กับการเสริมสร้างสุขภาพและการเจริญเติบโตของร่างกาย คือ การพัฒนาทางด้านร่างกาย ในปัจจุบันนี้ในการพัฒนาเยาวชน จึงต้องมีการพัฒนาที่เป็นองค์รวม คือ ทั้งกาย ใจ สติปัญญา และอารมณ์^{๔๕}

ทั้งนี้ ศูนย์การอบรมคุณธรรมจริยธรรม หรือค่ายอบรมต่าง ๆ จึงถือว่าเป็นกลไกพัฒนาอีกอย่างหนึ่งที่เป็นการพัฒนาเยาวชนผ่านกระบวนการการอบรมและกิจกรรมต่าง ๆ จากพระวิทยากรหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ผู้ให้การอบรม และการพัฒนาเยาวชนที่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเครือข่ายที่ร่วมกันทำงานที่ใช้รูปแบบการอบรมที่นำหลักการของศีล ๕ มาบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงมีเครือข่ายร่วมจัดกิจกรรมในวันสำคัญหรือเทศกาลต่าง ๆ ที่จะสร้างความตระหนักรู้แก่เยาวชน เช่น โครงการฯ “หมู่บ้านรักษารักษาศีล ๕” กิจกรรมอบรมค่ายคุณธรรมในวันที่ ๕ ธันวาคม หรือ ๑๒ สิงหาคม^{๔๖} โดยกิจกรรมเหล่านี้เป็นกลไกการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขา คือ พฤติกรรมส่วนบุคคล จิตสำนึกการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะด้านการปรับตัวและการปรับบทบาทการดำเนินชีวิตจากประสบการณ์ โดยความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีวิต การศึกษา สุขภาพ และมีภูมิทัศน์ด้านต่อความเปลี่ยนแปลง ต่อปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม ต่อการพัฒนาเยาวชนที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาต่อด้านจิตใจ ที่มีความสำคัญต่อการบูรณาการหลักศีล ๕ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา อันมีผลทำให้เยาวชนบางกลุ่มกลายเป็นปัญหาสังคม และการใช้ศีล ๕ เป็นกลไกการพัฒนาเยาวชนเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และต้องลงทุนสูงจึงควรระวังมิให้เกิดการสูญเสีย โดยใช้วิธีการป้องกันมากกว่าการแก้ไขปัญหาและที่สำคัญจะต้องสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเยาวชนของหน่วยงานภาครัฐ^{๔๗}

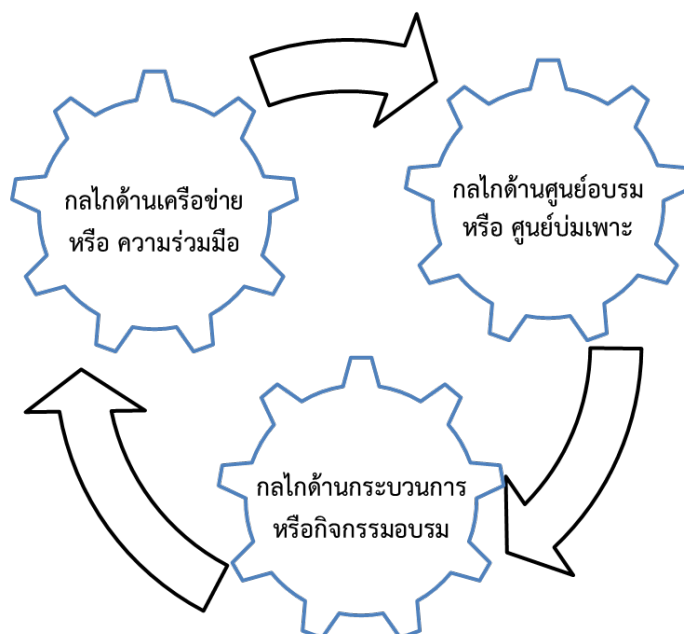
^{๔๔} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๔, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๔๕} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๙, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๔๖} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๖, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๔๗} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๓, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

ดังนั้น จึงสรุปองค์ประกอบกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ใน ๓ องค์ประกอบ คือ กลไกด้านศูนย์อบรมหรือศูนย์บ่มเพาะ กลไกด้านกระบวนการหรือการจัดกิจกรรมอบรม และ กลไกด้านความร่วมมือหรือเครือข่าย ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๓ กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕

๔.๔.๑ กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ

สำหรับการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ในกลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคือ

๑. ด้านการวางแผนงาน

- การเตรียมโครงการ วางแผนโครงการอบรม ตั้งเป้าหมาย หรือความต้องการให้ชัดเจน บางศูนย์มีการวางแผนงานเตรียมโครงการไว้พร้อม แต่บางศูนย์ไม่ได้มีแผนงานหรือโครงการที่ชัดเจนไว้ สถานศึกษาจึงควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานที่ดำเนินการในส่วนการวางแผนงานโครงการ^{๔๘}
- ตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ค่าย ตั้งเป้าหมายของงานค่ายพร้อมจัดทำแผนการทำงานโดยละเอียด ระบุผู้รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนจัดทำตารางเวลาให้มีทั้งกิจกรรมด้านวิชาการ นันทนาการ และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ รวมถึงวางแผนกิจกรรมการอบรมในแต่ละวันตามลักษณะของการอบรมที่จัด

^{๔๘} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๖, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

- การเตรียมความพร้อมในด้านเอกสาร คู่มือ หลักสูตรการฝึกอบรม รวมถึงเอกสารที่ใช้ในค่ายทั้งหมด เช่น ใบสมัคร ใบอนุญาตจากผู้ปกครอง แผนที่การเดินทาง ข้อมูลการเดินทาง แบบประเมินผล แบบสำรวจสุขภาพ บัตรประจำตัวผู้เข้าอบรม ฯลฯ

๒. ด้านบุคลากร

- บุคลากรที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนของกลไกพัฒนาเยาวชน ทุกคนต้องมีการทำงานที่สอดคล้องเป็นอันเดียวกันซึ่งจะมีหน้าที่ที่ต่างกันแต่ทำงานเพื่อจุดประสงค์อันเดียวกัน^{๔๙} เพราะฉะนั้นด้านบุคลากรจะต้องมีการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ การมอบหมายงาน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการทำงานเป็นทีม เพื่อให้การจัดค่ายมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล คือทีมงาน รวมถึงการจัดระบบการบริหารค่าย ที่กำหนดบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรตามภารกิจในการจัดค่ายให้ชัดเจน จัดประชุมบุคลากรทุกฝ่ายให้รับทราบภารกิจล่วงหน้า มีการประชุมหารือในช่วงการจัดกิจกรรมค่ายเพื่อวางแผนงานเป็นระยะ ๆ

- วิทยากรถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การอบรม สั่งสอน และการปฏิบัติเท่านั้นจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดทางพฤติกรรมของวิทยากรด้วย เพื่อเป็นการสร้างความหน้าเชื่อถือและเป็นพฤติกรรมแบบอย่างให้แก่เยาวชนที่เข้ามารับการอบรมในศูนย์อบรม^{๕๐}

- กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนแต่ละรุ่นควรมีจำนวนไม่มากและไม่น้อยเกินไป เนื่องจากมีการลงทุนที่สูงมาก ทั้งเรื่องวิทยากร สถานที่ สื่อ/อุปกรณ์ อาหาร เสื้อผ้า ฯลฯ การดูแลใกล้ชิดกับเยาวชนมากที่สุด

สำหรับกลุ่มเยาวชนเข้าอบรมรับการอบรมจำเป็นจะต้องมีการคัดกรองประเมินตามลักษณะความรู้ความสามารถ เพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้และนำพาปฏิบัติตามขีดความสามารถของเยาวชน รวมถึงจิตสำนึกพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม และในการจัดกลุ่มเด็กและเยาวชนมีการแบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนดังนี้

๑) กลุ่มป้องกัน คือ เด็กและเยาวชน ในสถาบันศึกษาทั่วไปทุกระดับชั้น

๒) กลุ่มฟื้นฟูของศาล คือ เด็กและเยาวชนศาลเยาวชนและครอบครัวในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

๓) กลุ่มพิเศษ คือ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง^{๕๑}

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

๑) สถานที่ฝึกอบรม สำรวจสถานที่จัดอบรมล่วงหน้า เช่นด้านห้องพัก ห้องน้ำ บริเวณรอบนอก ความสะอาด และความปลอดภัย เป็นต้นจัดทำป้ายบอกทางเป็นระยะ ซึ่งเป็นสถานที่จำเป็นที่ใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชน ศิล ๕

สถานศึกษาต้องเป็นผู้ประสานงานหาสถานที่จัดอบรมเยาวชนในการเข้าค่าย จะต้องเป็นสถานที่ที่ปลอดภัย มีอากาศถ่ายเทดี ไม่อึดอัดควบคุมดูแลได้ มีความพร้อมด้านที่พัก การจัดกิจกรรม สถานที่เตรียมอาหาร อุปกรณ์ อื่น เช่น เครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ เครื่องฉาย LCD

^{๔๙} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๘, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๕๐} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๕๑} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

๒) อาหาร เช่น ภาชนะใส่อาหาร (อาจเป็นถาดหลุม) หรือจัดอาหารเป็นโต๊ะจำนวนเท่ากับผู้เข้ารับการอบรม ทั้งของวิทยากร เยาวชน ผู้ปกครอง ผู้ดูแลความปลอดภัย พยาบาลฯ บริการให้เพียงพอ

๓) ที่พัก ที่นอน การจัดค่ายคุณธรรมของกลุ่มเป้าหมายนี้ ให้แยกเยาวชนชายและหญิง ไม่ควรจัดรวมกันเพื่อป้องกันสิ่งที่ไม่คาดคิด เตรียมสถานที่นอนที่เพียงพอ หมอน มุ้ง ครอบดูแลความสะอาดตลอดเวลา

๔) ห้องอาบน้ำ ห้องสุขา สามารถดูแลความเรียบร้อยได้

๕) สถานที่จัดกิจกรรม เช่น ห้องประชุมรวม สถานที่จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ๆ หรือการจัดสถานที่ให้สอดคล้องกับหลักสูตรฝึกอบรม

๖) การรักษาพยาบาล กรณีผู้เข้าอบรมมีอาการป่วยเล็กน้อยที่สามารถดูแลปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้

๔. ด้านสื่ออุปกรณ์

สื่ออุปกรณ์มีความจำเป็นที่ต้องจัดหาให้เพียงพอต่อการใช้งาน และมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้อบรม เตรียมความพร้อม ทำความสะอาด และซ่อมบำรุงอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ใช้ได้สำรวจความต้องการใช้อุปกรณ์เบื้องต้น เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกกิจกรรมและจัดหาสื่ออุปกรณ์สอดคล้องกับหลักสูตรกระบวนการจัดกิจกรรม และการเตรียมความพร้อมทุกอย่าง อาทิ คอมพิวเตอร์ พร้อมเครื่องพิมพ์ในกรณีที่ต้องทำเอกสารประกอบการประชุมหรือใบประกาศนียบัตรกระดาดแข็งสี แบบประเมินผลการอบรม วุฒิบัตรสำหรับเยาวชนที่เข้ารับการอบรม เกียรติบัตรแก่พระวิทยากร ตัวอย่างสื่ออุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ในการอบรมเยาวชนคือเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ พระวิทยากรซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนที่ช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนซึ่งเข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน^{๕๒}

๕. ด้านงบประมาณ

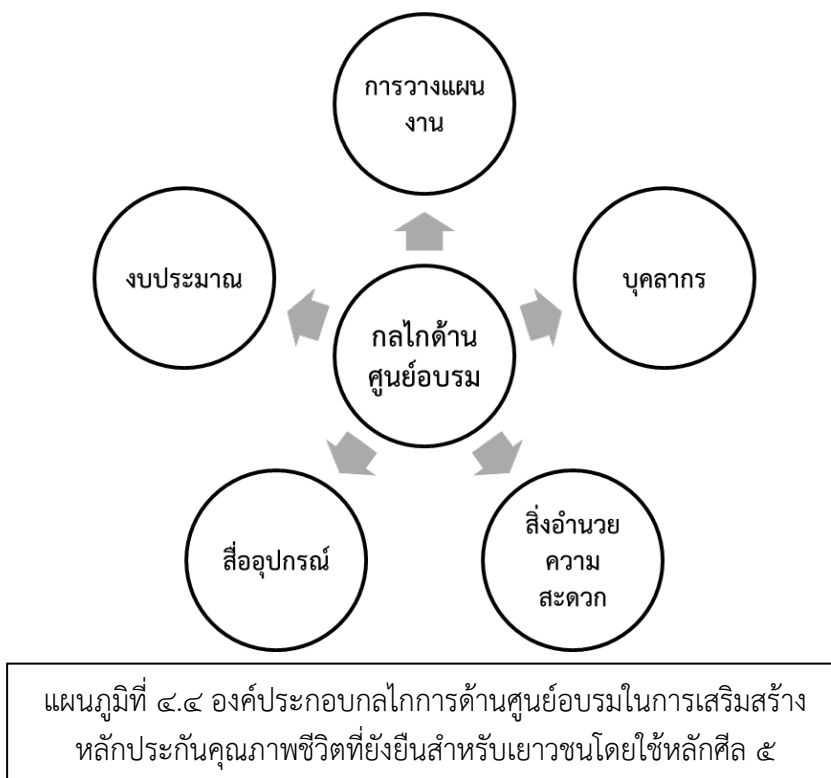
๑) จัดทำงบประมาณการค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ที่แสดงให้เห็นถึงที่มาของเงิน เพื่อดำเนินงานค่ายและจัดทำรายละเอียดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จัดทำระบบบัญชีและการเงินในค่ายพร้อมทั้งจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องด้านการเงิน เพื่อวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณให้เพียงพอ

๒) การหาแหล่งทุนงบประมาณ งบประมาณที่จะได้รับนอกเหนือจากที่ได้จัดสรรงบประมาณมาบ้างแล้ว การขยายผลไปทั่วประเทศเพื่อความยั่งยืนความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม

ในส่วนของคุณยอบรมมีการจัดการความเสี่ยงด้านงบประมาณ เช่น อาจมีการรับบริจาคเพื่อตั้งเป็นกองทุนไว้บริหารงานด้านการอบรมเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มเติมกับเงินงบประมาณทางส่วนภาครัฐซึ่งอาจไม่เพียงพอ และเป็นการลดรายจ่ายในกรณีที่เงินงบประมาณไม่เพียงพอทางคุณยอบรมได้มีการเชิญหรือบอกบุญรับบริจาคอาจจะเป็นในส่วนของอาหารซึ่งจะ

^{๕๒} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๕, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

สามารถช่วยในการลดค่าใช้จ่ายได้อย่างมากทำให้เยาวชนตามสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม^{๕๓}

๔.๔.๒ กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดการกิจกรรมอบรม

สำหรับการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ในกลไกด้านกระบวนการหรือการจัดการกิจกรรมอบรม โดยมีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน สรุปได้ ๓ ขั้นตอนการอบรม ขั้นตอนการอบรม และขั้นตอนการประเมินผล ดังนี้

๑. ขั้นตอนการอบรม

การอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษา เรียนรู้ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัยของตน โดยกระบวนการอบรมตามนโยบายของหน่วยงานด้านการศึกษาก็ดี องค์การทางศาสนาก็ดี เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้พัฒนาตนเองทางด้านพฤติกรรม การดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลูกศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา^{๕๔} โดยมีกิจกรรมเตรียมการต่าง ๆ เช่น

- การวางแผนการทำงาน
- การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
- การประสานผู้อบรม ประสานงานวิทยากร ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง
- การจัดเตรียมสถานที่ เตรียมเอกสาร เตรียมอาหาร เตรียมที่พัก

^{๕๓} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๘, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๕๔} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๔, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

- การวางแผนกิจกรรมร่วมกับคณะวิทยากรผู้ที่เกี่ยวข้อง
- การวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จูงใจผู้เข้าอบรม
- การรับผู้เข้าอบรมสู่สถานที่อบรม

ในขั้นเตรียมการอบรมเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนอบรม และการกำหนดลำดับพิธีการ นับเป็นสิ่งที่สำคัญต่ออบรมเพื่อเยาวชนได้เกิดความรู้สึกซึ่งในพิธีการทางพระพุทธศาสนาเกิดความวางใจ และพร้อมที่รับการอบรมซึ่งถือได้ว่าเป็นการมอบตนเป็นศิษย์^{๕๕}

๒. ขั้นตอนการอบรม

ขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินกิจกรรมอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักศีล ๕ เสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ด้วยความตระหนักรู้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกาย วาจา และพัฒนาจิตใจ โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมถึงหลักการต่าง ๆ เช่น การสร้างจิตสำนึก ค่านิยม ๑๒ ประการ เศรษฐกิจพอเพียง บูรณาการกับกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยแบ่งเป็นภาคต่าง ๆ ประกอบด้วย

๑) ภาควิชาการพระพุทธศาสนา โดยผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้หลักการสำคัญของศีล ๕ และทักษะการนำหลักธรรมมาผสมผสานกับการดำเนินชีวิต หน้าที่ชาวพุทธ ศาสนพิธี มรรยาทไทย โดยการดำเนินการพัฒนายึดหลักไตรสิกขา โดยการพัฒนาเยาวชนตามหลักศีล ๕ จำต้องมีกระบวนการในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นก่อนเพื่อให้เยาวชนยอมรับและเกิดแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้พร้อมที่จะพัฒนาตนเอง นอกจากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ก็มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา ๔ คือ

๑. การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา) คือ มีการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายไม่ให้เกิดเป็นโทษทั้งสำหรับตนและผู้อื่น การดูแลร่างกายให้มีสุขภาพแข็งแรง

๒. การพัฒนาด้านสังคม (ศีลภาวนา) คือ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมด้วยดี รักษาระเบียบวินัยของการอยู่ร่วมกันในสังคม จิตอาสา กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคม

๓. การพัฒนาด้านจิต (ตภาวนา) คือ การอบรมจิตใจให้มีความสมบูรณ์ ทั้งคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต คือ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมองโลกบวกพร้อมที่จะยิ้มแย้มสู้ปัญหาได้ มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส

๔. การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ ฝึกการใช้โยนิโสมนสิการ มองโลกอย่างมีวิจารณ์ญาณ โอโยอาศัยหลักเหตุและผล

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมฝึกอบรมภาควิชาการนั้น ผู้ดำเนินการอบรมหรือวิทยากรผู้ทำหน้าที่ให้ความรู้จึงต้องสามารถพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการสำคัญข้างต้น โดยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะกิจกรรม คือ

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น กิจกรรมหน้าที่ชาวพุทธ กิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญา

๒. กิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น กิจกรรมก่อนเข้านอน ไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา เจริญสมาธิ

^{๕๕} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๘, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักของการปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา และ วันธรรมสวนะ

๔. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ กิจกรรมการประเมินความดี กิจกรรมบันทึกความดี กิจกรรมตักบาตรความดี กิจกรรมต้นไม้พูดได้ เน้น คติธรรม กิจกรรมจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา

๒) ภาคอบรมจิตใจ มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนาเดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่วัย เป็นการฝึกความแน่วแน่นและความอดทนของจิต อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตน

๓) ภาคนันทนาการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมและปลูกฝังเจตคติที่ดีสำหรับเยาวชน เช่น เกมคุณธรรม นำความบันเทิงมาผสมกับคุณธรรม เช่น การสวดสรภัญญะ การได้วาทีธรรมะ โดยกิจกรรมนันทนาการจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีการทำความรู้จักกับผู้อื่นที่เข้าร่วมการอบรมด้วยกันเกิดความคุ้นเคยสนิทสนมกันเร็วขึ้นจากการนำเกมธรรมะที่มีเนื้อหาในการสร้างสรรค์มาใช้ในการฝึกอบรมยังทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ และทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้ช่วยให้ผู้รับการฝึกอบรมสนุกสนาน และทำให้ผู้ฝึกอบรมเรียนรู้ได้ในเวลากระยะสั้นประหยัดค่าใช้จ่ายและทำให้มีความกล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็นต่อกลุ่ม^{๕๖}

ตัวอย่าง เช่น การฝึกอบรมที่ดี มีความหลากหลายในรูปแบบของเกม ได้สาระความรู้และความสนุกเพลิดเพลิน มีสถานการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ เป็นเกมที่สร้างความท้าทายและกระตุ้นให้ผู้รับการฝึกอบรมอยากเข้าร่วมเล่น สร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง โดยรูปแบบของเกม เช่น

๑. กิจกรรมละลายพฤติกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้จักคุ้นเคยระหว่างผู้รับการฝึกอบรมเกมจะช่วยอุ่นเครื่องและสร้างบรรยากาศแห่งการเปิดเผยตัวเองให้ผู้อื่นรู้จักและเป็นประโยชน์ในการฝึกอบรม แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ ความเข้าใจ และก่อให้เกิดทักษะใหม่ ๆ ในการทำงานร่วมกัน

๒. กิจกรรมสันทนาการหรือนันทนาการเป็นการเสริมบรรยากาศให้มีความสนุกสนาน ร่าเริง เพื่อให้คลายจากความตึงเครียด ทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้รับการฝึกอบรมให้มากยิ่งขึ้นส่วนมากเป็นกิจกรรมจัดขึ้นในการรวมกลุ่ม หรืองานพบปะสังสรรค์

๓. กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพเป็นการเล่นผาดโผนเป็นกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านร่างกายให้มีความแข็งแรงส่งเสริมการเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อหลักในการเคลื่อนไหวและความยืดหยุ่นของข้อต่างๆในร่างกายนอกจากนี้กิจกรรมนี้ยังเป็นการวัดสมรรถภาพของร่างกายไปในตัว

๔. กิจกรรมเข้าจังหวะเป็นกิจกรรมที่ร่างกายตอบสนองต่อดนตรีและจังหวะที่ใช้ประกอบ ได้แก่ เสียงเพลง ตีกลองการเคาะไม้ ฉิ่งฉาบ^{๕๗}

๔) กิจกรรมพิเศษ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกัน เช่น แสวงหาเทียนส่องธรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อรำลึกถึงพระคุณแม่ กิจกรรมจุดเทียนปัญญา เป็นการสร้างสำนึกให้เด็ก

^{๕๖} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๔, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๕๗} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๒, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำความดี การทอดผ้าป่ากิลเลส เป็นการบำเพ็ญสัจจะบารมี เล็กความชั่ว และตั้งใจทำความดี เป็นต้น

สำหรับกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาเยาวชน ด้วยการเรียนรู้ ทักษะคิด พฤติกรรมตามหลักศีล ๕ ในทุกขณะการดำเนินชีวิตที่อยู่บนความไม่ประมาทมีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามานุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับการวิเคราะห์ผู้เข้าอบรมว่ามีติปัญหา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ^{๕๘}

ศูนย์อบรมเยาวชนมีกระบวนการในการอบรมเพื่อเป็นการปลูกฝังในการเป็นคนที่มีความกตัญญูทวนเวทต่อสถาบันครอบครัว สถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ปลูกฝังเพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตน เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นประชาชนที่ดีของชาติ เป็นชาวพุทธที่ดีของพุทธศาสนา มีทักษะสามารถนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต คือ มีภูมิต้านทานด้านการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืนห่างไกลปัจจัยเสี่ยงคืออบายมุขทุกชนิด ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเสริมสังคมแห่งสันติสุข มีความปรองดอง สมานฉันท์ ตามหลักการของศีล ๕

๓. ขั้นตอนการประเมินผล

การประเมินผลจะเป็นขั้นตอนการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีบทบาทความสำคัญในการให้ข้อมูลด้านความคืบหน้า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในด้านการจัดการพัฒนากิจกรรมต่อไป

โดยการประเมินผลที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการด้านการจัดการนั้น สรุปได้ดังนี้

๑) ประเมินผลสัมฤทธิ์ผู้เข้าอบรม

- ประเมินผลก่อนเริ่ม (pretest) : จัดทำแบบสอบถามขาค่ายก่อนเริ่มค่ายเพื่อวัดผลดูว่า ขาค่ายมีพื้นฐานตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

- ประเมินผลระหว่างการอบรม : ประเมินผลระหว่างศูนย์อบรมโดยวิธีตอบแบบสอบถามหรือสังเกตพฤติกรรม

- ประเมินผลภายหลังค่าย (Posttest) : จัดทำแบบประเมินขาค่ายเช่นเดียวกับการประเมินผลก่อนเริ่มค่าย เพื่อดูผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายค่าย

๒) ประเมินผลวิธีการหรือกิจกรรมจัดอบรม

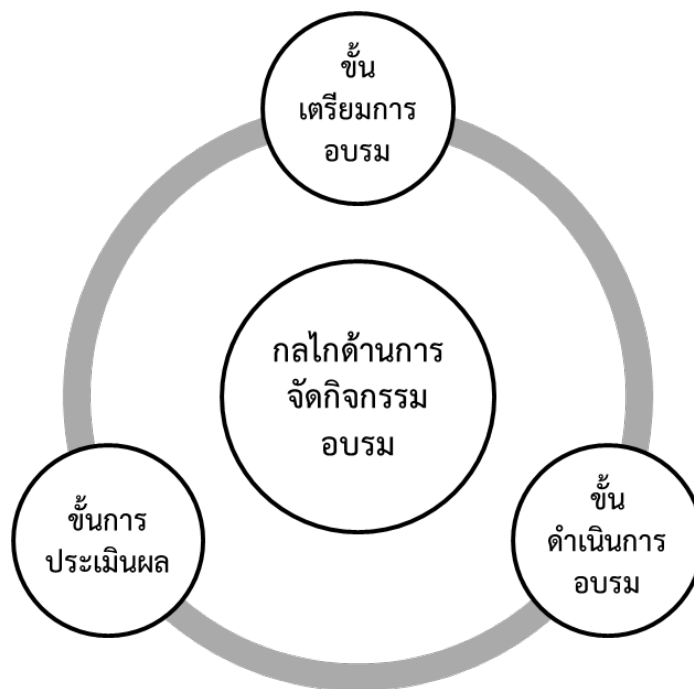
- ประเมินผลระหว่างการจัดอบรม : จัดทำการประเมินผลผู้เกี่ยวข้องโดยใช้แบบสอบถาม หรือใช้กลุ่มในการประเมินผล (Group Discussion)

- ประเมินผลภายหลังการจัดอบรม : จัดทำการประเมินผลผู้เกี่ยวข้องโครงการ ตอบแบบสอบถาม หรือประเมินผลกลุ่ม

๓) ประเมินภาพรวม ที่เป็นการจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะ

- สรุปการดำเนินการค่ายทุกขั้นตอนอย่างละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดอบรมครั้งต่อไป

^{๕๘} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๒, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

แผนภูมิที่ ๔.๕ องค์ประกอบกลไกการด้านศูนย์อบรมในการเสริมสร้าง
หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลัก ๕

๔.๔.๓ กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ

สำหรับการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลัก ๕ ในส่วนกลไกด้านความร่วมมือ หรือ เครือข่าย โดยมีองค์ประกอบที่สรุปได้ จำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๔) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว ดังนี้

๑) เครือข่ายสถานศึกษา ถือเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ดูแลให้ความรู้ทั้งทักษะการดำเนินชีวิต และบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน สถานศึกษาจึงเป็นเครือข่ายหลักในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน โดยเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการนำเยาวชนเข้ารับการอบรมในศูนย์อบรมเยาวชน โดยมีการจัดทำโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนในสถาบันการศึกษาของตน

จากโครงการที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้น ๒ โครงการ มีเครือข่ายสถานศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วมจำนวน ๙ เครือข่าย คือ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดท่าพุท โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนคงทองวิทยา ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสามพราน วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม และมีผู้เข้าร่วมจากเครือข่ายสถานศึกษา รวม ๔๗๕ คน ประกอบด้วย

- เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง ๒ โครงการรวม ๔๕๖ คน

- เยาวชนร่วมประชุมถอดบทเรียนและให้ข้อมูลสำคัญ ๗ คน
- มีครูอาจารย์ร่วมประชุมถอดบทเรียนและให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ คน

๒) เครือข่ายภาครัฐ มีบทบาทในการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ตามนโยบายหรือพันธกิจของหน่วยงานตน เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เป็นส่วนราชการที่มีการเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนาสมบัติ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทางศาสนา อบรมเยาวชนสำนักงานพระพุทธศาสนา สนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และชุมชนขึ้นโดยวัดเปิดบริการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นในวันอาทิตย์ เพื่อต้องการให้วัดเป็นศูนย์ในการพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจ เยาวชน และประชาชนทั่วไป มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน เชิญชวนให้เด็กเยาวชนและชุมชนร่วมกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะที่ดีทำให้สังคม มีความสุขอย่างยั่งยืน^{๕๙}

จากโครงการที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นทั้ง ๒ โครงการ มีเครือข่ายภาครัฐเข้าร่วมจำนวน ๙ เครือข่าย ประกอบด้วย สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองไร่ขิง เทศบาลเมืองไร่ขิง องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพูด

๓) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา มีบทบาทหน้าที่ในการให้การสนับสนุนการทำงาน ทั้งในด้านสถานที่ ด้านวิทยากร รวมถึงเฝ้าระวังความสะอาดด้านต่าง ๆ หรือมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเยาวชนตามหน้างานของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เช่น ศูนย์อบรมเยาวชนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของวัด มีเจ้าอาวาสที่ให้การสนับสนุน

จากโครงการที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นทั้ง ๒ โครงการ มีเครือข่ายองค์กรทางศาสนาเข้าร่วม ๓ เครือข่าย ประกอบด้วย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไร่ขิง ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ โดยวัดบางช้างเหนือ

๔) เครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ารับการอบรมในศูนย์อบรมเยาวชน จัดหาผู้เชี่ยวชาญช่วยอบรมวิธีการใช้สื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมทั้งระบบการจัดการเอกสารให้แก่ศูนย์อบรม และดูแลมิให้ผู้ใดใช้ศูนย์อบรมเป็นสถานที่ประพาศมิชอบ หรือใช้ศูนย์อบรมเป็นแหล่งทำมาหากิน หาประโยชน์ ให้แก่ตนเอง

จากโครงการที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นทั้ง ๒ โครงการ มีเครือข่ายองค์กรชุมชนเข้าร่วมจำนวน ๓ เครือข่าย ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองไร่ขิง และ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์

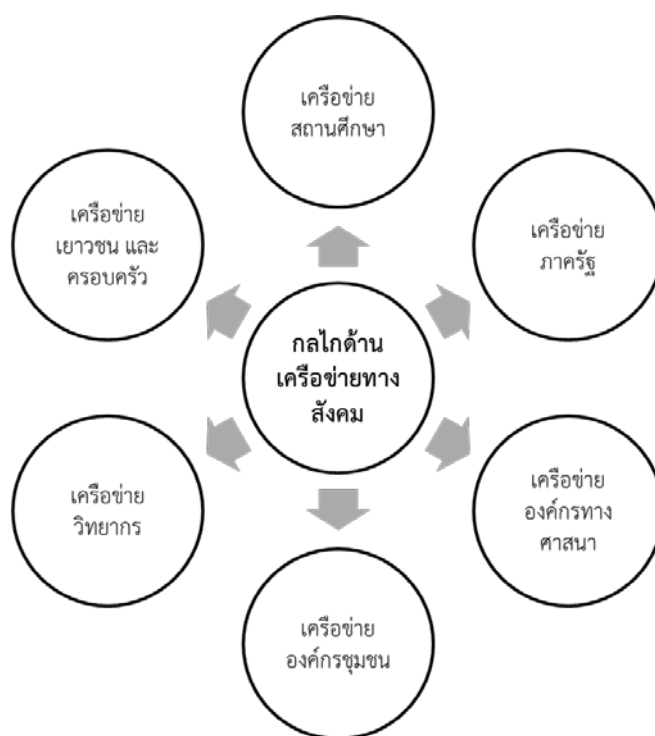
๕) เครือข่ายวิทยากร วิทยากรนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน เผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่เยาวชน การทำหน้าที่พระวิทยากรเป็นการทำหน้าที่เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ตามภาระกิจของพระสงฆ์ ที่จะต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระวิทยากร เป็นผู้มีความเสียสละสูง มีความอดทนอย่างยิ่ง สามารถแก้ไขปัญหา

^{๕๙} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

เฉพาะหน้าได้^{๖๐} ดังนั้น การสร้างเครือข่ายพระวิทยากรจึงต้องมีการอบรมพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรให้เป็นผู้นำขับเคลื่อนศีลธรรมสู่สังคม มีทักษะการจัดค่ายคุณธรรม สร้างการสื่อสารสังคมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในชีวิต และใกล้ชิดเยาวชนมากที่สุด ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมและขัดเกลาเยาวชน ทั้งจากการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นคนดี มีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม^{๖๑}

อีกทั้งด้วยวัยของเยาวชนที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนเป็นอย่างมาก ดังนั้นกลุ่มเยาวชนหรือเครือข่ายเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกันจึงถือเป็นเครือข่ายทางสังคมกลไกหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนและลดปัจจัยเสี่ยงตามหลักศีล ๕ ได้^{๖๒}

แผนภูมิที่ ๔.๖ องค์ประกอบกลไกการด้านเครือข่ายทางสังคม ในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕

^{๖๐} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๗, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๖๑} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๔, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

^{๖๒} ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะท่านที่ ๑๓, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๕.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ครูที่ปรึกษา ๓) กลุ่มเยาวชนเพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ได้สรุปการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านความรู้ จากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง แม้มีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป แต่โดยเนื้อหาแล้วก็มุ่งให้เยาวชนได้มีความรู้ ปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตนในครรลองคลองธรรมแห่งศาสนา วัฒนธรรมประเพณีจารีตอันดีงามของชาติไทย โดยสรุปประเด็นเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพุทธประวัติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีล ๕ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโทษของอบายมุข ความรู้เกี่ยวกับเรื่องธรรมะเพื่อพัฒนาชีวิต ความรู้เกี่ยวกับเรื่องบริหารจัดการเจริญปัญญา ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการฝึกสติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตสำนึกพลเมืองดี ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ

๒) ด้านทัศนคติ ในกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง ล้วนมุ่งหวังการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยง ห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของพระพุทธศาสนา สรุปประเด็นเกี่ยวกับความมุ่งหวังด้านทัศนคติเกี่ยวกับเรื่อง ต่าง ๆ คือ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ ความศรัทธาในพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นในการทำความดี เห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม การร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข

๓) ด้านพฤติกรรม จากการศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยศึกษาจากการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ โดยสถานศึกษา องค์กรชุมชนโดยวัด มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป โดยกระบวนการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกดี และพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา จากการศึกษาได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ มีความเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม จารีตของสังคม การเรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

๔.๕.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้ร่วมกันดำเนินการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ โครงการ "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเชิญชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ ผลที่ได้ คือ ๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๑๑ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน ๒) มีโรงเรียน สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจำนวน ๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๕ หน่วยงาน

นอกจากนี้จากกิจกรรมที่จัดขึ้นทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จากการแจกแบบสอบถาม และได้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น โครงการโรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านยาเสพติด อีกทั้งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลไร้งิง สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดท่าพูด โรงเรียนปริตารามวิทยาคม และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง วัดไร่ขิง วัดปริตาราม วัดท่าพูด และ คณะสงฆ์ คือ พระวิทยากร

กิจกรรมที่ ๒ ชื่อโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นการขยายผลจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้ช่วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ เทศกาลเข้าพรรษาเป็นโอกาสสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือ เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด อันเป็นปัจจัยเสี่ยงของชีวิต และการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เพื่อห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน และเพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" ผลที่ได้ คือ มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วม ๒๔๕ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน มีสถานศึกษา โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๑๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๑๐ หน่วยงาน

นอกจากนี้ ทำให้ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และมีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมโรงเรียนศีล ๕ การประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งเกิดเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองไรซ์ องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าตลาด สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพูด ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสามพราน โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนปริตารามวิทยาคม โรงเรียนวัดท่าพูด โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนคงทองวิทยา วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไร่ขิง ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ โดยวัดบางช้างเหนือ ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองไรซ์ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ และคณะพระวิทยากร ที่สามารถสร้างความร่วมมือและร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมอื่น ๆ ได้ต่อไป

๔.๕.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษา

ปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยทำการแจกแบบสอบถามเจาะจงกับกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไป ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐ มีอายุ ๑๒-๑๕ ปี จำนวน ๒๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐ กำลังศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐๐ มีภูมิลำเนาอยู่บ้านพักอาศัยอยู่กับพ่อแม่ จำนวน ๒๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๐๐ และมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา โดยเข้าร่วม ๑ - ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐

๒) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ส่วนนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ น้อย คือ ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับน้อย มีจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๕

๓) สำหรับพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ รองลงมาได้แก่ ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ส่วนข้อที่มีระดับค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

๔.๕.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และ ผู้มีส่วนได้ เสีย ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน ๒) กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ๓) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนครู ผู้แทนเยาวชน ทำให้ได้กลไกที่เป็นเชิงระบบขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล โดยได้พบองค์ประกอบของกลไกประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ

๑) องค์ประกอบที่ ๑ “เยาวชน” คือ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชน ด้วยการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ที่จะเป็นข้อมูลในการวางแผนขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) องค์ประกอบที่ ๒ “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมบ่มเพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีแผนงานหรือประเด็นการอบรมที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่เข้าใจได้ มีวิทยากรหรือผู้ดำเนินการอบรมที่มีทักษะสามารถสร้างแรงจูงใจหรือขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สู่การพัฒนาพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ จึงเป็นการร่วมกันเป็นพลังเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕

๓) องค์ประกอบที่ ๓ “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

ในส่วนกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ

๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ

๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม มีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการอบรม ขั้นตอนดำเนินการอบรม และขั้นตอนประเมินผล

๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๖ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๔) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

ทั้งนี้ จากการปฏิบัติการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ทั้ง ๒ กิจกรรม คือ โครงการ "พุทธปัญญากับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้สรุปเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๖ เครือข่าย ประกอบด้วย

๑) เครือข่ายสถานศึกษา ถือเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ดูแลให้ความรู้ทั้งทักษะการดำเนินชีวิต และบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน สถานศึกษาจึงเป็นเครือข่ายหลักในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน โดยเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการนำเยาวชนเข้ารับการอบรมในศูนย์อบรมเยาวชน โดยมีการจัดทำโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนในสถาบันการศึกษาของตน

๒) เครือข่ายภาครัฐ มีบทบาทในการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ตามนโยบายหรือพันธกิจของหน่วยงานตน เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เป็นส่วนราชการที่มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนาสมบัติ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทางศาสนา อบรมเยาวชนสำนักงานพระพุทธศาสนาสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และชุมชนขึ้นโดยวัดเปิดบริการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นในวันอาทิตย์ เพื่อต้องการให้วัดเป็นศูนย์ในการพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจ เยาวชนและประชาชนทั่วไป มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน เชิญชวนให้เด็กเยาวชนและชุมชนร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะที่ดีทำให้สังคม มีความสุขอย่างยั่งยืน

๓) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา มีบทบาทหน้าที่ในการให้การสนับสนุนการทำงานทั้งในด้านสถานที่ ด้านวิทยากร รวมถึงเอนายความสะดวกด้านต่าง ๆ หรือมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเยาวชน ตามหน้าที่งานของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เช่น ศูนย์อบรมเยาวชนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของวัด มีเจ้าอาวาสที่ให้การสนับสนุน

๔) เครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ารับการอบรมในศูนย์อบรมเยาวชน จัดหาผู้เชี่ยวชาญช่วยอบรมวิธีการใช้สื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมทั้งระบบการจัดการเอกสารให้แก่ศูนย์อบรม และดูแลมิให้ผู้ใดใช้ศูนย์อบรมเป็นสถานที่ประพดติมิชอบหรือใช้ศูนย์อบรมเป็นแหล่งทำมาหากิน หาประโยชน์ ให้แก่ตนเอง

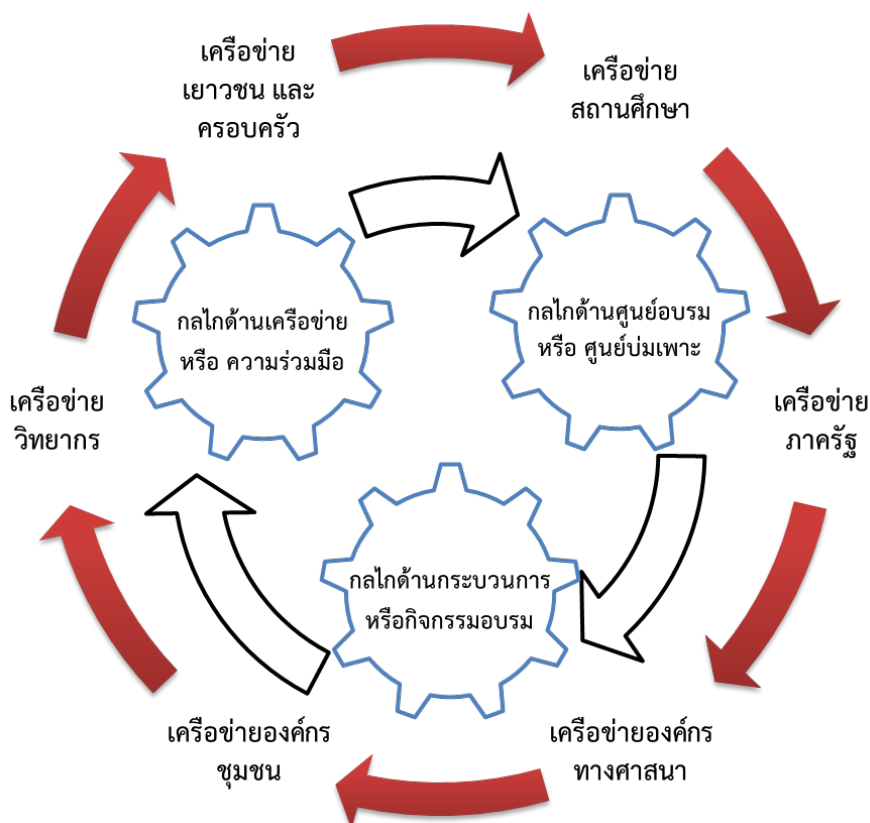
๕) เครือข่ายวิทยากร วิทยากรนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน เผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่เยาวชน การทำหน้าที่พระวิทยากรเป็นการทำหน้าที่เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ตามภาระกิจของพระสงฆ์ ที่จะต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระวิทยากร เป็นผู้มีความเสียสละสูง มีความอดทนอย่างยิ่ง สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ดังนั้น การสร้างเครือข่ายพระวิทยากรจึงต้องมีการอบรมพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรให้เป็นผู้นำขับเคลื่อนศีลธรรมสู่สังคม มีทักษะการจัดค่ายคุณธรรม ส้างการสื่อสารสังคมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในชีวิต และใกล้ชิดเยาวชนมากที่สุด ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมและขัดเกลาเยาวชน ทั้งจากการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นคนดี มีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ในขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ทุกภาคส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น แม้ภาคส่วนต่าง ๆ จะมีบทบาทการทำงานที่แตกต่างกันไป ล้วนมีความมุ่งหวัง เสริมสร้างการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนักรู้ การปรับทัศนคติเห็นคุณค่าแห่งหลักจริยธรรม สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีคุณภาพ สร้างสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลาจากสถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ภาคีเครือข่าย” ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน เสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนแก่เยาวชนและสังคม

โดยต้องอาศัยการทำงานร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” ให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง บนฐานความรู้ และคุณธรรม เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน

โดยคณะผู้วิจัยได้ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ตามแผนภาพที่ ๔.๗

แผนภูมิที่ ๔.๗ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕” ภายใต้โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ทำการจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลจากสถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน และทำการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน ๑๗ รูป/คน ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) และสรุปนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ครูที่ปรึกษา ๓) กลุ่มเยาวชน เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ได้สรุปการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านความรู้ จากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง แม้มีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป แต่โดยเนื้อหาแล้วก็มุ่งให้เยาวชนได้มีความรู้ ปูปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตนในครรลองคลองธรรมแห่งศาสนา วัฒนธรรมประเพณีจารีตอันดีงามของชาติไทย โดยสรุปประเด็นเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพุทธประวัติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีล ๕ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโทษของอบายมุข ความรู้เกี่ยวกับเรื่องธรรมะเพื่อพัฒนาชีวิต ความรู้เกี่ยวกับเรื่องบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการฝึกสติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตสำนึกพลเมืองดี ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ

๒) ด้านทัศนคติ ในกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง ล้วนมุ่งหวังการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยง ห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของพระพุทธศาสนา สรุปประเด็นเกี่ยวกับความมุ่งหวังด้านทัศนคติเกี่ยวกับเรื่อง ต่าง ๆ คือ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ ความศรัทธาในพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นในการทำความดี เห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม การร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข

๓) ด้านพฤติกรรม จากการศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยศึกษาจากการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ โดยสถานศึกษา องค์กรชุมชนโดยวัด มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป โดยกระบวนการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกดี และพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา จากการศึกษาได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ มีความเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม จารีตของสังคม การเรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

๕.๑.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้ร่วมกันดำเนินการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมิน

พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้พัฒนา กิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด นครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริม หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทย ห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตาม หลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้าง หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ โครงการ "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตาม หลักศีล ๕" มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ แก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของศีล ๕ และ พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ เพื่อ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเชิญชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริม หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ ผลที่ได้ คือ ๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๑๑ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน ๒) มีโรงเรียน สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วม เป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจำนวน ๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๕ หน่วยงาน นอกจากนี้จาก กิจกรรมที่จัดขึ้นทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จาก การแจกแบบสอบถาม และได้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้าง หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น โครงการโรงเรียนศีล ๕ ต้นแบบ โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการห้องเรียนสีขาว โครงการประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านยาเสพติด อีกทั้งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลไร่ขิง สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว ๒) กลุ่ม สถาบันการศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดท่า พุด โรงเรียนปริตารามวิทยาคม และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ สภาวัฒนธรรมตำบลไร่ขิง วัดไร่ขิง วัดปริตาราม วัดท่าพุด และ คณะสงฆ์ คือ พระวิทยากร

กิจกรรมที่ ๒ ชื่อโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นการ ขยายผลจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมการเสริมสร้าง หลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้ช่วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ เทศกาลเข้าพรรษาเป็นโอกาสสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือ เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด อันเป็นปัจจัยเสี่ยงของชีวิต และการ ปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ เพื่อห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ และ

พฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ สำหรับเยาวชน และเพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับเยาวชน ในโครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง” ผลที่ได้ คือ มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วม ๒๔๕ คน จากเป้าหมายที่ทั้งไว้ ๒๐๐ คน มีสถานศึกษา โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๑๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๑๐ หน่วยงาน นอกจากนี้ ทำให้ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และมีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมโรงเรียนศีล ๕ การประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งเกิดเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองไรซิง องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด สถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าพูด ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสามพราน โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนปริตารามวิทยาคม โรงเรียนวัดท่าพูด โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนคงทองวิทยา วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ศูนย์ปฏิบัติธรรมคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม โดยมูลนิธิวัดไร่ขิง ศูนย์อบรมมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ โดยวัดบางช้างเหนือ ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองไรซิง ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ และคณะพระวิทยากร ที่สามารถสร้างความร่วมมือและร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมอื่น ๆ ได้ต่อไป

๕.๑.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญา" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยทำการแจกแบบสอบถามเจาะจงกับกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง สรุปผลแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐ มีอายุ ๑๒-๑๕ ปี จำนวน ๒๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐ กำลังศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๕๕ คน คิดเป็น

ร้อยละ ๖๔.๐๐ มีวุฒิธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ มีสถานภาพทางครอบครัว คือ พ่อแม่อยู่ครบและอาศัยอยู่กับพ่อแม่ จำนวน ๒๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๐๐ และมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา โดยเข้าร่วม ๑ - ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐

ตอนที่ ๒ ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ส่วนนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ น้อย คือ ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับน้อย มีจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๕

ตอนที่ ๓ พฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ รองลงมาได้แก่ ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ส่วนข้อที่มีระดับค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

ตอนที่ ๔ สรุปเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้พบข้อเสนอแนะ ๒ ประเด็น คือ

๑) ด้านพระสงฆ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ได้แนะนำการปฏิบัติตามศีล ๕ ให้เข้าใจ สอนเข้าใจยาก มีค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๓๘ คน

๒) โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมหลายครั้ง แต่เนื้อหาการอบรม หรือกิจกรรมเป็นแบบเดิม ๆ จึงไม่น่าสนใจ ค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๒๒ คน

จากข้อมูลข้างต้น และคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม “กิตติคุณ” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มีผู้เข้าร่วมรวม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานและเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนตามหลักศีล ๕ นั้นควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สื่อสารนำศีล ๕ สู่อุปนิสัยปฏิบัติในกลุ่มเยาวชน เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เนื่องจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสังคม โดยเฉพาะในสถานศึกษา รับภาระที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มเยาวชนละสังคม นอกจากนี้ ได้สรุปข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในเบื้องต้นคือการพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักปฏิบัติศีล ๕ สู่กลุ่มเยาวชน ให้มีทักษะการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น จึงได้เสนอแนะทางการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นผู้นำด้านการส่งเสริมศีล ๕ สู่เยาวชน ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติศีล ๕ สามารถพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ได้อย่างถูกต้อง และเป็นแกนนำขับเคลื่อนเครือข่ายสร้างสังคมสู่สันติสุข โดยจะเป็นการทำงานที่

หนุนเสริมนโยบายสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

๕.๑.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

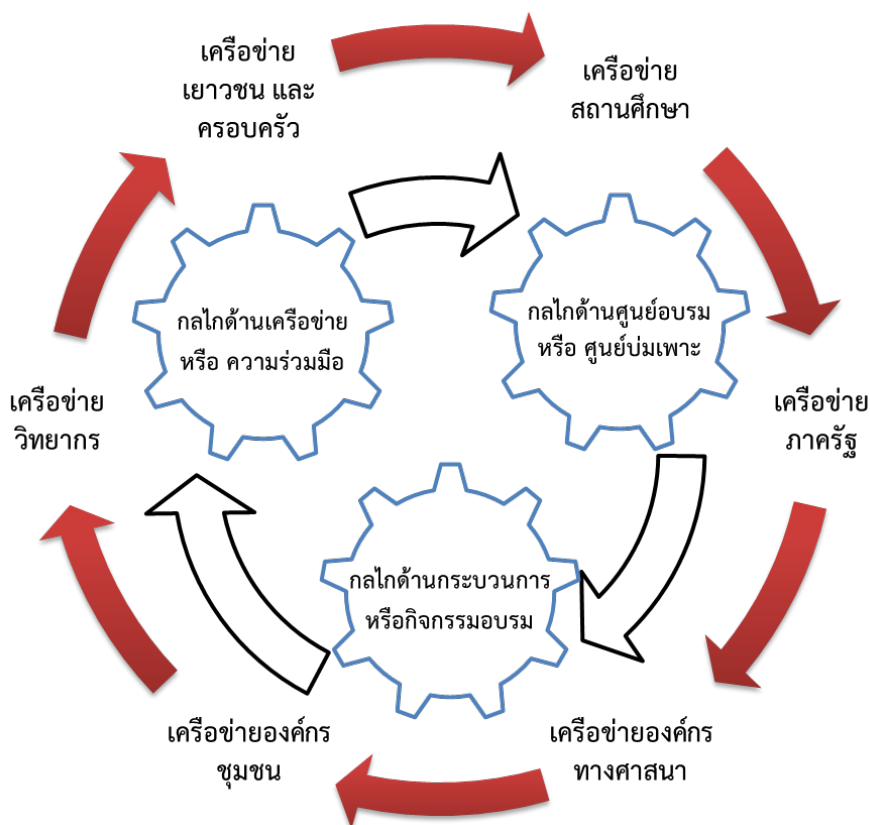
จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และ ผู้มีส่วนได้ เสีย ๓ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน ๒) กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ๓) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนครู ผู้แทนเยาวชน ทำมราไปถึงกลไกที่เป็นเชิงระบบขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล โดยได้พบองค์ประกอบของกลไกประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) “เยาวชน” เป็นกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะชีวิต พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมเฉพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีแผนงานหรือประเด็นการอบรมที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่จูงใจใฝ่รู้ มีวิทยากรหรือผู้ดำเนินการอบรมที่มีทักษะสามารถสร้างแรงจูงใจหรือขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สู่การพัฒนาพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ จึงเป็นการร่วมกันเป็นพลังเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะชีวิต ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

ในส่วนกลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ ๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ ๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม มีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการอบรม ขั้นดำเนินการอบรม และขั้นการประเมินผล ๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๕) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

ทั้งนี้ จากการปฏิบัติการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ทั้ง ๒ กิจกรรม คือ โครงการ “พุทธปัญญากับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕” และ โครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง” คณะผู้วิจัยได้สรุปเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด

นครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ในขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน โดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ทุกภาคส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น แม้ภาคส่วนต่าง ๆ จะมีบทบาทการทำงานที่แตกต่างกันไป ล้วนมีความมุ่งหวัง เสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความตระหนักรู้ การปรับทัศนคติเห็นคุณค่าแห่งหลักจริยธรรม สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีคุณภาพ สร้างสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลามาจากสถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ภาคีเครือข่าย” ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน เสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนแก่เยาวชนและสังคม โดยต้องอาศัยการทำงานร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” ให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง บนฐานความรู้ และคุณธรรม เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้และความรู้จากการวิจัย เรื่อง เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ตามแผนภาพที่ ๕.๑

แผนภูมิที่ ๕.๑ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลเป็นการประมวลตามวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปได้ดังนี้

๕.๒.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมได้พบการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สอดคล้องกับ**พระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข)**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา มีกระบวนการที่สำคัญใน ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ด้านการเสริมสร้างความรู้ พฤติกรรม และด้านทัศนคติ โดยเป็นการมุ่งเน้นให้ความรู้เรื่อง กฎแห่งกรรม พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม หลักปฏิบัติศีล ๕ เพื่อให้เยาวชนได้มีพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีในเรื่องการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ๒) ขั้นตอนกระบวนการ การฝึกอบรมเป็นกระบวนการให้เยาวชนได้เรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนรับมอบตัวเด็กและเยาวชนเข้ารับการอบรม การดำเนินการฝึกอบรมทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงกับเยาวชน และสุดท้ายคือผลการประเมินการอบรม ๓) ขั้นตอน ผล คือการให้เยาวชนมีทัศนคติมุมมองด้านความรู้ การเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนตามหลักศีล ๕ ๒. กลไกการพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา พบว่าคณะสงฆ์ โรงเรียน ภาครัฐ และภาคประชาชนได้ดำเนินการร่วมกันโดยใช้ศูนย์อบรมเยาวชน ๓ แห่ง เป็นกลไกในการดำเนินการซึ่งกลไกในการดำเนินการของศูนย์อบรมนั้นจะมีขั้นตอนสำคัญเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการอบรมของศูนย์อบรม นำสู่กลไกเชิงกระบวนการ ดำเนินการอบรม การติดตามประเมินผล การเชื่อมโยงกับเครือข่าย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายพระวิทยากร เครือข่ายคณะสงฆ์ ซึ่งกลไกดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบ ได้ในระดับที่เหมาะสม และ ๓. กลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ นั้นผู้วิจัยสามารถผสมผสานระหว่างแนวคิดและกระบวนการการอบรมเชิงพุทธ คือ การให้องค์ความรู้ภูมิปัญญา และวิธีการทางพระพุทธศาสนา คือการศึกษาด้านศีล สมาธิ ปัญญา กับหลักการบริหารจัดการองค์กร คือหลัก ๗'S ได้แก่ S๑ = โครงสร้าง (Structure) S๒ = กลยุทธ์ (Strategy) S๓ = ระบบต่าง ๆ (System) S๔ = รูปแบบการบริหาร (Style) S๕ = พนักงานทั้งหมด (Staff) S๖ = ทักษะฝีมือ (Skills) S๗ = จิตสำนึกร่วม (Shared values) ได้ เพราะฉะนั้น กลไกการขับเคลื่อนก็คือภูมิปัญญาบูรณาการคือการให้หลัก ศีล สมาธิ ปัญญา และสอดคล้องกับ **พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคฺพลโย)**^๒ ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ สำหรับเยาวชน นำมาซึ่งความสมานฉันท์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุศลศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย

^๑ พระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข), “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชน ศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๒ พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคฺพลโย), “การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ สำหรับเยาวชน นำมาซึ่งความสมานฉันท์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุศลศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

พบว่า ความสำคัญการส่งเสริมพบว่า ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนโรงเรียนกุศลศึกษา มีการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ โดยรวมอยู่ในระดับ ลำดับการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ศีลข้อ ๓,๒,๕,๑,๔ สรุปภาพรวมการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ อยู่ในระดับมาก การประยุกต์ และเปรียบเทียบ พบว่า การประยุกต์ แนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนควรให้เกียรติและเคารพกติกาของโรงเรียนห้องเรียนและเคารพในตัวครู การส่งเสริมการรักษาศีลข้อ ๕ ชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนาก็ควรตระหนักในศีลข้อนี้ให้ดี เพราะทุกวันนี้อุบัติเหตุหรือการทะเลาะเบาะแว้งบางครั้งมาจากสาเหตุการเมาสุรา

๕.๒.๒ การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่ได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ สอดคล้องกับ โกลล อินทวงศ์^๓ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออก ๓” ผลการวิจัย พบว่า ควรร่วมกันกำหนดเงื่อนไขการให้ความรู้การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา คือ ความสามารถของครอบครัวในการแก้ไขปัญหาในระดับที่สามารถทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้และปฏิบัติได้ ให้ความรู้โทษพิษภัยของยาเสพติด ได้แก่ ความมั่นใจ โทษภัย โครงสร้างวัฒนธรรม อิทธิพล ภาวะผู้นำ การต่อยอดความรู้ที่มีซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ที่ได้มาใช้ความคิดสร้างสรรค์และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงให้ความรู้แนวคิดเชิงนามธรรมการเรียนเชิงพุทธปัญญา คือ ความรู้ ความจำ ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ ปรัชญาสละโยนิโสมนสิการ และให้ความรู้โดยการทดลองทำและดูแลเป็นการวางเงื่อนไขที่กระทำ และกระตุ้นให้นักศึกษามีการเรียนรู้ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ การเข้าถึงความรู้ และสอดคล้องกับ เนติพรณ ศรีมาจันทร์^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการรณรงค์ในโครงการ DNA (Drink No Alcohol) สายพันธุ์ใหม่ไร้แอลกอฮอล์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรและเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ศึกษาการ

^๓ โกลล อินทวงศ์, “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออก ๓”, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^๔ เนติพรณ ศรีมาจันทร์, “ประสิทธิภาพของการรณรงค์ในโครงการ DNA (Drink No Alcohol) สายพันธุ์ใหม่ไร้แอลกอฮอล์”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒).

ออกแบบสารและรูปแบบการใช้สื่อเพื่อรณรงค์การไม่ดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่น รวมทั้งศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ DNA ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพด้านองค์การและเครือข่ายของทั้ง ๓ องค์การ มีประสิทธิภาพในระดับที่ดี การประสานงานระหว่างองค์การมีการเอื้อกันในการดำเนินงาน ซึ่งทุกองค์การจะมีหน้าที่หลักและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน ประสิทธิภาพด้านการออกแบบสาร พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบสื่อนิยายสารมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ โปสเตอร์ล้อเลียนโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และน้อยที่สุด ได้แก่ สื่อเว็บไซต์ ประสิทธิภาพด้านรูปแบบการใช้สื่อ พบว่า การใช้สื่อกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากที่สุด รองลงมา คือ สื่อบุคคล นอกจากนี้ผลการวิจัยด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง ๓ กลุ่ม อันได้แก่ นักเรียนชมรม DNA Club นักเรียนชายหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนชายหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เกิดการรับรู้ในเรื่องของแอลกอฮอล์มากขึ้น แต่ยังไม่ถึงการเปลี่ยนแปลงระดับพฤติกรรม แต่ถ้าจะให้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมน่าจะต้องใช้เวลาและได้ซึมซับในเรื่องของแอลกอฮอล์จากการรณรงค์อย่างต่อเนื่องให้มากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าโครงการรณรงค์ด้านแอลกอฮอล์ในเยาวชน ถือเป็นโครงการที่ควรศึกษาต่อในระดับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เนื่องจากวัตถุประสงค์ของโครงการ DNA คือการรณรงค์เพื่อการไม่ดื่มแอลกอฮอล์ ดังนั้นจึงควร ศึกษา ต่อไปว่า เมื่อมีการ จัดการรณรงค์อย่างต่อเนื่องแล้วจะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการรับรู้ แล้วนำไปสู่การไม่ดื่มแอลกอฮอล์ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

๕.๒.๓ การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ที่จัดขึ้น ได้ทราบระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ที่พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ในส่วนพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ สอดคล้องกับเสาวรีย์ ตะโพนทอง^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษารัฐบาลในกรุงเทพมหานคร” สรุปได้ว่า นิสิตส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องความหมายของศีล และรู้ว่าการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นการละเมิดศีล ๕ โดยจะรับรู้เรื่องศีล ๕ จากสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่นๆ ส่วนพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นิสิตนักศึกษาจะละเมิดศีลข้อ ๑ เพราะต้องตบยุงหรือแมลงที่มารบกวน ละเมิดข้อ ๒ โดยทุจริตในการสอบ ลอกการบ้านหรือรายงานของเพื่อน ละเมิดศีลข้อ ๔ โดยเล่าเรื่องไม่ตรงกับความจริงต่อพ่อแม่และละเมิดศีลข้อ ๕ โดยดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำหรับศีลข้อ ๓ พบว่า

^๕ เสาวรีย์ ตะโพนทอง, กุลกัญญา ณ ป้อมเพชร และมนตรี คู่ควร, รายงานการวิจัย, ภาควิชาบริหารธุรกิจเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง).

นักศึกษาไม่ค่อยละเมิดหรือนานๆ ครั้ง จึงจะทำผิดศีลข้อนี้ เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่จะรักและซื่อสัตย์ต่อแฟน สำหรับความแตกต่างทางพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พบว่า เพศชายจะละเมิดศีลข้อ ๓ มากกว่าเพศหญิง และสอดคล้องกับบุญหนา จิมานัง และคณะ^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” สรุปได้ว่า เด็กเยาวชนในตำบลโคกสี เคยประพฤติผิดทั้ง ๕ ข้อทุกข้อ โดยเฉพาะเคยพูดโกหกมีมากถึงร้อยละ ๙๖ รองลงมาเป็นการขโมยเงินของพ่อแม่ และการดื่มเหล้าหรือเบียร์ร้อยละ ๕๐ และ ๔๖.๓ ตามลำดับ และยังพบว่า พฤติกรรมการรักษาศีลทุกข้อโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เด็กและเยาวชนที่มีการปฏิบัติและร่วมกิจกรรมทางศาสนา มาก ไม่มีผลต่อพฤติกรรมในการรักษาศีลของเด็กและเยาวชนในตำบลโคกสีแต่อย่างใด จากงานวิจัยที่นำเสนอขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีวิจรรย์ญาณแยกถูกผิดโดยมีศีลเป็นพื้นฐานได้ แต่ด้วยบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่ของสังคม วิถีชีวิตทำให้ความมั่งคั่งในการรักษาศีลน้อยลง หากจะทำให้ประชาชนยึดมั่นในศีล ๕ แม้ไม่อาจจะให้ปฏิบัติได้ทุกข้อ สิ่งจำเป็นก็คือการสร้างบริบทที่สอดคล้องกับการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล ๕ จะทำให้ประชาชนปรับพฤติกรรมผันไปตามบริบทได้ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เน้นการสร้างบริบทการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในครรลองของศีล ๕ ซึ่งจะช่วยในการปฏิบัติตามศีล ๕ ทำได้ง่ายขึ้น

๕.๒.๔ กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้พบองค์ประกอบของกลไก ๓ องค์ประกอบด้วย ด้านเยาวชน ด้านกระบวนการฝึกอบรม และด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” รวม ๖ เครือข่าย คือ เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายองค์กรทางศาสนา เครือข่ายองค์กรชุมชน เครือข่ายวิทยากร เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว สอดคล้องกับ พระครูวินัยธรเอนก เดชวโร (โยอินทร์)^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผลสำเร็จในพื้นที่ต้นแบบนั้น สาเหตุหลักเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนในระดับชุมชนอย่างจริงจัง โดยมี องค์การคณะสงฆ์เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการทำงาน มีส่วนงานราชการเป็นฝ่ายสนับสนุน และประการสำคัญมีบ้านและชุมชนให้ความร่วมมือที่เกิดจากแรงศรัทธา ที่ประกอบด้วย บ้าน วัด และส่วนราชการ เป็นต้น ๒. การสร้างมาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยภาพรวมสามารถที่จะ สังเคราะห์จากผลในการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชนต้นแบบ พบว่า การสร้าง มาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วม มีองค์ประกอบ ดังนี้คือ ๑) ผู้นำหรือ ภาวะผู้นำในชุมชน เป็น เครื่องมืออย่างหนึ่งที่ผลักดันให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

^๖ บุญหนา จิมานัง และคณะ, พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๗ พระครูวินัยธรเอนก เดชวโร (โยอินทร์), “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง”. วารสารวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐).

ประสบความสำเร็จ ที่เกิดขึ้นจากความ เชื่อถือที่ส่งผลต่อปฏิบัติตามได้คือ ทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร จะต้องเป็นผู้ที่จะกำหนด แนวทางให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นบุคคลที่สามารถที่จะทำให้ชุมชนมีการ เปลี่ยนแปลงได้ ๒) จิตวิญญาณของชุมชน หรือ อุดมการณ์ คือ ความศรัทธาหรือความเชื่อ เป็นกลไกที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประสบความสำเร็จ หากชุมชนขาดจิตวิญญาณหรืออุดมการณ์ ก็ส่งผลให้การทำงานขาดเสถียรภาพ ต่างคนต่างคิด ไม่สามารถกำหนดทิศทางการ ทำงานได้และจิตวิญญาณ หรือ อุดมการณ์ นี้จะต้องเกิดขึ้นด้วยความ สม่ัครงใจ ๓) กิจกรรมที่เน้น การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ที่ผ่านมาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มี ข้อดีอยู่หลายประการ แต่ ประการสำคัญ คือ ทำให้พระสงฆ์มีประสบการณ์ในการบริหารโครงการ มากยิ่งขึ้น เช่นการติดต่อ ประสานงานทั้งองค์กรคณะสงฆ์ และส่วนงานราชการ ซึ่งมีส่วนทำให้ พระสงฆ์เกิดความเข้มแข็ง ยิ่งขึ้น และเป็นตัวทำให้พระสงฆ์มีทักษะในการบริหารโครงการ เช่น มืองค์ ความรู้ในการประเมินผล สำเร็จของการดำเนินโครงการ ๔) กฎกติกามุขชุมชน ที่เกิดขึ้นจาก ๓ องค์ประกอบ เป็นตัวผลักดันให้เกิด วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายใต้หลักการของศีล ๕ และจะสำเร็จ ขึ้นได้ต้องมืองค์ประกอบ คือ จะต้องทำให้สมาชิก ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชนส่วน ใหญ่เคารพกฎกติกา มีส่วน ในการสร้างกฎกติกา และใช้เครื่องมือในการบังคับคนในชุมชนปฏิบัติ ตามกฎกติกา ๓. รูปแบบการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จาก ชุมชน ต้นแบบ ค้นพบว่า มีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยใช้ กลไก การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบแนวราบ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยการผสมความร่วมมือใน การ ทำงานของชุมชน ๒) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหาร โครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบแนวตั้ง เกิดขึ้นโดยกระบวนการสั่งการ อย่างไรก็ตามทั้ง ๒ รูปแบบนี้ มี เป้าหมายที่ตอบสนองต่อนโยบายโครงการหมู่บ้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ที่ต้องการให้สังคม เกิดความสงบสุข

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐ ควรมีแนวนโยบายที่ชัดเจนในการประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ หรือเป็นหัวจักรผู้รับผิดชอบนำการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับ เยาวชน และการเรียนรู้ลดละปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา โดยประสานความร่วมมือกับหน่วย งานอื่น ๆ ทำดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) คณะสงฆ์ ควรมีการกำหนดพันธกิจ กรอบการทำงาน หรือมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ และให้การสนับสนุนให้กับพระสงฆ์ที่ขับเคลื่อนงานด้านนี้ เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระ ธรรมวิทยากร

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนและการเรียนรู้ลดละปัจจัยเสี่ยงอย่างยั่งยืนตามหลัก พระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ภาครัฐ ควรมีการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์และเครือข่ายซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างสุขภาวะสังคมต่อไป

๒) คณะสงฆ์ ควรมีกิจกรรมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และเครือข่ายร่วมกัน ในประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาวะสังคม การลดปัจจัยเสี่ยง และการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการร่วมกันวางแผนงานที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน และมีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเพื่อรูปแบบของกระบวนการดำเนินงานที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สู่การต่อยอด โดยให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมที่สามารถขับเคลื่อนงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ และการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนรวมถึงมีการวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลสมรรถนะที่เกิดขึ้นหลังจากที่เยาวชนได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว

๓) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปัจจัยเสี่ยง การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ การเรียนรู้เสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และค้นหาหาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืน

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการ, แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐).

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓).

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สำหรับวัยทำงาน, (กรุงเทพมหานคร : กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, ๒๕๕๘).

กอบศักดิ์ ภูตระกูลและเมทินี ศุภสวัสดิ์กุล, กลไกการทำงานของนโยบายการเงิน, (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓).

กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘).

โกศล อินทวงศ์, “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออก ๓”, ปรชญาตฤณีบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

จรรยา สุวรรณทัต, จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓).

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔).

ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์, จิตสำนึกคุณภาพสร้างได้จริงใน ๑๒๐ วัน, (กรุงเทพมหานคร : Think Beyond, ๒๕๔๒).

ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, การพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการประกันคุณภาพการศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓).

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑).

นิตี เอียวศรีวงศ์, “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ในศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๐): สิงหาคม ๒๕๔๖.

เนติพรรณ ศรีมาจันทร์, “ประสิทธิภาพของการรณรงค์ในโครงการ DNA (Drink No Alcohol) สายพันธุ์ใหม่ไร้แอลกอฮอล์”, วิทยานิพนธ์นิตยศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒).

เนื่องน้อย บุญยเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก : ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลล์ ชาร์ท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข, ในคำริของสมเด็จพระมหา
 รัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง),
 (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓).

ประกอบ กรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ต่า
 นสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒).

ประเวศ วะสี และคณะ, ยุทธศาสตร์แก้วิกฤติชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา,
 ๒๕๔๒).

_____, การพัฒนามนุษย์แนวใหม่เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๕).

ปราโมทย์ เชาวศิลา, คู่มือทฤษฎีจิตวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิช, ๒๕๒๖).

ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,
 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อาร์เอสพรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕).

_____, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.
 พรีนติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘).

_____, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก,
 ๒๕๔๔).

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัย
 พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

_____, เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓).

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง
 กรุ๊ป, ๒๕๓๓).

พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

พิสิษฐ์ ศิริรักษ์, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาวิชาการ, ๒๕๔๐).

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, สำนักไทยที่พึงปรารถนา, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
 ไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๓).

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๓).

เมธี ปิณฑนานนท์, “วิธีการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม”, ครูปริทัศน์, ปีที่ ๕, ฉบับที่ ๘, (กุมภาพันธ์-
 กันยายน ๒๕๒๖).

ยุพิน เกื่อนศรี, กลไกในการลดการเข้าถึงบุหรืแบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 อุตรดิตถ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙.

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ เสียงประชา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๐).

รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒).

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒).

วศิน อินทสระ, พุทธจริยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกราว, ๒๕๔๑).

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕).

ศุภกิจ วงศ์วิวัฒนกิจ, พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๕๕).

สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ, “สันติวิถี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ, ๒๕๕๒).

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, องค์การชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินติ้งจำกัด, ๒๕๔๐).

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินติ้ง, ๒๕๔๖).

สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช, พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒).

สมเดช สีแสง, คู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านกฎหมาย, ๒๕๔๔).

สมพงษ์ สิงหะพล, “ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่”, สัมภาษณ์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๗ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๒).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเชิงพุทธ, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปีของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๔๙).

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. ,คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการจิตพิสัย : มิติสำคัญของการพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐).

สุเทพ สุวีรางกูร, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๕๑).

สุระ อ่อนแพงและคณะ, “รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๕ ฉบับพิเศษ (๒๕๕๖).

สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, Knowledge Management : การจัดการความรู้, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), ๒๕๔๘,

สุวิทย์ เทียรทอง, “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาทุนทางสังคม”, วารสารการพัฒนาท้องถิ่น ๒๕๔๙, ๑(๑).

เสรี พงศ์พิศ, เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง : วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘).

อकिन รพีพัฒน์, การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลัง นานาวิทยา, ๒๕๔๙).

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย :

กุลชาติ โพธิ์ชนพันธ์ มยุรี ขวบสันเทียะ และสิทธิยา ปิ่นแก้ว ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสร้างแหล่งเรียนรู้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตการหล่อพระจังหวัดพิษณุโลก” วิทยานิพนธ์ การศึกษา มหาวิทยาลัย, (พะเยา : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๔).

จุฑารัตน์ ศราวงษ์วงศ์. “การพัฒนาตัวแบบของกลยุทธ์การจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศ, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒)

ชนิศา ช่างหล่อ, “รูปแบบและกระบวนการจัดการในการสืบทอดหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓)

ปฏิพัทธ์ ทองพันธ์, การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของช่างหล่อพระพุทธรูป : กรณีศึกษาโรงงานหล่อพระบูรณะไทยในจังหวัดพิษณุโลก”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร , ๒๕๕๓).

ปฐมาวดี คำทอง, “การพัฒนารูปแบบองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการหล่อพระพุทธรูปโดยใช้กระบวนการจัดการเนื้อหาตามโครงสร้างออนไลน์” ,วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๓).

ปัญชิกา วรรณชาติ, คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์บ้านเก่าของโชคชัยบัณฑิต, (สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑).

ลักษณาพร โรจน์พิทักษ์กุล, “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด กรณีศึกษา ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น, (มหาวิทยาลัยราชภัฏราชราชนครินทร์, ๒๕๕๐)

วิชัย นนทการ, การวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ชุมชนไทย : กรณีศึกษาวัดไทยლოსเองเจสิส ประเทศสหรัฐอเมริกา, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (มหาวิทยาลัยบูรพา: ๒๕๕๒).

วิมลลักษณ์ ชูชาติ, “การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

วัฒนะ จุฑะวิภาต, , “หัตถกรรมไทย ความเป็นมาและการผลิตในปัจจุบัน กรณีศึกษา : การปั้นหล่อพระ การทำบาตรพระ การทำขลุ่ย และการทำของเล่นไม้ระกำ”, รายงานการวิจัย, ๒๕๔๗.

สุทธิพงษ์ วงศ์ไพบูลย์, อ้างใน พระมหาสาโรช รุ่งเรือง, “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖).

สุพัตรา คงคำ, การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น, ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖).

สุวิมล อธิภากร, “การศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทอผ้าไท-ยวน : กรณีศึกษา บ้านโนนกลุ่ม ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓).

อนันต์ ชัมภรัตน์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการป่าทุ่งป่าทามของชุมชนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานี”, ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔).

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

สถาบันวิถีใหม่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น, (ม.ป.ท. ๒๕๕๐).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ความหมายของคำว่า “ศิลป”, แหล่งที่มา : [ออนไลน์]. www.rirs.m.royin.go.th/new-search/word-m๘search.asp [เข้าถึงข้อมูล ๖ ธันวาคม ๒๕๕๙].

รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๙, ศาลยุติธรรม, [ออนไลน์], <https://oppb.coj.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

วิศิษฐ์ ขวนพิพัฒน์พงศ์, เยาวชนก่ออาชญากรรมพุ่ง 'ยาเสพติด-อาวุธ' เพิ่ม ๑,๒๑๒ คดี, [ออนไลน์] <http://www.bangkokbiznews.com/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐. [ออนไลน์] , <http://www.nptedu.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

๒. ภาษาอังกฤษ :

David Ausubel, The psychology of meaningful verbal learning, (New York : Gruner & Stratton, 1963).

- Jerome Bruner. The Process of Education. (New York : Alfred A. Knopf, Inc. and Random House, 1963).
- Kohlberg, L., Moral Stages and Moralization : The Cognitive Development Approach and Social Issues, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1976).
- M.W.Padmasiri De Silva, Buddhist and Freudian Psychology, (Colombo, Sri Lanka : Lake House Investments Ltd, 1972).
- Paul Starkey, Networking for Development, (London: International Forum for Rural Transport and Development, 1997).
- Paul Starkey, Networking for Development, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997).
- Seufert, A., Krogh, G. and Bach, A. "Towards knowledge networking". Journal of Knowledge Management. 3 (3), 1999).
- Snowden, D., "Complex Acts of Knowing : Paradox and Descriptive Self – awareness", Journal of Knowledge Management. 6 (2), 2002).
- Sigelman, C.K. & Rider, E.A, Life-span human development, 4th ed, (Belmont, CA : Wadsworth/Thomson Learning. 2003).
- Starkey, Paul, Networking for Development, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕”

ภายใต้โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ
โดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำชี้แจง :

๑. การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕

๒. ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามตามความเห็นอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม โดยคำตอบของท่าน คณะผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น

๓. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๓ การประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด ที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค แนวทางในการพัฒนาโครงการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความร่วมมือตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

คณะผู้วิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๑๒ - ๑๕ ปี

☐ ๑๖ - ๑๘ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

๔. ระดับธรรมศึกษา

☐ ธรรมศึกษาชั้นตรี

☐ ธรรมศึกษาชั้นโท

☐ ธรรมศึกษาชั้นเอก

☐ ไม่มีวุฒิธรรมศึกษา

๕. สถานภาพทางครอบครัว

☐ พ่อแม่อยู่ครบและอาศัยอยู่กับพ่อแม่

☐ อาศัยอยู่กับพ่อ (พ่อหรือแม่เสียชีวิต/หรือพ่อกับแม่แยกทางกัน)

☐ อาศัยอยู่กับแม่ (พ่อหรือแม่เสียชีวิต/หรือพ่อกับแม่แยกทางกัน)

☐ พ่อกับแม่แยกทางกัน อาศัยอยู่กับญาติ

☐ พ่อหรือแม่เสียชีวิต อาศัยอยู่กับญาติ

๖. การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อภาคการศึกษา

☐ ไม่เคยเข้าร่วม

☐ เข้าร่วม ๑ - ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา

☐ เข้าร่วมมากกว่า ๓ ครั้งต่อภาคการศึกษา

ตอนที่ ๒ การประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด

ข้อ	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕	ใช่	ไม่ใช่
ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต			
๑.	การให้อภัยต่อผู้อื่น จะช่วยให้รักษาศีลข้อที่ ๑ ได้		
๒.	การฆ่าสัตว์ชาติหน้าต้องเกิดเป็นสัตว์ให้ถูกฆ่า		
๓.	การไม่เจตนาทำร้ายผู้อื่นย่อมไม่ผิดศีล		
๔.	การเมตตาผู้อื่นจะได้รับการเมตตาตอบ		
๕.	ไม่บังคับข่มขืนจิตใจผู้อื่นเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๑		
ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน			
๖.	การประกอบสัมมาชีพส่งผลต่อความสุขในสังคมได้		
๗.	การทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติจำเป็นต้องมีในสังคมไทย		
๘.	การทุจริตคอร์รัปชันทำให้ได้ใช้ชีวิตแบบมีความสุขได้		
๙.	การรับของโจรหรือร่วมมือกับโจร คือการผิดศีลข้อ ๒		
๑๐.	การเอาเวลางานไปทำเรื่องส่วนตัวไม่ใช้การผิดศีล		
ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร			
๑๑.	การคบหาคนรักหลายคนในเวลาเดียวกันเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่ผิดศีล		
๑๒.	การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องปกติของสังคมไทย		
๑๓.	ครอบครัวจะสุขสงบ ไม่แตกแยก เพราะรักษาศีลข้อที่ ๓		
๑๔.	การไม่นอกใจคนรักเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๓		
๑๕.	ศีลข้อ ๓ ส่งผลต่อการควบคุมโรคติดต่อร้ายแรงบางชนิด		
ศีลข้อ ๔ มุสาวาท			
๑๖.	การร่วมปกปิดความผิดผู้อื่นเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ไม่ใช้การผิดศีล		
๑๗.	การกล่าวโทษผู้อื่นด้วยข้อความเท็จถือว่าผิดศีล		
๑๘.	ทำผิดแล้วยอมรับความจริงเป็นการปฏิบัติตามหลักศีลข้อ ๔		
๑๙.	การกล่าวเท็จ ใส่ร้ายผู้อื่น ส่งผลต่อความฉ้อฉลในสังคมไทย		
๒๐.	ปฏิบัติตามศีลข้อที่ ๔ ทำให้คนนับถือ		
ศีลข้อ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา			
๒๑.	การดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดทำให้ขาดสติและก่อปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น		
๒๒.	อุบัติเหตุเกิดจากความผิดพลาดของอุปกรณ์มากกว่าไม่ใช้การขาดสติ เพราะดื่มสุรา		
๒๓.	การมีสติควบคุมตนเองได้ช่วยลดปัญหาการวิวาทกัน		
๒๔.	การดื่มของมึนเมาส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจไทยดีขึ้น		
๒๕.	ครอบครัวสงบสุขเมื่อไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด		

ตอนที่ ๓ การประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนที่มีระดับการพัฒนาที่ตรงกับท่าน
มากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักคะแนน คือ

๕	หมายถึง	ระดับการพัฒนา	มากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับการพัฒนา	มาก
๓	หมายถึง	ระดับการพัฒนา	ปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับการพัฒนา	น้อย
๑	หมายถึง	ระดับการพัฒนา	น้อยที่สุด

ข้อ	การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕	ระดับการพัฒนา				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
	ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต					
๑	ข้าพเจ้าห้ามปรามเมื่อเห็นเพื่อนทะเลาะกัน					
๒	ข้าพเจ้าทำบุญโดยการปล่อยสัตว์ ปล่อยปลา ไถ่ชีวิตโค กระบือ ในวันสำคัญต่างๆ					
๓	ข้าพเจ้าให้ความสำคัญกับทุกชีวิต					
๔	ข้าพเจ้าให้ความช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ					
๕	ข้าพเจ้าพยายามให้อภัยกับผู้ที่เบียดเบียนเรา					
	ศีลข้อ ๒ อทินนาทาน					
๖	ข้าพเจ้ารู้จักละอายแกล้งใจเมื่อจะกระทำทุจริต					
๗	ข้าพเจ้ารู้จักใช้จ่ายพอประมาณ					
๘	ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในความพอดีเหมาะสมตามฐานะ					
๙	ข้าพเจ้าประกอบอาชีพสุจริต					
๑๐	ข้าพเจ้าเกรงกลัวต่อการละเมิดในสิทธิผู้อื่น					
	ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร					
๑๑	ข้าพเจ้าระมัดระวังการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางเพศ					
๑๒	ข้าพเจ้าคิดวิเคราะห์กระทบทที่จะได้รับหลักการประพฤติทางเพศที่ไม่เหมาะสม					
๑๓	ข้าพเจ้าให้เหตุผลที่เหมาะสมกับเพื่อน ป้องกันประพฤติดังทางเพศ					
๑๔	ข้าพเจ้าซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง หรือคนรัก					
๑๕	ข้าพเจ้ามีสติต่อสื่อกระตุ้นทางเพศ					

ข้อ	การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕	ระดับการพัฒนา				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
	ศีลข้อ ๔ มุสาวาท					
๑๖	ข้าพเจ้าพูดความจริงในเวลาที่เหมาะสม					
๑๗	ข้าพเจ้ายกย่องเชิดชูผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
๑๘	ข้าพเจ้าไม่กล่าวคำจริงที่กระตุ้นให้เกิดความขัดแย้ง					
๑๙	ข้าพเจ้ายอมรับในความผิดพลาดของตนเอง					
๒๐	ข้าพเจ้าตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต					
	ศีลข้อ ๕ สุราเมรยมัขชปมาทัญฐานา					
๒๑	ข้าพเจ้ารู้ถึงโทษของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาเสพติด จึงปฏิเสธ					
๒๒	ข้าพเจ้าเห็นคนรอบตัวได้รับโทษจากสุราและสิ่งเสพติด จึงไม่ยุ่งเกี่ยว					
๒๓	ข้าพเจ้าปฏิเสธบุหรีเมื่อเพื่อนยื่นให้ เพราะรู้ถึงโทษของบุหรี					
๒๔	ข้าพเจ้าไม่เข้าสู่แหล่งบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่ม และสิ่งมึนเมา					
๒๕	ข้าพเจ้าทำกิจกรรมผ่อนคลายโดยไม่พึ่งพายาเสพติด					

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ อุปสรรค แนวทางในการพัฒนาโครงการเสริมสร้างหลักประกัน
คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

[illegible]

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ฉายา/นามสกุล.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี.....

(คณะผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียง และจะเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ไว้เป็น
ความลับ โดยการลงรหัสผู้ให้ข้อมูลแทนการระบุตัวบุคคล)

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางอาชีพแบบพอเพียงของ
ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีดังนี้

๑. ท่าน หรือ หน่วยงานงาน มีกิจกรรมการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม อย่างไรบ้าง

๒. การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด
นครปฐม ของท่านหรือหน่วยงานท่าน มีกระบวนการ หรือขั้นตอนการดำเนินงาน อย่างไรบ้าง

๓. การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด
นครปฐม ของท่านหรือหน่วยงานท่าน มีหน่วยงานใด หรือ ผู้ใดเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง และมี
บทบาทการมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

๔. การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด
นครปฐม ที่ท่านหรือหน่วยงานท่านดำเนินการ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง

๕. การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด
นครปฐม ที่ท่านหรือหน่วยงานท่านดำเนินการ มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน
อย่างไรบ้าง

๖. ท่าน เห็นว่า การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ควรดำเนินการอย่างไรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข

ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามในแบบสอบถาม

ตารางผนวกที่ ๑ ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามในแบบสอบถาม

+๑ = สอดคล้อง/เห็นด้วย ๐ = ไม่แน่ใจ/ให้ปรับ -๑ = ไม่สอดคล้อง/เปลี่ยนคำถาม

คำถาม ข้อที่	ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความหมาย
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓			
๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๕	๐	+๑	+๑	๒	๐.๖	ใช้ได้
๖	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๗	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๘	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๙	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๐	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๒	+๑	๐	+๑	๒	๐.๖	ใช้ได้
๑๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๕	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๖	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๗	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๘	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๙	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒๐	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒๓	๐	๐	+๑	๓	๐.๓	ใช้ได้
๒๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒๕	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.๙๖๑	๒๕

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a๑	๔๔.๘๓	๒๑๕.๙๓๗	.๑๕๒	.๙๖๒
a๒	๔๕.๐๐	๒๒๐.๗๕๙	-.๐๖๓	.๙๖๔
a๓	๔๔.๙๐	๒๐๐.๕๗๖	.๗๑๐	.๙๔๙
a๔	๔๔.๗๓	๒๐๐.๒๐๒	.๗๑๒	.๙๕๘
a๕	๔๕.๑๗	๑๙๘.๖๙๕	.๗๓๕	.๙๔๗
b๖	๔๕.๑๐	๒๐๓.๑๙๗	.๖๙๐	.๙๖๑
b๗	๔๔.๖๐	๒๐๓.๘๓๔	.๖๓๕	.๙๖๒
b๘	๔๔.๔๗	๑๙๖.๑๘๙	.๘๔๐	.๙๕๗
b๙	๔๔.๕๗	๑๙๖.๖๖๘	.๗๗๒	.๙๕๘
b๑๐	๔๔.๖๐	๑๙๙.๒๘๓	.๘๗๘	.๙๕๗
c๑๑	๔๔.๔๐	๒๐๑.๑๔๕	.๗๖๗	.๙๕๘
c๑๒	๔๔.๒๗	๒๐๔.๙๖๑	.๖๕๙	.๙๖๐
c๑๓	๔๔.๕๓	๑๙๙.๐๑๖	.๘๑๖	.๙๕๘
c๑๔	๔๔.๕๗	๒๐๓.๔๒๖	.๗๓๙	.๙๕๔
c๑๕	๔๔.๔๗	๒๐๒.๗๔๐	.๗๑๒	.๙๖๒
d๑๖	๔๔.๔๐	๒๐๒.๕๒๔	.๗๔๗	.๙๕๓
d๑๗	๔๔.๓๗	๒๐๒.๔๔๗	.๗๒๓	.๙๕๕
d๑๘	๔๔.๕๗	๒๐๒.๕๙๙	.๗๗๙	.๙๕๘
d๑๙	๔๔.๗๓	๒๐๓.๓๓๕	.๗๒๒	.๙๖๑
d๒๐	๔๕.๐๓	๒๐๓.๒๗๕	.๗๔๓	.๙๖๗
e๒๑	๔๔.๖๗	๒๐๐.๓๖๘	.๗๔๐	.๙๔๘
e๒๒	๔๕.๑๗	๒๐๗.๑๗๘	.๖๑๙	.๙๖๐
e๒๓	๔๔.๙๐	๒๐๔.๙๒๑	.๖๖๗	.๙๕๙
e๒๔	๔๔.๘๐	๒๐๓.๓๓๘	.๗๒๗	.๙๕๙
e๒๕	๔๔.๗๗	๑๙๙.๙๗๘	.๘๘๔	.๙๕๗

ภาคผนวก ง

บทความวิจัย

เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

Social Network : The mechanic to sustainably improve quality of life for high-school
students in Nakhorn Pathom Province of the five precepts.

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, ดร., พระมหาอภินิษฐ์ สิริปญโญ, ดร.,

พระณัฏ วฑฒโน, ดร., พระมหาอานนท์ อานนโท*

และ รศ.ดร. ธวัช หอมทวนลม**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**

Sirimato@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และ ๓) เพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความผลการวิจัยพบว่า

๑) การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ (๑) ด้านความรู้ (ปัญญา) คือให้เยาวชนได้มีความรู้ ปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตน (๒) ด้านทัศนคติ (สมาธิ) คือ มุ่งการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยง ห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต (๓) ด้านพฤติกรรม (ศีล) คือ มุ่งการร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จารีตของสังคม การเรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

๒) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕

๓) การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓

๔) การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ได้พบองค์ประกอบของกลไก ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) “เยาวชน” เป็นกลุ่มเป้าหมายด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมบ่มเพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์อบรมที่มีความพร้อม

สามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

๕) กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ ๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ มีองค์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ ๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม มีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการอบรม ขั้นดำเนินการอบรม และขั้นการประเมินผล ๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๕) เครือข่ายวิทยากร ๖) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

คำสำคัญ : เครือข่ายทางสังคม, หลักประกันคุณภาพชีวิต, กลไก, ศีล ๕

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the promotion of the practice according to the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province 2) to develop activities for enhancing sustainable quality of life guarantees for secondary school students in Nakhon Pathom by using the principles 5 and 3 precepts) to propose a mechanism to enhance the quality of life for secondary students Study in Nakhon Pathom province by using the 5 precepts, using the integrated research methodology, namely quantitative research. Data were collected from 400 sample questionnaires. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation. And qualitative research Conduct in-depth interviews with 25 key informants / person. Analyze the data through explanations and descriptions.

The results of the research showed that

1) Promoting the practice according to the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province Is to promote learning according to the threefold principles, namely (1) knowledge (wisdom), which allows youth to have knowledge Instill values Promoting awareness and practice. (2) Attitude (concentration) means focusing on changing the attitudes of youths or trainees about living according to Buddhism principles. To avoid Far from various risk factors in living. 3) Behavior (precepts) is intended to join together to create a peaceful society. Act according to morals Tradition Learning to live together in a safe society with peace. Creating a sustainable quality of life by adhering to the 5 precepts

2) The level of knowledge and understanding about the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province found that overall, secondary school students in Nakhon Pathom province The knowledge and understanding of the 5 precepts are at a high level, with the right answers and the average scores at a high level. Accounting for 72.2 percent

3) The development of behavior in keeping the 5 precepts of secondary school students in Nakhon Pathom province found that overall, secondary school students in Nakhon Pathom province

The behavior of the precepts according to 5 precepts is at a high level, with an average of 4.10. Considering each item, it is found that the behavior in keeping the precepts no. 5 has the highest mean score, having an average score of 4.23.

4) The development of activities to enhance the quality of life standing for secondary school students in Nakhon Pathom province by using the 5 precepts, found that the components of the three components are 1) "youth" as the target group By creating knowledge, understanding, attitudes, behaviors, risk in living. 2) "Process" is the process of training, incubation, cultivation, awareness creation that is suitable for the target group. 3) "Network" means that there must be a primary person responsible. May be the youth themselves, families, parents, educational institutions, having a training center that is ready to train the youth to have knowledge, understanding, attitudes, and change their lifestyle according to the 5 precepts effectively By collaborating from many sectors in a way called "บวร", by collaborating from planning Bring youth into the process and follow up.

5) Mechanisms that drive to enhance the quality of life that still stands for the youth by using the 5 precepts. There are 3 driving mechanisms which are 1) the mechanism of the training center or incubation center has the qualifications of the training center, namely the planning of work Facility personnel Media, equipment, budget. 2) Mechanism, process or organization of training activities There are 2-step work process components, namely, preparation for training Training process And the evaluation stage. 3) The mechanism of social networks or cooperation has 5 network groups. Consisting of 1) school network 2) government network 2) network of religious organizations 3) network of community organizations 5) network of speakers 6) network of youth and families

Keywords : social network , quality of life guarantee , mechanism , 5 precepts

บทนำ

หากเรามองถึงปัญหาอาชญากรรมและปัญหาทางสังคมจะพบว่า มีปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับกลุ่มละเมิดศีล ๕ หลายประการซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดคดีอาชญากรรมไว้ ๕ หมวด ได้แก่ ๑) คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ เช่น การฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักพาเรียกค่าไถ่ วางเพลิง เป็นต้น ๒) คดีชีวิต ร่างกาย และเพศ เช่น การฆ่าทั้งโดยเจตนาและไม่มีเจตนา ทำร้ายร่างกาย และการข่มขืนกระทำชำเรา ๓) คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ รับของโจร เป็นต้น ๔) คดีน่าสนใจ เช่น โจรกรรมรถ น้อโกง ยักยอก เป็นต้น ๕) คดีรัฐเป็นผู้เสียหาย เช่น คดีอาวุธปืน คดีการพนัน คดียาเสพติด การค้าประเวณี และการมีและเผยแพร่วัตถุลามก เป็นต้น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ, ๒๕๕๘). ดังนั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ คือ การฆ่า การลักทรัพย์ การล่วงเกินประเวณี การน้อโกง การให้ร้าย และการเสพยาเสพติดทั้งหมดถือว่าเป็นก่อเหตุแห่งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาของสังคมที่จะทำให้สังคมนั้นไม่มีความสุข และจากการที่กรุงเทพมหานคร ได้ตรวจสอบสถิติคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า ที่ผ่านมามีเด็กและเยาวชน(อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี) กระทำผิดอาญามีจำนวนมาก คือ ในปี ๒๕๕๗ มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาทั้งสิ้น ๓๕,๕๓๗ คดี ในจำนวนนี้เป็นคดียาเสพติดมากที่สุด จำนวน ๑๖,๕๐๘ คดี รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ๓,๒๕๒ คดี และเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน จากรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๕ เปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๕๗ กับปี ๒๕๕๕ จะพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญามีสถิติโดยรวมในจำนวนคดีลดลง

ก็จริง คือ รวมมีจำนวน ๓๐,๓๕๕ คดี แต่ในส่วนคดีเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับผิดยาเสพติดก็ยังอยู่ในระดับที่สูงอยู่ คือ มีจำนวนถึงคดี ๑๒,๔๐๕ คดี (วิศิษฐ์ ขวนพิพัฒนพงศ์, เยาวชนก่ออาชญากรรมพุ่ง, [ออนไลน์], ๒๕๖๑).

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาหลากหลายครบทุกสังกัดและครอบคลุมทุกระดับการศึกษา ที่ให้บริการทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในจังหวัดนครปฐมอย่างทั่วถึงตั้งแต่ระดับก่อน ประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยในส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดนครปฐมมี สถานศึกษา จำนวน ๓๒๑ แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ จำนวน ๑๗๓ แห่ง และในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๒ จำนวน ๑๔๘ แห่ง มีสถิติเยาวชนนักเรียนที่ศึกษาในระดับระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย(อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ปี) รวม ๓๑,๑๓๑ คน (ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐) สถิติ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจำนวนเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาซึ่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของ สังคม เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป แต่จากสถิติของศาลเยาวชนและครอบครัว สังกัดภาค ๗ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙ กลับพบว่า มีสถิติคดีแพ่งของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการ ตัดสินเสร็จไป ๖๐๕ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ และ สถิติคดีอาญา ของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครปฐมที่ได้รับการตัดสินเสร็จไปแล้วถึง ๔๐๓ คดี สูงเป็นอันดับหนึ่งของของ ศาลเยาวชนและครอบครัวสังกัดภาค ๗ เช่นกัน (รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙) ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้นคือศีล ๕ ของเยาวชนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่ เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่จะลดปัจจัยเสี่ยงและการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม แก่เยาวชนจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคในสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน จะต้อง ให้ความสำคัญในการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ดังนั้น จากปัญหาด้านศีลธรรมของคนในสังคมส่งผลต่อการขาดความเอื้ออาทรต่อกันของสังคม สภาพ สังคมที่มีปัญหาด้านจริยธรรมพื้นฐาน คือ ขาดศีล ๕ ส่งผลกระทบกับการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยของคนในสังคม อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ซึมซับการดำเนินชีวิตแบบผิด ๆ กับสภาพสังคมที่ขาดคุณธรรมพื้นฐาน คือ ศีล ๕ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย แม้จะมีหลายหน่วยงาน หลายองค์กร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กร ทางศาสนา หน่วยงานการศึกษา ที่พยายามส่งเสริมในเรื่องนี้ เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ปลอดภัยและมีสุขแก่อนาคต ของชาติแต่ก็ยังเห็นผลเป็นรูปธรรมไม่ชัดเจนอาจเป็นเพราะขาดการทำงานที่ประสานกัน หรือ ขาดการทำงานที่สอด รับกันในประเด็นปัญหานี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ มุ่งศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจในหลักการ ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมพัฒนากิจกรรมในการการลดปัจจัย เสี่ยงและเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด นครปฐม และเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ร่วมมือกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ในขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด นครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตามหลักการ ของศีล ๕ สำหรับเยาวชนในสังคมไทย เป็นรูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมในกิจกรรมการดำเนินชีวิตเพื่อลด ปัจจัยเสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมของเยาวชนในสังคมไทย รวมถึงการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนา เยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรสังคมและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่มีความปรองดอง สมานฉันท์ มีภูมิ ต้านทานต่อความเปลี่ยนแปลง และค้นหากระบวนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมมุ่งหวังในการลดปัจจัย เสี่ยงและเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมที่จะเปลี่ยนหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม
๒. เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕
๓. เพื่อเสนอกลไกขับเคลื่อนเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ แนวคิดเกี่ยวกับการลดเหลื่อมล้ำ นำมากำหนดเป็นแนวทางการดำเนินการวิจัย คือ ๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ทำการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ ๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

โดยการปฏิบัติการวิจัย (Action Research) ใน ๒ กิจกรรม คือ ๑) กิจกรรม "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และ ๒) กิจกรรม "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นขยายผลของโครงการและกิจกรรมจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การศึกษาเพื่อทราบถึงพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักการของศีล ๕ ที่จะเป็นเครื่องมือและกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ภายใต้กติกาสังคม อย่างมีเหตุผลในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการสำคัญ (พระครูวินัยธรเอก เดชวโร, ๒๕๖๐) คือ

๑. หลักประกันความมั่นคงของชีวิต คือ การไม่ร้ายทำลายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันทางกาย (ศีลข้อที่ ๑)
๒. หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน คือ การไม่ทุจริตคดโกง ไม่มัวเมา ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น มีสุจริต ดำเนินชีวิตแบบสัมมาชีพ (ศีลข้อที่ ๒)
๓. หลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว คือ ไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ (ศีลข้อที่ ๓)

๔. หลักประกันความมั่นคงของสังคม คือ การไม่เบียดเบียนกันด้วยวาจา ไม่กล่าวถ้อยคำที่ปราศจากสติ และขาดความรับผิดชอบ วาจาที่สร้างความแตกแยก (ศีลข้อที่ ๔)

๕. หลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ คือ การไม่ดื่ม ไม่เสพสิ่งของมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด (ศีลข้อที่ ๕)

และได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เป็นการพัฒนาจากผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อขับเคลื่อนขยายผลต่อไป โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย

๒. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และผลความตระหนักรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ที่เกิดหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ที่จัดขึ้น จึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๔๐๐ คน/ตัวอย่าง

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันร่วมกันถอดบทเรียนการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยใช้หลักศีล ๕ และร่วมกันยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากกิจกรรม รวมถึงให้ข้อเสนอแนะแนวทางารขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน ๒๕ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา การอบรมเยาวชน กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา และกลุ่มที่ ๓ กลุ่มตัวแทนเยาวชน

๒. ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) ในการถอดบทเรียนจากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ค้นหาแนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน ๑๗ ท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และ กลุ่มที่ ๓ กลุ่มนักวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่น

ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ และพฤติกรรม การปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามป็น เครื่องมือ

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะดำเนินการโดย ๓ วิธีการ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และ การสังเกต พฤติกรรม

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการจัดแบ่งประเภทของข้อมูลให้ตรงตาม เนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ได้ข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความ ถูกต้องของข้อมูล ดังนี้

๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกัน หรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มา มีความถูกต้อง

๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่ เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มา มีความเหมือนกัน แสดง ว่าข้อมูลที่ได้มา มีความถูกต้อง

๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่า ข้อมูลที่ได้มา มีความถูกต้อง

หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารและเข้าไป สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

ผลการศึกษา

๑. การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ได้สรุป การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สรุปได้คือ ๑) ด้านความรู้ (ปัญญา) จากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัด นครปฐม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดย หน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง แม้มีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป แต่โดยเนื้อหาแล้วก็ มุ่งให้เยาวชนได้มีความรู้ ปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมความตระหนักรู้การปฏิบัติตนในครรลองคลองธรรมแห่งศาสนา วัฒนธรรมประเพณีจารีตอันดีงามของชาติไทย โดยสรุปประเด็นเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือ ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องพุทธประวัติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีล ๕ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโทษของ อบายมุข ความรู้เกี่ยวกับเรื่องธรรมะเพื่อพัฒนาชีวิต ความรู้เกี่ยวกับเรื่องบริหารจัดการเจริญปัญญา ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การฝึกสติ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตสำนึกพลเมืองดี ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ ๒) ด้านทัศนคติ (สมาธิ) ใน กิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ บ้าง โดยสถานศึกษาบ้าง โดยหน่วยงานอื่นๆ บ้าง หรือร่วมมือกันจัดบ้าง ล้วนมุ่งหวังการปรับเปลี่ยนทัศนคติของ เยาวชน หรือ ผู้เข้าอบรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยง ห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของพระพุทธศาสนา สรุปประเด็นเกี่ยวกับความมุ่งหวังด้านทัศนคติ

เกี่ยวกับเรื่อง ต่าง ๆ คือ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหน้าที่ ชาวพุทธ ความศรัทธาในพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นในการทำความดี เห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม การร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข ๓) ด้านพฤติกรรม (ศีล) จากการศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม โดยศึกษาจากการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ที่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐโดยสถานศึกษา องค์กรชุมชนโดยวัด มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป โดยกระบวนการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกดี และพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา จากการศึกษาได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ มีความเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม จาริตของสังคม การเรียนรู้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัยมีสันติสุข การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕

๒. การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทำการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จึงได้พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม สรุปได้ดังนี้ กิจกรรมที่ ๑ โครงการ "พุทธปัญญา กับ การส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕" มีผลที่ได้คือ ๑) มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วม ๒๑๑ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน ๒) มีโรงเรียน สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจำนวน ๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๕ หน่วยงาน อีกทั้งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน คือ ๑) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ๒) กลุ่มสถาบันการศึกษา และ ๓) กลุ่มองค์กรชุมชน ส่วนกิจกรรมที่ ๒ ชื่อโครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" เป็นการขยายผลจากการถอดบทเรียนในกิจกรรมที่ ๑ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้ช่วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ เทศกาลเข้าพรรษาเป็นโอกาสสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือ เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของสุรา บุหรี่ และสิ่งเสพติด ผลที่ได้ คือ มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วม ๒๔๕ คน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๒๐๐ คน มีสถานศึกษา โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมจำนวน ๑๘ หน่วยงาน จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๑๐ หน่วยงาน นอกจากนี้ ทำให้ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และพฤติกรรม การปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม และมีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ขยายกิจกรรมไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ แก่เยาวชน เช่น เช่น กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมโรงเรียนศีล ๕ การประกวดโครงงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๓. การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

๑) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ส่วนนักเรียนมี

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ น้อย คือ ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับน้อย มีจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๕

๒) การพัฒนาพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ รองลงมาได้แก่ ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ส่วนข้อที่มีระดับค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

๓) สรุปเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕
คณะผู้วิจัยได้พบข้อเสนอแนะ ๒ ประเด็น คือ

๑. ด้านพระสงฆ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ได้แนะนำการปฏิบัติตามศีล ๕ ให้เข้าใจ สอนเข้าใจยาก มีค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๓๘ คน

๒. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมหลายครั้ง แต่เนื้อหาการอบรม หรือกิจกรรมเป็นแบบเดิม ๆ จึงไม่น่าสนใจ ค่าความถี่ของผู้ให้ข้อเสนอแนะ ๒๒ คน

ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้น และคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม “กิตติธรร” วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม มีผู้เข้าร่วมรวม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานและเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนตามหลักศีล ๕ นั้นควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สื่อสารนำศีล ๕ สู่การปฏิบัติในกลุ่มเยาวชน เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เนื่องจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสังคมโดยเฉพาะในสถานศึกษา รับภาระที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มเยาวชนละสังคัม นอกจากนี้ ได้สรุปข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน ในเบื้องต้นคือการพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักปฏิบัติศีล ๕ สู่กลุ่มเยาวชน ให้มีทักษะการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น จึงได้เสนอแนะทางการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นผู้นำด้านการส่งเสริมศีล ๕ สู่เยาวชน ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติศีล ๕ สามารถพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ได้อย่างถูกต้อง และเป็นแกนนำขับเคลื่อนเครือข่ายสร้างสังคมสู่สันติสุข โดยจะเป็นการทำงานที่หนุนเสริมนโยบายสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

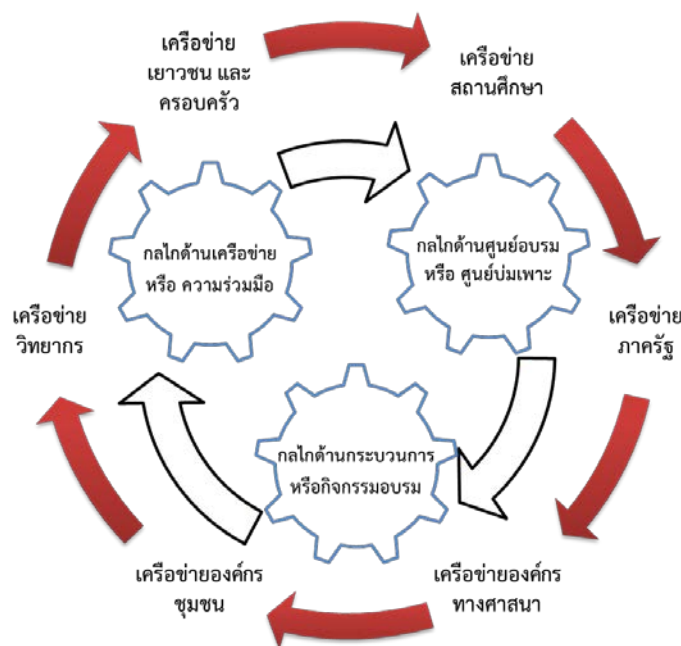
๔. กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ได้พบองค์ประกอบของกลไกประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) “เยาวชน” เป็นกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ พฤติกรรม ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ๒) “กระบวนการ” คือ การมีกระบวนการอบรมเฉพาะปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีแผนงานหรือประเด็นการอบรมที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่เข้าใจ มีวิทยากรหรือผู้ดำเนินการอบรมที่มีทักษะสามารถสร้างแรงจูงใจหรือขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของกิจกรรม โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา สู่การพัฒนาพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ จึงเป็นการร่วมกันเป็นพลังเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ ๓) “เครือข่าย” คือ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก อาจจะเป็นตัวเยาวชนเอง ครอบครัว ผู้ปกครอง สถานศึกษา การมีศูนย์

อบรมที่มีความพร้อมสามารถอบรมเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” โดยร่วมมือกันตั้งแต่การร่วมกันวางแผน นำเยาวชนเข้าสู่กระบวนการ และติดตามผล

ในส่วนการขับเคลื่อนกลไกเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ได้พบกลไกขับเคลื่อน ๓ กลไก คือ ๑) กลไกด้านศูนย์อบรม หรือ ศูนย์บ่มเพาะ เมืองคัมภีร์ประกอบคุณสมบัติของศูนย์อบรม คือ ด้านการวางแผนงาน ด้านบุคลากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่ออุปกรณ์ ด้านงบประมาณ ๒) กลไกด้านกระบวนการ หรือ การจัดกิจกรรมอบรม เมืองคัมภีร์ประกอบที่เป็นกระบวนการทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการอบรม ขั้นตอนดำเนินการอบรม และขั้นตอนการประเมินผล ๓) กลไกด้านเครือข่ายทางสังคม หรือ ด้านความร่วมมือ มีจำนวน ๕ กลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย ๑) เครือข่ายสถานศึกษา ๒) เครือข่ายภาครัฐ ๒) เครือข่ายองค์กรทางศาสนา ๓) เครือข่ายองค์กรชุมชน ๔) เครือข่ายวิทยากร ๕) เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว

ทั้งนี้ จากการปฏิบัติการพัฒนานักกิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ทั้ง ๒ กิจกรรม คือ โครงการ “พุทธปัญญากับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕” และ โครงการ “เข้าพรรษาปลอดภัย เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง” คณะผู้วิจัยได้สรุปเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ในขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕ นั้น ทุกภาคส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น แม้ภาคส่วนต่าง ๆ จะมีบทบาทการทำงานที่แตกต่างกันไป ล้วนมีความมุ่งหวัง เสริมสร้างการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนักรู้ การปรับทัศนคติเห็นคุณค่าแห่งหลักจริยธรรม สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีคุณภาพ สร้างสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลามาจากสถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ภาคีเครือข่าย” ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน เสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนแก่เยาวชนและสังคม โดยต้องอาศัยการทำงานร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” ให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนที่แข็งแกร่ง บนฐานความรู้ และคุณธรรม เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน สรุปได้ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ ๕.๑ สรุปองค์ความรู้ “เครือข่ายทางสังคม : กลไกการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนโดยใช้หลักศีล ๕”

อภิปรายผล

๑. การส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมได้พบการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมตามกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (ปัญญา) ด้านทัศนคติ (สมาธิ/จิต) ด้านพฤติกรรม (ศีล) สอดคล้องกับพระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข),(๒๕๖๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา มีกระบวนการที่สำคัญใน ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ด้านการเสริมสร้างความรู้ พฤติกรรม และด้านทัศนคติ โดยเป็นการมุ่งเน้นให้ความรู้เรื่อง กฎแห่งกรรม พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม หลักปฏิบัติศีล ๕ เพื่อให้เยาวชนได้มีพฤติกรรมตามหลักศีล ๕ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ๒) ขั้นตอนกระบวนการ การฝึกอบรมเป็นกระบวนการให้เยาวชนได้เรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนรับสมัครตัวเด็ก และเยาวชนเข้ารับการอบรม การดำเนินการฝึกอบรมทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงกับเยาวชน และสุดท้ายคือผลการประเมินการอบรม ๓) ขั้นตอน คือการให้เยาวชนมีทัศนคติมุมมองด้านความรู้ การเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนตามหลักศีล ๕ ๒. กลไกการพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ จังหวัดนครราชสีมา พบว่าคณะสงฆ์ โรงเรียน ภาครัฐ และภาคประชาชนได้ดำเนินการร่วมกันโดยใช้ศูนย์อบรมเยาวชน ๓ แห่ง เป็นกลไกในการดำเนินการซึ่งกลไกในการดำเนินการของศูนย์อบรมนั้นจะมีขั้นตอนสำคัญเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการอบรมของศูนย์อบรม นำสู่กลไกเชิงกระบวนการดำเนินการอบรม การติดตามประเมินผล การเชื่อมโยงกับเครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายพระวิทยากร เครือข่ายคณะสงฆ์ ซึ่งกลไกดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนศีล ๕ ต้นแบบ ได้ในระดับที่เหมาะสม และ ๓. กลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนรักษาศีล ๕ ต้นแบบ นั้นผู้วิจัยสามารถผสมผสานระหว่างแนวคิดและกระบวนการการอบรมเชิงพุทธ คือ การให้องค์ความรู้ภูมิปัญญา และวิธีการทางพระพุทธศาสนา คือการศึกษาด้านศีล สมาธิ ปัญญา กับหลักการบริหารจัดการองค์กร คือหลัก ๗'S ได้แก่ S๑ = โครงสร้าง (Structure) S๒ = กลยุทธ์ (Strategy) S๓ = ระบบต่าง ๆ (System) S๔ = รูปแบบการบริหาร (Style) S๕ = พนักงานทั้งหมด (Staff) S๖ = ทักษะฝีมือ (Skills) S๗ = จิตสำนึกร่วม (Shared values) ได้ เพราะฉะนั้น กลไกการขับเคลื่อนก็คือภูมิปัญญาบูรณาการคือการให้หลัก ศีล สมาธิ ปัญญา

๒. การพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากที่ได้ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ จำนวน ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการ "พุทธปัญญาฯ" กับการส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ และ ๒) โครงการ "เข้าพรรษาปลอดภัย : เยาวชนไทยห่างไกลปัจจัยเสี่ยง" โดยทั้ง ๒ กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือเพื่อศึกษาพฤติกรรมและการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ และเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ สอดคล้องกับ โกศล อินทวงศ์ (๒๕๕๐) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓” ผลการวิจัย พบว่า ควรร่วมกันกำหนดเงื่อนไขการให้ความรู้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายา คือ ความสามารถของครอบครัวในการแก้ไขปัญหายาในระดับที่สามารถทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้และปฏิบัติได้ ให้ความรู้โทษพิษภัยของยาเสพติด ได้แก่ ความมั่นใจ โทษภัย โครงสร้าง วัฒนธรรม อิทธิพล ภาวะผู้นำ การต่อยอดความรู้ที่มีซึ่งเป็นผลมา

จากการนำความรู้ที่ได้มาใช้ความคิดสร้างสรรค์และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงให้ความรู้แนวคิดเชิงนามธรรมการเรียนเชิงพุทธปัญญา คือ ความรู้ ความจำ ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ ปรีตโฆสะโยนิโสมนสิการ และให้ความรู้โดยการทดลองทำและดูแลเป็นการวางเงื่อนไขที่กระทำ และกระตุ้นให้นักศึกษามีการเรียนรู้ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ การเข้าถึงความรู้

๓. การประเมินความรู้ความเข้าใจในหลักศีล ๕ และพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ ที่จัดขึ้น ได้ทราบระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม ที่พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก คือ มีผู้ตอบแบบคำถามถูกและได้ค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน ๒๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๕ ในส่วนพฤติกรรมในการรักษาศีล ๕ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมในการรักษาศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน มีระดับค่าคะแนนสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ สอดคล้องกับบุญหนา จิมานัง และคณะ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น” สรุปได้ว่า เด็กเยาวชนในตำบลโคกสี เคยประพฤติดั้ง ๕ ข้อทุกข้อ โดยเฉพาะเคยพูดโกหกมีมากถึงร้อยละ ๙๖ รองลงมาเป็นการขโมยเงินของพ่อแม่ และการดื่มเหล้าหรือเปียร์ร้อยละ ๕๐ และ ๔๖.๓ ตามลำดับ และยังพบว่า พฤติกรรมรักษาศีลทุกข้อโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เด็กและเยาวชนที่มีการปฏิบัติและร่วมกิจกรรมทางศาสนา มาก ไม่มีผลต่อพฤติกรรมในการรักษาศีลของเด็กและเยาวชนในตำบลโคกสีแต่อย่างใด จากงานวิจัยที่นำเสนอ นั้น สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีวิจรรย์ญาณแยกถูกผิดโดยมีศีลเป็นพื้นฐานได้ แต่ด้วยบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่ของสังคม วิถีชีวิตทำให้ความมั่นคงในการรักษาศีลน้อยลง หากจะทำให้ประชาชนยึดมั่นในศีล ๕ แม้ไม่อาจจะให้ปฏิบัติได้ทุกข้อ สิ่งจำเป็นก็คือการสร้างบริบทที่สอดคล้องกับการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล ๕ จะทำให้ประชาชนปรับพฤติกรรมผันไปตามบริบทได้ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เน้นการสร้างบริบทการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในครรลองของศีล ๕ ซึ่งจะช่วยในการปฏิบัติตามศีล ๕ ทำได้ง่ายขึ้น

๔. กลไกขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕

จากการพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักศีล ๕ คณะผู้วิจัยได้พบองค์ประกอบของกลไก ๓ องค์ประกอบด้วย ด้านเยาวชน ด้านกระบวนการฝึกอบรม และด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ในลักษณะที่เรียกว่า “บวร” รวม ๖ เครือข่าย คือ เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายองค์กรทางศาสนา เครือข่ายองค์กรชุมชน เครือข่ายวิทยากร เครือข่ายเยาวชน และครอบครัว สอดคล้องกับ พระครูวินัยธร เณก เทวโร (โยอินทร์), (๒๕๖๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผลสำเร็จในพื้นที่ต้นแบบนั้น สาเหตุหลักเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนในระดับชุมชนอย่างจริงจัง โดยมี องค์การคณะสงฆ์เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการทำงาน มีส่วนงานราชการเป็นฝ่ายสนับสนุน และประการสำคัญมีบ้านและชุมชนให้ความร่วมมือที่เกิดจากแรงศรัทธา ที่ประกอบด้วย บ้าน วัด และส่วนราชการ เป็นต้น ๒. การสร้างมาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยภาพรวมสามารถที่จะ สังเคราะห์จากผลในการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชนต้นแบบ พบว่า การสร้างมาตรฐานและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน มีองค์ประกอบ ดังนี้คือ ๑) ผู้นำหรือ ภาวะผู้นำในชุมชน เป็น เครื่องมืออย่าง

หนึ่งที่สำคัญให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประสบความสำเร็จ ที่เกิดขึ้นจากความ เชื่อถือที่ส่งผลต่อปฏิบัติตาม ได้คือ ทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร จะต้องเป็นผู้ที่จะกำหนด แนวทางให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นบุคคลที่สามารถที่จะทำให้ชุมชนมีการ เปลี่ยนแปลงได้ ๒) จิตวิญญาณของชุมชน หรือ อุดมการณ์ คือ ความศรัทธาหรือความเชื่อ เป็นกลไกที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประสบความสำเร็จ หาก ชุมชนขาดจิตวิญญาณหรืออุดมการณ์ ก็จะส่งผลให้การทำงานขาดเสถียรภาพ ต่างคนต่างคิด ไม่สามารถกำหนด ทิศทางการ ทำงานได้และจิตวิญญาณ หรือ อุดมการณ์ นี้จะต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ ๓) กิจกรรมที่เน้น การ สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ที่ผ่านมาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีข้อดีอยู่หลายประการ แต่ ประการสำคัญ คือ ทำให้พระสงฆ์มีประสบการณ์ในการบริหารโครงการมากยิ่งขึ้น เช่นการติดต่อ ประสานงานทั้งองค์กรคณะสงฆ์ และส่วนงานราชการ ซึ่งมีส่วนทำให้พระสงฆ์เกิดความเข้มแข็ง ยิ่งขึ้น และเป็นตัวทำให้พระสงฆ์มีทักษะในการ บริหารโครงการ เช่น มีองค์ความรู้ในการประเมินผล สำเร็จของการดำเนินโครงการ ๔) กฎกติกาชุมชน ที่เกิดขึ้น จาก ๓ องค์ประกอบ เป็นตัวชักจูงให้เกิด วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายใต้หลักการของศีล ๕ และจะสำเร็จขึ้นได้ ต้องมีองค์ประกอบ คือ จะต้องทำให้สมาชิก ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชนส่วนใหญ่เคารพกฎ กติกา มีส่วน ในการสร้างกฎกติกา และใช้เครื่องมือในการบังคับคนในชุมชนปฏิบัติตามกฎกติกา ๓. รูปแบบ การอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชน ต้นแบบ ค้นพบว่า มีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยใช้กลไก การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบ แนวราบ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยการผสมความร่วมมือในการ ทำงานของชุมชน ๒) รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ ร่วมกันโดยใช้กลไกการบริหารโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ แบบแนวตั้ง เกิดขึ้นโดยกระบวนการสั่งการ อย่างไรก็ตามทั้ง ๒ รูปแบบนี้ มี เป้าหมายที่ตอบสนองต่อนโยบายโครงการหมู่บ้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ที่ต้องการให้ สังคมเกิดความสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐ ควรมีแนวนโยบายที่ชัดเจนในการประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ หรือเป็นหัวจักร ผู้รับผิดชอบนำการขับเคลื่อนการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน และการเรียนรู้ตลอด ปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทำดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) คณะสงฆ์ ควรมีการกำหนดพันธกิจ กรอบการทำงาน หรือมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ และให้การ สนับสนุนให้กับพระสงฆ์ที่ขับเคลื่อนงานด้านนี้ เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระธรรมวิทยากร

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ ยั่งยืนสำหรับเยาวชนและการเรียนรู้ตลอดปัจจัยเสี่ยงอย่างยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ภาครัฐ ควรมีการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์และเครือข่ายซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชนและสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างสุขภาวะสังคมต่อไป

๒) คณะสงฆ์ ควรมีกิจกรรมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และเครือข่ายร่วมกัน ใน ประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาวะสังคม การลดปัจจัยเสี่ยง และการเสริมสร้างหลักประกัน คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยใช้หลักศีล ๕

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการร่วมกันวางแผนงานที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชน และมีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเพื่อรูปแบบของกระบวนการดำเนินงานที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สู่การต่อยอด โดยให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมที่สามารถขับเคลื่อนงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ และการเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับเยาวชนรวมถึงมีการวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลสมรรถนะที่เกิดขึ้นหลังจากที่เยาวชนได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว

๓) ควรมีการศึกษาการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปัจจัยเสี่ยง การเสริมสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามหลักศีล ๕ การเรียนรู้เสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และค้นหาหาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

โกศล อินทวงศ์, “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓”, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนารัพยากรรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

บุญหนา จิมาโนง และคณะ, พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระครูวินัยธรเอก เตชวโร (โยอินทร์), “การบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ ร่วมกันของชุมชนต้นแบบภาคเหนือตอนล่าง”. วารสารวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐).

พระมหาประเสริฐ ถาวโร (บุปผาสุข), “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชน ศีล ๕ ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคคฺปญโญ), “การส่งเสริมการรักษาศีล ๕ สำหรับเยาวชน นำมาซึ่งความสมานฉันท์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุศลศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ. (พ.ศ.๒๕๕๘). ศีล ๕ กับสุขภาวะทางสังคม, พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิศิษฐ์ ขวนพิพัฒน์พงศ์, เยาวชนก่ออาชญากรรมพุ่ง 'ยาเสพติด-อาวุธ'เพิ่ม๑,๒๑๒คดี, [ออนไลน์]
<http://www.bangkokbiznews.com/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๙, ศาลยุติธรรม, [ออนไลน์], <https://oppb.coj.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต ๑ และ ๒, ๒๕๖๐. [ออนไลน์] ,
<http://www.nptedu.go.th/>, [๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) พระมหาประกาศิต ฐิตিপสฺสธิกร
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Prakasit Thitipasitthikorn
๒. ภูมิลำเนา จังหวัดบุรีรัมย์
๓. บิดา มารดา นายทองจันทร์ ยังจันทร์อินทร์ นางไพรวัลย์ เจ็ดรัมย์
๔. สังกัดหน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี อาคารห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี วัดไร่ขิง
พระอารามหลวง ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๕. ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ๕๒ หมู่ ๑ ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐
โทรศัพท์ ๐๘๔-๕๔๕๕๑๔๔ E-Mail : sirimato@gmail.com, prakasit.thi@mcu.ac.th
๖. ประวัติการศึกษา
 - นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๘ ประโยค กองบาลีสนามหลวง
 - ปริญญาตรี พธ.บ. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (เกียรตินิยมอันดับ ๑) มจร
 - ปริญญาโท พธ.ม. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มจร
 - ปริญญาโท พธ.ด. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มจร
๗. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
 - การสอนพระพุทธศาสนา
 - การจัดการชุมชน/ เศรษฐกิจพอเพียง/ ศาสตร์พระราชา
 - วิทยาการฝึกอบรมบุคลากรในองค์กรภาครัฐ
๘. ประสบการณ์ทำงาน
 - ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม
 - เจ้าหน้าที่นักจัดการงานทั่วไป สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร
 - อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร
 - รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร
 - เลขานุการสำนักงานหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุ
สถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัย
 - ๙.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย
พระมหาประกาศิต ฐิติปสฺสธิกร, “กลไกการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัด
นครปฐม”, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสฺสทิกฺข, “รูปแบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี”, สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
(วช), ๒๕๕๙.

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสฺสทิกฺข,และคณะ “การสร้างเครือข่ายจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการ
พัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดนครปฐม”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช),
๒๕๖๐.

๙.๒ ผู้ร่วมวิจัย

พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, รศ.ดร., “รูปแบบการสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้กลไกของนวัตกรรมภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีภูมิปัญญาประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำในจังหวัดลำพูน”,
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ดร.พัชรวาลย์ ศุภกะ, “พุทธบูรณาการในการบริหารชุมชนเมืองแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองไผ่เชิง
จังหวัดนครปฐม”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช), ๒๕๕๙.

๑๐. ผลงานวิชาการประเภทบทความทางวิชาการ

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสฺสทิกฺข และคณะ, “Relations between Human and Environment”.
บทความทางวิชาการ ในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๘ ณ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, วันที่ ๑๕-๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสฺสทิกฺข และคณะ, “การพัฒนาชนบทไทยสู่ความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจ
พอเพียง” ในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติและระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ณ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, วันที่ ๒-๓ เมษายน ๒๕๖๑.

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ,ดร. “การบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนา : รูปแบบและกระบวนการ
ปฏิรูปการจัดการศึกษาระดับสูงเพื่อรองรับการพัฒนาสังคมไทยในศตวรรษที่ ๒๑” ใน
การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วันที่ ๙-
๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสฺสทิกฺข และคณะ, “Relat Development According to Royal
Initiative “Sufficiency Economy Philosophy””. Journal of MCU Social
Science Review, Vol.๗ No.๒(Special Issue) April – Jun ๒๐๑๘. P.๒๔๐-๒๔๘.

๑๑. ผลงานวิชาการประเภทหนังสือ

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญฺโญ,ผศ.ดร. และคณะ. (๒๕๕๙), “สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและ
ชุมชน”. กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์,

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ(ฐิตีปสฺสทิกฺข),ดร. (๒๕๖๑). “ระเบียบวิธีวิจัยเบื้องต้น”. พระนครศรีอยุธยา : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ(ฐิตีปสฺสทิกฺข),ดร. (๒๕๖๒). “แนวคิดพื้นฐานเพื่อการบริหารและการพัฒนา”.
พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.